CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

से त्रिवातस्यन्त सो विधि रनि मि तत द्विधातस्योति पती भा बा तु ने ह प्रवर्तते कोष्ठोपे क्रमता
हेत्रिजर्हि हे न तस्यानि सत्ये सा प जा त [illegible] सो व माष्ठ्र स्तोत पु घ से सत प्राप्ति संनि पूत

कृत्या पच्यन्ते। ए ऐ अपे। दीर्घः। हे वायौ हे वा अवाम १ एसि मवहु
त्वौं। अकारस्य सं भवति सकारे भकारे च परे वहुत्वे सति।
हे वे भ्यः। पंचम्येक वचने हे व ङसि इति स्थिते। ङसिरत
अकारात्परस्य ङसिर भवति। हे वात। हे वाभ्याम। हे वे
भ्यः। षष्ठेक वचने हे व ङस इति स्थिते। ङसस्यः अ
कारात्परस्य ङसः स्य भवति। हे वस्य। ओसि। अकारस्ये
त्वं भवति ओसि परे। ए अय। हे वयोः। नडो मः। समा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीदेव्यै नमः

ए का ना न्वय न्ध छि ने तिपि त्रे स तार्थः १ [illegible] भ गि यैः २

अकारात्स्वरस्य टाङ् नो भवति। अरुण। देवेना अ
भिः १ अकार आ भवति भकारे परे। देवाभ्यां अपः १
अकारात्स्वरस्य भिसो भकारस्य अकारात् ऐसो भव
ति। अरुण। देवऐ इति स्थिते। ए ऐ ऐ अ॰ वृद्धि विस गै
देवैः १ अकारस्य भिसि [illegible] स्य कारे वर्जे [illegible] स्य। दे
वेभिः १ करोति भिः। चतुर्थी एकवचने ङे देवङे इति स्थि
ते ङकारो ङि स्कार्थो र्थः। ङे रपे। अकारात्स्वरस्य ङे

स ४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
श्रीराम

१४

ना: ना:

उसपूर्वकचिद्दुन्तोथ्येः। [illegible] ो। इत्यासः व्रह्मणासः। द्वि
तीयैकवचने इव ब्रम इति स्थिते। ब्रमशासो नव्यं समा
नाद्दुतरयोरमशासोरकारस्य लोपो भवति इवम। इवौ। १४
बहुवचने इवमास इति स्थिते शकारः शासी ती विशेष
णार्थः। सोनः पुंसः। पुल्लिंगात्समानाद्दुत्तरस्य शासः स १४
कारस्य नकारादेशो भवति। शासी। शासी परे पूर्वस्य दीर्घो
भवति इवान्। तृतीयैकवचने इवणा इति स्थिते ठेनः।

[illegible]

नञु [illegible] धर्ममानविधौ।

श्रीराम
श्रीराम

तत्रापवर्गमात्रे फलत्यविवक्षायां पृथुमेफवचने हे वसि इति स्थिते ॥ इकारडकाराण्णार्थः । सौर्विसर्गः । सकाररेफयोर्विसर्जनीयादेशो भवत्यथाते रसेपदान्ते चा देवः । द्वित्यविवक्षायां देव औ इति स्थिते । औ औ औ । देवौ । व[...]त्यविवक्षायां बहुवचने देव जस इति स्थिते । जकारस्येत्संज्ञायां लोपः । पूर्वाजनं शसि तिविशेषणार्थः । देव जस इति स्थिते । ह्रीर्घविसर्गौ देवाः । अकाराज्जसौ

:५२
तस्य२

२

६८

श्रीराम
श्रीराम

१२

१३

वर्णोपि फकारनाश्रश्च यवं प्यान्तेऽस्त रूप्यंतिनिष्ठाये नयो गः सड च्यात्ते
प्राह्ले भिपूर भ्रमरादिषु ॥१॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ इति विसर्गसन्धिः ॥ ० ॥
अर्थ विभक्तिर्विभाज्यते ॥ साहित्या । स्वादि सप्तादिश्च । विभक्ताय
न्तं पदम् तत्र स्वादि विभक्तिर्नाम्नो वोज्यते १ अविभक्तिर्नाम
विभक्तिरहितं धातुवर्जितं चार्थवच्च स्वरूपं नामोच्यते । कृत्त
द्धितसमासाश्च प्रातिपदिकसंज्ञा इति केचित्त । तस्मात् । सि·
स्वौ·जस· अम· औट्शसा·टा·भ्यां·भिस·ङे·। भ्यां·भ्यस·ङसि भ्यां भ्यस·ङ
ङस ओस· आम· ङि· ओस सुप· तस्मान्नाम्नेः पराः स्यादयः सप्त

सेनविधिस्त ह स्याता... तादृशानामां से ज्ञाः स्वात· संज्ञापि धेषु स्वव रतांना
सिा ५

१३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम १
श्रीराम
सा: नी

इत्यादौ पादपूरणे सन्ध्यर्थो बोध्यः। यद्वा लौकिका एव हि तेषु ह्रस्व बहुलं भवेत्। सेमं मा भूत्यादर्वे सोषा मिश्या हि नांसम दुर्ल ता। २। क्वचित्प्रवृत्तिः। क्वचिदप्रवृत्तिः। क्वचिद्विभाषा क्वचिदन्यदेव। विधेर्विधानं बहुधा समीक्ष्य चातुर्विधं बाहुलकं वदन्ति। ३। वर्णागमो वर्णविपर्ययश्च द्वौ चापरौ वर्णविकारनाशौ। धातोस्तदर्थातिशयेन योगस्तदुच्यते पञ्चविधं निरुक्तं। ४। वर्णागमो गवेन्द्रादौ सिंहे वर्णविपर्ययः। षोडशादौ विकारः स्याद्वर्णनाशः पृषोदरे। ५।

१२

प्रातः अत्र । प्रातरत्र । अंतः गतिः । अंतर्गतिः । रिलो

पो दीर्घश्च । रेफस्य रेफपरे लोपो भवति पूर्वस्य च दी

र्घः । पुनः रमते । पुनारमते । शुक्तिः रूप्यात्मना भा

ति । शुक्ती रूप्यात्मना भाति । सैषाद्धसे । स्यदादे

षशब्दात्परस्य विसर्जनीयस्य लोपो भवति हसे परे

सः परति । सन्यनाति । एषः हसति । एष हसति । सैष

हितिसंहिता । सैष दाशरथी रामः सैष राजा युधि

१२

श्री
नाम

खयेपरे। भोःएहि। भोएहि। भगोः नमस्ते। भगो नमस्ते।
अघोःयाहि। अघोयाहि। भोभिर्नरोः। भोभिर्नः परस्य वि
सर्जनीयस्य रेफो भवति घोषवति परे। स्वाग्नेः अत्र। स्वाग्निरत्र।
पुनः प्रजायते। पुनः प्रजायते। उषसो बुध्ये। उषर्बुधावस्य विस
र्जनीयस्य रेफो भवति बुधे परे। उषः बुधः। उषर्बुधः। रेफप्रक्र
तिकस्यविसर्जनीयस्य रेफो भवति। रेफप्रकृतिकस्य विसर्जनीयस्य रेफो
भवति स्वरे परे। गीःपतिः। गीर्पतिः। गीष्पतिः। धूःपतिः। धु
र्पतिः। धूष्पतिः। रः। रेफसंबंधिनो विसर्जनीयस्य रेफो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

स्त्रिनपन ४ पानासतः प न्नजग ४ किं चित्कालम मं सवा द्र व सर्ति
श्लाघ्या महा यम्ह या दे वो पल्यपि क्ष्नि रम्य कसि हैंस्या घिरा नो ऽभ
वन्।१४ शनचुंक्रप्रस न्ना स्यां कमलायतलोचनं। प्रल्हा दं मं हाल्हा दं
मेदुनं सत्यवेसत्तमं।५ मत्रायस नेमुल्प ४ श्री च्यु ३ धर्व्या त्यि धाधरि श्रीह
नुजकुलपते संपद्स्ते क्षता धीः पुरापा त्मा नस्य पूर्वे चिन्तनम धुनाधा
मही यं भवेपु ४ धर्वच्चैतत्कुलं ते सकलम पाधि भोजन्मचे दं क्षतां यं
सनुभी ग्ये कसिंधु ४ समजनि सहने कोपि कल्या रा मूर्त्ति ४ ६ सजग्गा
मत्कले धुमजनके न प्रसोहित ४ हराइं प्रल्हाद ६ प स्या हा स्यु नु ल्युतीप ९
गुधीते धि तोपप ४ पावनं प स्या नंतस नाण्यरा त्रि गदि तं प्रल्हापिजि

श्रीतिमपत्नातं कृष्णाग्रधीषराग्रणीः ॥ अथ क दाचिद्दैत्यपनावसरे परमक सारा: परमात्मनः प्रतातिमवक चार।२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

११ श्रीराम

मु॰

ते॰ यं जानाति न केऽपि पश्चिमखौ यं जानाति विश्वाश्रयं तं हारकपन्दवन्दितपदं वन्दे मुकुन्दं
मुहुः ... तद्गुत्वा कुपितो गुरुः प्राह राजकुमारोऽसि जोऽचेत्ताडितस्स्यात्: तर्हि हानिमुपही
शान्तिसम्यगाय कसीव॰ हरिना मकिशोर माव हरिं हशीपमतमंगाहृष्य॰ जतहोवज्ञ
शान्नीपिशः राद् श्रुत मु आरय मायकहा चलं॰ ९ निपीपहालाहलकल्प मेतद्कचः प्रकोप
दशालोचनस्स: मुकुन्द विष्णो भगवन्मुरारे ना राप तोति स्फुरतु माव भावे॰ १० ततोऽन्य
दः स्वगिमुत मेतदुपहिछ मनोऽचर रापुस्पहि छमावरतितदिहानीं कुलकलंका
प मालमस्तु नाधीश्वनस्त वतातस्थे स्हास्यति त्वां हलिध्यति॰ शिष्य ४ शृणु भो पदि यान्ति
पान्तु मेपरमानन्द मुकुन्द चिन्तने भवतापकहम्य भजनुमेविरतं नैव कहापि मृः
सं॰ ११ अत्रावसनैकश्चिचुन्नी कृतो हेव: प्राह॰ चतुर्नोसि जहन्न हान्यो सिकमहोनीवो
सिचानफकुलेतरनजीतोसि पत्रगोविन्दचिन्तनम॰ १२ नचिताप्रकृतिकुल
परंपनाधीनाधिकतपरमेश्वरपुसाहानिवं धर्मेज॰ पाचोधिर्विनिधाय पारीा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

कः पूर्वः को ऽथः । हवे । अकारात्परस्य विसर्जनीयस्य
उकारो भवति हवे परे ॥ रामो गतो महावनम् । अतो पानि
परं पदम् । मनः रथः मनोरथ ४ । अदि वेऽवोपदश ॥ अवर्णा
त्परस्य विसर्जनीयस्य लोपश्च भवति अवे परे । देवाः अत्र ।
देवा अत्र । याता याती । याता याति । स्वरे यत्वं वा । अवर्णा
त्परस्य विसर्जनीयस्य स्वरे परे यत्वं वा भवति देवाः अत्र । दे
वायत्र । भोस । भोस भगो स अघो सइत्येतस्मा त्परस्य वि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री:

पक्षे न्हरो न्नामनुस्यम् तद्भिन्न पातमात्सि कुम। हृ हत्पति:।

हस्पति:। तद्धहतौ करप त्वौ चौरस्य तपौ सुष्टतत्तौ परत्वे।

तेन पफरस्तस्फर:। अन्होरोऽरात्रिषु। अन्को धिसर्जनीय

स्य पक्षे रो भवति। रा आदि गणावर्ग तेषु पनतः। अ

हः पति: अब्धि ति:। अह: गरा:१ अह गरा:। अरात्रिष्विति

विरोधरणाईहोरात्र: अहोरूपम। अहोरथंतरम। अतोऽ

त्पु:। अकारात्परस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवति अति परेर:।

९२

श्रीरामः

१ श्रीगणेशाय नमः ॥ सरस्वत्यै नमः ॥ प्रणम्य परमात्मानं बालधीवृद्धिसिद्ध-
ये ॥ सारस्वतीमृजुं कुर्वे प्रक्रियां नातिविस्तराम् १ इन्द्रादयोपि यस्यान्तं न य-
युः शब्दवारिधेः ॥ प्रक्रियां तस्य कृत्स्नस्य क्षमो वक्तुं नरः कथम् २ तत्र ताव-
त्संज्ञा संव्यवहाराय संगृह्यते ॥ अइउऋऌ समानाः ॥ अनेन प्रत्याहारेण ग्रहणाय व-
र्णाः परिगण्यन्ते तेषां समान संज्ञा विधीयते ॥ नैतेषु सूत्रेषु संधिरनुसंधे-
यो ३ अविवक्षितत्वात् ॥ विवक्षितस्तु संधिर्भवतीति न्यायात् ॥ लौकिक-
प्रयोगनिष्पत्तये समयमात्रत्वाच्च ॥ ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाः सवर्णाः एते षां ह्र-
स्व दीर्घ प्लुत भेदाः ॥ परस्परं सवर्णा न राप ते ओ काहॆ बस्यास १

९७

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

खो राघो खौ ॥ सं॰ खोगाघोस्व कारककारयो र्लोपो भवति धातोर्मेसेपरे ना
म्न्यवर सपरान्ते वा ॥ ८
धिक्॰ कविर्हिंसाकरणा गतिष्ठु॰ कृणोति॰ अकृत्‌ अपोप्ता॰ अकार्षानुप्रत्ययो ऽ
अ२ ध्विमये॰ कृणोति॰ अकृति॰ आकृष्य॰ अकृष्ठ॰ अकृता॰ अकृष्ठा॰ आकृषी
अबीवहे अ त॰ आकृष्ठं॰ अकृषुः॰ तकृ त्यकृ तकृ करणे॰ तकृस्तकृ करणोनुवीध्वि
संबोगाहवी मये॰ तकृणोति॰ तकृति॰ कार्ष्टं॰ ततकृष॰ ततकृ॰ अतकृषीत॰ अतकृ
तुरुपकोका ष्ठं॰ अताकृषीत॰ अताकृष्ठं॰ तकृ करणोकिं॰ वाजिभिः संतकृणोति॰ भर्त्सी
त हेतुर्नुधा॥ यतीस्पर्धः॰ राकृत् चुंबने॰ प्रराकृति रेये मेरेह श्रकृये॰ संधष्टा रा
सां मा अनपि॰ आतोरापडौ॰ आहृत्वाध्वातोः परोरापडौ॰ आतोनपि॰

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशा
यनमः॥

॥१५॥

॥१५॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

अन्नराद्यस्य आगमो भवति इ चरन

सा॰ टी॰

भ्रावत: स्त्रिया मौ मापर श्वश्रु र्यायं श्वासूर्यो ग्राम: विश्वोरियं वैश्रवम् गौरिदं
गव्यम् कुलस्येदं कुलीयम् तवेदम् त्वदीयम् ममेदम् मदीयम् चतुरस्य
लोप: चतुरशब्दस्य चकारस्य लोपो निपात्यते: तुर्य: तुरीय:॥
अन्यस्येदं अन्यदीयम् तेन तुल्ये तुल्ये सादृश्येऽर्थे वत् प्रत्ययो भवति॥
६० चन्द्रेण तुल्यं चन्द्रवत् वटेन तुल्यं वटवत् ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवत् भा
वे त्वतलौ: शब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तं भाव: तस्मिन् भावे त्वतलौ प्रत्ययौ इत्येते ६०
प्रत्ययो भवति: तान्तं स्त्रीलिङ्गं त्वान्तं नपुंसकम् ब्राह्मणस्य भावो ब्रा
ह्मणता: समाहारे ता च ग्रामश्च ग्रामता जनता ब्राह्मणत्वम् ब्राह्मण्यम्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री॥ श्रीरामः ॥

पष्ठमानोप्रस्य...

स्त्रीयः मातृष्वस्रीयः [redacted] ः लुग्बहुत्वे क्वचित् अपत्ये
ऽर्थे उत्पन्नस्य प्रत्ययस्य बहुत्वे सति क्वचित् अन्यविषये लुग् भवति गार्गाः
अत्रयः विदहाः देवतेदमर्थे देवतार्थ इदमर्थे चोक्ताः प्रत्यया भवन्ति इंद्रो
देवता यस्येति ऐन्द्रं हविः सौम्यम् देवदत्तार्थमिदं देवदत्तमवस्त्रम् कचि कपोः
[illegible] पूर्वपदोत्तरपदयोर्वृद्धिर्भवति आग्निमारुतं कर्म सौहार्दम् सौभाग्यं उद्धि
अत्र भावे ऽस्त्रव तद्व्यः शीतोष्णाः प्रत्यया विभाषया तत्र शीतोवा भव
ति अजो गौर्यस्य सोऽजगः शिवः तस्येदमाजगवं धनुः अजगवं वा कुम
दस्य गंधवद् गवो यस्येति कुमुदगंधिः तस्यापत्यं स्त्री चेत् कौमुदगंध्या वा

हरिः ५ ६५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशायनमः काभार्या घोषाणां किम्वशिशोकं हस्तगतं भवति निर्मलमुक्ता
०१ मालासत्कविता चातुरी वा वाणाम् १ कः कुलकमलदिनेशः सति हि भवे भवति
यो जन्तुः कः स्वयशं जगद्धेतदितव वदास्य स्वधर्मनिरतस्य २ परधनहर
पहता कास्सत्कविताद्येशावनिताच कंनास्यशांतिविपद्धुइ सद्धयचो वर्ति
नंच ददातारम् ३ कः स्नेस्य हृपति कम लानिरल शक्तितावनिति पुनमाप
त्पजतिकिं सहसाद्विजगृह हरिनिर्दकंव सास स्वयम् ४ किमगाधमं
मुधेरपिघसञ्च तितं शास्त्रविघाच कः खलु विधेयो यासः सज्जन
निकटे ऽथवा काश्याम् ५ कः परिहार्यो देशः पिशुनयुतो ऽलुब्धभूपश्च कुल
केनाशोच्यः पुरुषः प्रणतकलत्रेण धीरपुत्रेण ६ इह भुवने कः शो ०१
च्यः सत्यपि विभवे न यो दाता किं लघुतायाः मूलं प्राकृतपुरुषेषु याच्ञा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम
पं ३

इतिसंभावनम। आशिषिप्रेरणायोः तुप। तां। अन्तु। हि। तं। त। आनि
प। आवप। आमप। तां। आतां। अंतां। स्व। आथां। ध्वं। ऐप। आ
वहैप। आमहैप। अप्राप्तप्राप्तार्थअभ्यार्थी। परस्मैपदार्थसंसनं
वा। प्रेरणानुप्रवर्त्तनं तत्रतुवाच्यः। एषां संज्ञा लोट्। तु ह्यो स्तातङा
शिषिवा। भवतु। भवतात्। भवतां। भवन्तु। अतः अतः परस्मैहे र्लो
पः भव। भवतात्। भवतं। भवत। भवानि। भवाव। भवाम। अ
धोपनायो घतो भवत्रोंम्प्र। आपृच्छाने भवतु। भवन। अनघते वा २
ने। अतीते। दिप। तां। अन। सिप। तं। त। अमिप। व। म। तन। आ

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पांता। युस। पाश्र॰ पर्तै॰ पात। यां। पव:। पाम। इत॰ ईपातां। इरता इ
त्वास। ईयाथां ईथ्वं। इप। ईवहि। ईमहि। विधिफर्त व्या
सैपेटृश्र:। संभाव:। नंफल्यवनमह:। तत्रपाशहय:। एषां संप्रा
विं ड॰। पा। श्रुत: परोपार: स्यात। भवेत। भवेतां। भुश्राडुडश्रुत:।
परस्य पुश्र इडागमो भवति। भवेयु: भवे: भवेत। यामिप। श्रुत:
परो या भियंस्यात। भवेप। भवेव। भवेम। श्रिक्षो गुरूरूश्रुष
को भवेत। इति विधि:। भवेश्री वेहविहान युग्मलन्वात।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

२६

नि २ नि २

कहि गुणो नकिर्वचनहेतुकेऽसिप्सात इतितासिगुणप्राप्तौ
स्त्रप्निमितो गुणः स्त्र त्रिमितो गुणो भवति भवतः स्त्रे : स्त्रतो
लोपो भवत्यकारे एकारे च भवन्ति भवसि भवथः भवथ
योरामःवमयोपरयोः तस्त्रा त्वंरपात । भवामि भवावः भवामः
सभवति तौ भवतः । ते भवन्ति । त्वंभवसि । युवां भवथः । यूयं
भवथ । स्त्रहं भवामि । स्त्रावां भवावः । वयं भवामः । पुरापत्वा
मोपरः । सचत्वंच स्त्रहं च भवामः । विधिसंप्रावनयोःपात

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पुरुषादि मध्यम: अस्मद्युत्तम: कर्त्तरिपंच वाक्यात भूसत्तायां
म वर्तमाने तिप तस अंति सिप थस थ मिप वस मस ते
आते अंते से आथे ध्वे ए वहे महे वर्तमाना अर्थे वर्त्तमाने धातो
स्तिवादय: प्रत्यया स्यु: एषां संज्ञा लट् अपं कर्त्तरि कर्त्तर्थे विहि
तिवादि शब्वत् डुहियपि क्ते बुपरतो धातोरपस्मात गुणा: ना
मंतस्य धातोर्गुणो भवति अपिता ईङितो पकारेतां सार्वधातुकं
वितस्य धातोर्गुणो भवति किति ङिति च परे
विनान्य: प्रत्ययोङि वास्यात कृत्यथ्युसि कितिङितिचपरे

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

मृ ४ एष्विमव नुत्ये ३ अमश्च त्सोन स्य परस्व

सत्व हसए फानस्य ईकारो भवति १ अमी १ अमुम् १ अमू ९६
अमून् । ठा नाऽस्त्रियाम् १ अमुना १ भ्या मो हे अमीत्या
त्वम् १ परश्चाद् फानः । अमूभ्याम् १ अमीभिः १ अमुष्मै १ सर्वादेस्य
अमूभ्याम् १ अमीभ्यः १ अमुष्मात् । अमुष्य १ अमुयोः १ अमी
षाम् १ अमुष्मिन् अमुयोः १ अमीषु सामान्येऽदसः फः
स्यादिवच्च । अमुकः १ अमकौ १ अमके । शेषं सर्ववत् १
७० इति हसान्ताः पुंलिङ्गाः ११ ७ ४ अथ हसान्ताः स्त्री
सामान्ये ऽर्थे अदसः शब्दस्य फः पूर्वयो भवति स्यादिपरत २
मृ ४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशो
प्राय नमः

नह्याइत्यत्र उं तास्यात १ न २।

तत्र हकारान्त उपानह शब्दः। नहो धः नहो हकारस्य धत्वं भवति झसे पदान्ते च १ वावसाने १ हत्वं तत्वं च १ उपानह। उपा

सा: ना: नत्। उपानहौ १ उपानहः हे उपानत्। उपानहम् १ ह उपानहौ १

४ उपानद्भ्यामित्यादि १ वकारान्तो दिवशब्दः १ दिव औ १ दिवो

वकारस्यौकारादेशो भवति सौ परे १ द्यौः १ दिवौ १ दिवः १

हे द्यौः १ दिवमि १ दिवो वकारस्योत्वं भवति झसि परे १ द्याम १ दि

वम् १ दिवौ १ दिवः उत्वे १ दिव शब्दस्य वकारस्य उकारो भ

वति न से परे १ द्युभ्याम १ द्युभिः १ रेफान्तश्चतुर शब्दो नित्यं ५.

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

नमागमो भवति ५

सा॰ भा॰ श्रोणपशुवीयस्यलोपः इस्वश्चस्यचयनमनलोपो भवति स्वनेयकार

रेचपरे॥ प्लुतः॥ पकारककारडकारसकारानुबंधाच्चाख्यि

मामीपप्रत्ययो भवति १ नाकी॥ ट॥ कुरुचरी १ डगोमती॥ षुष्य

येरो स्त्रियां म॰ सप्रत्ययपप्रत्ययसंबंधिनो ऽवर्णात् परस्य श्रान्

मामित्वमिकारेऽपि चपरे॥ सः॰ पचन्ती॰ पचंती॥ ०॥ नहेहि

नहोहेर्गसाम्नत्सिनयमी प्रत्ययो भवति॰ इन्द्राणी। भवानी

मृडानी। रुद्राणी। सर्वाणी। ॥ उपसमाहाऽग्रे गुरौ स्वाा समाहौ

५॰

नदी। गौतमी। गौतमी॰ मही। देवी। इन्द्राहेपाणी॥ इन्द्रादेर्गसात्सियामानीप्रत्ययो भवति

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री
९

तनलमेप्रास्य श्रतिप्राये ऽवीतिगततमह्रस्वस्यसमृद्धकत्वे प्रत्यया भवति ॥१॥
प्रप्रन्नप्रत्रक्षप्र ४ ॥

अपिधानम्। पिधानम्। अपिहितं। पिहितम्। ह्रस्वो वा। स्त्रियां की
विपरेतरादौ पूर्वस्य ह्रस्वो वा भवति। बेलिका। बेलीका। नदि
का। श्रेयसितरा॥ श्रेयसीतरा। श्रेयसितमा। श्रेयसीतमा। नौका
हैन भवति। वाश्रुहन्मार्ई वा। निश्चबर्ये नपतभमने केल्व थैद्वि
त्तिनिपातनामने कार्यत्वात्। अक्षर्डर्प। नकारान्ताहृकारान्ता
द्दरा वा ङीस्त्रियामीप प्रत्ययो भवति। हडिनी। हस्तिनी। क
निरती। ड्रींराल्तो ऽल्लोपो वक्तव्यः। राज्ञी। शुनी। कर्त्री। हर्त्री॥

गोपका
गोका ४

वा स्यात् विकल्पवोपमध्ययोईवालेसमं वेप ४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सनत्वैनमः

अधाहतुः॥ अधाहुः॥ तत्वे॥ थकारे परे धूञो हकारस्य तकारो भवति

६ अधात्थ॥ अधाहथुः॥ विधिसंभावनयोः॥ धूयात॥ धूयातां॥ धूयुः॥ धूयाः॥

धूयातं॥ धूयात॥ धूयां॥ धूयाव॥ धूयाम॥ धुवीत॥ धुवीयातां॥

धुवीरन्॥ धुवीथाः॥ धुवीयाथां॥ धुवीध्वं॥ धुवीय॥ धुवीवहि॥ धुवी

महि॥ इत्यादि धवीतु॥ धूतात्॥ धूतां॥ धुवंतु॥ धूहि॥ धूतात्॥ धूतं॥ धूत॥

धवानि॥ धवाव॥ धवाम॥ धूतां॥ धुवातां॥ धुवतां॥ धूष्व॥ धुवाथां॥ धूध्वं॥

धवै॥ धवावहै॥ धवामहै॥ अधवीत्॥ अधूतां॥ अधुवन्॥ अधवीः॥

अधूतं॥ अधूत॥ अधवं॥ अधूव॥ अधूम॥ इत्यादि अधूत॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम १
सरस्वत्यै नमः

ब्रवीति ॥ ब्रूतः ॥ प्राग्धातोरियुवौ स्वरे ॥ धातोर्वेस्तु नवर्त्तते ॥ ज धातो ॥ १
रिचारराः स्य नो धातो श्च्व्रुव रौ स्वरापेरियुवौ भवतः स्वरे परे ॥ अ
नेकस्वरस्य संयोगपूर्वस्य तु न भवतः ॥ नान्योर्वः ॥ अवापि वि
ब पे उकारस्य वलं न भवति ॥ ब्रुवंति ॥ ब्रवीषि ॥ ब्रूथः ॥ ब्रूथ ॥ ब्रवी
मि ॥ ब्रूवः ॥ ब्रूमः ॥ ब्रूते ॥ ब्रुवाते ॥ ब्रुवते ॥ ब्रूषे ॥ ब्रुवाथे ॥ ब्रूध्वे ॥
ब्रूवे ॥ ब्रूवहे ॥ ब्रूमहे ॥ इत्यात्मनेपदानि ॥ ब्रूञश्चापंचानां ॥ ब्रुव
उत्तरेषां तिबादीनां पंचानां णप् अतुस् उस् थप् अथुस् इत्येते पंचा
देशा भवंति ॥ ब्रूञ आह आदेशो भवति णकारो वृद्ध्यर्थः ॥ आह ॥

श्रीराम
सारस्वति
६

आतोतोऽ इनतः॥ आत आत्मनेपदस्यांत इस्य स्याभवति॥
अकारादुत्तरस्य न भवति॥ शे ध्वे॥ शे या न्वे॥ शे ध्वे॥ शये॥ शे
हे॥ शेमहे॥ शयीत॥ शयीयातां॥ शयीरन्॥ शयीथाः॥ शयीया
थां॥ शयीध्वं॥ शयीय॥ शयीवहि॥ शयीमहि॥ शेतां॥ शयातां
थां॥ शयीध्वं॥ शयीय॥ शयीवहि॥ शयायहै॥ शयामहै॥ अशेत॥
शेरतां॥ शेष्व॥ शयाथां॥ शेध्वं॥ शयै॥ शयावहै॥ अशे॥
अशयातां॥ अशेरत॥ अशेथाः॥ अशयाथां॥ अशेध्वं॥ अशयि॥
अशयावहि॥ अशेमहि॥ धूञ् कंपने॥ तापवांचि॥ नकारऽभयपदान्तेः॥
अभावहिधीप्यतितिस्मि॥ धुवेइ अस्य नोभवति॥ तथा धारस्य धारम
फारादौ धिक्तिप रेणुधातौ वि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

हनुः॥ हताद्॥ हतां॥ हंतु॥ हुझल्भ्यो हेर्धिः॥ सा ऽ इत्तरस्य हेर्धि
भवति। जहि। हताद्॥ हतं॥ हत॥ हनानि॥ हनाव॥
हनाम॥ हनो ह्रस्वार ऽऽ गमो वक्तव्यः॥ अहत॥ अहतां॥
अहन्॥ अहन् ... सिपि सलोपो वा वक्तव्यः॥ हः॥ धातोर्
धात्स्वरे भवति पक्षे नेव अः॥ अहः॥ अहतं॥ अहत॥ अहनं॥
अहव॥ अहम॥ शीङ् स्वप्ने॥ ङकारस्यात्मनेपदत्वं। पूर्व
वच्चतु णाद्यः॥ शीङः॥ सर्वत्र शीङो गुणो भवति॥ शेते॥ शयाते
शेरते। शीङो ते रुट्॥ शीङः परस्यात इत्यस्य रुडागमो भवति

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम १
ख्यात
५

वं घोकार्याथ्यौ ॥ चकारे लकार उभय पदार्थः ॥ पूर्व वैदृ यादि प्रयोगः ॥ पचति ॥
पचतः ॥ पचन्ति ॥ पचेत ॥ पचेतां ॥ पचेयुः ॥ पचतु ॥ पचतात् ॥ पचतां ॥ पचंतु ॥
अपचत ॥ अपचतां ॥ अपचन ॥ अपचः ॥ इत्यादि ॥ परस्मैपदं ॥ आत्मनेपदे
पि ॥ पचते ॥ पचेते ॥ पचन्ते ॥ पचेत ॥ पचेयातां ॥ पचेरन ॥ पचतां ॥ पचेतां ॥
पचंतां ॥ अपचत ॥ अपचेतां ॥ अपचंत ॥ इत्यादि ॥ इत्यादि नीलाङ्कित रसादिर
गेरादि ... रितिया दपरस्वसारो गसाधरंपिते ॥ अदेम ... रो । अकार उच्चारणार्थः ॥
अद ईं ऊं ॥ अद इ गेरादि इत्यन्तस्मा योर्जु भवति ॥ खसे च पा भरसाद्धां
आत्ति ॥ अत्तः ॥ अदंति ॥ आत्सि । अत्थ ॥ अद्मि ॥ अद्वः ॥ अद्मः ॥ अघा
तां ॥ अघुः अघाः ॥ अघातं ॥ अघात ॥ अघां ॥ अघाव ॥ अघाम ॥ इत्यादि ॥ ५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामो विजयते

एधेपातां॥ एधेरन्॥ एधेष्याः॥ एधेयास्थां॥ एधेध्वं॥ एधेय॥ एधे
वहि॥ एधेमहि॥ धर्मतः साधुरेधेत। आशीः प्रेरणायोः तामादयः॥
एधितां॥ एधितां॥ एधंतां॥ एधस्व॥ एधेथां॥ एधध्वं॥ एधै॥ एधा
वहै॥ एधामहै॥ स्वरादेः॥ स्वरादेर्द्वितीयोपरि ऽगमो भवति॥ द्वितीयादौ
परे॥ ऐधत। ऐधेतां॥ ऐधंत॥ ऐधथा॥ ऐधेथां॥ ऐधध्वं॥ ऐधे॥
ऐधावहि। ऐधामहि॥ इन्धी दर्शनार्थनयोः॥ इन्धते॥ इन्धेते। इन्धंते॥
इन्धेत॥ इन्धेयातां॥ इन्धेरन्। इन्धतां॥ इन्धेतां॥ इन्धंतां॥ ऐन्धत।
ऐन्धेतां॥ ऐन्धंत॥ ऐन्धथाः॥ ऐन्धेथां॥ ऐन्धध्वं॥ ऐन्धे॥ ऐन्धावहि।
ऐन्धामहि॥ उपवर्षपाक॥ उकारस्य धारा॥

श्रीरामो जयते

श्रीगणेश

तेषामिकार उच्चारणार्थः॥ ततो नकार इरात्तम्भवकर्त्री ईति विशेषणार्थः॥
वाधसार्नेति धकारस्य तकारः॥ द्विधा होवेत्॥ द्वियाहौ परे धातोरङ् गमोऽभव
ति॥ अभवत्॥ अभवतां॥ अभवन्। अभवः॥ अभवतं। अभवत। अभवं॥
अभवाव। अभवाम॥ ह्यो भवलस्तु त्रः॥ इत्यादि॥ भूप्राप्तावात्मनेपदी॥
भवते। भवेते। भवंते॥ भवसे॥ भे वे त्वे॥ इत्यादि॥ एधवृद्धौ॥ अका
रस्यात्मनेपदार्थः॥ ततः परानि नववचनानि योज्यानि॥ पूर्ववत्
यादि प्रयोगः॥ एधते॥ आदात्वर॥ अकारात्परस्याऽऽत् ओत्वं
वं धिन आकारस्य इकारादेशो भवति॥ एधेते॥ एधंते॥ एधसे॥
एधे त्वे॥ एधे च्वे॥ एधे॥ एधावहे॥ एधामहे॥ धर्मादि धत्ते अ
हो राज्यमित्यादि॥ विधिसंभावनयोः॥ इत्यादी॥ नववचनानि योज्यानि ४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तुप॥ तं॥ अंतु ।पहि। तं। त॥ आनिप्॥ आवप॥ आमप॥ हं॥ आतां॥ अंतां॥ स्व॥
आथां॥ ध्वम॥ ऐप्॥ आवहैप्। आमहैप्॥ अप्रअप्रो र्धनमेधी॥ प्रेरणा प्रवर्त्त
नं॥ तत्रजु याह्यपः प्रत्यया भवंति॥ एषांपाशिपानो संज्ञालोट्॥ तुह्यो स्तात
शिषिचावन्तं ष्यः॥ भवतु ।भवताद्वा॥ भवतां॥ भवंतु॥ अतः॥ अकाराङ्उत्तरस्य हे
र्लुक्। भवति॥ भव। भवताद्वा॥ भवतं। भवत॥ भवानि॥ भवाव॥ भवाम॥ आयुष्म
न्भवतु भवान्॥ अध्यापनायोद्यतो भव सौम्य॥ अनद्यतने तीते काले लङ्॥ तं॥
अन॥ सिप। तं। त॥ आमिप॥ वा। म। तन्। आतां। अंत॥ थास॥ आथां॥ ध्वं॥ इ॥
वहि। महि॥ अतीतापारात्रे यामद्वयं कीकृयावद्गामि न्यायकर्ममंया महद्वयं सयो जे
दिवसः सोऽद्यतनस्तं गोऽन्वोऽनद्यतनस्तस्मिन्ननद्यतनेतीते काले दि याद्य
प्रत्यया भवंति॥ एषां संज्ञा लङ्॥ दिसिमिइस्तं

अङ्गिप ३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम॥

रुः सः रुकारस्य वा सकारो भवति। सिपि विषये रुत्वा विसर्गः
अरुणाः अरुणात् अरुंद्ध अरुंद्ध अरुत्सम् अरुंध्वं अरुंध्व अरु
रुंधम् अरुणत्स्म नेपदे रुंद्धे रुंधाते रुंधते रुंधीत रुंधी
याताम् रुंधीरन् रुंद्धां रुंधातां रुंधतां अरुंध अरुंधा
तां अरुंधत हिंसि हिंसायां इदितो नुम् इदिंधातो नु
मागमो भवति नमः नम श्नसपात्परस्य नस्य लोपो भवति॥ तो५

श्री रामो विजयते

२८ हिनस्ति हिंस्तः हिंसन्ति हिंस्यात् हिंस्याताम् हिंस्युः हिन
स्तु हिंस्तात् हिंस्ताम् हिंसन्तु अहिनत् सलोपः ऽनापि सकार
स्य तकारो भवति अनपि विषये अहिंस्ताम् अहिंसन्
अहिनत् अहिंसं अंजू व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु
अनक्ति अंक्तः अंजन्ति अंज्यात् अनक्तु अंक्तात् अंक्तां
अंजन्तु आनक् आंक्तां आंजन् ॥ इति रुधादिगणः ॥ १८

श्रीराम १

ॐ तनु विस्तारे तनादिरयं तनादिगणाद् उप्रत्ययो भवति
वतुर्भुवरेषु वकारः पित्कार्यार्थः नूप इति गुणः तनोति
तनुतः तन्वन्ति तनोषि तनुथः तनुथ तनोमि तनुवः त
न्वः तनुमः तन्मः तनुयात् तनुयातां तनुयुः तनो
तु तनु । तावत् तनुतां तन्वन्तु तनवानि तनवाव
तनवाम अतनोत् अतनुतां अतन्वन् तनुते तन्वाते
तन्वते तन्वीत तन्वीयातां तन्वीरन् तनुतां तन्वातां १

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

१५ तन्वंतां अतनुत अतन्वातां अतन्वन् अतनु उ कुरु अकरवो सकार
स्य गुणः कृप इति करोति ङि तपरङित्वान्न गुणः सहुः करोते
रकारस्य उकारो भवति ङिति परे कुरुतः कुर्वन्ति करोषि कुरु
थः कुरुथ करोमि कुर्वो नित्यं यमो रलोपः कुर्वः कुर्मः कु
र्योपे वा म उतरस्योकारस्य लोपो वा भवति यकारे परे कुर्यात् कु १५
र्यातां कु र्युः करोतु कुरुतात् कुरुतां कुर्वन्तु स्त्रो धी हेः
कुरु करवाणि करोत् अकुरुतां अकुर्वन् अकरवम् अकुर्व अ
कुर्म कुरुते कुर्वाते कुर्वते कुर्वीत कुर्वीयातां कुर्वीरन्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ङीप्। रानान्तयोगे स्त्रियामी प्रत्ययो भवति।१।

गुणैश्वर्य · हुपी · मयी · पंचो त्रैचौ। श्रुद्री। गरगा की। जातेरयोपधात्।
जातिवाचिनो ऽयकारोपधात् स्त्रियामी प्रत्ययो भवति। महि
षी। शूकरी। हंसी। कुक्कुटी। ब्राह्मणी। अयकारोपधात् अहलात्
क्षत्रिया। वैश्या। प्रथमवयोवाचिनो ऽतईपवत्तु वयः। कुमारी।
किशोरी। कलभी। प्रथमवयो अहलात्। वृद्धा। स्थविरा। अ
त अहलात। शिशुः। स्वांगात्। स्वांगवाचिनो ऽकारान्ताद्वा
स्त्रियामीप्प्रत्ययो भवति। सुमुखी। सुमुखा। सुश्रोणी। सु [illegible]

स्वस्वांगं ... वड्वमानुयोग्यं ऽवत्रेयम् ऽवयि ते वते चेतत् तु वमानम्।
स्वांगात्स्मात्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम
सा॰ भा॰

अंगुली २

तन्वङ्गी। तन्वङ्गा। वाऽऽहरणात्। पद्मवदना। कमलनयना। इ
त्यादौ न भवति। ऊङ् इकाराहतौ तिपोर्वक्तव्यः अंगुलिः। धुलिः। धूली
के रितिविधौ धरणात्॥ कृतिः। भूतिः। ऐ च मन्व्याहेः। मन्वाहेगी
णातस्त्रियां ऊ प्रत्ययो भवति। दकाराहेश्राश्च। मनायी। च
कारान्मनो रौवा मनावी। मनुः सखा कपायी। पल्याहपः। प
तेर्विपात्यते। पत्नी। ऊर्ध्व वैतनी। अई जरती। प्राश्चायी। प्राची। शव्दा
पती-दी। डही-ची। घ नश्चाके नित्यं वङ् पचनान्ता। पुंल्लिङ्गः॥ ५१

५१

पत्नीध ऊर्क २

अजत्यग्र तीपिसी क्षिप ३

श्री राम: सा॰को॰ ङकारान्तलिंगान्यप्राणि ॥ ◎ ◎ अथ पुल्लिंगा विशेष्य
४७ विजिसायपिषयास्त्री प्रत्ययाः प्रत्ययपञ्चे ॥ आवतः स्त्रियाम् ॥
जया । मया । मेधा । अजा इत्यादि । अजा हेत्रपा धर्त्तव्यः अजा
३५ एडका । कोकिला । शूद्रा । बाला । गणिका । कौप्पत: स्त्रिया फाणि
पनेपुर्वस्याकारस्य का नो भवति कन्यका हो न भवति । फाणिका । फाणि-६ प्रत्ययः ५
पाचिका । पाठिका । बद्धिमा गुरिनस्तो प्रमयाको रुपसर्गयोः । अ ४७
पंचैव हंसा भ्रान्यथावा वा चाभिरात्रिहिश्या । अवतंसः । वतंसः ।

रुतुतो । धौतौ । प्रत्यौ रुतुतौ भवतः । प्रजोप्नाकौ । २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

५ नका हिष्ठात्प पा सं श्रा द्ध मव म्भ्यप संगं स्वात्

वि॰ आङ्। नि॰ अधी॰ अपि। अति। सु॰ उत॰ अभि॰ प्रति॰ परि॰ उप॰
ध्य न॰ अन्तर्॰ आविस्॰ अयं गणः उपसर्गसंज्ञो भवति। प्राग्धा
तोः। उपसर्गाः धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः तदेवमयम्। तर्हिदं वाहि
शब्दनुपसर्गावयवसंहं भवति स्कावकतरेव॥ कृत्या। कृत्तिम। अ
व्ययाद्धि भक्तेर्लुक्। अव्ययान्तस्यापि भक्तेर्लिगं भवति भत्तश्च
वर्लिहैश्च। अव्ययानाल वालिगाहिनियमः सदृशंत्रिषुलिङ्गे
षुसर्वासु वविभक्तिषु। वचनेषु वसर्वेषुयन्नव्येतितदव्ययम्॥

कापं॰ अम

श्रीराम
सा.मा.
रामराम
४६

अध १ ... केचित् ३

अथ सत्कात् । पञ्चम्ये ध्याति · पञ्चेद्दरा १ आहिं चं ददौ । द्वे
धाच्ये आहि च प्रत्ययो भवति · इत्थं ज्ञाताहि वसाके चा तारुक्ताः १
कमः स्वामी [illegible] लाहिः । कश्चित् · केचित् · कश्च न कश्चित् । तरधी न का [illegible] पौर्वापर्यात्
राजसात । भस्मसात । डकार [illegible] करतो ॥ डरी हृस्यः डरी री हृस्व ।
सघ्राहिः पालैलिपस्यते ॥ सचं । अघ । सपदि । अधुना । इदानीम् ।
झटिति । तूष्णीम् । आशु । शीघ्रम् ॥ संप्रत्यय ॥ पुर्वेद्युः । यहि । यर्हि । ४
तर्हि । प्रादिरुपसर्गः प्र । परा · अप · सम · अनु · अव · निर्दुर ·

नाज्जोअधीवं ४ सर्वं म [illegible] ॥ सा प्रत्ययस्य [illegible] नेक लिपा तीनी पाः ४ ।

विसर्गप्रत्ययस्य [illegible] भवति ॥ ३ ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

चा २ तयोरिति तत्रा तेषामिति कस्मिन्निति कस्मिन्निति

साकम २

अमा नोना पृथिबि धवबने १ इषत किल खलु वै अानाप्त

समम स्वतम सद्युम जमस यत् तत स्वभारवे अ आ इ ई उ

उए ऐ ओ औ इत्येव मादिर्गणो निपातसंज्ञो भवति तत्रादि

विभक्त्यर्थे निपातव्ये तस्मिन्निति तत्र यत्र कुत्र क्वह

क तस्मिन्काले तह यह प्रकरह अन्यह कह तेबप्र

कारेण तथा यथा कथम इत्थम् तस्मादिति ततः यतः कुतः

कुतः अतः सर्वविभक्तिकतः स्वासिारे के। पुर्वस्मिन्

येनप्रकारेण केनप्रकारेण अनेनप्रकारेण यस्मादिति कस्मादिति अस्मादिति एत २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

हिरराय कासियोर्य वृः व्हेत्रास फ कर्हमाउ रणाः॥४॥ चाहिमि
नपियोत्रेभे ते श्राहेयाभवन्ति। तत्र चायप्रभुर्विस्मु भेम
चायंतथैवच। चाहिमिनिपातः चा हि। रिणोनिपतसं
नेत्रे भवति। च॰ वा॰ ह॰ एव॰ एवम॰ प॰ थफ॰ वि आ॰ नोना॰ स्वाति॰
श्रस्मि॰ होबा॰ न तम। मृषा॰ मिथ्या॰ मिस॰ श्रय॰ श्रयस॰ ण ५
श्रयो॰ ह्योस्य॰ स्वस॰ उच्चैस॰ नीचैस॰ स्वर॰ श्रन्तर॰ पुनर॰
मयस॰ श्रहो॰ स्वित॰ उत॰ सह॰ सते॰ श्रन्तरा॰ श्रंतरेण॰ श्रलम्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ह

पपरयामां पश्पामो नः सुहृः रिपु जः ४। त्वामामी। श्रा मेस हि तयो म २
पुत्रह स्मेह स्नामा ३ है ता वा हे श्री भवतु तः। पश्पामि त्वांहालीं
पुश्पमा मह भेफम्। औ हीं पाहु होव तं मा नपोर्युग्म हस्ने हो
नैते श्रोशा भवन्ति। तवपे प्राप्र यो राजन सम तेष्वंतिश्रात्र वः।
तवमि श्रारिाया। निस्प ममामि नु हिंता ना मपि। संवो धुजपहारये
नमवालवसा हयः हने मं [illegible] ३ हृ विसेस्य नो हेयो यु
श्माकम फुल हे यताः। सरव मशया श्रापो ऽस्माकं पापनाशु
नः पाहारो यिति किम। पांतु वो नृसिंहस्य नख लांगुलको

हरे

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

॥ श्री ग्राँह २ इत्येभिः स्यादीनां हकारस्य मत्वं भवति ॥ ॥

जश्शसो र्वा डौ भवति। डित्वाट्टिलोपः अम्हौ। अम्ह। अम्हौ। अम्ह।
चौसि अम्हन। आम्हपरस्य विभक्त्युवा आत्वं भवति। अम्हाभिः
अम्हभिः अम्हभ्यः अम्हभ्यः अम्हानाम। अम्हास्। मकारान्तोऽहं
मशब्दः इदमोऽयं पुंसि इदमशब्दस्य पुंसि विषये ऽयं भवति। सिसाहि
तस्य अयंम द्विवचनमाहेत्यद्यहेटर स्याहा वित्यद्य हीनांघेर भावे
इमौ इमान। अनेनौसो इदमोऽना देशो भवति। तस्य अम्हे
स्या त्वेम आभ्याम भिस भिस इदम देशो भिस्येव भवति ननु मकार
स्याकारः एभिर्वहूत्वे एभिः अस्मै। आभ्याम एभ्यः अस्मात्। आभ्याम
एभ्यः अस्य अनयोः ॥ स्यैः सकारे मकारे च परे इदम अकारादेशो भवति २
टौसो परयोः अनेनः
इदमा
टेना। अयः २।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम सा: व्या: ३५

कौञः॥ षकारस्य डकारो भवति धातोः सेपरे नाम्नश्च रसे पदान्ते च॥ फोनेड

एषाम् अस्मिन्· एषु· किम् शब्दस्य त्यदादेरिति सर्वत्राका-
रे कृते सर्वशब्दवद्रूपं ज्ञेयम्· कः· कौ· के· कम्· कौ· कान्· काभ्याम्·
धकारान्तस्तत्त्वबुध् शब्दः तत्त्वभुत्· तत्त्वभुद्· तत्त्वबुधौ· तत्त्वबुधः
इति तत्त्वभुत्· जकारान्तः सम्राज् शब्दः॥ छशषराजादेः षः॥ छकारा-
न्तस्य शकारान्तस्य षकारान्तस्य राजयजभ्रस्जमृजसृजां च
षकारो भवति धातोः सेपरे नाम्नश्च रसे पदान्ते च॥ १ वावसाने॥
संम्राड्· संम्राट्· संम्राजौ· संम्राजः॥ संम्राड्· संम्राजम्· संम्राजौ।
संम्राजः संम्राजा। संम्राड्भ्याम्॥ एवं विराजादयः॥ हकारान्तो

३५

इदमे ... यथा येन व्याकरणमधीतमेनं छन्दोऽध्यापय

एतदः त्यदादिष्वेरः स्यादाविति सर्वत्राकारे कृते सर्वनामवद्रूपं नेयं ।

सौ त्यदादेस्तकारस्य सत्वं भवति सौ परे । स्यः त्यौ त्ये । सः तौ ते । यः

यौ ये । एषः एतौ एते । एतदोऽन्वादेशे द्वितीयाटौस्स्वेनो वक्तव्यः

उक्तस्य पुनरभिधानमन्वादेशः । एतम् । एनम् । एतौ । एनौ । एतान् । यौ ३

एनान् । एतेन । एनेन । एतयोः एनयोः इत्यादि । छकारान्तस्त

त्त्वप्राछ्शब्दः । षत्वं डत्वं वावसाने । तत्त्वप्राट् । तत्त्वप्राड् । तत्त्वप्रा

छौ । तत्त्वप्राछः । हे तत्त्वप्राट् । हे तत्त्वप्राड् । शकारान्तोऽग्निमथ शब्दः

श्रीरामः

सा: आ:

३६

श्रेयः४

वायसानैः इति हकानतकानो ॥१॥ ष्ठिवु मन् · ष्ठिव्र मह · ष्ठिव्र मथादि
त्वाहि॥१॥ चकारात्क्तः प्रत्यं कृत्वादेः॥१ नौ लोपः धातोर्हिसानस्योप धाभू
तनकारस्य लोपो भवति क्ङिति च। अस्त्रैः पश्चात्स्रन्तमवक्तव्यः। प्रत्य
नचासिद्धिरिति स्थिते॥१ सोरस्तु र्मिनीतिनकारस्य भकारः संयोगान्तस्य
लोपः चोकुः चवर्गस्य कवर्गादेशो भवति धातोर्भसि सेपदेनामन्तस्य
रूसेपदान्ते व१ प्रत्यङ्। प्रत्यञ्चौ। प्रत्यञ्चः। हे प्रत्यङ्। प्रत्यञ्चम्। प्रत्य
चौ। अचश्चैतल्लोपोहि धिश्च। अश्चेनकारस्य लोपो भवति। पूर्वस्य
चदीर्घः। शसादौ स्वरे परे· ताद्धिते ईपिका[illegible] नेत्व। प्रतीचः। प्रतीचा।

३६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तकारान्तो महत्शब्दः ॥४॥

तिर्यङ्। तिर्यञ्चौ १ तिर्यञ्चः १ तिर्यञ्चम् १ तिर्यञ्चौ १ ति नश्चाद्ययः
तिनश्चोह्यो निपातः शसादौ स्वरे परे तादृक्तेई पीकारे च १ तिर
श्चः। तिरश्चा। तिर्यग्भ्यामित्यादि १ उदङ्। उदञ्चौ १ उदञ्चः १ उदग्भ्या
मित्यादि १ [redacted] महत्। महान्तौ। महान्तः। महतः १ इ
त्यादि १ एवं सुधियं चित्स्पृश तयः तकारान्तः डकारान्तं वैधो महत
शब्दः १ ऊतो नमः १ डकारान्तं धस्य सकारान्तं धस्य च नं मो
नमो भवति ११ पुंसि पंचसु सौ च १ सं महतौ धौ दीर्घः सौ वं
सम्बस्यापवशब्दस्य महतशब्दस्य नहीधो भवति। पञ्च सुधिवं

श्रुधियं चित्। श्रुधिवीदृ ॥५॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सारस्वत
तिनाम
सा: ना:
३८

र्जितेषु शौं च परे१ महान्। महान्तौ। महान्तः हे महान्। महान्तम्। महा
न्तौ१ महतः। महता१ महद्भ्यामित्यादि१ उकारानुबंधो भव च्छुश्च ह :१
श्रीत्व सोसौ१ भवत्वन्तस्य भवस्य न्तस्य चोपधाया दीर्घो भवति॥ धिव
र्जिते सौ परे१ भवान्१ भवन्तौ१ भवन्तः१ हे भवन्१ भवन्तम्१
भवन्तौ१ भवतः१ भवता। भवद्भ्यामित्यादि१ अकारानुबंध
स्य भवतस्तथा ह्रस्व नेर्दीर्घः१ भवन्१ भवन्तौ। भवन्तः हे भवन्। प
चन्१ पचन्तौ। पचन्तः हे पचन्। शकारान्तो विश्शब्दः हे विशाब
नाजादेः घः१ विट्। विड्१। विशौ१ विशः हे विट् हे विड्१ षकारान्तः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

षषप्रो हो लिंत्वं बहुवचनान्तः १ त्रिपुसज्जुषः १ द्विआसौ द्युक्ते १ षोडः ष
कारस्य डत्वं भवति १ षट् षड् १ षड्भिः १ षड्सु १ षण्णां १ षकारान्तकान्त
स्य संख्यायाः यकारस्यागमो डांगमो भवति १ षण्णां ११ डकारस्य लत्वं भ
वति । नामिपरे १ षण्णाम १ षट्सु ११ धक चितपद तस्यापिपदान्ततास्तु
परीयां १ दोः अंधेः दोषसजुष द्वा त्रिषु हविष प्रभृतीनां षकारस्य रे
फो भवति नसेपदान्ते च । दोः दोषो १ दोषः । शास्त्रादौ दो षश्च छन्दो नान्त
तां वांवक्तु ओ हे हूमः १ दोषः १ दोष्मा १ दोषैः इत्यादि १ सजुषाशिषौ
नसैपदान्तौ चेदीर्घो वंत्कृत्योः सजूः १ सजुषौ १ सजुषः । इत्यादि ॥
विसर्गानुसारस्थानिकानश्चानपपवधानेष्वपत्वम् प्र. दोः षु. दोष्णु. दोषसु.

पिं
हे पिं दो
दोषा दो
षलि
दोषोः
दोष्णोः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
स्वारस्व
ति नमः

३८

६।१ उकारेतो नुम्विधानार्थः २

सकारान्तः पुंस[illegible] पुंसोऽसुङ् १ पुंसशब्दस्य असुङ् आदेशो भवति १
पंचसु । ङकारेतोऽन्त्यादेशार्थः १ पुमसु सि इति स्थिते । उगितौ नुम । सं
महतदीर्घः पुमान् । पुमांसौ १ पुमांसः हे पुमन् १ पुंसः । पुंसा । संयो
गान्तस्य लोपः पुंभ्यामित्यादि १ ससंभवे पुंसः ककुसौ १ ससंभवे वा
च्ये पुंसशब्दस्य ककारागमो भवति सुपि परे त्कोना यो स्वा संयोगादेः
सकारनकारयोर्लोपो भवति धातोः झसि परे नामन्यस्य नसि पदान्ते
च । षत्वं । कष संयोगेन्तेः १ पुंक्षु १ सकारान्तो विद्वच्छब्दः १ विद्वा
न् १ विद्वांसौ १ विद्वांसः हे विद्वान् १ वसोः संप्र[illegible] १ वसो वकारस्य उका
पसुप्र १

२८

सरस्वति
रामराम
रामराम
९२

३६

ङस्यनसौ धौं नाननतोर्हे सो १ तेतो वांवन्कु औ १ हे ङस्य नन १
हे ङस्न १ हे ङस्नः १ अहसशा हृस्य मे हः १ त्यहो हेळे निक्षि
सर्वनाम्नो हे शः अहसि शतिलिते १ सौसेः अहसोहका
राय्यसत्वं भवतिसोपरे १ से वौ १ अहसः सेनो भवति १ अहसो १
द्विवचने । औ औ औ १ मैदैः १ ङस्य ङ श्च ङः १ अहसोम
कानात्यनस्य हृस्वस्य हृस्वङकानः दीर्घस्य दीर्घङुकी ने भ ति १
वति १ अहम् १ वहुवचने सर्वा हित्वौ जसी १ अहहे एपिँव ६

३६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

विद्वषः। विदुषा। वसौंचसैं१ विद्वद्भ्याम्१ विद्वद्भिः१ इत्या

दि१ सुवचाः सुवचसौ१ सुवचसः१ हे सुवचः सुवचसः१

सुवचसा१ सुवचोभ्यामित्यादि१ एवं चन्द्रमसशब्दः

चन्द्रमाः चन्द्रमसौ१ चन्द्रमसः१ चन्द्रमसा१ चन्द्रमो

भ्यामित्यादि१ उशनस्शब्दस्य भेदः उशनसाम् [redacted] उशन सा ३

[redacted] पुनर्दृश्यस्य नेहस इत्येतेषां से डा भव

ति१ डित्वाट्टिलोपः१ उशना१ उशनसौ१ उशनसः१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ स्वामीत्यस्य पाणिनि हत्या स्तोत्रम् पि २ । मीसः स्वामीति सप्ति सहहिः पाठ्य वा सपि स्तोत्रिमः ॥
परांक यानी हहात्यी २ः पति पर्सपि श्रीहरिः सप्याद देवानः शिवं द्रोजे हृघात्से प्यो त्रे थः स नः ॥२

५६ थ्यासंरवे नामि श्रीहरा: मयखि १ की हस्रापे: वखी चतुर्थी
द्वितीयासहितयो: तंत्रे क वुव मैनसह तेमे दिव चवे लवेन
५६ सै मे वकुव चनेन वसमसे १ स्वामी तंसस मापातः स्वामी मि
त्ता म्युतं गंतः नमसो भूत्वा चन भूपो हे हिः मैं मोक्ष मयपम ॥
स्वमी वांपजहासो चैं हिता नौ हि नयात नाम रेराजा वांछसे
तैहानं सानैनो मधुसूदनः ॥२ हि चो वी मवतादि सं मैरकाँ
नमो १ नौ मनो हैनुः स्वामी वों चलया नराजा स्वामी नौ सो जना ५६
हैनः ॥३ वो धृस्त्व विहेमयो हानं नौ हि पतां धनमं १ सा नो ५६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

पञ्चम्याङ.सिभ्यसोरत्तु भवति १ आकारः सर्वादेशार्थः १ ङेप्रा नङ् अ
त्रागार्थः त्वत् १ मत् १ युवाभ्याम १ आवाभ्याम १ युष्मत् १ अस्मत् १ त
वैममङ.सौ १ ङ.सासहितेभ्यो युष्मदस्मदो स्तवममयौ स्वतायाहेसे भ
वतिः तव १ मम १ युवयोः आवयोः १ सर्वादेत्यो सुटोसाम आका
म १ युष्मदस्मद्भ्यामपवस्साम आकं भवति १ युष्माकं १ अस्मा कुत्रमः
कम् १ त्वयि मयि १ युवयोः आवयोः युष्मासु १ अस्मासु १ अ इति तु
नयोनादिरादिविशेषविधिर्भूलप्यते १ युष्मदस्मदोः षष्ठी
चतुर्थी द्वितीयाभिस्तेमेवांनौवस्नसौ १ [illegible] युष्मदस्मदोः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री गणेशा
यनमः ॥

तुभ्यं ३

ङे ए त्वं भवति टाङीः इत्येतयोः परयोः ए अये १ त्वाया १ मया १ युवाभ्या
म १ आवाभ्याम १ युष्माभिः १ अस्माभिः १ तुभ्यंमह्यौ ङयो १५ स
हितयोः युष्मदस्मदोः तुभ्यंमह्यं इत्येतावादेशौ भवतः मह्यम १
युवाभ्याम १ आवाभ्याम १ भ्यसः २ भ्यम १ युष्मदस्मद्भ्यामपन
स भ्यसः २ भ्यम भवति शाका नो भक्ता चाहि त्वथ्याक्षत्वर्थीः १८
तेनात्वए त्वेन भवतः युष्मभ्यम १ अस्मभ्यम १५ सि भ्यसो

इत्येतावादेशौ भवतः आवाम् १ युष्मदस्मद्भ्यां पंचम्यो भ्यस आम् भवति १
युवाम् १ आवाम् १ यूयं वयं जसि १ जसा सह तयोः युष्मदस्मदो यू-
यं वयं इत्येतावादेशौ भवतः १ यूयम् १ वयम् १ त्वन्मावेकत्वे १ युष्मद-
स्मदोस्त्वत्मौ इत्येतावादेशौ भवतः १ एकत्वे गम्यमाने १ आमसौ १
युष्मदस्मदोः शेषे रात्वं भवति अमि सकारे भिसि च परे १ त्वाम् १ माम् १
युवाम् १ आवाम् १ स्वाहा हेष्ठे नत्वे कृते युस्मासीति हि धैत्वम् १ अस्मो नोवु
त्रयः युष्मान् १ अस्मान् त्वन्मदादेशो कृते १ ऐ ओ औः युष्मदस्मदो शसि दे र्थे

त्व हाहे हे रघवो। [illegible] पः २ पाद्ः

वचांसि। पयः। पयसी। पयांसि। मनः। मनसी। मनांसि। आयुः। आ
युषी। आयुंषि। एवं [illegible] धनुः वपुः तपः। अहसत्रावेकस्मिन्स
मालेकि स्मृते। अहः। हे वचनाहेहे नत्वे स्मृतेमस्योत्वे। अमा। अम्
ि। अम्ना। अम्म माम्ने। [illegible] स्याहि॥ ६० इति हलन्ता न
पुंसकलिङ्गाः। ६० रा मु अथ युष्मदस्मदोः स्वरूपं निरूप्यते।
तयोश्च वाच्यलिंगत्वात् त्रिष्वपि लिंगेषु समानं रूपम्। त्वमहौ सिना
युष्मदस्मदोः सिसहितयोः त्वं अहं इत्येतौ आदेशौ भवतः यथासं
ख्येन। त्वम्। अहम्। युवावौ द्विवचने। युष्मदस्मदोर्द्विवचने

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

त्यत्।त्यद्।त्ये।त्यानि।त्याभ्यामित्यादि।तत्।तद्।ते।तानि।ते
तेन।ताभ्याम्।तैरित्यादि।यत्।यद्।ये।यानि।येन।याभ्याम्।एतत्।
एतद्।एते।एतानि।एतेन।एताभ्याममित्यादि।किम्।के।कानि।
केन।काभ्याम्।कैरित्यादि।इदम्।इमे।इमानि।[redacted]।अना
ती० ५ भ्याम्।एभिरित्यादि।प्रत्यक्।प्रतीची।प्रत्यञ्चि।प्रतीचा।प्रत्यग्भ्या
म्।तकारान्तो जगच्छब्दः।जगत्।जगद्।जगती।जगन्ति।ज
गता।महत्।महद्।महत् इति दीर्घः।महान्ति।महता।महद्भ्या
मित्यादि।पयः।पयसी।पयांसि।तेजः।तेजसी।तेजांसि।वचः।वचसी।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

च स्यादि। नकारान्तो ऽहन्शब्दः। अहः सः। अहन्शब्दस्य नकार
स्य सकारो भवति न से पदान्ते च। सो विसर्गः। अहः। ङ्योः। वेङ्योः अह्नी
अहनी। अहानि। हृवे। अहोभ्यामित्यादि। अहस्सु। ब्रह्म। संबोध
ने नपुंसकानां नलोपो वा वक्तव्यः। हे ब्रह्मन्। हे ब्रह्म। एवं चर्मन्
प्रभृतयः। नाम्नो ह्रस्वः ... ङिस्योर्वा लोपः। ...न्तस्यागमजा
नां नाम्नो लोपो लोपो च वक्तव्यो। धीधत्वं न निवर्तते। पचमे। व्योमन्
न। सर्वाणि भूतानि त्यदादीनां स्यमोर्लुकि च कृते ऽत्वं न भवति।
स्यादिविभक्तिविशेषणात्। नपुंसकात् स्यमोर्लुक्। स्यत्। त्यदः। त्ये। त्यानि

त्यकारान्तो ब्रह्मशब्दः। ब्रह्मशब्दस्य त्यनोऽवः ३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

एते। एने। एता। एनाः। एतया। एनया। एतयोः। एतासु। का। के। काः।
इदमश्च देस्य मेदः इयौ स्त्रियाम्। इदमश्च देस्य स्त्रियामियं भवति। स्त्रि
हिता। इयम्। इमे। इमाः। इमाम्। इमे। इमाः। अनया। आभ्याम्। आ
भिः। अस्यै। अस्याः। अनयोः। आसु। चकारान्तात्स्त्व च्छब्दः। त्वक्।
त्वग्। त्वचौ। त्वचः। त्वचा। त्वग्भ्याम्। त्वक्षु। हे त्वक्। हे त्वचौ। एवं
सर्वे चाचप्रकृतयः। स्रक्। स्रग्। स्रजौ। स्रजः। स्रग्भ्यामित्या
दि। अप्शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः। अप् जस् इति स्थिते। अस्य
महत्त इति दीर्घः। आपः। अपः। भिद्पाम्। अपशब्दस्य भका
अपां हीनां

श्री गणेशाय नमः

ककुप् ३

वांवसां ने। समित्। समिद्१ समिधौ। समिधः१ समिधम्१ समिधौ१ स

मिधः१ समिधा१ समिद्भ्यां हे समित्१ भकारान्तः ककुभ् शब्दः१ वाव

५१ सां ने१ ककुप्। ककुभः। ककुभा। ककुभ्याम् ककुप्सु१ हे ककुप्१

हे ककुभः१ स्रक्१ स्रजौ। स्रजः। स्रग्भ्यामित्यादि१ हे स्रक्१ द

कारान्तो साहाद्रूपः१ तेषां त्यदाद्येत्वे नातिसर्वत्राकारान्तः१ अथावतः स्त्रि

याम्। अकारान्तान्नाम्नः स्त्रियां वर्तमानादापप्रत्ययो भवतिपका

नः१ पिस्काप्याद्युः१ स्या१ त्ये१ त्याः। त्यां१ त्ये१ त्याः१ त्यया१। त्यस्यै१ सा।

ते१ ताः१ या१ ये। यस्ये१ इत्यादि१ एषा। एते। एताः। एताम्। एनाम्१ ५१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

चतसृ१

चतसृ१

त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृ चतसृ १ स्त्रियां वर्त्तमानयोः त्रिचतुरित्येतयोरादेशो भवतः स्यकारस्य च सकारान्यवस्य १ ततस्तु नामन्न भवति सतमौ तिस्रः १ तिस्रः १ तिसृभिः । तिसृभ्यः । तिसृभ्यः १ तिसृ चतसृणामिति नेदीर्घः १ न्हस्य वा १ तिसृणाम तिसृणाम तिसृषु १ हे तिस्रः १ चतस्रः चतस्रः चतसृभिः १ चतसृभ्यः चतसृभ्यः १ चतसृषु १ जिन्ध्रपश्यमेदः १ द्यौर्विहसे १ धातोरिकारोकारयोरियुवौ भवतः नेफुवकारयोः हिसपनपा १ गीः गिरौ १ गिरः गिरम गिरा गिरौ गिरः १ गिरा १ गीर्भ्याम गीर्भिरित्यादि १ हे गीः १ एवंपुर धुराद्यपः १ ध कारा ना न शामि धमं

रामनाम्स्पपर्यायेराघ्रिर्वबनाम् ० कलेष्णुद्विति यानोष्णूपपदे [illegible] र्युं यावा
वधाने ० वर्ते [illegible] मानयोनस्पातित्ल्रषोः घृहान्तसंगाः पापयाति० घृह [illegible]
मत्या [illegible] सम० घृहृतर्षम ० अत्तासनेनतर्षरीनचगवांपानक्रियाया
वधीयते० अघ यायपित्वा घृह मतिक्रम्पपुनः पापयामित्यर्थः॥नाम्निद्वि
तीयानेत्र्श्रा त्रिवर्गेराः नामा ग्रामा [illegible] वेष्ठः नामग्राहुमाव्हपतिः अव्य
ये १ यथाभिप्रेतारव्याने० हम्पः ग्नः नको रामो ग्रयपाभिप्रेतारव्या
नेनामयप्रियस्पोद्भे प्रियस्पनिर्वैः कपनम० [illegible] उच्चैः हृत्य उच्चैः
वैकृत्वा० उच्चैः कानं वाप्रि० पमाव ष्ठः नीचैः कृत्पा० नीचैः कृत्वा० नीचैः का
नं० प्रियंब्रुते० तिप्यि व्युः० पप ह्स्समाघ्राक्षः ग्नः [illegible] नकोरामेाातिर्यक्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशाय
श्रीरामराम
राम

पं धातोः २ पो आयं धावति । यष्टिं ग्राहं युध्यते । लोष्ठं ग्राहं । स्वपगो वा राम्योतिः स्व
स्वपगो नेयु ध्यते । स्वस्य गारम् । अनुवे स्याउः द्वितीयांतो धातोः मुविन्देपं क
थयति । अनु विकिम् । शिनष्टि न्दिप्याः येन विनान जीवनं तत् जीवाम् । परिक्लिश्यमाने
द्वितीयान्तो स्यात् । उक्तं द्वितीयांते धातोः । जनः प्रतिपिबं तु ध्यन्ते । ऽतलमुनापि
उपनीतमर्थः ॥ ऽजीवि ज्ञानं प्रतिष्ठ स्मरो नत्वैः । युध्यार्थ निष्ट्रत् । द्वितीयान्ते
विशिष्य यायाच्च । स्वं ज्ञात्वा ध्यायमानो से ध्यमान योर्गम्ययोः गेहादि
स्थाराणां विस्तारे । क्रियाभिः साकल्येन संबन्धो व्याप्तिः क्रियायाः पौनः
पुण्यं पौनःपुन्ये वा । गेहानुप्रवेशमास्ते । गेहं गेहमनुप्रवेशम् । प्र. पंगोहानुप्र
यातम् । गेहानुप्रपातम् । गेहानुस्कन्दम् । असमासे [illegible] गेहस्य

श्रीराम॰
सा॰ ना॰
६

द्वितीयस्मै द्वितीयायै द्वितीयस्मात् द्वितीयात् द्वितीयस्मिन् द्वि-
तीये। एवं तृतीयः। उभशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः उभौ २ उभौ॰ उभाभ्याम्॰
उभाभ्याम्॰ उभयोः उभयोः। उभयशब्दस्य द्विवचनाभावः एकवचनब-
हुवचने भवतः। उभयः उभये॰ मासशब्दस्य विशेषः। मासस्याल्लोपो वा॰
मासशब्दस्याकारस्य लोपो भवति॰ सर्वासु विभक्तिषु परतः। हसेपः
सेर्लोपः हसान्ताद्दीर्घनाद्धपरस्य सेर्लोपो भवति। माः मासः मासौ॰
मासौ॰ मासः मासाः मासं॰ मासं॰ मासौ॰ मासौ॰ मासः मासान् मासा॰
मासेन॰ माभ्याम्॰ मासाभ्याम्। भ्यादेरेलोपश्च॰ माभिः मासैः। रिमत्वीं ६

श्रीराम

सा० ना०

पूर्वैः। पूर्वस्मै। पूर्वाभ्याम्। पूर्वेभ्यः। पूर्वादिभ्यो नवभ्यो ङसिङ्योः स्मात्
स्मिनौ वा वक्तव्यौ। पूर्वस्मात्। पूर्वात्। पूर्वाभ्याम्। पूर्वेभ्यः। पूर्वस्य। पूर्वयोः।
पूर्वेषाम्। पूर्वस्मिन्। पूर्वे। पूर्वयोः। पूर्वेषु। हे पूर्व। हे पूर्वौ। हे पूर्वे। हे
पूर्वाः। परः परौ पराः परे। इत्यादि पूर्वशब्दवत्। प्रथमः। प्रथमौ।
[illegible]ाः। प्रथम चरम तय अल्पार्द्ध कतिपय नेमानां जसि वा।
प्रथमे प्रथमाः। चरमे चरमाः। द्वितये द्वितयाः। शेषं पूर्ववत्। नेमे नेमाः।
शेषं सर्ववत्। ४। तीयस्य सर्वशब्दवत् ङित्सु वा वक्तव्यम्। ०

ती २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

एतैः रूपसिद्धिः सिध्यन्ति। उकारान्तः पुल्लिंग भानुशब्दः भानुः भानू
भानवः। भानुम् भानू भानून् भानुना भानुभ्याम् भानुभिः भानवे
भानुभ्याम् भानुभ्यः इत्यादि० सखिशब्दस्य भेदः। सेऽघेः सखिश
ब्दस्य सेर् घे ऽभवति ङित्यादि लोपः सखा। अत्र घेरिति विशेषणा
देकारादिविषये हे सखे हे सखायौ हे सखायः रे सख्युः सखि
शब्दस्य ऐकारादेशो भवति ङ्यकारादिषु चतुर्षु षष्ठी निर्दिष्टस्या
देशः तदन्तस्य ज्ञेयः। सखायौ सखायः सखायम् सखायौ स
खीन् सखिपत्योरीङ् सखिपतिशब्दयोरीङागमो भवति ङे
ङ्ग्रवनस्याथो ... तौ। सखायः॥ ३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम
सी॰
१८

हे रा॰ ४

दीर्घस्तु टाङ्गान भवति। सखा॰ आ गम जमनित्यं सखिन॰ सखिभ्याम॰
सखीभी॥ सखे॰ सखिभ्याम॰ सखिभ्यः। सखे। सखिपतिशब्दयो ङि
गागमो भवति ङसि ङ सौ रकारे परे। सख्य स इति स्थिते। सतो
ङस् सकारान्ता त्परस्य ङसि ङसोः कारस्य उकारो भवति स वति र।
सख्युः सखिभ्याम्। सखिभ्यः सख्युः सख्योः सखीनाम्। सप्तम्येकव
चने ङे ङि रो ङि औकारे कृते सखिपत्यो सगागमो भवति॥।
सखौ सखा। सखिषु। पतिशब्द सप्तम्या द्वितीय यो है नि शब्द
वत्प्रक्रिया॥ इती या रो सखिशब्द वदन्तव्यः।

१८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा.ना.

साहौ स्वरे पदे पथः पथा पथिभ्यामित्यादि एवं मथिन् ऋभुक्षिन्
प्रभृतयः॥ दण्डिन् शब्दस्य भेदः। इनां शौ सौ इन्हन्पूषन् अर्य
मन् इत्येषां शौ सौ च धौ परे उपधाया दीर्घो भवति। दण्डी दण्डिनौ।
नः४ दण्डिनः हे दण्डिन्। ब्रह्महा। ब्रह्महणौ ब्रह्महणः। हे ब्रह्महन्। नः शसादौ
स्वरे लोपः स्वरे इत्यस्य का नलोपः। हनो घ्नि। हन्तेर्हकारस्य घत्वं भवति न
कारे निर्गतेऽपरे घसंयोगे सति निषेधार्थः। ब्रह्मघ्नः ब्रह्मघ्ना ब्र
ह्मभ्यामित्यादि एवं भुरालिन् हलिन् यस्विन् प्रभृतयः॥

श्रीराम
सा॰ ना॰
30

एवं अर्यमणः अर्यमणा अर्यमन्भ्यामित्यादि पूष्णः पूष्णा पूषभ्यामित्यादि उपधालोपोवेति केचित् पूष्णि पूषणि पूषि संख्या
वाचकाः पञ्चन् सप्तन् अष्टन् नवन् दशन् एकादशन् प्रभृतयः पञ्चन् जस् इति स्थिते
जस्शसोर्लुक् षकार नकारान्त संख्यायाः परयोर्जस्शसोर्लुग्भवति
लुकि न तन्निमित्तम् पंच पंच पंचभिः पंचभ्यः पंचभ्यः षकार नकारान्त संख्यायाः परस्यामो नुडागमो भवति नोपधायाः इति दीर्घः नाम्नो नो लोपः धो
पंचानाम् पंचसु एवं सप्तन् नवन् दशन् प्रभृतयः॥ अष्टनो वाडो अष्टन शब्दात्परयोर्जस्शसोर्वा डौ भवति डित्वात् टिलोपः
30

श्रीराम
सा॰ र॰ च॰ टि॰
३६

अमू॰ वकुधचनेसर्वरित्याञसौ। अदस। मिकृतौ वकृचे
स सद्दस एधाच स्याद्दिकानो भवति। अमी॥ अमुम। अमू। अमून्।
ठनाऽस्त्रिपाम्। अमुना। भ्यामोर्हि अत्रीत्वायम। पश्चादुका देः
अमूभ्याम्। अमीभिः। अमुष्मै। अमूभ्याम्। अमीभ्यः। अमुष्मात्।
अमुष्य। अमुयो। अमीषाम्। अमुष्मिन्। अमुयोः। अमीषु। सामा
नेऽ स्वः कः स्यादिप्रवृ। अमुकः। अमुकौ। अमुके। शेषं पूर्ववत्।
॥ इति हसान्ताः पुलिङ्गाः॥ अथ हसान्तास्त्रीलिङ्गाः॥
ते नहको नीतेऽ पान हशब्दः। नहोधः। नहो हकारस्य धत्वं भवति

३६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

वन्द्रमोभ्यामि त्यादि। उशनस् शब्दस्य भेदः। उशनसाम्। उशनस्
पुंस्त्वंशास् अनेनसह स्सेतेषां से ध्वे ङी भवति। ङित्वाट्टिलोपः। उ
शना। उशनसौ। उशनसः। उशनसोधो नान्ततादन्ततावाव
णोप्या। हे उशनन्। हे उशन। हे उशनः। अद[स्] स शब्दस्य भेदः।
तद्दोरेवे निति सर्वत्राकारादेशः। अदस् सि इति स्थिते। सौ सः।
अदसोऽदकारस्य सत्वं भवति सौ परे। असौ। अदसः सेरौ भवति।
असौ। द्विवचने। अमू अमू अमू। मादू। उस्य ऊ उः। अदसो म
कानास्य यस्य ... कारो दीर्घस्य दीर्घ ऊकारो भवति।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

३५

ग्रुसं मैवुवाश्चेउस शब्दस्य कगागमो भवति सुपिपरे । स्कोनाद्योरव ।
संयोगाद्यो: सकारककारयोर्लोपो भवति धातोर्भसेपदे नाम्नस्व
नसेपदान्ते च । वत्वं । ऊवसंयोगेऽन्ते: ॥ पुंन्हु ॥ सकारान्तो विद्व
स् शब्दः । विद्वान् । विद्वांसौ । विद्वांसः । हे विद्वन् । वसोर्घ्संः । वसोव
कारस्य उकारो भवति शसादौ स्वेपरे तद्धिते इयोकारे वा । विदुषः ।
विदुषा । वसोर्नसे । विद्वद्भ्याम् । विद्वद्भिः इत्यादि । सुवचाः । सुवचसौ ।
सुवचसः हे सुवचः । सुवचसः । सुवचसा । सुवचोभ्याम् इत्यादि ॥
एवं चन्द्रमस् शब्दः । चन्द्रमाः । चन्द्रमसौ । चन्द्रमसः । चन्द्रमसा । ३५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

वन्दुयोभ्यामि त्यादि। उशनस् शब्दस्य भेदः। उशनसाम। उशनस्
पुत्रुदंशसं अनेहसस्त्सेते यसे डीभवति। जित्यादि लोपः। उ
शना। उशनसौ। उशनसः। उशनसो धौ नान्ततात् न्ततावाब
गोव्या। हेउशनन्। हेउशन। हेउशनः। अदस् शब्दस्य भेदः।
त्यदादेष्टेतिति सर्वत्रा कायादेशः। अदसि इति स्थिते। सोसः।
अदसोदकानस्पतवं भवति सोपरे। सेनौ। अदसः से सौ भवति
असौ। द्विवचने। औ औ औ। मदूः। उस्वचुरुवचुः। अदसोम
कानास्य यस्य हृ स्वस्य फ स्वच उकानहो धेस्य हो धे कुकानो भवति।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

३५

स्त्रुसं मेवेषां ष्येऽस राहत्सक गागमो भवति सुपिपरे। स्कोना घोरव।
संयोगाद्योः सकारककारयोर्लोपो भवति धातोर्झलेपरे नान्तस्व
नसेपदान्तेच। वत्वं। रुत्वसंयोगान्तलोपौ। पुंस्॥ पुंन्हु॥ सकारान्तो विद्व
स् शब्दः। विद्वान्। विद्वांसौ। विद्वांसः। हे विद्वन्। वसोर्वङः। वसोर्व
कारस्य उकारो भवति शसादौ अचि परे तद्धिते इयो कारे वा। विदुषः।
विदुषा। वसौ रुसे। विद्वद्भ्याम्। विद्वद्भिः इत्यादि। सुवचाः। सुवचसौ।
सुवचसः। हे सुवचः। सुवचसम्। सुवचसा। सुवचोभ्यामित्यादि॥
एवं चन्द्रमस् शब्दः। चन्द्रमाः। चन्द्रमसौ। चन्द्रमसः। चन्द्रमसम्। ३५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम॰

दोषांनः । दोषसजुषश्चाशिषहविषप्रभृतीनां षकारस्य रेफो भव
तिनसे पदान्ते च । दोः । दोषौ । दोषः । शसादौ दोषशब्दस्य नान्तता
धा वक्तव्या । दोष्णः । दोषः । दोष्णा । दोर्भ्यामित्यादि । सजुषाशिषो नसे पद
न्ते च दीर्घो वक्तव्यः ॥ सजूः । सजुषौ । सजुषः । इत्यादि । सकारान्तः
पुंस्शब्दः । पुंस ऽसु ऊ । पुंसशब्दस्य सु ऊ इत्यादेशो भवति पंचसु । ऽकारो
ऽन्त्यादेशार्थः । ऽकारो नुम्विधानार्थः ॥ पुमस् सि इति स्थिते । वृतो
उमान्संमहतदीर्घः । पुमान् । पुमांसौ । पुमांसः । हे पुमन् । पुंसः । पुंसा ।
संयोगान्तस्य लोपः । पुंभ्यामित्यादि । असंभवे पुंसः । कथ्सो ।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सा॰ च॰ वृत्ति

३५

भवन्। भवन्तौ। भवन्तः। हे भवन्। पचन्। पचन्तौ। पचन्तः। हे पचन्।
शकारान्तो विश् शब्दः। छशषराजादेः षः। विट् विड्। विशौ।
विशः। हे विट् हे विड्। षकारान्तो षष् शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः।
त्रिषु समरूपः। जश्शसोर्लुक्। षोडः। षकारस्य डत्वं भवति। षट्
षड्। षड्भिः। षड्भ्यः। ष्णः। षकारान्नकारान्तो संख्यायाः परस्यामो
नुडागमो भवति। ष्टुत्वं। डकारस्य णत्वं भवति नाम्नि परे। ष
ण्णाम्। षट्सु। क्वचित्पदान्तेऽपि पदान्तता। अपरिणीयं। ।

३५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

धो दीर्घः। सौ च। नसन्तस्योपधाया महत्शब्दस्य च दीर्घो भवति य
च्च संबुधिवर्जिते सुटि सौ च परे। महान्। महान्तौ। महान्तः। हे महन्।
महान्तम्। महान्तौ। महतः। महता। महद्भ्याम् इत्यादि। उका
नानुबंधो भवत्शब्दः। अत्वसोः सौ। अत्वन्तस्य असन्तस्य
चोपधाया दीर्घो भवति धिवर्जिते सौ परे। भवान्। भवान्तौ।
भवन्तः। हे भवन्। भवन्तम्। भवन्तौ। भवतः। भवता। भवद्भ्या
मित्यादि। सकारानुबंधस्य भवत्शब्दस्य न दीर्घः॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा॰च॰स्वलि
३३

न२

तिर्यङ्। तिर्यञ्चौ। तिर्यञ्चः। तिर्यञ्चम्। तिर्यञ्चौ। तिरश्चः।
तिरश्चेदपोनपास्फतोरासादेशश्चेपरे ... क्वितेईपीकारेच। ति
रश्चः। तिरश्चा। तिर्यग्भ्यामित्यादि। उदङ्। उदञ्चौ। उदीचः। उदीचा।
उदग्भ्यामित्यादि। तकारान्तो महत्शब्दः। महान्। महान्तौ।
महान्तः। इत्यादि। एवं श्रीमद्भवितृप्रभृतयः। तकारान्ता नान्तोऽकारान्ता
नुबन्धो महत्शब्दः। वे तौ नुम्। उकारानुबंधस्य सकारानु
बंधस्य च नुमागमो भवति। पंसि पंचवसुशौ च। संमहतो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम।

नकारस्यलोपोभवतिक्ङितिच। अञ्चः। पञ्चसनुमवतेयः। प्रत्य
नेचसिद्धइतिस्थिते। ङोरकुमितिनिहिनकारनस्यङकारः। संयोगा
न्तस्यलोपः। वेङ्कुः। चवर्गस्यकवर्गादेशोभवतिघतोझसे
पदेना अस्वरेसेपरत्वेन्तेब। प्रत्यङ्। प्रत्यञ्चौ। प्रत्यञ्चः। हे
प्रत्यङ्। प्रत्यञ्चम्। प्रत्यञ्चौ। अञ्चेर्नलोपोधुटिस्वरे। अ
ञ्चेर्नकारस्यलोपोभवतिपूर्वस्यचदीर्घः। शसादौस्वरेपरेस
ति। [illegible]पिकारः। ईकारेच। प्रतीचः। प्रतीचा। प्रत्यग्भ्याम्। मि

एनम् एतौ एनौ एतान् एनान् एतेन एनेन एतयोः एनयोः
इत्यादि। छकारान्तस्त्यप्राछ्शब्दः षत्वं डत्वं वावसाने त
त्यप्राड् तत्यप्राड् तत्यप्राछौ तत्यप्राछः हे तत्यप्राट् हे तत्य
प्राड् धकारान्तोऽग्निमथ्शब्दः वावसाने इति दत्वं तत्र
भावौ॥ अग्निमत् अग्निमद् अग्निमथावित्यादि। धका
रान्तः प्रत्यंबुशब्दः। नोलोपः। धातोर्हिंसा नस्योपधाभूत

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरम १
सा० ना०

सम्राजम्. सम्राजौ सम्राजः सम्राजा सम्राड्भ्याम् एवं
विभ्राजादयः हकारान्तो मधुलिट्शब्दः एवं त्यदादेष्टेरः
स्यादौ विभक्ति सर्वत्र अकारान्ते कृते सर्वशब्दवद्रूपं नेयं। तः स
ग्रहे सत्यनास्यस्त्वं भवति सोपदे। एषः सौ त्ये सः तो ते
पः यौ ये। एषः एतौ एते एतत्रोऽन्वादेशे द्वितीयाटौ
स्स्वेनौ वक्तव्यः। उक्तस्य पुनः कथनम् अन्वादेशः। एतम्

टंजा१ भा १)

55 तौ २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री रा
सा॰ना॰
७९

श्री ४

कति। कति। कतिभिः। कतिभ्यः। कतिभ्यः। कतीनाम्। कतिषु। त्रिष्व
प्यास्तद्रूपः। इकारान्तः पुल्लिंगः सुश्रीशब्दः। य्वोर्धातोरियुवौ स्वरे।
धातोरिवर्णोवर्णयोरियुवौ भवतः स्वरे परे। सुश्रीः सुश्रियौ सु
श्रियः। हे सुश्रीः हे सुश्रियौ। हे सुश्रियः। सुश्रियम्। सुश्रियौ। सुश्रियः।
सुश्रीभ्याम्। सुश्रीभिः। इत्यादि। उकारान्तः स्वयम्भूशब्दः स्वयंभूः।
स्वयंभुवौ। स्वयंभुवः। हे स्वयंभूः। इत्यादि। सेनानीशब्दस्य विशेषः।
य्वौ वा धातोर्न्वय वसंयोगः पूर्वो यस्मादीकारान्तादूकारान्ताद्वा
सितोहनास्थानेकस्वरस्येकारान्तस्योकारान्तस्य वयकारौ भवतः ८

श्रीराम

सारा

पति न समासे सखिशब्दवद्वक्तव्यः॥ ततः समासान्तास्मनाद्योम्भवनि
प्रजापतिना। प्रजापतये इत्यादि। द्विशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः। त्य
द देढे नस्याद्दौ। त्यदादेष्टे नकारो भवति स्याद्दौपरे। द्वौ द्वौ द्वा
भ्याम्। द्वाभ्याम् द्वयोः द्वयोः। त्रिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः। एत्रौ
गासि। त्रयः त्रीन् त्रिभिः त्रिभ्यः त्रिभ्यः त्रेस्त्रय॥ त्रिशब्दस्यापठा
देशी भवति नामिपरे ङि इनात्स्य वक्तव्यः त्रयाणाम्। त्रिषु।
कतिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः। जश्शसोर्लुक्। कतिशब्दात् पर
योः जश्शसोर्लुक् भवति। लुकि न तन्निमित्तम्। लुकि सति तन्नि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

सप्तानांपूरणःसप्तमः। अष्टानांपूरणःअष्टमः। एकादशादेर्डट्। एकादशः। विंशत्यादे
स्तमः। विंशतितमः। संख्यायाः प्रकारेधा ६णोरवावनोष्वः। द्विधा। त्रिधा। च
तुर्धा। द्वेधा। त्रेधा। त्रैधम्। द्वैधम्। क्रियाभ्यावृत्तौ कृत्वसुच्। पञ्चकृत्वः। सप्तकृत्वः।।
द्वित्रिभ्यांसुचः। द्विरुक्तम्। त्रिरुक्तम्। बह्वादेः शस्। बहुशः। अल्पशः। तयायडौसंख्या
याः। द्वितयम्। त्रितयम्। द्वयम्। त्रयम्। जंबुशब्दात्जंबुलादयोवक्तव्याः। जंबुलम्।
जांबुकानिकुः। जांबिकुः। शेषंनिपात्याःकतिधा।ॐ। इतितद्धितप्रक्रियासमाप्तः।
उदूदलोवालिरवलसुपुलं
अब्धिगजेन्दुयुते स्वर्ज अब्द शम्भुतिथौ सितआवसामासे
नामोऽरूपीत १।
शोनिदिने आभ संध्याकाले १

९३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीः

बहोऽन्तरस्येष्ठप्रत्ययस्येकारस्यापि रात्देशो भवति यहा स्थाने युचादेशो भवति

न ३

अतिशयेन प्रियः प्रेष्ठः। प्रेयान्। स्थविष्ठः। स्थवीयान्। ह्रस्वो योऽल्पाशब्दादीयः। वृद्धस्य ज्या
देशश्च। अतिशयेन वृद्धः। ज्यायान्। ज्येष्ठः। दीर्घस्य द्राघादेशः। अतिशयेन दीर्घः। द्राघी
यान्। बहोर्भिष्ठेयि॥ भूयिष्ठः। भूयान्। किमोऽव्ययादाख्याताद्वतनतैयोरामुवक्तव्यः॥
उंतस्तनापनमाणवः। कुतस्तमां तेथामानभ्भकत्वमु उद्वैलनां गायति। पचतितराम्।
पचतितमाम्। परिमाणे द्वयादयः। परिमाणेऽर्थे द्वयादयः प्रत्यया भवन्ति। जानुद
घ्नं जलम्। शिरोद्वयसं। ऊरुमात्रम्। द्वयोर्बहूनां चैकस्य निर्धारणे। किमादिभ्योऽ
तरऽतमौ वक्तव्यौ। कतरो भवतः। कारकः। कतमो भवतां तार्किकः। भवतो यत्तर
स्तार्किकः। ततरऽकृत्वात्। संख्येयविशेषावधारणे द्वित्र्यभ्यांतियः। त्रेः सम्प्र
सारणम्। द्वितीयः। तृतीयः। षट्चतुर्थः। षष्ठः। चतुर्थः। पंचादेमट्। पंचमः।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

सा. ना. मातृशब्दस्य ऋकारस्य उर् भवति क्वचिन्मस्तानां अमातुर्व्याः । वसं मा
तृणामू पत्यं शाराभातुरः । अत इञ् अदन्तेभ्यः । आकारान्तानाम्नो ऽत्रवि
शब्दादपत्येऽर्थे इञ्प्रत्ययो भवति । यस्य लोपः । देवदत्तिः । श्रौधरिः । दासर
५८ थिः । शाब्दायनीलो यत्ता रोता याः । गर्ग नाडादिभ्यो पितृभिश्च आदेशश्च । गा
र्गदेर्नडादेर्भ आदेशो लिंगान्तिपित्रि चख आदेशश्च एष आयन रोयप
ण रीयष इत्येते प्रत्यया भव । अपत्येऽर्थे । गार्ग्यः । वात्स्यः । नाडायनः ।
चाडायनः । आश्वलायनः । आत्रेयः । कापेयः । गांगेयः । माहेयः । पित्रि
व्यहरपत्यं भवतीति विग्रहे मातृपितृभ्यां स्वसुः । सस्य षः । पैत्रिष्व

ष्वर

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री:

बंगमनंयथ्याः प्राहैसजामना ॥ दिक्संख्ये संज्ञायाम् ॥ दिक्संख्यावाचकशब्दो सं
सप्तग्रामाः ॥ इति समासप्रक्रिया ॥ अथ तद्धितो निरूप्यते ॥ अपत्येऽण् ॥
नाम्नोऽपत्येऽर्थेऽण् प्रत्ययो भवति ॥ उपगोरपत्यमिति वाक्ये ॥ उपगोः
अण् इति स्थिते ॥ समासप्रत्यययोरिति षष्ठीलोपः ॥ णकारो वृद्ध्यर्थः ॥
आदिस्वरस्य ञ्णिति च वृद्धिः ॥ स्वराणां मध्ये य आदिस्वरस्तस्य वृद्धि
र्भवति ञिति णिति च तद्धिते परतः ॥ उकारस्यौकारो वृद्धिः ॥ इकारस्यैका
रो वृद्धिः ॥ अकारस्याकारो वृद्धिः ॥ ओतोऽवः स्वरे ॥ उकारस्य ओकारस्याव
भवति यकारे स्वरे च परे ॥ औपगवः ॥ वासिष्ठः ॥ गौतमः ॥ अऽण् ॥

[illegible]

[illegible]

श्रीराम
सा॰ता॰
५८

नोतद्धिते च विभक्तेर्लुग्भवति । कृच्छ्रान्मुक्तः । स्तोकान्मुक्तः । अप्सुयोनिरस्ये
त्यप्सुयोनिः । ऽनसि सोमा । हृदिस्पृक् । कर्तिकाल्वः । वाचोयुक्तिः । दिशोद
राः । पश्यतोहरः । शाकपार्थिवादीनां मध्यमपदलोपो वक्तव्यः । शाकप्रियः
पार्थिवः शाकपार्थिवः । देवपूजको ब्राह्मणः । देवब्राह्मणाः । आदेश्च द्वन्द्वे ।
द्वन्द्वे समासे क्वचिदादेर्लोपो भवति । माता च पिता च पितरौ । श्वश्रूश्च
श्वशुरश्च श्वशुरौ । दुहिता च पुत्रश्च पुत्रौ । ऋतां द्वन्द्वे । द्वन्द्वे समा
से ऋदन्तानां पूर्वपदस्याकारो वक्तव्यः । माता च पिता च मातापितरौ ।
द्वन्द्वे सर्वादीनां वा नरसौ । वर्ती श्च श्वा श्रम स्व इत न स्वधर्मा श्रमेत नेव
त्रीवेत्ति को मुहूर्तो धा ॥ ऽपमानार्थे समासः कार्यो वक्तव्यः । हंसस्य गमनमिव ५८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा॰ना॰

रसांसध्रिसमित्तिरयः। सध्र्यङ्। सम्यङ्। तिर्यङ्। कुत्सिते कोः कत्। कुश इस्य त
त्पुरुषे कर्ष्यति। कुत्सितमन्नं कदन्नम्। ईषदर्थे कत्वादिः। ईषदर्थे वर्त्तमानस्य
कुशब्दस्य का कव कद् इत्यादेशो भवति। कदुष्णम्। कवोष्णम्। कोष्णम्। का अवतां।
पुरुषे वा। कापुरुषः। बोऽशा। संख्यायाः प्रकारे धा प्रत्ययो भवति। षोढा। षट्
दन्तायस्य षोडन्। दन्तस्य दश आदेशः। षष उत्वं दतृदशधासु उत्तर
पदादेः ष्टुत्वं च षोडश। महतां तां पतिः महस्पतिः। महतश्च नकारान्तः समा
नाधिकरणे। महांश्चासौ ईश्वरश्चेति महेश्वरः। द्विवशब्दस्य द्यावादेशः
द्यावाभूमी। अक्रकृतिगणोऽयम्। अकुधुक वित्। कचित्समासे कद

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तुल्यार्थे पुरःकार्ये निष्ठे सति कर्मधारयसंज्ञकः समासो भवति।
नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलम्। न तत्र वासोऽनतावेतिर क्रत्व
ता सुमा स्वासो कोकिलश्च पुंस्कोकिलः। पुंसः खेप संयोगान्तस्या
लोपाभ क्रयाः। नाम्नस्य च लतासमासः। प्रादेरुपसर्गस्य नाम्नश्च
रूपे नोभ्यं सह समासो भवति। प्रकृष्टो वाहः प्रवाहः। कुम्भं
करोतीति कुम्भकारः। सहादेः सादिः। समासे सति सहादेर्नासा
दितादेशो भवति। पुत्रेण सह वर्तमानः सपुत्रः। सह संति ५२

वेकारवहुलो बहुसख्या सौ कर्मधापपः परम वेषा पहुलो ताय
षातनापुरु षा ता

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पा ४

चिन्त्यमहिमः। नोधा। नान्तस्य पदस्य टेर्लोपो भवति स्वने यकारे वपरे।
वा ग्रहणात् धक् चिन्त्यभवति। ऽपधाया लोपस्य। अन्नेहोम ध्वंम ध्वान्तः।
कथीनां राजा कविना जः। टकारो ऽनुवं धः स्यर्थः। कविराज्ञी।। राजे
पूः। राजपुरम्। कं वमनस्व वाङ्मन्ते सा।। दन्द्विगास्यादि शिपंच्याः।
दन्द्विगापथ्यः। अहोरात्रेः। द्वौ जात्रयो वा द्विगाः। पंचषाः। वहवो ना जा
नो यस्यां नगर्यां सैव कुराजा नगरी। अत्र टिलोपे कृते। आप्। वहवः
कर्तारो यस्य सव कुः कर्तृकः। कर्मधारयः तुल्यार्थः। पद द्वये
लोपन अकारउ कैमेव वंउकारस्य वहूवीहै ककोस्तर्वनो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

कुरुतां कुर्वीतां कुर्वतां अकुरुत अकुर्वातां अकुर्वत क्षिणु हिंसायां
क्षिणोति क्षिणुयात् क्षिणोतु अक्षिणोत् ॥०॥ इति तनादिः ॥ तुह अ-
र्दने तुहादेः तुहादेर्गणात् हकारप्रसयो भवति चतुर्षु परेषु तुहति
तुहतः तुहन्ति तुहेत् तुहेतां तुहेयुः तुहतु तुहतात् तुहतां तुहन्तु
अतुहत् अतुहतां अतुहन् स्पृश संस्पर्शने स्पृ[illegible]शति स्पृशेत्
स्पृशतु अस्पृशत् सृज विसर्गे सृजति सृजेत् सृजतु अस-
जत् स्फुर स्फुल स्फुरणे स्फुरति स्फुरेत् स्फुरतु अस्फुरत् ॥०॥ इत्यादि
तुहादेः चौ[illegible]रादि ज्ञेयाः ॥०॥ इति अइ व्यधिनि नये अकार उभयपदार्थः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
१६

नाक्रयादेः क्र्यादेर्गणस्य श्ना प्रत्ययो भवति चतुर्षु परेषु क्र्यापो ऽपवा
दः यथा क्रीणाति ३ ऐसे नाईत्यस्याकारस्य ईत्वं भवति ऽतिऽ हसे परे
क्रीणीतः नात्तः नाइत्यस्याकारस्य लोपो भवति ऽति स्वरे परे क्री
णन्ति क्रीणासि क्रीणीथः क्रीणीथ क्रीणामि क्रीणीवः क्री
णीमः क्रीणीयात् क्रीयातां क्रीणीयुः क्रीणातु क्रीणीतात् क्री
णीतां क्रीणन्तु अक्रीणात् अक्रीणीताम् अक्रीणन् क्रीणात्म
नेपदे क्रीणीते क्रीणीत क्रीणीतां अक्रीणीत यह ऽभयप
ने प्रकार ऽ द्वारणार्थः ग्रहादिः ति च ग्रह ज्याव्येन वेञ्‌ व्य
धवश्च वशीय चप्रच्छ भ्रस्ज वृश्चा चालीनो

किङिति परे संप्रसारणं भवति रेफस्य ऋकारः यकारस्येकारः
वकारस्योकारः ग्र ह्णसि ग्र ह्णीयात ग्र ह्णातु ह्साह्नन हौ
ह्सातात ज्यादेर्गीशाच्चान प्रसपो भवति हौ परे न ना ग्रत
रति ह्रे ई ऋ ग ह्नाण ग ह्णीतात ग्र ग ह्णीत प्रुष प्रुषो
प्रुष्णाति प्रुष्णीतः प्रुष्णन्ति प्रुष्णीयात प्रुष्णातु हौ प्रु
षाणं प्रुष्णीतात म्रुष्णाति म्रुष्णीतो म्रुष्णन्ति प्रुषसे
पे प्रुष्णाति प्रुष्णीयात प्रुष्णातु प्रुषाण प्रुष्णीतात म्रुष
ष्णात एवं सर्वत्र कर्त्तरि प्रक्रिया द्रष्टव्या

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
१३ राम

यतश्च विभक्तिचतुष्टयं सार्वधातुकसंज्ञं परमार्द्धधातुकसंज्ञं पादि
नीयानां ॥ इति स्यादि ॥ अन्यभावकर्म्मणोर्यकप्रक्रियापानि रू
प्यते अप्रभृतिकर्मणि अकर्मकेभ्यो धातुभ्यो भाविभावे सक
र्म्मकेभ्यश्च कर्मणि [illegible] रपात्मनेपदं भवंति ये कर्मनिरपेक्षां
क्रियामाहुस्तेऽकर्म्मकाः भूएधआसशीङ्प्रभृतयः स्त्री
सत्तास्थितिजागरणं वृद्धिक्षयभयजीवितमरणानि शय
नक्रीड[illegible]रुचिदीप्त्यर्थं धातुगणांतमकर्म्मकमाहुः लिं
गसंख्याविनिर्मुक्तो द्वितीयाद्यंतवाचि । वर्जितः अन्तकेः कारकैः सर्वैः ११

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

श्रु धोभावङ् होभ्यते पकचतुर्थ धातोर्भावे कर्म्मणि च पर्क
प्रत्ययो भवति चतुर्थ पूर्वो क्तेषु परत्तः ककारो गुणनिषेधा
र्थः भावस्यैकत्वादेकवचनमेवप्रथमपुरुषस्य भूयते भूयेतो
भूयातो अभूयत एधते धार्मिकैः एधेत एधतां ऐध
त आस उपवेशने आस्यते सद्भिः आस्येत आस्यतां आस्यत
शीङ् स्वप्ने क्रियत्ते यः शय्यते शूद्रेण शय्येत शय्यतो अ
शय्यत अकर्म्मकेभ्योपि कदाचित्सकर्मकत्वमनुभवति =

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामजी

१

उपसर्गो सा धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते विहाराहार संहारप्र
तीहारवत् इतिवचनात् सुखमनुभूयते स्वामिना येनकर्म
सा येन्द्रांक्रियामाक्षिप्त सकर्मकाः धातुः क्रियते अलाक्षेन लक्षः
खो क्रियते रागो विरागो सुखं हं क्रियते अनुभवति अकारस्यारिआ
देशो भवति अनुभवये यक्ति यपरे ऽकारो भवधातोर्वृद्धिः तेन
पेक्षिति दीर्घः क्रियते क्रियन्ते क्रियेत क्रियेयातां क्रियेरन्
क्रियतां क्रियेतां क्रियन्तां अक्रियत अक्रियेतां अक्रियन्त
इत्यादि म ऽ प्रागत्पातो क्रियते म्रियेत म्रियतां अमूयत घञ्ताद्रे

१२

श्रीराम

आङ् उपसर्ग पूर्वः दानमाद्रियते आद्रियेत आद्रियतां
आद्रियन्त हृञ् मरणे नकार उभय पदार्थः ध्रियते धनं चौरे सा
ध्रियेत ध्रियतां आध्रियन्त ये यकारे परे पूर्वस्वरो दीर्घो भवति —
चिञ् चयने चीयते चीयेत चीयतां अचीयन्त इष्टका अचीयन्त —
ह्रूञ् ग्रहणादानयोः ह्रूयते ऽ [illegible] न्तं वन्हौ ह्रूयेत ह्रूयतां
अह्रूयन्त । हृदेरिः हरेरकार रिकारो भवति डिति परे अनपि विषये

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

१९

दीयते दीयेत दीयतां अदीयत वेदधिदे अदीदीयतां धनम् नि
धीयते नि धीयेत नि धीयातां धान्यम् भूमौ न्यधीयत मङ्माने
मीयेत मीयेत मीयातां अमीयत केङ्रे शब्दे संध्या न्हरारामा
से ध्यान्देरा गां ध्यातृ नामा हं भवति अनपिविबचे कायते कायेत
कायतां अकायत गीयते गीयेत गीयतां अगीयत उधुञ
त्यागम् डीयते डीयेत डीयतां अडीयत ओहाक् त्यागे हीयते हीयेत
हीयतां अहीयत पाकाने पीयते पीयेत पीयतां अपीयत ॥ १९

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम १

श्रीराम १

शो तनूकरणे॰ शायते शायेत शायातां अशायत क्ङिति निवृत्तौ
निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभावः स्फायते स्फायेत स्फायतां अस्फा-
यत तनोते र्दीर्घोपधि तनोति नकारस्य वा आकारो भवति यकि परे तायते
तायेत तायतां अतायत तन्यते तन्येत तन्यतां अतन्यत
स्मृ तौ ऋतोऽर्त्तिसंयोगाद्योः स्मृ नाधित्यस्य संयोगादि ऋ स्येत्री
स्य ऋ गो भवति गाच्चा घाशो यी दा ड़ै वयादि य ङि श्री तङिति
यपरे स्मर्यते स्मर्येत स्मर्यतां अस्मर्यत २० स्मृ चिन्तायाम् स्म-
र्यते स्मर्येत स्मर्यतां अस्मर्यत यक्कर्मणि ऋतसंयोगाद्य

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तृ हेन विवन्ध्यते स्वकर्मकर्त्तातसो दाहनरामम् उपच यथा
पे पच्यते ओदनः स्वयमेव भिद्दि नविदानेरो भिद्यत्ते भिद्येत
भि[illegible] घतो भ्राभिद्यत० लून देहने लूयते केदारः स्वयमेव
क्रियमाणानुपत्यम्मि स्वयमेव प्रसिद्धीति सुकरेः स्वैर्गो सोऽर्थ
स्मात्कर्म्म कर्त्तेति तद्धि दुः म्रनादि कर्मकसो दाहरणम् येद्वि
कर्म सापेन्द्रो क्रिया मा हृस्ते द्विकर्मकाः दुह्याचित्रुपि प्रद्धिचि
धुशासुजि मं[illegible] न्यनी हृ[illegible] वहः द्विकर्मकाः नी नप्रापरो

लेव

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

नगरं नीयते नागरिकै र्वनेचरः उपोध्रयं स्त्रो स्नाम् इकार सका
रैकार्थौ भोजनंपाच्यतेयजमानोपाचकेन प्रच्छ गीप्सांयां प्र
हो क्लिति र्वेति संप्रसारणाम् प० छ्यते पेल्यांनं वृलिकेन पांच्यः शिष्ये
णा चार्यस्तत्संपच्छ्यते० पुनः कर्त्तरि प्रणोपयते परोन्हे णाप प्रत्
स० उस० व्यप० प्रत्युस० प्र० णाप० व० म० ए० प्राते० ई० से० प्राले०
ध्वे० ए० वहे० महे० धातोपरोन्हे प्रति ते कारे णावारयः प्रत्याभ
वानो एषांसंतालिटपाणिनीपानीम भूणाप इतिस्मिते छि
ष णावादि संयोगेच धोतोर्द्विर्वचनम् [redacted]

यस्मिन्नर्थे विधियते स्यादितव्यादि तद्धिता समासो वा भावे च त्रसठ को: प्रमा: १

२१ ...क्र्यामूोरसि द्वौ पूर्वस्याकारस्याभू शा कस्य वाकाराद्देशो
भवति णादेशो सति ॥ हस्व: कपाना जया: चपा: इति वकार: भूवोड
क भुवोऽगागमो भवति णवादेशे परे। ककारस्योजन्तिपमार्थं ॥
बभूव। बभूवतु:। बभूवु:। कादि सिद्धि: इस प भ्व द्रु स्नु श्रु
स्तु द्रु स्नेत स्मा स्यर स्य णावादे गिणास्य यसादेरिट् न भवति
अन्यस्मा भवति इति नियमात् ॥ बभूविथ। बभूवथु:। बभूव ॥
बभूव। बभूविव बभूविम ॥ बलि इति यान्यभूव ॥ अतउप घाया:
धातो रूप धाया अकारस्य वृद्धि र्भवति ञिति णि ति च प्रत्यये परत:

२१

वर्षाभू पुनर्भूरित्यादिवत् भूशब्दस्याधीशब्दस्य न यिला। वाय्व
हरतादि यवौ वक्तव्या सेनानीः सेनान्यौ सेनान्यः। सेनान्यादि नांवा
मो नुडवर्ज्यं वक्तव्या॥ सेनान्यां। सेनानीनाम्। ग्रामणीं ग्रामवन्ता
दीवन्तान्नीशब्दाच्चोत्तरस्य डे नामादेशो भवति। सेनान्यां एवं
यामराणा२य। एवं यवक्रुः यवक्र्यौ यवक्र्यः इत्यादि। वातप्रमी
शब्दस्य भेदः वातप्रमीः वातप्रम्यौ वातप्रम्यः वातप्रमीम् वा
प्रम्यौ वातप्रमीन् ङौ वातप्रमी वातप्रमीषु। ग्रामिवातप्रमी
मा ङः। शसि वातप्रमीनिति ङौ तु वातप्रमी शेषम् यामरीश

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ड शोविदुः। सकारान्तः पुंल्लिंगः पितृशब्दः सेरा सकारान्तस्य
रस्य सेरा भवति सवर्णे त. पिता. सरप... सकारस्या भ
वति प... उपपरेषु। पितरौ। पितरः। पितरम्। धे रर। सका
रान्तस्य रस्य धे रर भवति सवर्णे त। हेपितः पितॄन्। पित्रा। पि
...भ्याम्। पितृभिः। सतो उ ऊः पितुः पितृभ्याम्. पितृभ्यः
पितुः पित्रोः पितॄणाम्। ओ सकारस्या भवति ओ परे। पितरि।
पित्रोः पितृषु। एवं मातृभ्रात्रादयः। एवं नृशब्दः ना. नरौ. २०
पा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नृः। नुर्वा नामि दीर्घः नृ शब्दस्य नामि परे वा दीर्घो भवति। नृणाम्।
नृणाम्। नरि। नृ्ौः। नृषु। कर्त्तृ शब्दस्यापि वस्तुविशेषः। स्तुरार॰
सकारस्तृप्रत्ययसंबंधिन ऋकारस्य आर् भवति पंचसु परेषु॥१०
सेरा कर्त्ता। कर्त्तारौ। कर्त्तारः। कर्त्तारम्। कर्त्तारौ। कर्त्तॄन्। शे
षं पितृवत्। एवं नप्तृ होतृ पोतृ प्रभृतयः। उकारान्तस्यापि
क्रोष्टुशब्दस्य पंचस्वधि तृप्रत्ययान्तस्येव रूपं वक्तव्यम्।
क्रोष्टा क्रोष्टारौ। क्रोष्टारः। हे क्रोष्टो। हे क्रोष्टारौ। हे क्रोष्टारः।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

श्रीराम

सा॰ नी॰

२
२१

क्रौ॰ष्टारम्। क्रोष्टारौ। क्रोष्टून्। टादौ वा स्वरादौ च प्रत्ययान्त
तृचा वक्तव्याः। क्रोष्ट्रा क्रोष्टुना। क्रोष्टुभ्याम्। क्रोष्टुभिः।
क्रोष्ट्रे। क्रोष्टोष्टवे। क्रोष्टुः। क्रोष्टोः। क्रोष्टोः। क्रोष्ट्रोः क्रोष्टु
नाम्॥ इह तावत्प्रसंगी यो विधिः स नित्यः नित्यानित्य
योर्मध्ये नित्यविधिर्बलवान्॥ नुडागमे हृते॥ सहागत्वा २
न्तृज्वद्भावो नास्ति॥ क्रोष्टरि। क्रोष्टौ। क्रोष्ट्रोः क्रोष्टोः। क्रोष्टु
षु॥ एका रान्ताः पुंलिंगाः सरै शब्दः॥ रैस्सौ॥ रै शब्दस्य आका-

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम | राम

सा०ना०

रादेशो भवति सधुरमकारादे विभक्तौ परतः स्वरादेः सर्वत्रापा
देशः। सुराः सुरायै सुरायः सुराभ्याम्। ओकारान्तः पुल्लिंगो
गोशब्दः। ओरौ। ओकारस्याकारादेशो भवति पञ्चसु परेषु।
गौः गावौ गावः। हे गौः। आम्शसि। ओकारस्यात्वं भवति स्व
मिशसि च परे। गाम् गावौ गाः गवा गोभ्याम्। ङसिङसो
रत्। गोः गवाम् गवि गवोः गोषु एवं द्युशब्दः। औकारा
न्तः पुल्लिंगो ग्लौशब्दः। ग्लौः ग्लावौ ग्लावः ग्लावा ग्लौभ्याम्।

गोनर छ(?) सौ। गोशब्द परस्मात् ओतः गमो भवति

सा० ५८

गोनाम्र २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

श्री राम
सा॰ टी॰
२२

अथ यत्नः स्त्रियां॥ आकारान्ता नाम्न स्त्रियां

भिस्यादिः॰ ॰ः इति स्वरान्ताः पुंल्लिंगाः ॰ ॰ः अथ स्वरान्ताः
स्त्रीलिंगाः आकारान्तः स्त्रीलिंगो गंगा शब्दः॥ आपः आवन्तात्प
र सौ लोपो भवति। गंगा॰ औ री॰ आवन्तात्पर औ ई भवति॰ गंगे॰ गंगाः
धिरिः आवन्तात्परो धिरिर्भवति हे गंगे॰ हे गंगे॰ हे गंगाः॥ टौसोरे॰ आ
वन्तात्सन्नस्य टौसोः परयोरेत्वं भवति। गंगया॰ गंगाभ्याम्॰ गंगाभिः। ङि
तां यट्॰ आवन्तात्परेषां ङे ङसि ङस् ङि इत्येतेषां यडागमो भवति। गंगायै
गंगाभ्याम्। गंगाभ्यः गंगायाः गंगाभ्याम्। गंगाभ्यः। गंगायाः गंगयोः
गंगानाम्। आम् ङेः गंगायाम्॰ गंगयोः गंगासु। एवं श्रद्धा माला

श्रीगंगा ... नमामि

भि॰ ना॰
टाष्टसे
ओष व
ती १
ङि॰ ६
गंगाः ५

हे सा हे ला प्रम्लतयः। अम्बादीनां धौ ह्रस्वः हे अम्ब हे अक्क हे अल्ल। पं
डलकवतीनां न ह्रस्वः हे अम्बाडे हे अम्बाले हे अम्बिके। सर्वादीनां
तु विशेषः। आवन्तः स्त्रियाम्। आकारान्ता आप्नुः स्त्रियां वर्त्तमाना
द्याप्प्रत्ययो भवति सर्वा सर्वे सर्वाः सर्वाम् सर्वे सर्वाः सर्वया सर्वाभ्याम् सर्वा
भिः। ङि तां यट् यटो ङेः आवन्तात्सर्वादेः परस्य यटः स्तु आगमो भवति पूर्व
स्य चापोऽकारः सर्वस्यै सर्वस्याः सर्वस्याम् सर्वयोः सर्वासु एवं विश्वादयो
यो ह्यावन्ताः आवन्तः स्त्रीलिंगो जराशब्दः जरा जरायाः स्वरादौ जरस्वाव
न्यथाः जरसौ जरे जरसः जराः जरसम् जराम् जरसौ जरे जरसः जराः
जरसा जरया जराभ्याम् जराभिः जरसे जरायै जरसः जरयाः ११

श्रीराम
सा. ना.
२३

जरसि जरयां जरासु । हे जरे हे जरे हे जरसौ हे जरसः हे जराः इकारान्तः
स्त्रीलिंगो बुद्धिशब्दः ॥ तस्य प्रथमाद्वितीययोर्हरिशब्दवत्प्रक्रि
या ॥ बुद्धिः । बुद्धी बुद्धयः । बुद्धिम् बुद्धी बुद्धीः ॥ स्त्रीलिं
गत्वान्नाभावः बुद्ध्या बुद्धिभ्याम् ॥ बुद्धिभिः ॥ इदुभ्याम्
स्त्रीपुंवर्तमानाभ्यामीकारोकाराभ्यां परेषां ङितां वचना
नां वा डागमो भवति ॥ बुद्ध्यै बुद्धये बुद्ध्याः बुद्धेः । स्त्रियां
वा ॥ इश्च उश्च य्वौ तस्मात्परस्य ङेर्नित्यं डौ ॥ ङसिङसोः परयोः स्य
ङेरामादेशो भवति ॥ बुद्ध्यां बुद्धौ व्याडागमाभावे आमोऽप्य
भावः ॥ बुद्ध्योः बुद्धिषु हे बुद्धे हे बुद्धी हे बुद्धयः । एवं मति २३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा·ना·

मूर्तिधृतिसृष्टिप्रभृतयः एवं धेनुरज्जुप्रभृतयोप्युकारान्ताः स्त्रीलिंगाः
एतैरेव सूत्रैः सिध्यन्ति· धेनुः धेनू धेनवः हे धेनो· ईकारान्ताः स्त्रीलिं
गो नदीशब्दः हसेपः सेर्लोपः हस्वान्ताद्दीर्घान्ताद्व्यपरस्य सेर्लोपो भवति·
नदी· नद्यौ· नद्यः धौ ह्रस्वः इवर्णोवर्णयोरधातोः स्त्रियां धौ परे ह्रस्वो
कारा६ भवति। हे नदि· नद्या· नदीभ्याम्· नदीभिः ङितामट्। स्त्रियां वर्तमाना
दीर्घान्ता दूकारान्ताद्व्यपरेषां ङितां वचनानामडागमो भवति। नद्यै· न
दीभ्याम्· नदीभ्यः नद्याः आम्ङेः नद्याम्· नद्योः· नदीषु· एवं गौरी स
रस्वती ब्रह्मचारीप्रभृतयः लक्ष्मीशब्दस्यैवं तत्वाभावात्सेर्लोपो नास्ति·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

लक्ष्मीः लक्ष्म्यौ लक्ष्म्यः। हे लक्ष्मि। स्त्रीशब्दस्य वन्तत्वात् सेर्लोपो
स्ति। स्त्री। स्त्रियौ। स्त्रीशब्दस्य भूशब्दस्य च इयङुवौ भवतः स्वनेपरे ॥
स्त्रियौ। स्त्रियः। हे स्त्रि। वामशसि। स्त्रीशब्दस्य अमिशसि च परे वा
इयङ् भवतः स्त्रियम्। स्त्रियौ। स्त्रियः। स्त्रीः। स्त्रिया। स्त्रीभ्याम्। स्त्री
भिः शेषं नदीवत्। एवं भूशब्दः। श्रीशब्दस्य विशेषः। श्रीः। श्रियौ। श्रि
यः। श्रियं। श्रिया। श्रियः श्रियौ श्रीभ्याम् श्रीभिः नेयुवः इयुव् नात
स्त्रियां च नमानास्त्रेयोः ङिति तो वचना नां वा ङाम् भवति। श्रियै।
श्रिये। श्रीभ्याम्। श्रीभ्यः। श्रियाः। श्रियः। श्रीभ्याम् श्रीभ्यः श्रियाः श्रि
यः श्रियाः। ह्रीनां वा मोनु ऽ वन्तः यः। श्रीणाम् श्रियाम्। श्रियि श्रियाम्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सा॰ ना॰

श्रियोः श्रीषु। अजागमाभावे आमोपाभावः एवं श्रीशब्दः व धूनम्याहीना
नुनदीवत॰ वधूः वधूौ॰ वधूः हे वधू॰ मातृशब्दः पितृशब्दवत॰ मातः
मातरौ॰ मातरः हे मातः स्वसृशब्दः कर्तृशब्दवत॰ गोशब्दो ग्लौशब्दवत॰
रैशब्दः स्त्रैशब्दवत॰ ॥ इति स्वरान्ताः स्त्रीलिंगाः ॥ अथ स्व
रान्ता नपुंसकलिंगाः॰ अतोऽम् अकारान्तान्नपुंसकलिंगात्परयोः स्यमो
रम् भवति अधौ ॥ अमोर्यः एराडुः व्याव स्वर्णम्॰ कुलम्॰ इमौ॰ नपुंसक
लिंगात्परस्य औ [illegible] ईकार आपद्यते अदड॰ कुले॰ जश्शसोः शिः न
पुंसकलिंगात्परयोः जश्शसोः शि भवति॰ शकारः सर्वादेशार्थः।

म३

अशसोरित्यकारलोपः ३

टी.

परे१

२५ गुरुशिष्यसर्वस्यवक्तव्यः नुम्वमः नुंपुंसकस्यनुमागमोभवतिशौ [illegible]। यम
प्रत्याहारान्नास्ति न भवति। मिद्नपा [illegible] त्स्वरात्परोवक्तव्यः उकारउच्चा
रणार्थः॥ मकारःस्थाननियमार्थः॥ नोपधायाः नान्तस्योपधायादी
र्घोभवतिपुंसिपंच [illegible] स्वादिषुशौपरेनामिच॥ कुलानि। पुनरपिकुलम्
कुलेकुलानिशेषंदेववत्। एवंफलम् जपत्रपुष्पकुंभा इत्यः। —
स्त्रियादिः स्वन्पादिः परयोः सप्तमोस्तुर्भवति। शकारःसर्वादेशार्थः।
उकारउच्चारणार्थः। वावसाने। अवसानेवर्त्तमानानां झसानां जवा

पुंलिंगप्रक्रिया

२५

श्रीराम
सा॰ना

इयडन्त बहुलस्तवा समाहारः ह्युंसेन्वयः नैवा धूराग ६३

अन्यत्. अन्यद्. अन्ये अन्यानि पुनस्तद्वत् एवं इतरत् कतरत् कतम
त्। इकारान्तो ऽस्थि शब्दः नपुंसकात् स्यमोर्लुक्। नपुंसकलिंगात्परयोः
स्यमोर्लुक् भवति। अस्थि. घे. राम्शे नपुंसके जौवा गुरणौ वक्तव्यः हे अ
स्थे हे अस्थि। उक्तं हि संबोधने तूसनसः त्रिरूपं शान्तं तथा नान्तमथा
प्यदन्तं माध्यंदिनिर्वष्टि गुणं लिंगन्ते नपुंसके था ध्रुपद्यां वरिष्ठः॥१॥
इको नामि नः स्वरे नाम्यन्तस्य नपुंसकलिंगस्य नुमागमो भवति स्यादौ स्व
रे परे अस्थिनी। अस्थीनि. पुनरपि अस्थि। अस्थिनी। अस्थीनि॥
अस्थ्यास्नां टादौ। अस्थ्यादीनां नुमागमो भवति इकारस्य चाकारो भवति

श्रीराम
सा.नो.
२६

न्त्राः स्त्रीपःस्वरे ऽम्बयुनोञ्ज्रुसौहे। नान्तस्योपधाया आकारस्य लोपो भवति। स
सौहोस्वरेपरे। वुकारमकारान्तसंयोगात् तस्य न भवति। आस्त्रा। आस्त्रिभ्याम्
आस्त्रिभिः आस्त्रे आस्त्रिभ्याम् आस्त्रिभ्यः आस्त्रः। ङेङ्योः नान्तस्य ईङ्योः
परयोरीकारस्य लोपो भवति। आस्त्रि: आस्त्रो: आस्त्रिषु॥ एवं दधिसक्थ
न्यादयः [illegible] नपुंसकस्य ह्रस्वो भवति। ग्रामणि। कुलम्। १
ग्रामणिनी। ग्रामणीनि। नपुंसकं पुंवद्वा। १८ नपुंसकं नाम्यन्तं नपुंस
कलिंगम् टादौ स्वरे पुंवद्वा भवति। ग्रामण्या। ग्रामणिना। इत्यादि। नुमं तस्या
मि दीर्घः ग्रामणीनाम्। सोमपं कुलम्। सोमपे। सोमपानि। शेषं देववत्॥ २६
वारि वारिणी वारीणि वारिणा वारिभ्यां वारीणाम्।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा॰ना॰

एकारान्तोरैशब्दः अतिपूर्वः ह्रस्वः अतिरि । मधु॰ मधुनी मधूनि । पुनरप्येवम् मधुना मधुभिरित्यादि । खलपु खलपुनी खलपूनि । ह्रस्वादेशे संध्यक्षरारा मिकारोकारौ वक्तव्यौ ॥ अतिनु अतिनुनी । अतिनूनि । कर्तृ । कर्तृणी । कर्तॄणि त्यादि ॥१॥ इति स्वरान्तानपुंसकलिंगाः ॥ अथ हसान्ताः पुल्लिंगाः तत्र हकारान्तो ऽनडुह्शब्दः । पंचस्वनडुह आमागमो वक्तव्यः ॥ सावनडुहः अनडुह्शब्दस्य सौ परे नुमागमो भवति ॥१॥ संयोगान्तस्य लोपः संयोगान्तस्य लोपो भवति रसे पदान्ते च । हसेपः सेर्लोपः । अनड्वान् । अनड्वाहौ॰ अनड्वाहः । धावम्॰ अनडुह्शब्दस्य धौ

श्रीराम

सा॰ ना॰

२८

परे आमागमो भवति। हे अनड्वन्। हे अनड्वाहौ। हे अनड्वाहः। अनड्वाहं। अ-
नड्वाहौ। अनडुहः। अनडुहा। वसां रसे।। वसु स्रंसु ध्वंसु अनडुह इत्येते-
षां रेफे पदान्ते च दत्वं भवति। अनडुद्भ्यां। खसे चपा झसानां। अनडुत्सु।।
गोदुह् शब्दस्य भेदः। दादेर्घः। दादेर्धातोर्हकारस्य घत्वं भवति झसे परे नाम्न्य-
स्वरसे पदान्ते च।। गोदुघ् इति स्थिते। आदिजबानां झभान्तस्य झभाः स्ध्वोः
धातोर्झभान्तस्यादिवर्त्तमानानां जबानां झभा भवंति स्ध्वोः परे धशब्दे च परे ना-
म्न्यस्वरसे पदान्ते च। वावसाने। अवसाने वर्त्तमानानां जबानां भवन्ति चपा वा।।
गोधुक्। गोधुग्। गोदुहौ। गोदुहः। हे गोधुक्। हे गोधुग्। गोदुहम्। ० २८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सा॰ना॰

गोदुहः गोदुहा गोधुभ्याम् गोधुग्भिः गोधुक्षु॥ मधुलिह्शब्दस्य भेदः

हो ढः धातोर्हकारस्य ढत्वं भवति झलि सपरे नाम्नश्च स्वरेऽपरानेव ॥१

वावसाने मधुलिट् मधुलिड् मधुलिहौ मधुलिहः हे मधुलिड् । मधुलि

हम् मधुलि[illegible] षु । दुहादीनां घत्वं ढत्वं वा । दुहादीनां घत्वं ढत्वं भवति ॥

मित्रधुक् मित्रधुग् । मित्रधुट् । मित्रधुड् । मित्रद्रुहौ मित्रद्रुहः मित्र

द्रुहम् । मित्रद्रुहः मित्रद्रुहा मित्रधुग्भ्याम् मित्रधुड्भ्याम् । इत्यादि ।

हकारान्तो भारवाहशब्दः भारवाट् । भारवाड् । वाहो वौ शसादौ स्वरे ॥१

श्रीराम
सा॰ना॰
२८

वाहोवाशब्दस्योकारादेशोभवतिशसादौपरेपत्रेतच्छितेरूपीकारेचामसोहः।
मासोहः॰मारवाअग्राम॰इत्यादि।तुनासाहशब्दस्यभेदः सहःषःसादि
सहःसकारस्यषकारादेशोभवति॰सादिरूपेसति॰तुनाषाट्॰तुनाषाड्॰
तुरासाहौ॰तुरासाहः॰हेतुनाषाट् हेतुराषाड् तुनासाहं तुराषाडाम
इत्यादि एवंतसम्बशब्दः रेफान्तोरचतुरशब्दोनित्यंबहुवचना
न्तःत्रिलिंगाः चतुरामृशौच चतुर्शब्दस्यामागमोभवतिपञ्चसु
परेषुशौच॰ चत्वारः चतुरः चतुर्भिः रः संख्यायाः रेफान्तसंख्यायाः

२८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा॰ना॰

जयसोपरा ३

पञ्चस्यामोनु ऽऽगमो भवति॰ राजदिवं॰ चतुर्णाम॰ चतुर्षु॰ नकारान्तो ना
जन्शब्दः नोपधाया इति दीर्घः नाम्नो नलोपश्च धौ॰ नाम्नो नका
रस्य नागमो भवति रसेपा रानेचाधौ॰ राजा॰ राजानौ॰ राजानः ॥
धाविति विशेषणात्॰ हे राजन्॰ राजानम्॰ राजानौ॰ [illegible] लोपः स्व
रे ऽस्य युक्ता च्छसादौ॰ स्तोः श्चुभिर्योगे श्चु इति स्तोः श्चुना श्चुः इत्यनेन नकारस्य जकारः ॥
[illegible] राज्ञः राज्ञा राजभ्याम् राजभिः इत्यादि षष्ठी॰ राज्ञि॰ राजनि॰ रा
ज्ञोः राजसु॰ एवं यज्वन् आत्मन् धर्मन् ब्रह्मन् तपः व्यञ्जना
दिति विशेषणात् वकारलोपो नास्ति॥ यज्वनः॰ यज्वना॰ यज्वभ्याम्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा. ना.
२९

श्वोऽर्वऽ मघवन्शब्दस्य पक्षे ... त्यै स्तृते

इत्यादि श्वन् युवन् मघवन् शब्दानां पञ्चसु राजन्शब्दवत् प्रक्रिया शसादौ च
तु विशेषः श्वादेः श्वादेर्वकारस्य उत्वं प्राप्नोति शसादौ स्वरे परे तद्धितेऽपि
कारे च शुनः शुना श्वभ्याम् इत्यादि युवन्शब्दस्य वस्यो ले कृते ।१
सवर्णे दीर्घः यूनः यूना युवभ्याम् इत्यादि मघवा मघवानौ मघवानः
मघवानम् मघोनः मघोना मघवभ्याम् इत्यादि नकारान्तस्यापि पथिन्श
ब्दस्य भेदः इतोऽत् स[illegible]ञ्चसु पथ्यादीनाम् इकारस्य अकारादेशो भवति पञ्चसु
परेषु । थो न्थ पथ्यादीनां थकारस्य न्थ आगमो भवति पंचसु परेषु ।
आत्सौ पथ्यादीनां टेरात्वं भवति सौ परे पंथाः पंथानौ पंथानः
हे पं[illegible]थाः पंथानम् पंथानौ पंथः टेः पथ्यादीनां टेर्लोपो भवति श

२९

श्री०राम
ए०म०

हे समित् । भकारान्तः ककुभ् शब्दः । वावसाने । ककुप् । ककुब् । ककुभः । क
कुभा । ककुब्भ्याम् । ककुप्सु । हे ककुप् । हे ककुब् । स्रक् । स्रग् । स्रजौ । स्रजः ।
स्रग्भ्याम् । स्रक्षु । हे स्रक् । इकारान्तास्त्यदादयः । तेषां त्यदादेष्वेविति
सर्वत्र अकारः । आवर्तः स्त्रियां । अकारान्तान्तात् स्त्रियां वर्त्तमा
नाट्टाप् प्रत्ययो भवति । पकारः पित्कार्यार्थः । स्या । त्ये । स्याः । स्यां । स्ये । स्याः ।
स्यया ॥ स्यस्यै । स्यात् । ते । ता । याः । ये । यस्यै । इत्यादि । एषा । एते । एताः । एताम् ।
एनाम् । एते । एने । एताः । एनाः । एतया । एनया । एतयोः । एतासु । का । के ।
काः । इदम् शब्दस्य भेदः । इयं स्त्रियाम् । इदम् शब्दस्य स्त्रियामियं भवति

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम हि

३८४ सिसर्वत्र । इयम् । इमे । इमाः । इमाम् । इमे । इमाः । अनया । आभ्याम् ।
आभिः । अस्यै । अस्याः । अनयोः । आसु । चकारान्तस्त्वचशब्दः । त्वक् ।
त्वग् । त्वचौ । त्वचः । त्वचा । त्वग्भ्याम् । त्वक्षु । हे त्वक् । हे त्वग् । एवं स्रच
वाचप्रभृतयः । स्रक् । स्रग् । स्रचौ । स्रचः । स्रग्भ्यामित्यादि । अप
शब्दो नित्यं बहुवचनान्तः । अप् जसस्शनिष्यते । नसंमहतोरिति दीर्घः ।
आपः । अपः । भिद्भ्याम् । अपशब्दस्य भकारे परे दत्वं भवति । अद्भिः ।
अद्भ्यः । अपाम् । अप्सु । हे आपः । शकारान्तो दिशशब्दः । दिशा दिक् ।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सा॰ना॰

दिशू१ दृशस्पृशमृशदृशां नसेपदान्ते च कत्वं भवति। दिक्। दिशौ।
दिशौ। दिशः। दिशम्। दिशौ। दिशः। दिशा। दिग्भ्याम्। स्यादि। हे दिक्।
षकारान्तोऽस्त्वषशब्दः। यावमाने। त्विट्। त्विड्। त्विषौ। त्विषः।
त्विषम्। त्विषौ। त्विषः। त्विषा। त्विड्भ्याम्। त्विड्भिः। स्यादि।
हे त्विट्। हे त्विड्। हे त्विषौ। आशिषशब्दस्य सजुषशब्दस्य
क्रिया। आशीः। आशीषौ। आशिषः। आशिषम्। आशिषौ। आ
शिषः। आशिषा। आशीर्भ्याम्। स्यादि। स्त्रीलिङ्गे इदसशब्दस्य से
नविशेषः। द्विवचनादौ तु न त्वेष्यते। आपशब्दस्त्रियामित्याह।

श्रीराम
सा·ना·
३८

विभक्तिकार्यं पश्चादुत्वमत्वे। असौ। अमू। अमूः। अमूम्। अमू।
अमूः। अमुया। अमूभ्याम्। अमूभिः। अमुष्यै। अमूभ्याम्। अमूभ्यः।
अमुष्याः। अमुष्याः। अमुयोः। अमूषाम्। अमुष्याम्। अमुयोः। अमू
षु।।०।।०।। इति हसान्ताः स्त्रीलिंगाः।।०।। अथ हसान्ता नपुंसकलि
गाः।। तत्र नेपफान्तो यानशब्दः। नपुंसकात्स्यमोर्लुक्। याः। यानी। या
नि। पुनरपि। या। याभ्याम्। याभिः। याने। याभ्याम्। याभ्यः। इत्या
दि। चतुनरा होनिस्यैव ऽ व व नान्तः। चतुरात्र्शौ वा। चत्वारि।।
चत्वारि। नकारान्तो ऽहनशब्दः। अन्हः सः। अहन्शब्दस्य नका
पाभ इति विशेषः।। अनर २

३८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सा.ना.

मातान्मोपतव त्रानस्मोपतदिति वा वत्त

नस्य सकारो भवति न से पदान्ते चास्त्रोर्विसर्गः । अहः । इमौ । वे ह्यौ । अनही
अहनी । अहानि । हे । अहोभ्यामित्यादि । अहस्सु । ब्रह्मा संबोध
ने नपुंसकानां न लोपो वा वक्तव्यः । हे ब्रह्मन् । हे ब्रह्म । एवं चर्मन् वर्मन्
प्रभृतयः । नो नाहः नाहन्न सिडि शोर्वा लोपः । छन्दस्यागमजाना
गमयोर्लोपा लोपो वक्तव्यो । दीर्घत्वं नानिवर्तते । पञ्चमे । यो मनू ।
सर्वाणि भूतानि । सद्दहीनां स्वमोर्लुकि वक्तव्ये न त्वं न भवति । स्या हावि
तिविशेषणात् । नपुंसकात्स्वमोर्लुक् । त्यत् । त्यद् । त्ये । त्यानि । पुनर
पि । त्यत् । त्यद् । त्ये । त्यानि । त्याभ्यामित्यादि । तत् । तद् । ते । तानि

दनेदम
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
१२७

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

या
ते। तानि। तेन। ताभ्याम्। तैरित्यादि। यत्। यद्। ये। यानि। येन। याभ्याम्।
एतत्। एतद्। एते। एतानि। एतेन। एताभ्यामित्यादि। किम्। के। कानि। केन।
काभ्याम्। कैरित्यादि। इदम्। इमे। इमानि। अनेन। आभ्याम्। एभिरित्या
दि। प्रत्यक्। प्रतीची। प्रत्यञ्चि। प्रतीचा। प्रत्यग्भ्याम्। तकारान्तो जगत्श
ब्दः। जगत्। जगद्। जगती। जगन्ति। जगता। महत्। महद्। सम्महत इ
ति दीर्घः। महान्ति। महता। महद्भ्यामित्यादि। पयः। पयसी। पयांसि।
तेजः। तेजसी। तेजांसि। वचः। वचसी। वचांसि। यशः। यशसी। यशां
सि। मनः। मनसी। मनांसि। आयुः। आयुषी। आयूंषि। एवं धनु सूहविष

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

धनुष्प्रमत्तयः। अ ईशा छस्य समोऽद्रिकि कृते। अदः। द्विवचनादौ टेत्
त्वे कृते मत्वोत्वे। अमू। अमूनि। अमुना। अमूभ्याम्। अमीभिरित्यादि
॥ ॥ इति हसान्ता नपुंसकलिंगाः॥ ॥ श्री ॥ ॥ अथ युष्मदस्मदोः
स्वरूपं निरूप्यते। तयोश्च वाच्यलिंगत्वात् त्रिष्वपि लिंगेषु समानं रूपम्।
त्वमहं सिना। युष्मदस्मदोः सिसहितयोः त्वं अहं इत्येतावादेशौ भव
तः। यथासंख्येन। त्वम्। अहम्। युवावौ द्विवचने। युष्मदस्मदोर्द्विव
चने परे युव आव इत्येतावादेशौ भवतः। आमौ। युष्मदस्मद्भ्यां प
रस्यौ आम् भवति। युवाम्। आवाम्। यूयं वयं जसा। जसा सहि

श्रीएए
सा॰ना॰
५

तयो र्युष्मस्मदो र्म्पर्यंयं इत्येतावादेशौ भवतः। यूयमावयम्
त्वन्मदेकत्वे। युष्मदस्मदोस्त्वहमरित्येतावादेशौ भवतः। एक
त्वे गम्यमाने। त्वमहमौ। युष्मदस्मदो र्दे रात्वं भवति अमि सकारे भि
सि च परे। त्वाम्। माम्। युवाम्। आवाम्। तस्य रेत्वे नत्वे लोते श
सीति दीर्घत्वम्। शसो नो वक्तव्यः। युष्मान्। अस्मान्। त्वन्मद
दि रीसक्तौ। एत ओः। युष्मदस्मदो ङे चेत्वं भवति टाङीइत्येतयोः पर
योः। एत्त्रय। त्वया। मया। युवाभ्याम्। आवाभ्याम्। युष्माभिः। अ
स्माभिः। तु भ्यं मह्यं ङया। ङेसहित तयो र्युष्मदस्मदो स्तु भ्यं मह्यं ङ

६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection. Varanasi

श्रीराम
नाम्नसा
स्वति।
३८

ततस्तु नान्द्र्स्वानन भवति। त्रिनम्। तिस्रः। तिस्रः। तिसृभिः। तिसृभ्यः।
तिसृभ्यः। तिसृ चतसृ नौ मिन दीर्घः। छन्दसि वा। तिसृणाम्। ति
सृणाम्। तिसृषु। हे तिसः। चतस्रः। चतस्रः। चतसृभिः। चतस
भ्यः। चतसृभ्यः। चतसृषु। जिनशब्दस्य भेदः। र्वोरुपधाया दीर्घ इकः। धातो
र्विकारो कारान्तयोर्दीर्घो भवति नेफ वकारान्तयोर्हे सुपुनर्यो। गीः। गिरौ।
गिरः। गिरम्। गिरौ। गिरः। गिरा। गीर्भ्याम्। गीर्भिः। स्यादि। हे गीः।
एवं पुर धुरादयः। धकारान्तः समिध शब्दः। वावसाने। समित्। समिद्।
समिधौ। समिधः। समिधम्। समिधौ। समिधः। समिधा। समिद्भ्या
३७

नसेपदान्तेच । यावमानि । इत्येतत्त्वंच । उपानत् । उपानहौ । उपानहो ।
उपानहः । हेउपानत् । उपानहम् । उपानहौ । उपानहेभ्यामित्यादि । व
कारान्तोदिवुशब्दः । दिवस्‌औ । दिवोवकारस्याकारादेशोभवतिसौ
परे । द्यौः । दिवौ । दिवः । हेद्यौः । द्यामि । दिवो वकारस्यात्वंभवतिअ
मिपरे । द्याम् । दिवम् । दिवौ । दिवः । उत्वसे । दिवशब्दस्यवकारस्य
उकारोभवतिनसेपरे । द्युभ्याम् । द्युभिः । रेफान्तोश्चत्वारशब्दोनि
त्यंबहुवचनान्तः । त्रिचतुरोःस्त्रियांतिसृचतसृवत् । स्त्रियांवर्त्तमान
योस्तिसृ चतसृ इत्येतावादेशौभवतः । सकारस्यसकारवत्

श्रीराम

सा०

हरिम्॰ हरी॰ हरीन्॰ टा ना अस्त्रियाम्॰ इकारान्तात् उकारान्तात् च परस्य
टा ना भवति॰ अस्त्रियाम्॰ हरिणा॰ हरिभ्याम्॰ हरिभिः। ङिति॰
इकारान्तस्य उकारान्तस्य ङिति परे एकारस्त्रोक॰ रश्च भवति।
हरये॰ हरिभ्याम्। हरिभ्यः। ङसि ङसोरस्य। एदोद्भ्यां परस्य ङसिङ
सोरकारस्य लोपो भवति। हरेः। हरिभ्याम्॰ हरिभ्यः। हरेः॰ हर्योः॰ हरी
णाम्। ङेरौ ङित्॥ इदुद्भ्यां परस्य ङेरौ भवति स च ङित्। ङिति टेः ङिति
परे टेर्लोपो भवति। हरौ॰ हर्योः॰ हरिषु। एवं गिरि रवि कवि विष्णु प्रभृ सपा

८

श्रीराम
सा॰ना॰

अघोरितिविसर्गाच्छसौ पि ङ्गात् शं ४ धातोः किं म॥ हाहाकः
विश्वेस्सोमपाः

आकारान्तः पुल्लिंगः सोमपाशब्दः १ सोमपाः सोमपौ॰ सोमपाः। सोमपाम्॰
सोमपौ॰ सोमपा शसः इति स्थिते। आतो धातोर्लोपः धातुसंबं
धिनः अकारस्य लोपश्च भवति शसादौ स्वरे परे॰ सोमपः सोमपा।
सोमपाभ्याम्॰ सोमपाभिः एवं विश्वपा शङ्खध्मा प्रभृतयः इका
रान्तः पुल्लिंगो हरिशब्दः॰ हरिः औ यू॰ इकारान्तादुकारान्ताच्च
परऔ पूर्वं भवतः इऊ भवतः हरी॰ ए ओ जसि॰ इकारान्तस्य उकारा
न्तस्य जसि परे एकार ओकारश्च भवति॰ हरयः। धौ॰ इकारान्तस्य
उकारान्तस्य एकार ओकारश्च भवति धिविषये॰ हे हरे॰ हे हरी॰ हे हरयः॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

एषाम् अस्मिन् अनयोः एषु किमश्शब्दस्य सर्वादेटेरिति सर्वत्राकारे कृते सर्व
शब्दवद्रूपं नेयम् कः कौ के कम् कौ कान् केन काभ्याम् धकारान्तोऽस्ति व
पुधुशब्दः तत्वभुत् तत्वभुद् तत्वबुधौ तत्वबुधः हे तत्वभुत् णकारान्तः
सम्राज्शब्दः वृश्चभ्रस्जेति षकारान्तस्य शकारान्त नकारान्तस्य
राजयजसृजमृजभ्रस्जादेश्च षकारो भवति धातोर्झसे परे नाम्नश्च
रसे पदान्ते वा। वाऽ: षकारस्य डत्वं भवति धातोर्झसे परे नाम्नश्च रसे
पदान्ते वावसाने सम्राट् सम्राड् सम्राजौ सम्राजः सम्राट्
हे

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री

इस्य मः ॥ त्यदादि नां इकारस्य मत्वं भवति ॥

पः अष्टौ अष्ट अष्टौ अष्ट शस् अष्टेन अष्टा सुपरासविभक्तषु वा आत्वं भवति
अष्टाभिः अष्टभिः अष्टाभ्यः अष्टभ्यः अष्टानाम अष्टासु अष्टसु मकारान्त
इदम शब्दः इदमोऽयं पुंसि इदम् शब्द स्य पुंसि विभक्तः अयं भवति सि सहितस्य
अयं म छिव वनादित्य हादेटः स्या द्य कियपरा दो नां घे भाव इमम इमौ इ
मान् अनद्ये साः इदमोऽनादेशो भवति टौसोपरयोः अनेन अन्यः सकारे
मकारे च परे इदम अकारादेशो भवति कः आस अस्मि त्यात्वं माभ्याभ्याम्
मकारे च परे इदम अकारादेशो भवति जस् मे कारस्याकारः एभिर्वहुत्वे
भिसभिस इदमदसोर्भिसू भिसेव भवति जस् अस्मै आभ्याम एभ्यः अस्मः अनयोः
एभिः अस्मै आभ्याम एभ्यः अस्मात आभ्याम एभ्यः अस्य अनयोः

त्स ३

तां। अंत। थास। आथां। ध्वं। इट्। वहि। महि॥ अतीतायारात्रेर्यामद्वयरूप
हस्यार्धं ऽपायस्यागामिन्याः पूर्वमर्धयामद्वयं दिवसाः सफलः सोऽद्यतनः नो
साद्यतनोपस्मिन्नतीते काले तत्राह दिवाद्यपूः। एषां संज्ञा लङ्। द्विती
मी नामी फारड् चारराणार्थः। दिवादावट्। धातो। दिवादौ परअङ्गो
मो भवति। अभवत। अभवतां। अभवन्। अभवः। अभवतं। अभवत।
अभवं। अभवाव। अभवाम। द्वौ भवतेस्यस्तुतः। परोक्षे। णप। अतु वह
स। डस। थप। अथुस्। अ। णप। व। म। ए। आते। इरे। से। आथे। ध्वे।
ए। वहे। महे। धातोः परोक्षे अतीते काले लेवाह्यः। एषां संज्ञा लिट्।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

श्रीराम

विरुचा ऽन्तार्थराणा हियो गे धातोर्द्विर्वचनं । सस्वरादिः द्विरुक्तिः
अनेकस्वरस्य धातोः सस्वरस्याद्यो ऽवयवो द्विरुक्तो द्विर्भवति ।
राद्विकित । अपि राद्विकित ॥ आद्यो वे राहो । पूर्वस्याका
रस्य अभ्यासस्य च अकारस्य ाणाहे । ह्रस्वः पूर्वसंवर्णी गोहि
श्यफस्वस्यात । झपां जव चपः । पूर्वस्य झपां जवचपा
सु । झढधघभा नां जडदगबा । खफछठथा नां चटतकपा
भवेत् [illegible] अभ्यासात् भवतीति नियमार्थं ठ । यमक्षिय
कक भवोऽकाण गमा णोहोयमूत-चेस्यात् भवुः वश्च पिय-

श्रीराम
ना: ना:
का. ना. ३।

मित्रध्रुः

मित्रद्रुहा मित्रध्रुभ्याम् मित्रध्रुभ्याम् इत्यादि १ हकारा
न्तो भारवाहशब्दः भारवाड् भारवाठ् १ वाहो वौ श्वासाहौ स्वरे १
वाहो व[illegible] स्यौकारादेशो भवति श्वासौ हौ स्वरे परे तालुसेकपी
कारश्च १ भारौहः भारौहा भारवाड्भ्याम् इत्यादि १ तुरासाहश
ब्दस्य भेदः सहेः षः साढि सहेः सकारस्य षकारादेशो भवति
साढि रूपे सति तुराषाट् तुराषाड् तुरासाहौ तुरासाहः हेतु
राषाट् हे तुराषाड् तुरासाहं तुराषाड्भ्याम् इत्यादि एवं त

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ग्रा तम

सा: नाः

३२

पञ्च चतुर्षु स्थानि दैर्घ्यादूकस्य विह

रेफान्तस्य च तुरश्चेत् नित्यं बहुवचनान्तः चतुरा गौनाह

मश्रौ च · चतुर्श्रष्टमानामामो भवति पञ्च सुपरेषु शौ च · चत्वारः

चतुरः · चतुर्भिः २ संख्यायाः रेफान्तसंख्यायाः परस्या मो नुडागं

मो भवति तां त्वं हि त्वं · चतुर्णाम् · चतुर्षु · नकारान्तो राजन्

शब्दः · नोपधाया इति दीर्घः नाम्नो नलोपश्चाधौ · नाम्नो नका

रस्य नाम्नोऽस्य लोपश्च भवति रसेपाहवौ चाधौ · राजा · राजा

नौ · राजानः · अधातुविभक्तिविशेषणात् · हे राजन् · राजानम् · रा

जानौ · अल्लोपः स्वरेऽम्युनपौ चेत् सा है तौ : रेचु भिर्भ्यति ३२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

म

न्यु॰ना॰

अकरेण अकारस्य लोपो भवति

र्शा
स्युत्येन नकारस्य अकार १ अणो राजा राजानः राजा राज्याम
राजभिरित्यादि १ श्वेङ्डो: राज्ञि राजनि राज्ञो: राजसु एवं
पञ्चन् आत्मन् सु धर्मन् प्रभृतयः अस्ये पुंस्त्वादित्ति विशे
ष राणा इफारलोपो नास्ति ११ पञ्चनः जोऽप्युना यञ्चभ्या
म इत्यादि: श्वन् युवन् मघवन् एषां नां पञ्चसु राजन
वत् प्रक्रिया असाही तु विशेषः श्वाहि: श्वाहि वकारस्य
उत्वं प्राप्नोति असाहौ स्वरे परे तद्धिते ईपीकारे च श्रुनः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा॰ना॰
३२

परकृच गुर्वादि...

रेफात्तस्य च तुरश्च वा नित्यं वह वचनान्तः ... चतुरा
मश्शौ च॰ चतुरोऽर्थे आमागमो भवति पञ्च सु परेषु शौ च॰ चत्वारः
चतुरः चतुर्भिः रः सङ्ख्यायाः रेफान्तसङ्ख्यायाः परस्या मो नुडाग
मो भवति तांस्त्वं द्वित्वं चतुर्णाम् चतुर्षु॰ नकारान्तो राजन्
शब्दः नोपधायाः इति दीर्घः नाम्नो नो लोपश्शौ घौ॰ नाम्नो नका
रस्य नागम अस्य लोपश्च भवति रसेयाह वो चा यौ॰ राजा॰ राजा
नौ॰ राजानः अधातुरिति विसर्गवशात् हे राजन्॰ राजानम्॰ रा
जानौ॰ अल्लोपः स्वरे ऽम्यपुन्त्तो चकारात् ...जोः रश्च भिः भवति

३२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

भ्याम

नाः नाः

न केवलं नकारसंज्ञो भवति ।

रा

श्चुत्वे नकारस्य ञकारः १ जञो ज्ञः [illegible] राज्ञः रा[illegible] राजभ्याम्
राजभिरित्यादि १ वेङ्योः राज्ञि राजनि राज्ञोः राजसु एवं
पञ्चन यज्वात्मन नसु धर्मन प्रभृतयः अम्वे पुन्नामादित्ति विशे
षः णत्व रकारलोपो नास्ति १ पञ्चनः जो ज्वना यज्वभ्या
म इत्यादि: श्वन युवन मघवन श्व हानोपञ्चसु राजन
शब्दवत्प्रक्रिया शसादौ तु विशेषः श्वा हे ।[5] श्वा हे वकारस्य
उत्वं प्राप्नोति शसादौ स्वरे परे तद्धिते ईपी कारे च श्रुनः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा: ना:
३३

मघवन्शब्दस्य वस्योत्वे कृते ।१। ओं ६

स्वभ्याम॰ मित्यादि: पूर्वनस्राकस्य वस्योत्वे कृते १ सवर्णोदीर्घः
पुन: पुना॰ पूर्वभ्याम॰ मित्यादि॰ मघवा॰ मघवानौ॰ मघवान: म
घवानम्॰ मघोन: मघोना॰ मघवभ्याम॰ मित्यादि॰ नकारान्त
स्यापिपथिनस्राकस्य भेदः इतोऽत्सर्वनामस्थाने पथ्यनामिकारस्याका
रादेशो भवति पञ्चसु परेषु १ थो न्थः॰ पथ्यादीनां थकारस्य न्थ
गमो भवति पंचसु परेषु १ आ सौ॰ पथ्यादीनां टेरात्वं भवति सौ प
रे॰ पंथा:॰ पंथानौ॰ पंथान: हे पंथा: पंथानम्॰ पंथानौ॰ पथ:

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पथः पथा पथिभ्याम् मित्यादि एवं मथिन् ऋभुक्षिन् प्रभृतयः

हरिदण्डिन्शब्दस्य भेदः इन्हन्पूषार्यम्णां शौ इन्हन्पूषन्अर्यमन् इ

त्येतेषां शौ सौ च धौ परे उपधाया दीर्घो भवति। हरिदण्डी हरिदण्डिनौ

हरिदण्डिनः हे हरिदण्डिन् ब्रह्महा ब्रह्महणौ। ब्रह्महणः हे ब्रह्म

हन् शसादौ हल्लोपः स्वनेङ्स्यकारलोपः हनो घ्नः हन्तेर्हका

रस्य घत्वं भवति नकारे ञ्णिति च परे घत्वंयोगे रात्वनिषे

धार्थः ब्रह्मघ्नः ब्रह्मघ्ना। ब्रह्महभ्याम् मित्यादि एवं मुत्रादिन्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

सा. ना: पुंस्त्वेन प्रभृतयः एवं प्रथमाः ऋषिप्रभाः ऋषिप्रभ्यामित्यादि

स्नः पृत्सा पृत्सभ्यां इत्यादि पृत्सो डौ टि लोपो वेति केचित् ॥ पृ

२७ पृष्ठ पू० संख्यावाचकाः पञ्चैव प्रभृतयो बहुवचनान्ताः नित्यं

लिं० पु० बहुवचनरूपाः पंच न जस इति स्थिते । जश्शसो र्लुक् । षकार नकारान्ता

संख्यायाः । अनयोः जश्शसो र्लुक् भवति । लुकि नेति निमित्तम पंच

पंच पंचभिः पंचभ्यः स्नः षकार नकारान्त संख्यायाः परस्याम्नो नुट्

आगमो भवति । नोपधाया इति दीर्घः नाम्नो नलोप शेषः पंचा

नाम पंचसु एवं सप्तन नवन दशन प्रभृतयः ॥ अष्टन् औ वा डौ अ

अष्टन् शब्द भेदः ९

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामोविजयते

हराः। हरा नहरे। हरा ता म। हरेषु। हे हराः। वोतो गुणात् ॥ ऽका रा
न्ताद् गुणवाचिनो वा स्त्रियामीप्रत्ययो भवति। पटवी। पटुः। मृद्वी
मृदुः। तन्वी। तनुः। डतेडुः ॥ ऽकारान्ता द्गुणवाचिवाचनःस्त्रियांवा
७५४ मी प्रत्ययो भवति। पंगुः पुनोस्त्रीयुवजराद्गाविन्ति। पांगवादिभ्य ति
प प्रत्ययो भवति। युवतिः। ८ ण्योनामत्वा तस्याद्गः। ज्याबन्नाद्याप
३५६ इति सिलोपः। ज्यादुसेपः सेर्लोपः। पूर्ववद्रूपं नेयाः १ ॥ इति
स्त्रीप्रत्ययाः ॥ ४ ॥ ५ ॥ अथ विभक्त्यर्थो विरूपं लिङ्गमा ते १

नाम्नोवावथराश्वो ३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम: कृ घा: । श्री: । रा नंम । रो ता: घा री । श्रा ट कं: ए क: वो । य ह ५२

सा: ना:

५२

धातुप्रत्ययाद्यतिरिक्त मर्थवच्छब्द रूपं प्रातिपदिकं तस्यैवार्थे सं
ख्यायां प्रथमा विभक्तिर्भवति । लिंगार्थे विपुरुषमे पीइति
कैश्चित् । रघुवंशे राजा दशरथो नाम आसीत् । तस्य पुत्रा
स्ते भुवं भूपालाः प्रजाः सन्ता राम लक्ष्मणौ ॥ १ ॥ संति संतः कियंतः
कुमाराः ॥ एते स्थैरमारे रूपंत्ते बंजारकाः ॥ जंगीलेच यगी
श्रामे निवपतं तु ज्ञा गिता: २ ॥ आमन्त्रणे च । आमंत्रणे
कारणे पि प्रथमा विभक्ति र्भवति । मां समझ न गो विन्द पुरी

रामरिणिश्रीरा त र

५२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

अधुक्षातां॥ अधुक्षत॥ अधूक्ष्वाः॥ इत्यादि॥ उञ्छि करणे॥ अस्यापि गुहे
त्यादि गणास्य विशेषः॥ कुहिनाहनयोः॥ ना हेर्द्विश्च॥ हिंसा
हेर्गी राणा उस्मस्यापोऽगमयति॥ सति तस्मिन धातोर्द्विवच
नं॥ सस्वरआदिर्द्विरुक्तः॥ सस्वरे चोऽव्ययपर्यो ऽद्विरुक्तो स
स्वरो द्विर्भवति॥ कुहोश्चुः॥ पूर्वसंबन्धिनो कवर्गहकारयोश्चु
त्वं भवति॥ हस्य गर्च ते र्थ्यः॥ झपानां जबचपाः॥ पूर्वसंबंधिनां
झपानां जबाश्चपा भवन्ति॥ झ ठ घ ध भानाम्॥ गडदबा खप
छठथानां चटतकपा॥ जुहोति॥ जुहुतः॥ हुतः॥ द्विरुक्ताउत्तर
स्य तडइत्यस्याभवति॥ जुह्वति॥ जुहोषि॥ जुहुथः॥ जुहुथ

ठहोमि॥ ठल्पः॥ ठऽ पः॥ ठ ल्पः ठऽ मः॥ श्रोर्चमोर्वलोपः॥ पूस
पूसं धंधिन ऽकार स्य धर्मापरयो र्वलोपो भवति॥ क्वचिन्न त्रापि
॥ र्मितियाहिर्वि धोयाधनोधः॥ श्रोर्हो नं ठहोति॥ ठऽपार॥
ठऽपातो॥ ठहोतु॥ ठऽ ता वा॥ ठऽ तो॥ ठ कंतु॥ हो है ढः॥ ठऽर
हुऽ तरस्य हे ढि भवति॥ ठऽ ध॥ ठऽतो ढु॥ ठु ऽतं॥ ठऽत
ठहे यानि॥ ठ हयोय॥ ठहधाम॥ श्रठहोतु॥ श्रठऽतो॥ श्रनठस
ढिरू नोऽ तरस्यानऽस भवति॥ ठरोवादेशो॥ श्रठहधुः॥ श्रठहे॥
श्रठऽतं॥ श्रठऽता॥ श्रठहवं॥ श्रठल्प॥ श्रठऽध॥ श्रजहन॥
श्रठऽम॥ इमान्हि॥ १॥ श्रोहऽतो॥ ऽकारस्य तमनेपदान्हे॥ ८

श्रीराम

ओकारस्य ओदित्कार्यं चाहाते इति स्थिते ॥ द्विर्वचनादि पूर्ववत्
ह्रस्वः ॥ पूर्वसंबंधिनो दीर्घस्य ह्रस्वश्च भवति ॥ भ्रस्य जोङ्कि ॥ ऊ भ्र
रे घारस्य चोषशयोः ओहाङ् तौ मध्या ने एते बाम् पूर्वस्मा
कारस्य कारादेशो भवति ॥ हस्तो आपो ऊवर्त्ते ईकोऽभ्य
स्तस्त्वा ख्या तो रायारस्य लोपो भवति ॥ ऊति स्यूरे ईकारे
ओऽ इति हस्य परे ॥ जिहीते ॥ जिहाते ॥ जिहते ॥ जिहीषे ॥ जिहाथे ॥
जिहीध्वे ॥ जिहे ॥ जिहीवहे ॥ जिहीमहे ॥ जिहीत ॥ जिहीयातां ॥
जिहीरन् ॥ इत्यादि ॥ इति विधौ ॥ जिहीतां ॥ जिहातां ॥ जिहतां

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामोविजयते
सरस्वत्यैनमः

जिहीध्व ॥ इत्याचाशिषि ॥ आजिहीत । आजिहातां ॥ आजिहत ॥ इत्य
नद्यतनेष्वपि ॥ भृञ् धारणपोषणयोः ॥ जकोरोभयपरार्ध्यः ॥ रः ॥
पूर्व संबंधिनो अभ्यासस्याकारो भवति ॥ भृपाऽजबि ॥ बिभर्ती ॥
बिभृतः ॥ बिभ्रति ॥ बिभृते ॥ हि सो हस्यात ॥ हसाडुत्तरस्य हि द्वन्ति
पेःजौ घो भवति ॥ अबिभः ॥ इत्यादि ॥ माङ् माने ॥ मिमीते ॥ मिमाते ।
मिमते । ओहाक् त्यागे ॥ जहाति । जहीतः ॥ जहति ॥ आ जो घो घा
दादैर्जको ध्यः ॥ जह्यात ॥ जह्यातां ॥ जह्युः ॥ जहातु ॥ जहीताद्॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री रामो विजयते

जहीतां ॥ जहतु ॥ ई वा हौ ॥ ई अ ई अ ई जहाते हौ परे वा इकार ईकार अ भवति ॥ जहिहि । जहीहि । जहाहि ॥ जहितात् ॥ जहीतं ॥ जहीत ॥ जहानि । जहाव ॥ जहाम ॥ अजहात ॥ अजहीतां ॥ उस्योलोपः ॥ द्विरूक्तो उत्तरस्य लोपो भवति उसि परे ॥ अजहुः ॥ अजहाः अजहीतं ॥ अजहीत ॥ अजहां ॥ अजहीव ॥ अजहीम ॥ ओहाङ् गतौ ॥ त्यवहारः भव परस्मैः ॥ उकारोचित्कार्यार्थः ॥ दधाति ॥ पूर्व यद्विवचनं तस्य । ददाति ॥ हादेः ॥ द्विरूक्तस्य हादेः राकारस्य लोपो भवति ङिति परे ॥ घसे चपा भृपानां ॥ दत्तः ॥ ददति ॥ ददासि । दत्थः ॥ ददामि । दद्वः ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामो विजयते
सरस्वत्यै नमः

१० रुह्यः॥ रुह्यात्॥ रुह्यातां॥ रुह्युः॥ रुह्याः॥ रुह्यास्तु॥ रोढा घा रोढौ॥ रोढारु
रा ढौ॥ ढहीनां ढौ परे पूर्वस्य लोपो भवति॥ धातोराकारस्य च ऽकारः॥
रोहि॥ रोढाघा॥ रोढं॥ रोहाणि॥ रोहाव॥ रोहाम॥ अरुहत्॥ अरुहतां॥ अरु
हन्॥ इत्यादि॥ आत्मनेपदेपि॥ पूर्ववद्ढकारलोपादिः॥ रुहे॥ रुहाते॥
रुसे॥ रुहीत॥ रुहीयातां॥ रुहीरन्॥ रुहतां॥ रुहतां॥ रुहस्व॥ रुहाथां॥
हरे ६ रुहध्वं॥ रुहावहै॥ रुहामहै॥ लङि॥ अरुहत॥ अरुहतां॥ अरुहन्त॥
इत्यादि॥ डु धाञ् धारणपोषणयोः॥ दधार्उभयपदार्थः॥ ङिति पूर्वस्य
झसे धः॥ पूर्वस्य दकारस्य झसे ङिति परे धकारो भवति॥ अन्यत्र द १०
धाति धत्सा धानीयः॥ दधाति॥ धत्तः॥ दधति॥ दधासि॥ धत्थः॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामो ॥ चिय पते

धत्थ ॥ दधामि ॥ दध्वः ॥ दध्मः ॥ दध्यात् ॥ इत्यादि ॥ लोट् ॥
दधातु ॥ धत्तात् ॥ धत्तां ॥ दधतु ॥ धेहि ॥ धत्तात् ॥ धत्तं ॥ धत्त ॥
दधानि ॥ दधाव ॥ दधाम ॥ अदधात् ॥ अधत्तां ॥ अदधुः ॥ अद
धाः ॥ अधत्तं ॥ अधत्त ॥ अदधां ॥ अदध्व ॥ अदध्म ॥ इत्यात्मनेपदे वि ॥
धत्ते ॥ दधाते ॥ दधते ॥ धत्से ॥ दधाथे ॥ धद्ध्वे ॥ दधे ॥ दध्वहे ॥ दध्महे ॥
दधीत ॥ लिङ् ॥ इत्यादि ॥ लोट् ॥ धत्तां ॥ दधातां ॥ धत्स्व ॥ दधाथां ॥
धद्ध्वं ॥ दधै ॥ दधावहै ॥ दधामहै ॥ लङ् ॥ अधत्त ॥ अदधातां ॥ अ
दधत ॥ अधत्थाः ॥ अदधाथां ॥ अधद्ध्वं ॥ अदधि ॥ अदध्वहि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामोविजयते
सरस्वत्यै नमः

११

स्र ह धा भा हि। लुङि विकरणां समाप्तं। दिवु क्रीडा विजिगीषा व्यवहा
र द्युति स्तुति मोद मद स्वप्न कांति गतिषु॥ उकार उद्दितविशेष
णार्थः॥ दिवादेर्यः॥ दिवादेर्गणात् वर्त्तृ ऊतिवादिषु परे श्य
प्रत्ययो भवति। स्वपोऽपवादः॥ घोर्विहसे इति दीर्घः॥ दीव्
यति॥ लिटि॥ दिदेव॥ ओटि॥ दीव्यतु। लिङि॥ अदीव्यत। इ
त्याद्यून्नेयं। इति दिवकरणां। षुञ्ञभिषवे। ञकार उभयपदार्थः।
स्वादेः स्नः॥ धातोरादेः षो वर्त्तमानयोः षकारणोः सकारनकारौ
भवतः॥ स्वादेर्नुः॥ स्वादेर्गणान्नुप्रत्ययो भवति वर्त्तृषु पर

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

१ श्रीरामो विजयते

सा स्व॰

प्रागभिप्रयोगः॥ प्रादेश्व्रातत्वातौ सुनामां॥ प्रादेरूपसर्गास्थेरेबांस्त्वादीनां
चं धातूनां सकारनकारयोस्तौ पूर्वभाविनावेव षकारणकारौ भवतः॥
तस्मात् ष्ठिवु निमित्तेषु॥ नूपः॥ विकरणस्यनुप्रत्ययस्य उप्रहस्य चकारोऽभ
वाति पिति परे॥ स्त्रभिषु णोति सोमं सोमपाश्री॥ सुनोति॥ सुनुतः॥ सुन्वंति।
सुनोषि॥ सुनुथः॥ सुनुथ॥ सुनोमि॥ सुनुवः सुन्वः॥ सुनुमः॥ सुन्मः॥ लिङ्॥
सुनुयात्॥ सुनुयाताम्॥ सुनुयुः॥ सुनुयाः॥ सुनुयातं॥ सुनुयात॥ सुनु
यां॥ सुनुयाव॥ सुनुयाम॥ सुनोतु॥ सुनुतात्॥ सुनुतां॥ सुन्वंतु॥ श्रोवो हेः॥
प्रत्ययसंबंधि नकारात् उत्तरस्य हेर्लुग् भवति॥ वा प्रहणात् संयोगात्
तेरस्य न भवति॥ तन्नुहि तनुहि तनु करोतु॥ तन्नुहि तनु करोतु

१२ तनोति॥ तनुतः॥ तन्वंति॥ तनुयात्॥ तनोतु॥ त
नुहि॥ तनुव॥ [illegible] इत्यादि न भवति॥ तनु॥ तनुतात॥
तनुतं॥ तनुत॥ तनवानि॥ तनवाव॥ तनवाम॥ लिङि॥ अतनो
त॥ अतनुतां॥ अतन्वन्॥ अतनोः॥ अतनुतं॥ अतनुत॥
अतनवं॥ अतनुव॥ अतन्व॥ अतनु[illegible]॥ अतन्म॥ आत्मे
नेपदेऽपि॥ तनुते॥ तन्वाते॥ लिङि॥ तन्वीत॥ तन्वीयातां

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा॰न॰स्व
ति १०

पूर्वस्य तत् सादिः शेषः पूर्वस्यादिः हसः शिष्यते अन्यो लुप्यते
पपाच। सादिः कित्। सादिरपि कित् भवति। लोपः पचो किते
थ्यास ।। पचादिनाम नादेशादिनां किति सादौ सती पूर्वस्य
लोपो भवति। अकारस्य चैक हसमध्ये चैकारः ।। पेचतुः
पेचुः। वेहलपः अनितो धातुनो लपोधाइट भवति ।। से
ट्थ्वप्लपः किसंवाधकत्वम्। किसादि संपूर्व लोपः ।। पेचि
पपचिथ। पपक्थ। पेचथुः।। पेच। राभ्रमोवरीलादन्तरूपः
ते। तौ विकल्पेन धाड्डिः पपाच। पपच। पेचिव। पेचिम।

वेविद्वे। पेचा ते। पेवि च्चे। वेद्वे। वृश्चिवहे। पेविम हे। ऊह्ल
रेफर सा। हि श्वेतिति लं। रः। पूर्वसंबंधिन सकारेस्याका
रादेशो भवति॥ के हो श्चुरिति वकार। वश्ल स्तृइत्तिस्थिते॥
धातोर्नामिनः। धातो ईश्व भूतस्य नामिनो वृद्धिर्भवति
ञ्णितिणिति वपरे। वश्वार॥ वश्लेतुः। वश्लुः। वश्लत्। वश्लत्युः॥
वश्ल॥ वश्लान। वश्लथ। वश्लम॥ रामो रामपं वकार। आत्मने
पदेपि। वश्ले। वश्लीते॥ व[illegible]क्रिरे॥ वश्लषे। वश्लान्वे॥
नामिनो वतुरसिधोडः नामंताद्धातोरूत्तनस्य धकारस्य

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

तिबादीनां चतुर्णां संधिर्नो न भवति। वस्ते हे। वक्षे। वस्व वहे
वस्मे महे। आसभूयि। अकार उच्चारणार्थः॥ पूर्वं यदाशिराबाध
यः॥ हि धवनम्। सवर्णे दीर्घः सहेति दीर्घः। पूर्व आ इति
परो निर्देशः पूर्वी जातिः सिध्यते अन्ये उच्यते॥ आस। आ
सतुः। आसुः॥ आसिथ। आसथुः॥ आस उः॥ आस। आस
आसिव। आसिम॥ कासादि प्रत्ययादाम् ... सभूपरः
कासादेर्धातोः प्रत्ययान्ताद्धातोः परे आम् प्रत्ययो भवति
स चेल्लिट् सभूपरः प्रयोगार्हः॥ काश शब्दकुत्सायाम्॥
सकारो ... उच्चारणार्थः॥ यस्माद्यः प्रत्ययो विधीयते। तदादि

श्री नाम

सा० च:

स्वरुचि०

२३

न तुभ्यं सोऽऽ कासांचक्रे ॥ कासांचक्राते । कासांचक्रीरे । कासांचकृ
षे । कासांचकृ... वहे ॥ कासांचक्रे ॥ कासांचकृढ्वे । कासांच
कृमहे ॥ कासामास ॥ कासामासतुः ॥ कासामासुः ॥ कासामा
सिथ ॥ कासामासथुः ॥ कासामास ॥ कासामस ॥ कासामासिव ॥
कासामासिम ॥ कासांबभूव ॥ कासांबभूवतुः ॥ कासांबभूवुः ॥
कासांबभूविथ । कासांबभूवथुः । कासांबभूव । कासांबभूव ॥
कासांबभूविव ॥ कासांबभूविम । चकासत् ह्रौ सो ॥ चकासांच
कार ॥ चकासांचक्रतुः । चकासांचक्रुः ॥ चकासामास । चका
सामासतुः ॥ चकासामासुः ॥ चकासांबभूव ॥ चकासांब

भूधन

२३

श्रीराम

सि०

१३

१५४६८५३

तश्वापघ नोभेसे। रुंद्धः रुध्यन्ति। रुरान्ति० रुंद्धः रुंद्ध। रुरा
धि रुंधुः रुंधुः विधौ रुध्यात् रुंध्यातां। रुंधुः रुंध्याः रुंध्यात रुंरुं
ध्यात॥ रुंधां रुंध्याव। रुंध्याम। ब्राशि षि रं राद्ध रुंध्यात। रुंद्धां
रुंधौ न्तु। भ्रष्टाछिदैः रुद्धि रुंधात रुद्धं रुंद्ध रुरो ध्यानि ररा ध्वा
ध त रा ध्याम स्त्रनचतने छिस्मेत्सात। वाव साने स्त्ररुरात
स्त्ररुरात स्त्ररुं द्धं स्त्ररुं धन म ध्याम पुरुषैकवचने निपिः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
रानस्व
ति ११

दुनुतां

दु

दुन्वीरन्॥ आशिषि॥ दुन्यात्तां॥ दुन्यत्तां॥ लङि॥ अदुनुत॥ अदुन्वातां॥
अदुन्वत॥ अदुनुथाः॥ अदुन्वाथां॥ अदुनुध्वं॥ अदुन्वि॥ अदुनु
वहि॥ अदुन्वहि॥ अदुनुमहि॥ अदुन्महि॥ इति दुमप्रक्रिया समा
प्तः॥ रू धेरावररो॥ इरनुबंध इरितो वेति विशेषणाच्छि॥ रूधादेर्नम्र॥
रूधादेशे रागान्नम प्रत्ययो भवति धुटिषु परेषु॥ अचोपधाद॥ मकारः स्या
ननियमार्थः॥ तथोर्धः॥ ऋ मांतस्य धातोः परयोः तकारथकारयोर्धका
रादेशो भवति॥ वधाति वं गौ पिसा॥ ऋ भेजया॥ गालं च॥ रू गाद्धि॥ नम
सोऽस्य॥ नमइये तस्य विकारास्य अस्य मुँ ति धातोराकारस्य लोपो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

इच्छवतुं

रितासरोहरवछहकुसुमितैर्नादितानि पश्चिनासंस्थितमगीनयनोत्पला
न्निपुत्थसराछयन्मुपवनानिमनांसिपुंसाम् १५ कल्हारपद्मकुमुदानि
अरुद्धिधुन्यसंसंगमात्द्धिकेशीतलताम्युपेत्य उक्तं करोतिवनितां
पवनःप्रभातेयत्रोनोपयुतहिनानिहंससारसाराम् १६ संपन्नशालि
निचयपावनतभूतेलानिसस्यसम्पन्नितप्रचुरगोकुलशोभितानि हंसैःस
सारसकुलैःप्रतिनादितानिसी

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
चंद्र

६

स्यसक्रितोदिवादित्वी मेढः माङ्मोगे श्रुढव मां भवान्भूत मा स्म
भवत् भ्रुप्राप्ताबात्वात् भवते स्त्रा हा पढ स्रतः [illegible] परस्मात स्त्रा
यश्रीतङ् भविष्ति भवेत्ते भवन्ते भवसे भवेथे [illegible] वध्वे भवे भवा
वहै भवामहे भवेत भवेयातां भवेरन भवेथा भवेयाथां भवे
ध्वं भवेय भवेवहि। भवेमहि भवतां भवेतां भवेत्तां भवेस्व· भवे
थां भवध्वं। भवैः भवावहै भवामहै स्रु भवत स्रु भवेतां स्रु भवं
त स्रु भवथाः स्रु भवेथां स्रु भवध्वं स्रु भवे स्रु भवावहि स्रु भवाम

६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पहिस्वऊहि: स्वराज्यं भविष्यत्ताद्दास्वभिद्भ्या भविष्यत स्व भविष्यतां
स्व भविष्यन स्व भविष्य: भविष्यतं स्व भविष्यत स्व भविष्यम स्व भ
विष्याव स्व भविष्याम भूतेसि धातो भूति मात्र कालेष्टी प्रत्ययो
भवतिद्दि वापरत: एवांसं ज्ञा लुङ् ह्रेष्ये पेपरे [illegible] पिहाया स्याद्गटा
भूष्यति स्व: परस्मैल लुङि सा ह्रोशा प्राधेनं [illegible] स्वा भुव: सिलो
पेपङ् लकि ग्रोन स्व भूत स्व भूता भुव: सिलोपश्च वरे वुक् स्व
भुयन् स्व भु स्व भूतं स्व भूत स्व भूवं स्व भूव स्व भूम माङि सीरेव

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

यमुवशुः। यमुव। यमुव। वमुविव। वमुविम। वलिर्वलवान्नवमु

वां। स्तुसिवि। पात। पास्ता। पास्मस। पास। पासं। पासे। पाहं।

पास्व। पाश्मासक्री मान मुपात। श्वसाने। ताता रौ तारसता

तास्वस· तास्थ· तास्मि तास्वस तास्मसता: तारौ· तारसुता

से तासाथे ताध्वे ताहे तास्वहे तास्महे श्वे। भाविन्यर्थे ताह

यः प्रत्यापा भवंति एषां संज्ञा लुङ् सिसता सिस्थ पामि धातो

~~पास्त [illegible] पास। [illegible] पापाव।~~ मुपाहत

सुः मुपाः मुपासं मुपास्त। मुपस्तं मुपास्थ मुपास्म

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
चंद्र
५

भविता भवितारौ भवितारः भवितासि भवितास्थः भवितास्मि
भवितास्वः भवितास्मः श्वो भवितारा जे भारः कुमारस्य स्याहो भ
विष्यति स्यपधातो भविष्यति कालेश्यप प्रत्ययो भवति तिवा
दि बबा ह सस्परतः एषां संज्ञा लट् भविष्यति भविष्यतः भवि
ष्यंति भविष्यसि भविष्यथः भविष्यथ भविष्यामि भविष्य
वः भविष्यामः स्यपत्क्रिया प्रवृत्ति क्रमे क्रीयायाति ऽक्रमे कुलत्री
दखे व्यतौ सत्या स्यप प्रत्ययो भवति दियाहोपरे एषां संज्ञा लृङ्

५

द्र.म.१

१ प्रत्नुकूलत्वं तन्निलात्वं धच्छत्यं प्राणभमिति वत्यारक्ष वंतापवंस्वस्वभागाइति॥ मत्व य

स्वामेहेनपीहनापवक स्यने हः प्याजते न्नापि प्रवंध्य स्वाडिता इयोनापमा: स्थीवर्ण्वाः॥ तथा

वतं केतव्यवस्वापाल्लीलाम नागमनेधाप्रसंगात॥ १ प्रत्यप्रभोगमसंपोषेतेनंत्वमंनोम

विनिहितंत्यं नापवानानतुनाविधानाताः प्रतित दुखपनेरतामालापतेरीति॥ तेवां वत्सविचः

वोठमर्हाविठवेठविदुःखवंमेतवतुष्ठ॥ कुपितस्त्रीप्रसाधपपोठमर्दः॥ पथापो पंपोपवि

धिः प्रपद्धपतुरगाठिभैथपोगापतापोदवइवतार्थीपापविरम नैरमाद्रिमोपीरनो॥ १ प्रस्तां

पास्यतपानुहेलावंनामिदंपापवंपत्नीमुकृर्वसेपुष्पामितस्यवुनेरितुपापवंनातिपत्नेम

ती२ है॥ २॥ पोमैवपत्नापपोषिदपिटः॥ प्राणतंःपुमुदेवप्रेविजपतेमर्वेवतेमाहतेनंग

स्पिरजैतिमैपोनातिपठंप्रारोपरुवरोमुत्यति॥ २ हेविहरमाप्रस्तनविविकोधेहोने ... घो

९१ ५१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

सारीवमभ
भैजीरसं
पत्र॥६:
॥२०॥

नंर

नवैमानव्याधिभैरमैभ्रसोदरिधपेन्यचेतीसिस्यास्वति॥२१॥संधान चतुस्त्रिचेऊः॥वथ्या॥सा
चेनूसूररमुत्वो मचनँमनुदैँधान्निधुंगभंधनंसमुपागगामा॥७प्रत्यान्तरेसहपरस्तररौनाय
रे पानैवपानभचेतन सरःपुतस्त्वो॥७ गारिदैपवैहांत्यपारीविद बर्कः॥वथ्या॥७प्रैनीपनीरम
मुदैभ्रिावनोपधं८ मुत्योतिोक्षि धुंचधंधुयमोचनोव॥७प्रान्तरेमुहारभ्रारिविद वक्षेमा
प्रातसनुसहराधुं८ धुधंनोद:॥२२॥स म्मः स्युदेपरेमांवःस्वरसंगोधं वधुवधुः जैवराव
मधुप्रनेपइत्यछैसाधिधारुरा:॥२२॥ वथ्यामैहेघौविद्वेगं जंधंधुचतरेस्वेदःप्रधवोध
रेपारगुगेल तठेवद्वः पुरधितं नीनेमनेक्ष छुति॥७प्रालेस्पन पतनभ्रीवमधर ावेसम्मः समु
गमनातेनात्विंरागवधौनिजांमधरसीपारोवमालोकितः॥२३॥इतिस्याद्वाविमावः ३८ गा

॥२०॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

र० म० टी०

टी० ६३५ १

नदीबिविधः॥ सुमेरो गोविपुल मस्य॥ सुमेरोगोपथा॥ विपतिपि लौतिजलन्दः सूर्यलतिंपिधुंस्य लति
[illegible] यानुवित्रिकोत्तः॥ निपतति तारद्या तति दहे सति को चिद् मरथा हित्याः॥२४॥ विपुलं मोप
था॥ प्राहु र्मृ तेनवजलं धरेत्या नथ हुबु पामाः प्राप्ताः पवेस ह [illegible] हस्ताः पंच देशां प्रयान्ति॥ प्र
न्यात्यं धातव मुख्यो विर्धुं हूगु मुगो प गुं तुं घन्नः पनं स गति विभि मी प तव स्यो ह लेन॥२५॥ बे
धि प्रसंमामि लोवधिता सतिगुला यी तैनो हु गप्रलो पोन्मा दव्याधिन इतानिधनानि दृमाव
स्यामवति॥ तत्र संगमे द्रोमि लोवः॥ [illegible]॥ तस्यालू तनु सर स्याय वेतो न पर्नं यानि पतितम॥
स३ चैतो गुरु विमिम स्नं लघु नवं घृतानि मध्यम॥२६॥ दयोने संतो पयो पुष्पा त जे शालवि वनवषा
मपा पिपे पामुह प तस्मीन्धुं जो पथ हे धनेच्छ नाहः॥ तपो म पो विनमसाव हतो पुर्धीतने
च्चोत्त्वा न तो दृशानि॥२७॥ प्रिपा निर्व तये च्छामु हो धितं स्यार जन्या रोन स्मृतिः॥ पथारामो लन्मे ता दीर्घ

सं

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीः

दुर्गा स॰ २

२१ दुःखचौर्ये तोयाग्निवैरिव्यालोत्थितं यदथास्य तो [illegible] जरं गतः [illegible] तिसमादिके नं धतैने धीजन्मजूषि ॥ यात्रा अत्रेवि
वर्तमाने हृते शुद्धे रक्तं गन्धर्वैः किंतु थीरे हृतीतं न वां भवः स्मर नवर्तते ॥२९॥ विरहपालीन
मानवविवदपं कुशं सा पुष्टिकारः लनमुक्तामयी तैने वध्या ॥ स्वर्शः लन ज्वठ सव ग्रोवर्धी नत्री गांधं त्रैधीनी
रामव ॥ तनुषा केलिधमाननाद सदवदव सतैं ॥ दोषारंभ नौधाजावित्व ज्वदेव वधित दृष्टं हेय तं तानं नकु
दुःखमा ॥ धनुः ॥ समदेवं दुर्बलं दिवि नहीर्थ पवंतहलाधारिः म धारि सोऽवं तरं तः ॥ रम्ने नीलारम्भ वृते
मेघात्तोदयरस्तोदकं समतं पल्लविद्धैर्घातः ॥३०॥ पृथ्वाश्रितः न पालपोनि प पवपलाशः प्रलापः ॥ पत्र
नो पाचाता [illegible] नरं रितो धने पः ॥ तत्क्ष्यति हानमुर्धानं ॥ अधिद्य वाविनद्रतोंधनधो रदुः सौमित्रि
तं समनाः ॥ अद्वैत सक्षपा नः पाविमर धमेवि पारि व्याति ॥३१॥ अरौ तस्तु धरावता पादैधारि तमनोऽधेव २१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम

५३

कैटकरोतिका तं यो हूपेपरपति यो बुध:॥ राजपपा [illegible]ोति प
म्मिष्ट: स्नाम सुनोति सोमपा:॥१॥ श्री ध्रुसर्वत लोका प्पा
थि ग्यपप्पा हि वेषु द्वितीया [illegible]डितो [illegible]तो ऽन्यत्रापिदृश्य
ते१ [illegible]मितो आ मंत्र हि वकृति१ सर्वतो आ मम१ थि [illegible]
[illegible]म१ उपधुपरि [illegible] हितं [illegible] व फा: पतंति१ अधो ध[illegible]
मम१ समयाजिका बाहा पूर्वि [illegible] १ समया आ मम:
म. पालिष्टमेव प्राप्य म: [illegible] धा [illegible] मलापक [illegible] मयात

तस्यापर मा [illegible] स्यात्॥ ५

५३

न स्वक मर्यकारकं यतुर्थि घम २

कुमारौ स्वैरमालाथां जुहम धं मोतपस्विनः १ मोलि: मोसमतो
समघोस इलेतेशाब्दानिपातावरते किं विबवे १ हुम स्व मोदुरा
तध्यमतो सुभंनमो सुजुते। मूर्धीख मेपगतु प्रासधातु
या धोसचंस्नतुम ॥ शेषा: कार्येकर्तृ साधनयोहृत्यपाते
विश्लेषाव यो सर्वधाधानमावयो:। शेषावि गतकाोहि
तीया ह्याच्छव र्षेषु भवन्ति। कार्ये कर्मकारकोऽत्याचे
प्राचेस्मकार्येविकार्येच द्वितीयाविभक्तिर्भवति ॥ =
स ?

२१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
श्रीराम
१८

पूर्वम्‌· पूर्वौ· पूर्वान्‌· पूर्वेण· पूर्वाभ्याम्‌· पूर्वैः पूर्वस्मै। पू
र्वाभ्याम्‌। पूर्वेभ्यः पूर्वात् हि भ्यो नव भ्यो ऽस्यो ङेङोः स्मात्
स्मिन्नौ वा वचनात् ङ्यो। पूर्वस्मात्‌। पूर्वात्‌। पूर्वाभ्याम्‌।
पूर्वेभ्यः पूर्वस्य· पूर्वयोः पूर्वेषाम्‌। पूर्वस्मिन्‌· पूर्वे
पूर्वयोः। पूर्वेषु। हे पूर्व· हे पूर्वौ· हे पूर्वे· हे पूर्वाः परः
परौ· पराः परे। इत्यादि: पूर्ववत्‌। प्रथमः प्रथमौ

त्यनेभ्यः प्रत्ययेन सम्बन्धो यो नाह? शो भवति। त्यदेपरे ४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

कशब्द इत्यर्थः अनयोः समाहारः किलं तस्मात् किलात्तप

हेनकानाक्तात्यनुस्यामः सुडागमे भवति । एत्यव त्वे
सर्वेषाम । ङिस्मिन् । सर्वादेनकानां जात्यनस्य ङिःस्मि
न् भवति । सर्वस्मिन् । सर्वयोः सर्वेषु । हे सर्व । हे सर्वौ ।
हे सर्वे । एवं विश्वादीनामेकशब्द पर्यन्तानां रूपं
ज्ञेयम् । डतरडतमौ विहाय ते प्रत्ययान्तस्य हृस्वाः श
ब्दा ग्राह्याः । पूर्वादीनां विशेषः पूर्वः पूर्वौ पूर्वे
हीनां नवानां जसि इकानो वक्तव्यः । पूर्वे । पूर्वाः ॥ २१

पं०

सुअप्रत्याहारनेणाकुवर्णोणापवर्णोणाचमध्येप्यवधा
नेपिषकानेरेफषवर्णाभ्यः परस्यनकारस्यणकारा
देशो भवति। सर्वान्। सर्वेण। सर्वाभ्याम्। सर्वैः। चतुर्थी
ङे वचने सर्व ङे इति स्थिते। सर्वनाम्नः स्मै सर्वादेर्ङेकारो
ङित्यनस्य ङे इत्यस्य स्मै आगमो भवति। एऐऐसः
र्वस्मै। सर्वाभ्याम्। सर्वेभ्यः। ङसि पंचमी ततः सर्वादेर्ङे
कारान्तात्परस्य ङसेः स्मात् आगमो भवति। सर्वस्मात्
सर्वाभ्याम्। सर्वेभ्यः। सर्वस्य। सर्वयोः। सुडामः सर्वा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

क्वचस्वे म्रा च प तेषां समाहारः द्वन्द्वस्मात् पुंप

एतद्·इदम·अदस·एक·द्वि·किम·युष्मद् अस्मद् भवत्
एते सर्वादयः त्रिलिंगा॥ तत्र पुल्लिंगे अकारान्ते नरूपं भेय
मा सर्व। सर्वौ। सर्व जस इति स्थिते। जसो·सर्वादेर
कारान्तस्य नस्य जस ई भवति। अइए। सर्वे। स
र्वम। सर्वौ। सर्वान। अर्थे औ ओ ड ने नै॥ ड कारके
अयर्ता अपः पनस्य भेफारस्य शाकाशाहेश्रो भवति। अ
तो स्थितस्य न भवति। सर्वान् इत्यादि। अवकुष्व

यः अयकु छ्रछ चेत्र अकु पाणि अन्तः अथा छ सः ते

२१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम

५० मरोहत मरोहित मन्हृ मन्हृ हसनयोः मजन्हृत मजन्हीत मन्हाहरनो
ऽहउस मजन्हो: यसौ सम विसर्गो स्यात् तयोर्मोपरे चर्फास्ति गाग निश
नौ पि जागति मगाना: मजागृत्ता मजागमह: हरिहृहुर्गतो हरि हु हरिहृलोपमु
स्यरेइकार स्वाठितिहसे हरिहृत्ति हरिरितः हरिहृति घसाहेष:॥ धरिशासिय
सानोसया घर्सं भवतिशामु मनुासपैतो शायोहि: उपधाया इ संठितिहसे
शास्तिधिष्ठ: शासति हिपि सम्पत: यिपिवा मशासि हेशरे स्वयेपे हेष्ठोहेउशा
मांस्व ध्वयोहि शासेईशि ध्वे स्रोरे उकारस्य मौकारोभवति मवाहैविषये
पितितिसि प्रउ हसु माहेवौ प्रमि स्वरो पोति पवीति प्रत: पुवीत: पुपनितरु ५०

व्याऽनुपरमे मोरमः पम विरमति आरमति परिरमति उपरमति म चूमो
चने अचा ईमम मुंचति विलृ लाभे विन्दति। छुप छेदने छुंपति षिच क्षर शो
सिंचति इति तौम् दुनाईसम छो नंहति वन्दति शंकते धृञ् त्रिभि वाहनसुम्यो:
शवि शंका या शमादि धः शम दमु उपशमे शाम्यति दाम्यति भ्रमु चलने भ्राम्यति त
मु ग्लानौ ताम्यति दुयैवृ तेदुषमु मंतम स्ति चक्क वि वैधः दुषयति हो ऽवबसु
ने घति यो: यघसपेय नो नोपः शोतनक यर रो स्यति पोरर पुवग्रो ऽदत्त
रस सकार उर भयति किति ति ति वुपरे सपेरो न्हो हो मिृपते परस्मैपदं उदा
हि मनु सौ फसा हेः उदाहरेः परे चानु सौ फसा हेरि ऽगा मोभवति उरि नखुयि मो
चने शेहति उरितः उदाहरि उदाहरेर्हि सोरीऽणे उदाहि परयोरीट आऽइसे ना

९.२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

५६

सोजनोजी जायते ना॰ देः था देहि सः पूजपवने पुनाति लू न्ये कु हने।
कुनाति शुचः श श रोति आङ पूर्व शप्रवेशने निविशते: निविशते

रमा ८ विपराभ्यां जेः विजयते पराजयते आ ङोहो ऽनासविहरणे आ ङः पूर्व
धाते स्वविहरणे आ त्मनेपदं भवति आरभते व्याहरति मृत्यांस
सः क्री ऊ ऽनु परिभ्य श्च. अनु क्रीणीते संक्रीणीते परिक्रीणीते सम
वप्राभ्यः स्थ संतिष्ठते अवतिष्ठते प्रतिष्ठते उदिभ्यां तपः तपसंतापे
ऽतपते वितपते पासी पापरिभ्यः क्रीनः विक्रीणीते शपछपासंमे वित्र ५६
नसपते क्रमः सोपस श्रेसापही वितावय त्यत्था कौ पाहविन्हेपे संक्रामति
= - - - - - -

श्रीरामं

त्‌ कारो भवति कल्पयति अचिरुं यत् अन्यस्मादेशे ठो ... प्यते द
शादेः यशादि: दशा दीनां परपादि रादेशो भवति। अथादेशे विषये दशि
रवे नहे ता अस पश्यादेशः पश्यति पशे त्‌ पश्यन्तु अपश्यत् पाघाने अस पि
बादेशः पिबति यम्‌ गम धोपा दने जिघ्रादेशः जिघ्रति धाशब्दाग्निसंयो
गयो: अस धमादेशः धमति सौहं सो ह कारः स्थागतिनिवृत्तौ अस ति
ष्ठादेशः तिष्ठति म्ना नह्याने अस मनादेशः मनति स्मरतो सच्छति ॥
म्ना अभ्यासे अस मनादेशः मनति यच्छ विशरण गत्यवसादनेषु=
अस सीदादेशः सीदति गम्लृ गतौ गमाच्छ: गमादीनां छकारो भवति=
अथादेशविषये गच्छति। इषइच्छायां इच्छति यम उपरमे। यच्छति रामनाम ९

श्री रामः
सारस्वत

वृत्ति १

४५

त्व० प ३

लघोर्दीर्घो भवति लघु धातौ णौ रे परे अचकुरत् अचकुरत्तां अचकुरन

ऊह प्रपूरणे ऊहयति अऊहृहत् अजि लघोर्ह्रस्वउपधायाः अजि सति उपधा

ह्रस्वो भवति पूर्वस्यात्‌ लघुनि धात्वन्तरे परे ईकारः पाचयति अपीपचत् पच

यत्ता पां वाच्चि [illegible] यति अपीपचत् नीरत्तः रिकुरितोऽपरे उक्तं कार्यं न

भवति लोपदर्शने लोकृगतौ अलुलोकत् अडि पूर्वस्य सजः अडि सति

पूर्वस्य ढकारस्य तकारो भवति धह प्रापणे वहेः धत्तत्तौ किति संप्रसारणे होऽस

र्वर्णः कुमिनादि अजीगत् धिनि ढिकरणो सधातुरेरठः स्वरादेः जो जित

स्मारे अजिजित जिजन कपूसामर्थे अपीरोचन‍ः कपेछी तोरकारस्य

४५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री नाम ८

सा: २ पावयति हन्तिर्धात् हन्ते धातोर्घ हादेशो भवति। इराग्रीष्म तरित्रा
श्रीभी तिभीति वपरे १कः हन्ति तमन्यः प्रेरयति घातयति रातोऽयुक्
नाम २ सगतादिस्यस्य धातो राकारान्तस्य च जौपरे पुगागमो भवति एकः सहति
तमन्यः प्रेरयति स्रपयति स्नापयति यापयति पादृष्टिकृ पापाने पायय
ति श्री ते धातोर्णुक् श्री सायति धूञ्कंपने धूनयति गान्ना तेवाप्रस्वः शापयति
कुराहेर्जिः कुनादे गिरातात्स्वार्थे जिप्रत्ययो भवति कुरस्य चोरयति पालरक्ष
णे पालयति वृष वर्षपू गायोम चर्चयति गेरणादि स्रव सनात्वातोर्म ते ऽर्थे ङ पु
हे २ त्त चोभवति द्विर्वाच्ये तस्मिन् सति धातोर्द्विर्वचनम् स्रउः कारोऽणुराप्रतिबे
धार्थः भोः किति ङिति चपरे नेष्टोपो भवति लोधो घोर्हीर्घः स्रङि सति

श्रीगणेशाय नमः अथादि सिमुखरूपमनि परवक्र
श्रीशपदधरं रूपमाल विशाल लोचन बालतं सपद्ध
मे धनं धा॥ वृव भवति शाउ रूमसम प्रगायं तु गम
न्नीपीलवकं हु काल जलमलविस्व नाम्पावि सेवर
गगसंगप्रसं श्रालिना कामदं वसुर सेवितं पादवेदतं को
गसाधनपंववद नक्रलोव नंमहम सद्गी वरसावितं

मू
मे १

श्रीगणेशायनमः ॐ नमः शिवायनमः आदिसम्भु स्वरूपमु
निवर चंद्र शीशा पदाधरम्॥ रुद्रमारनमि शारन सो मन
वाहंनेत्व वमर्दजं॥ व्या घ्र चर्म त्रिशुद्धवरू भस्म अंग
गंधिहं गमूम श्रीनि लकंठ हिमारजरस धरा वि श्वना थ
विश्वेश्वर म १ गंगसं प्रसंगशा सिता कामदेव सुर सेवि
तं नादवेद संयोगसाधन पंचवद नत्रिरसो वनमाकुं
ओमसिद्धिमर सेवितं मुनवंदितं मुनि सेवितं श्रीनि लकंठ॰

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

आदित्यवारे पूर्वाशिरा सोमे च उत्तराभिय भौमे थाप्त्र पूर्वाशिरा बुध
सप्तु उत्तराभिय श्रवणोत्तरा पूर्वाशिरा गुरौ एकेनाविंशति का कुर्वोत्तरा
पूर्वाशिरा शुक्रे स्वातिरेकविंशति ॥ ग्रहणं नक्षत्रविचारः ॥ गते उत्तरादिव
श्रवणादि एकविंशति नव ॥ तेहि मे ज्ञाधाहु विकर नव नविन हि न श्रो कन व
मान तेन तेजा लव लवगु [illegible] प्रमाण ॥ अथ वाहनविचारः ॥ तिथी वा [illegible] व नह
नं नामाक्षर समन्वितं ॥ नव भि[illegible] च हृते म्हा गं स्रो बं वाहन प्रजायते ॥ गर्दभ अश्व
गज महिष मेष जंबुक [illegible] काको हंस मयूर नरश्चैव नव चैते नव वाहना ॥

भा र्गी न

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

रेणा भाष्या कमदूत्तस्य हानी भोगी पमा निनी · तांसं नगा मानेरा चौ ना: गुलिनि: फलो: ।। फफले
फफलं नु · फफल्ये ।। गा मन्त्रा सं दिलवकी तेवा भागं पूतिष्ठित ।। सम सुपूर्वि जानी पा तेविबके जाने ते नश्री: ।।२

अथ पयोगि नीदस्या विधान: ।। अथ अथन्यादि जन्म पक्षे नं त्रिमि रथस
प्र न्वितम · अथ छ मि रथ द्व ने म्हागं स्रो छं द स्या विनि दिने त १।। मङ्-
ला १ पिङ्गला २ धान्या ३ भ्रामरी ४ भद्रिका ५ उल्का ६ सिद्धा ७
संकटा ८ ।। अथ अविं योगिनी दस्या विधान: ।। कृत्तिकादि नवं पंचभा
चतुर्थ तं च म कादि नवं भोम पुर्ध हस्त चतुर्थ पं मजु नाधादि नवं अ
निपू का छ चतुर्थ गुरु [illegible] कार्वि सा ता

[illegible]
पतभिषादि नवं नकुश्र [illegible] विधातम [illegible] ने व ती [illegible] नवं प१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

मि: ४

मासशब्दस्याकारस्य लोपो भवति वा शसादिषु विभक्तिषु परतः। हसे पः सेर्लोपः ह
लां गां ही धा नां परस्य सेर्लोपो भवति। माः मासः। मासौ मासौ। मासः मासाः। अ
म्। मासम्। मासौ। मासौ। मासः मासान्। मासा मासेन। माभ्यां मासाभ्याम्। मा
[illegible] मा[illegible]। मासैः। मासे। मासाय। माभ्यां मासाभ्यां। माभ्यः मासेभ्यः। मास
मासात्। माभ्यां मासाभ्याम्। माभ्यः मासेभ्यः। मासः मासस्य। मासोः मासयोः। मासां
मासानां। मासि मासे। मासोः। मासयोः। मास्सु मासेषु। इति मास्। आकारान्तः पुलिं
गः सोमपा शब्दः। सोमपाः। सोमपौ सोमपाः। सोमपाम्। सोमपौ। सोमपा
शस् इति स्थिते आतो धातोर्लोपः धातुसंबंधिनः आकारस्य लोपो भ
वति शसादौ स्वरे परे। ॥ ॥ ॥ ॥ ॥०॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा·ना·

नं·संकेवत्सा प्रसूति प्रयो कातयप्यानचकेवत्सा प्रत्यय।

प्रथम चर मत पान·नै स्यो दि फ ति पवं ने मा नां अ सी यां [illegible] प्र
थ मे· प्रथ मा: चन मे च र मौ:। २ वे बं पुर्वयत्· ने मे· ने मा:। २ वे बं सवी
यत द्विती यस्य सर्वशावद् पद्धु पं ने पं डि स्यु यावत्क थन· द्वितीय के।।
द्वितीया य द्विती यस्मा त· द्विती य स्मिन· द्विती ये· एवं तृ ती य:। उ भयो
द्वौ मि सं द्वि वचना त: उ भौ· उ भौ· उ भा भ्या म· उ भा भ्या म· उ भा भ्याम·
उ भ यो:। उ भ यो:। उ भयशब्दस्य द्विवचना भाव: एकवचन बहु वच
नै भय त:। उ भय:। उ भयं· उ भय म· उ भ या·। उ भये न· उ भयै:। उ भ
य स्मै· उ भये भ्य:। उ भय स्मात· उ भये भ्य:। नोनशब्द स्य विशेष:

न्य २ गादेष्वसर्वस्य जादिविधि कार्यत स्या
द्विरस्य मां?

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

दुर्वादोपरे॥ आगमो भवंति २ त्र्यष्ट

स्येतत्वादिवादयः॥ ०षां संज्ञा लङः॥ दिसिमीनामिकार ऽकार रागमः॥ दिवादाव

ध॥ धातोः॥ अभवत्॥ अभवतां॥ अभवन्॥ अभवः॥ अभवतं॥ अभवत॥ अ

भवं॥ अभवाव॥ अभवाम॥ णोऽभवत्स्युतुः॥ परोक्षे॥ णप॥ अतुस॥ उ

स॥ थप॥ अथुस॥ अ॥ णप॥ व॥ म॥ ए॥ आते॥ इरे॥ से आथे॥ ध्वे॥ ए व

हे॥ महे॥ धातोः॥ परोक्षेऽतीते कालेणवादयः॥ ०षां संज्ञा लिट॥ द्विर्व॥ ऽ

रादि पोजे धातोर्द्विर्वचनं॥ सस्वरादिर्द्विरुक्तः॥ सस्वराद्योऽवय

न्का ण्वे रागादिः किंत॥ अभ्यासादौ॥ पूर्वस्याकारस्य भू

वोऽद्विरुक्तो द्विर्भवति॥ कारो रागादौ॥ ह्रस्वः॥ पूर्वसंबंधिनो दीर्घस्य ह्रस्वः॥ झपानां

शब्दस्य वअ॥ पूर्वस्य झपानां जबाः खपाः स्युः॥ झढघढभानां जडदग

नां जबचपाः॥

बाः॥ खफछठथानां चटतकपाः॥ भुवो वुक्॥ भुवो वुगागमो रागादौ स्वरे॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

वमूवा॥ वमू वतुः॥ वमूवुः॥ कादेशादि देः॥ क स व म इ स्तु यन् स्तुरु त्येते भ्यः प
र स्थव सादे शादि हरि शान भव त्य न्य स्मा तु भवतीति नियमादिद॥ वमूविथ॥
व मूव थुः॥ वमूव॥ वमूव॥ वमूविव॥ वमूविम॥ वादिर्वल्वान वमूव॥ भा
शिषि॥ पात॥ पा स्तां॥ पासुस॥ पा स॥ पा स्तं॥ पा स्त॥ पा सं॥ पा स्व॥ पा स्म॥
सीष्ट॥ सी पा स्तां॥ सीरन्॥ सीष्ठा स॥ सी या स्थां॥ सी ध्वं॥ सीय॥ सीवहि
॥ सी महि॥ पाता शाशिषि पादादयः॥ र षो सज्ञा लिङ्॥ शी पी दादेव
कित॥ मू पा त॥ मू पा स्तां॥ मू पासुः॥ मू पाः॥ मू पा स्तं॥ मू पा स्त॥ मूप
सं॥ मू पा स्व॥ मू पा स्म॥ सः श्री नन मू पात॥ स्व स्त ने॥ ता॥ तारौ॥ तारस॥ 3
ता सि॥ ता स्थ स॥ ता स्थ॥ ता स्मि॥ ता स्व स॥ ता स्म स॥ ता॥ तारौ॥ तारस॥
ता से॥ ता साथे॥ ता ध्वे॥ ता हे॥ ता स्व हे॥ ता स्म हे॥ स्वौ भा विन्य थे तादयः॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम

असेध्वं असेतसः रवहैस्वि ध्वि र्हिसाधांच अतडपधापा धातोरूपधापा अ
तो ऋहिः जिगाति गावुत्तमोवा गात चखार चखह गात्येपसे र्गीत असाह
साढ्ढ्वे घोर्वी ऋहिः सेढिसोपे मूरवाह्ति ग्रस्यहीत गहव्यतां यांवाचि प्रा
दिस्या ब्रिमित्ताब्दे नस्मरा: गैराह्पतत पहह अपिहा धा स्या माङ मेङ स्य
तिहक्तियाति याति ह्रा तिप्सातिवपति वहति साम्पति चिनोतिहे धी बु
अन्यत्रकर वेश बांते आ घोषा राराावा ॥ प्रगाग हति अगाहित अगा
हित रहविलेखने रराह लोपः पचांकित्ये चास्म ॥ पचौहिनां लिम्र ना ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

कारनकारयोः षकारस्य णकारो भवतः षत्वणत्वनिमित्ते सति निषेधति अड
ङ्व्यवधानेपि षः न्यषेधत निषिषेध निधूत्स्रा त्रि मांगल्ये च उदितो वा
उदितस्वरस्य यमादेरनपि इड्वा स्वरति सूति सूयति धूञ् रधरावतः पर पुरु
ह महस्लुह स्नीहां च स्वरति सूति सूयति धूञ्। कव सादेः रादेः नित्यमिट
स्यात तथोर्द्धः भः भा त्वा भ्रातोः परयोस्तकार थकारयोर्द्धकारो भवति ह
धातेर्भ्व भमेजवा सिषेद्ध सेधिता सेद्धा असेधीत अनिषेधां भवतः
नामीवतो ऽभीटे धातोः पेपरेसो ज्झिः असैत्सित भः सात भः साद्धत्तरस्यैः

श्रीराम
चंद्र

भविष्यध्वे भविष्ये भविष्यावहे भविष्यामहे अभविष्यत अभ
विष्येतां अभविष्यन्त अभविष्यथा अभविष्येथां अभवि
ष्यध्वं अभविष्ये ॥ अभविष्यामहि अभविष्ट अभविषातां
आतोऽन्तोऽदन्तः आतोऽन्तो भवति आकारादुत्तरस्य अन
अभविषत अभविष्ठाः अभविषाथां धे च से ह्रीपः अभवि
ढ्वे अभविध्वं अभविषि अभविष्वहि अभविष्महि ध्वितिसंज्ञा
ने ऽपधायाः लघोः धातोरुपधायाः लघोर्णो भवि नोऽग्राग्रपाद

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

बभूवाते बभूविरे बभूविषे बभूवाथे वाभिलोऽचतुर्णां धोढः
वाम्यन्ता धातोः परस्य षिध्वं लुङ् लिटां धस्य ढः सेटो हलो वा बभू
विढ्वे बभूविध्वे बभूवे बभूविवहे बभूविमहे भविषीष्ट भवि
षीयास्तां भविषीरन् भविषीष्ठाः भविषीयास्थां भविषिढ्वं
भविषीवहि भविषीमहि भविता भवितारौ भवितारः भविता
से भविताशाथे ध्व भविताध्वे ध्व भवितास्वहे भविताहे भ
वितास्महे भविष्यते भविष्येते भविष्यंते भविष्यसे भविष्येथे

सारस्वतेनमः

सारस्वती

धोभवतः अस्त्यर्थे किम्वान् धनवान् लक्ष्मीवान् इनठनौ भ्रमी ध
नी शमी कामी नडिशादिभ्यश्च नडित्वान् विद्युत्वान् मडुत्वान्
एतदः किंयत्तद्भ्यः परिमाणे वतुः यत्तदोरा यत्तदेतदोरात्वं भव
ति किमः किंयश्च किमशब्दस्य किरादेशो भवति वतोर्वस्यया
६१ देशः । यावान् तावान् कियान् आ इश्चैतदो वा एतद आ ई श्च
एतावारेशो भवतः चादस्य यः । एतावान् इयान् तुन्दादेरिलः तुन्दादिभ्यः स
प्तम्यो भवे त्य स्यार्थे तुन्दिलः उदरिलः फेनिलः । ओन्नतसदंताद्यनः उन्न ६१
तादं तापसप्रसदनः । श्रद्धारे लुः । श्रद्धाविद्यनेयस्पृहे आलुः । कृपालुः ।
निद्रालुः । अस्मायामेधास्रजो विनिर्वक्तव्यः । तपस्वी । मेधावी । स्रग्वी । वा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशाय॥
श्रीरामो विजयते

सौमनस्यम्। वैडूर्यम्। वसोर्बड्। कर्मण्यपि यण् एव कार्यः। राजन्-इदं कर्म राजं
राजन्यम्। नोचेतिटिलोपः। लोहितादेर्डिमन्भावे। लोहितादेर्भावे इमनूप्रत्य
योभवति सवडिन्। लोहितस्यभावः लोहितिमा। अणोर्भावः अणिमा। अनङ्
मनि। नकारान्तस्य लोपो भवति इमनि प्रत्यये परे। पृथोर्भावः प्रथिमा। बहोरिष्ठेऽपि
भूर्बहोः। बहोरुत्तरस्य इमनादेः इकारस्य लोपो भवति। बहोः स्थाने भू आदे
शः। बहोर्भावः भूमा। अस्त्यर्थे मतुप्। नाम्नो मतुप्प्रत्ययो भवति अ
स्त्यर्थे। उकारो मुश्विधानार्थः। गोमान्। श्रीमान्। गोमती श्रीमती अ
इको मत्वर्थे। वैजन्तीयता कावस्य सर्वेजयन्तः। मादिकः। मान्तोपधा
द्वतिनो। मकारान्तात् मकारोपधात् धातु वर्णान्तात् इत्येतौ वधा वधतिनो प्रत्य श्रीः

मत्वर्थे मत्ऽ कौ प्रत्ययो भवतः २

यांते धातुग्रहणात्स्यवादि तार्य स्यात्॥ ननु भ्वादिगणपठितत्वे सति क्रियावाचकत्वस्य धातुत्वस्योक्तत्वान्न समुदाये ऽभावा
दुक्तो संज्ञा यो वा धकाभाव इति चेदत्राह॥ आगमोपजनानामितस्ततग्रहे तौ वक्ष्यते॥ अतोऽहं न समुदायस्याप्युक्तसंज्ञा
निषिध्यते॥ ६॥ तथा चाडागमस्य धात्ववयवत्वादुक्तसंज्ञा निषेध इति भावः॥ अपपूर्वीयतीत्यादौ सुवन्तस्य का
र्गत्वस्य वोक्तसंज्ञायां वा धकाभावे न सुपो धात्विति सूत्रे च पद धातुग्रहणसामर्थ्याद्धातोः प्रातिपदिकत्वं नेति
चेदत्राह॥ क्वचित्संज्ञाविधौ तं यत्तदन्तग्रहणावृ॥ प्रत्ययग्रहणे यत्र प्रत्ययविधिस्तदादेस्तदन्तस्य॥ ७॥ केवलप्र
त्ययपदत्वे प्रत्ययग्रहणसामर्थ्यं प्रत्ययस्य वैयर्थ्यवत्वाभावादेक केवलस्य प्रत्ययस्य प्रातिपदिकत्वाभावः॥ कथं विदर्थ
वत्त्वेपि प्रत्ययाभावान्न भवि प्रतीत्यपि सुवचम्॥ एकपदादिके तु यत्र गमकं तत्रैवेति ध्वनितमथायमर्थो भाष्ये
केवलप्रत्ययस्यानुक्तया तथा च प्रत्ययस्य प्रतिषेधसामर्थ्याद्यद्यपि संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रह
णं नास्ति सुप्तिङन्तमिति ज्ञापकात्॥ तथापि संज्ञाविधावपि क्वचित्प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रहणमिति॥ तेन कृत्त
द्धितेत्यत्र कृदन्ततद्धितान्तयोर्ग्रहणमिति कथं ज्ञा सुबन्तादेः प्रत्ययान्तत्वादुक्तसंज्ञा अनुहासात्स्वच धातुग्रहणात्
तम्॥ सुबन्तादेरन्तानां संज्ञानिषेधे युक्तिमाह॥ सातिग्रहणसामर्थ्यात्किंच प्रत्ययग्रहणे क्वचित्संज्ञा
विधौ तदन्तस्याग्रहणं चायम्॥ [illegible]॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नौ२

अपीपृथत्। चित्र अवयने। भित्ता। विस्कुरोर्जीयात्वं वा। रातो ऽसौ पुष्क। सघा
तोरारं स च पुष्क अद्रौ। चपयति। स्वार्थे णौ सपादिभ्यो ऽन्येमितोन। कृतसं
शब्दने। धातोरुपधाया ऋत इर्। कीर्तयति। अचीकृतत्। अचिकी
र्तत्। आकुस्मादात्मनेपदिनः। चित संचेतने। चेतयते। अचीचितत। दशि
दंशने। दंशयते। अददंशत। आकुस्मीयमात्मनेपदं। णिसंनियोगेनैव।
दंशति। नलोपो न। संणिसाहचर्यात्मदादेवग्रहणात्। तत्रि कुटुम्ब
धारणे। तंत्रयते। अततंत्रत। मत्रि गुप्तभाषणे। मंत्रयते। ——

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशाय नमः

श्री

प्रख्या तंथ य तम

अपीपिय उत्‌· अपिपी उत्‌· प्र यप्र ख्याति· प्राययति· प्राप्यात्‌· स्मृ ह्न त्वरप्रथम्रद
स्तृस्प शां पूर्वस्या ऋ परे औ इ त्वा पवादः। अपपप्र पत्‌ ताप थप्रन्ते पोपर्थ पति।
उपधाया सवर्णस्य स ह्रस्व रा मपवादः। अपीप पत्‌। अपपर्थ तामन्ते
अहते। अवभन्हृते। अराहाते। विश्रारायति। व्याशि अरात्‌॥ तऽ आघा
ते। अतीतऽत्‌। सप त्वात्‌ सोपनयोः। मित्‌ मितां ह्रस्वः। मितां धातुनां उपधा
या ह्रस्वो औ। तेपयति। अशी तय तां यमो पुछते। मित्‌· यमयति। अयीपम
त्। वह वपपरिकल्कते। मित्‌· वहयति· वपयति· अवी वयत्‌। अवीवहत्‌।
रहत्यागिमित्‌· रहयति। अरीरहत्‌। वलप्राणाने मित्‌। वलयति।

उपये औ ५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

उदाह [illegible]

डोऽङिति। ह्रस्वसंज्ञकस्य ङिति सुपि [illegible] रान्को लुपेफवेयु इत्यादिश्च
यद्देङीत्येवस् न मसु सु पी त्यनु वर्त्यते त्स्यावि शेष्यं ङिति घि प्राह
ताम। स्यच्चयस्मिन् विधिस्तद्। यत्न यूकरामित्स्युपनिक्षतेत
या यङा हो सुपि नुरोम भवतीति सूत्रार्थः न च प्रवा ये त्वा ङे
प्रवा कु या पि त्वति ये कु य चन कृत तदूस्याने म्याड् पाज पाराम्
पसंख्या नामितिया तिष्ठे न म्याड्डे यो म्युत्र ङाहित्वा भावा न्हुको
बन स्यादिति वाच्यम्। डाङ्यो नैव नास्ति छेः कच मत्यामित्या
डेङे नाम इति कृते न्युरान घा इत्यादृप्रनम्यात्ततङाहित्वा मवा
त् अत्राडुयो ननु नुद् वाधनार्थं स्याविय भावसुनोवेत्र
लो नानाल्वि धी विति तन्वि ओध्रातुइति वाच्यम्। ङे नाम ङ्यन्
ङेङमाहयोन सफले ष्टा सिद्धेः नन्डे ङामि धन्त ङस्ञापिप्रथ्र
म्याडागमोपि प्राप्तस्तत्र यताहिङु बलीय इति न्युदादित्संज्ञोवा
धित्वा म्याडस्यात्। ततश्च प्रत्ययाद्रित्वा भावा न्डुकारलोपान
स्यात् अतस्थांत ऽ रङ्गु त्येना विपयो ङकारलोपो नयदारिरमा
साम्प्रसिद्धपरि भाषया वाधिकेति घि ङित्वानित्य त्वाचप
र्यमाडा राम इति अत्रसमा धानं म्नयं ङित्वमनिमित्तिः ङित्व
स्यच तन्लक्ष्याङ इतवक्ष्ये म्यादिनरुणां व्यर्थे सामय्यां
पारमेन विधिस्तदा दौर्बल्ग नरुणा मिल्यानित्या लक्ष्यानुरोधा
घवस्थात याच। विशेष्य विशेषणाभावेनन दत्तं विधौ ह्यये
लेसुपिल्यथापिनो ङदानुनरां माम्नो ड्रेदापत्तेः तस्माद्यथा
न्यान्यासेरशुभम्॥२॥३॥४॥ इतिरवारासमाप्त :
॥८८ नामनाम:

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री गीते शयनक

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नाम नाम
नाम नाम

॥१॥

श्री गणेशाय नमः ॥१॥ संक्षेपात् संधिर्विभक्तिश्च पूर्वसमस्तकानकं ताद्धि
तकृत् समासाश्च दशाध्याया तासि ब्यते ॥ स्कृताश्च प्रत्ययाध्याता विभ
क्त्यंतं पदं स्मृतं म-वाक्यं तत्समूह पश्च सावाक्य समधीयते ॥२॥
स्त्रसूत्र सप्तशतं पदसौ दैसा नात्स नत्वती अनुभूति स्वरूपाचार्य सौमि
गणेशे नमः ॥३॥ अइउऋऌ समानाः ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाः सवर्णाः
एऐओऔ संध्यक्षराणि अयेस्वनाः अवर्जा नामिनः हयवरलञ
ञणङनम झभ घढध जबगडद खफछठथ चटत कप शषस-अ ॥१॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

[illegible] नामिन्स्य कारकं [illegible] नामि [illegible] इत्याकारक [illegible]

[illegible] भवती [illegible] ॥ नामि इत्याकारे [illegible]

[illegible] इति [illegible] कर्तव्यं [illegible] हाकि माकारे

इत्वा हहै० उ कार उच्चार णार्थः। नामि० नामि परे पूर्वस्य दीर्घो भवति [illegible] कर्तव्यम्॥

ति० हे यौ नाम० सप्तम्येकवचने हे यङि इति स्थिते० हेये० हेयपोः॥

क्विन्नां वैसः कृतस्य। कृ वर्गा हि रना [illegible] प्रत्याहारा कृतस्य केनु वि

सर्ग्गे णाकृतस्य सर्वस्य कार स्य षकारा हेशो भवति० हेवे षु० आमन्त्र णो सि

द्धिः। आमंत्रणम भिमुखीकरणं तस्मिन् विषये तिः सिद्धिः संज्ञको

भवति० समानो ऽर्द्धधौ यौ ऽधातोः। समानात् उत्तरस्य धे र्द्धौ यो भवति। [illegible] धातोः ॥

[illegible] ॥ [illegible] नामिस्या [illegible] दीर्घो [illegible]

[illegible] नामिस्या [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पंचधुः ४

असयोगादुत्स्यापि ॥ वाहस्य ... ते १
वेव्यूपः २

वापि ॥ विव्यतुः ॥ स्वरान्ताद्दृत्वरवृतो थौनित्यानिट् स्यपो वेट् ॥ विवयिथ ॥ विवेव्यु
॥ आतिथ्य ॥ विव्यपुः ॥ विव्य ॥ विवाय ॥ विवय ॥ विव्यिव ॥ आजिव ॥ विव्यिम ॥ आजि
म ॥ वीयात् ॥ नैकस्वरादनुदात्तात् ॥ आद्योपधारोऽनुदात्तादेकस्वराद्धातोः पर
स्य वसादिरागम ॥ अनिदस्वरान्तो भवतीति हृस्यपतामिमास्तु सेट्ः पुवदनित्तत हृद्ः
॥ अदंत मृडेतम्र तांवदृडः दृगौ श्विडीडि व रौ श्वप्य शीडः श्रि आवापि ॥ १ ॥ जरा स्पमृ ड
न मृतांवरु स्नु वो नुवंत प्यो रोति मप्यो यु रा जावः ॥ इति स्वरान्तां निपु ॥ रोः सम
चिता स्तो ह सांतानपि सन्ति वोचत ॥ २ ॥ श कि सु का तेष्व निड्के कर्व्यते वास
यव सांतेषु वसिः प्रसार रागी ॥ रभि श्व मांतेष्व स्य मैप्पु नेयमि सातत स्त तीपोल
मि हेव नेतरे ॥ ३ ॥ पामि सं मांते ष्व निड्के कर्व्यते रमि दिवा दा वापि प ष्यतेमाने: ॥
न लि श्वत् प्यो हेनि खेप वतो गमि सु ष वः प्राते षेप वादिनो ॥ ४ ॥ दिहि दुहि
मे हति रोह ती वोहनि हि स्तु ष प्रोद हृतिस्त प्यालिहिः ॥ ५ ॥ नितो ऽच्छावि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

६१

देव ॥ द्राघीयान् ॥ द्राघिष्ठः ॥ बहोरिष्ठ यि ॥ बहोर् उत्तरस्येष्ठ प्रत्ययस्य इकारस्य
यिरादेशो भवति । बहोर्भूरादेशः । भूयान् भूयिष्ठः ॥ किमोऽव्ययाद्रव्या
तोऽत्र तरतमयोरामव्ययः ॥ किंतराम् । किंतमाम् । प्रातस्तरां पचतमा
राम् ॥ कुतस्तमां नेदमामाम् नवमां पचतितराम् । पचतितमाम् ॥ परिमाणे दघ्नद्वयसः ॥
परिमाणेऽर्थे दघ्न द्वयस मात्रट् इत्येते प्रत्यया भवन्ति । जानुपरिमाणमस्य जानुदघ्नम् ॥
ऊरुद्वयसम् । पुरुषमात्रम् ॥ द्विपार्श्वद्वयसम् । द्विपार्श्वे हूनाऽव्ययेभ्यो निर्धारणे किमोऽतिमात्रे डतरडतमौ
वक्तव्यौ ॥ कतरो भवतोः कठः ॥ कतमो भवतां कठः । भवतोः कतरः कठः कतम
स्तु ॥ संख्याया अवयवे तयप् ॥ त्रितयम् । द्वयोः संख्यापूरके द्वितीयः ॥ त्रेस्तृ
प्रत्ययस्य ॥ षट्चतुर्भ्यस्थुक् ॥ तस्मात् संख्यापूरके ॥ षष्ठः । चतुर्थः । कति कतिपयाभ्यां
थः ॥ कतिथः । कतिपयथः ॥ पञ्चादेर्मट् । पञ्चमः । सप्तमः । एकादशादेर्डट् ॥ द्विपञ्चाशत्तमो
द्विपञ्चाशः । एकादशः ॥ द्वादशः ॥ त्रयोदशः । अष्टादशः । विंशत्यादेस्तमट् ॥ विंशतितमः ॥

६

तृतीयः ६

CC-0. Digitized by eGangotri. [illegible] Collection, Varanasi

अथ तिङन्त... अतिशायने तमबिष्ठनौ ... शुक्लतमः॥
इयाद्विष्ठेऽङितावपि निवर्त्तते ... ऽकारानुम विधानार्थः॥

वेत्ति स्पष्टां वैयाकरणः॥ व्याकरणमधीते वेत्ति वा वैयाकरणः॥ नय्वाभ्यां पूर्वौ तु ताभ्यामैच्॥ स्वश्वे जातो
स्वाश्वः जातो तं पातस्स स्वाश्विः स्वश्वस्यापत्यं न ... तु ताभ्यां पूर्वागमः॥ वैयाकरणः वि... व्याकरणस्य
रात् पूर्वमिकारागमः॥ ऐकारान्तर्मुकारागमः॥ पदान्तवृद्धिः॥ वैयाकरणाः॥ श्वो भवो
श्वः॥ स्वश्वः॥ तं वेत्ति सौवश्वः॥ द्वारादीनां च॥ द्वारे नियुक्तो दौवारिकः॥ तौ जातौ
जौ जातो। यस्य ज्ञा तः॥ तेनैव ... प्रकर्षे॥ अतिशायने तमबिष्ठनौ॥ पटिष्ठः॥ पटीयान्॥
पटिष्ठपटी। पापीयान्॥ पापिष्ठः। पापीयसी॥ ... मेधस्य ... गरिष्ठः॥ से
पचश्च॥ अतिशायने तमबिष्ठनौ गरीयान्॥ गरिष्ठः॥ गरीयसी। गुरोर्भावो गरिमा॥ अतिशा
[illegible] प्रेष्ठः॥ प्रियस्य भावः प्रेमा॥ अतिशायने ...
कनिष्ठः॥ यवीयान्॥ यविष्ठः॥ ... अतिशायने ... द्रढिमा॥ द्रढीयान्॥ द्रढिष्ठः
प्रशस्यस्य श्रः॥ अतिशायने प्रशस्यः श्रेयान् श्रेष्ठः॥ ... द्राघीयान्
द्राघिष्ठः॥ अतिशायने ... ज्यायान् ज्येष्ठः। ... अतिशायने

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम:१

तन्द्रोद्दरिदः।। तुन्दमस्यास्तीति तुन्दिलः।। फेनिलः। उदरिलः।। अग्रोनस्य इत्ताउरः उन्न
ताइत्तो अग्रस्य इन्नुरः।। अन्नवुद्दर्तुः।। अग्रन्धीलुः।। इपालुः।। कृपालुः।। अस्मायामेधा
स्रग्भ्यो ऽस्यर्थे विनिर्वक्तव्यः।। तपो ऽस्यास्तीति तपस्वी। मायावी। मेधावी।
स्रग्वी।। वाचो ग्मिनिः।। वाग्मी।। आलाटौ कुत्सितभाषिणि।। वाचालः। वाचाटः।। ईष
दसमाप्तौ कल्पदेश्यदेशीयाः।। ईषदपरिसमाप्तः। सर्वज्ञः सर्वज्ञकल्पः।।
५४।। ईषदपरिसमाप्तः पटुः। पटुदेश्यः। पटुदेशीयः। प्रशंसायां रूपः। प्रशस्तो वैयाकर ५४
६० णो वैयाकरणरूपः।। कुत्सायां पाशः।। कुत्सितो वैयाकरणो वैयाकरणपाशः।। ६०
भूतपूर्वे चरट्।। पूर्वं दृष्टः। दृष्टचरः।। प्राचुर्यविकारप्राधान्यादिषु मयट्।।
अन्नमप्रचुरमन्नमन्नमयो यज्ञः।। मृदो विकारो मृन्मयो घटः।। स्त्रीप्रधानम
स्य स्त्रीमयो जाल्मः।। अमृतं स्वरूपमस्य अमृतमयश्चन्द्रः।। तदधीते

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

वर्वहिः॥ बहोरिष्ठेयसिमनादौ नामिकारस्य लोपो भवति बहोः स्थाने भूवादेशः॥ बहो
र्भावो भूमा॥ अस्त्यर्थे मतु॥ नाम्नोऽस्त्यर्थे मतुप्प्रत्ययो भवति॥ उकारो नुम्विधानार्थो॥
गोरस्यास्तीति गोमान्। गोमती श्रीरस्यास्तीति श्रीमान् श्रीमती अइकौ मत्वर्थे॥
नाम्नो मत्वर्थे ऽइकौ प्रत्ययौ भवतः वैजयन्ती पताकाऽस्यास्तीति वैजयन्तः मायिकः मा
मोपधाद्वविनो मकारान्तात् मकारोपधात् अकारान्तात् अकारोपधाच्च वविनौ प्रत्ययौ
भवतोऽस्त्यर्थे विद्यावान् लक्ष्मीवान् धनवान् धनी ज्ञानी दन्तुरः इषवान् इष
वती भूमिः तडितो विमयश्च तडित्वान् महत्वान् यत्तदेतेभ्यः परिमाणे वतुः य
त्तदेतः यतदेषां रान्त्यं भवति वतौ परे यत्परिमाणमस्य यावान् तावान् किमः कि
यश्च किमः स्थाने कियादेशो भवति वतौ परे वतो वकारस्य यकारादेशः किं परिमा
णमस्य कियान् आ इदंवितद्वौ इदंकृदस्य ईशान्त्यं भवति वतौ परे इयदेश्च॥
ईशावावेवं चेत् अतो वकारस्य यकारः एतत्परिमाणमस्य एतावान् इयान्॥०॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ता २ ...सिस्यता सिस्यपामि भयमि २

ता ३

एषां संज्ञा लुट्॥ सिसतासी स्यपामि एम भविता॥ भवितारौ॥ भवितारः॥
भविसि॥ भविता स्थः॥ भविता स्थ॥ भविता स्मि॥ भविता स्वः॥ भावि
ता स्मः॥ एवं भविता राज्यभारः कुमारस्य॥ स्यादौ भविष्यति स्यप॥ बा
तो भविष्यति कालेस्य प्रत्ययो भवति तिवाद्यष्टादशसु परतः॥ एषां
संज्ञा लृट्॥ भविष्यति॥ भविष्यतः॥ भविष्यन्ति॥ भविष्यसि॥ भविष्य
थः॥ भविष्यथ॥ भविष्यामि॥ भविष्यावः॥ भविष्यामः॥ स्यप॥ किम
ति कैमे॥ किमपायाति के मे कुतः शिवद निष्पत्तौ सत्यां स्यप्रत्ययो भव
ति दिवादिपरः॥ एषां संज्ञा लृङ्॥ यदि सुवृष्टिः सुराज्यं वा भवि
ष्यत्तदा सुभिक्षं भमभविष्यत्॥ अभविष्यतां॥ अभविष्यन्॥ अभ
विष्यः॥ अभविष्यते॥ अभविष्यत॥ अभविष्यं॥ अभविष्याव

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नजुम्नतु॥ सामेत्तनप्र्वलोपो वा॥ म्नेमतुः॥ वम्न मतुः॥ अम्नमीत॥ डवम॥ डुवरो॥ वम इत्याद् वलोपो वै
तिकेवित॥ वेमतुः॥ ववमतुः॥ अवमीत॥ फरागतौ॥ फेरातुः॥ पफरातुः॥ अफरीत॥ स्वनशब्दे॥
स्वेनतुः॥ सस्वनतुः॥ स्येमतुः॥ शसुहिंसायां॥ शशसतुः॥ शशासिथ॥ तुहिर् दुहिर् उहिर् अर्दने॥
अतुहत्॥ अतोहीत्॥ तोहिता॥ वसनिवासे॥ न वादपूर्वस्य॥ यजादीनां ग्रहादीनां च पूर्वस्य संप्रसारणं न॥
रगवादो॥ ववसानी मिद्धुदोतः सस्वरस्य संप्रसारणं दीर्घस्य दीर्घो ह्रस्वस्य ह्रस्वः॥ उवास॥ यजा यवरा
यतः संप्रसारणं किति॥ यजादीनां संप्रसारणं किति॥ यजिवपिर्वहिस्वेञ्वेञ्व्येञो स्वयति स्वपी वदवसी
१२ स्येयतिर्वेञ्जिरिकादशयजादयः॥ घसादेशः॥ शसिशासिवसीनां सस्य षः॥ निमित्तस्याति॥ ऊषतुः उवसिथ॥ ड
वस्य॥ डव्यात॥ व [illegible] त्ता॥ वस्तो॥ नपिः॥ सस्यतो इनोपिस्ये॥ वत्स्यति॥ अवात्सीत॥ अवात्ताम॥ वद
व्यक्तायां वाचि॥ उवादिथ॥ डवाद॥ अवादीत॥ डओ इ स्यातिव द्योः॥ श्वयति॥ श्वयतेर्यादौ संप्र १२
सारणं वा॥ ततो द्वित्वम्॥ शुशाव॥ शुशुवतुः॥ शुशविथ॥ शिश्वाय॥ शिश्वियतुः॥ शिश्वयिथ
थ॥ शूयात्॥ अश्वयीत॥ श्वयतेरिलोपोङि॥ अश्वत॥ श्वयतेङ् द्वित्वं वा एरल्लोपः॥ अशिश्वियत॥
इति पवक्रिया॥ एध वृद्धौ॥ एधते॥ एधांचक्रे॥ आमो म्वसो र्नी त्कति र्रि॥ एधामास॥ ए

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

जहर्षा॥ हर्षात॥ अह्राषीत॥ स्व शब्दोपतापयोः॥ स्वरति॥ स स्वार॥ सस्वरिथ॥ सस्व
र्थ॥ सस्वरिव॥ अस्वारीत॥ अस्वारिष्टां॥ अस्वार्षीत॥ अस्वार्ष्टां॥ अस्वार्षुः॥ वृ च क्रव
गमने॥ वोवति॥ वोष्विता॥ रु रवाजन्मानिप्रादुर्भावेच॥ रोष्व॥ रोजयति॥ अरुजत्॥ स्कंदिर्
गतिशोषणयोः॥ वस्कंदिथ॥ वस्कंरथ॥ स्कद्यात्॥ सावानिटो नित्यं व्र द्विः॥ अस्कांत्सीत्
अस्कदत्॥ तृ प्लवनतरणयोः॥ तेरिथ॥ तेरथुः॥ तेतर॥ तीर्यात॥ इजोम्हाम्॥
महादीनामिडकारोन तु॥ दौ॥ वङ्वृ ॥ अ इ ऋ ड न्ता॥ नांवा॥ तरीता॥ तरिता॥
व सेरिटोन दीर्घः॥ सीष्ठ देरव॥ अतारीत॥ अतारिष्टां॥ दंशं दशने॥ अपि रंजं
श स्वंज संगाम॥ स्थानेस्य लोपोस्यि॥ दशति॥ अदाङ्जीत॥ वंज संगे॥ स जति॥
अपाङ्जीत॥ कितरोगाप नयने संशयेच॥ गुप्यः॥ गुपातेजकित मान्वध भेषानस्यः
स्वार्थे सप्रत्ययो पाते रवाद्वित्वम॥ विकित्सति॥ कि कि तां वकार॥ पत्ल पतने॥ पेत
तुः॥ पतेर्ङ्पुम॥ अपप्तत्॥ भ्रमु चलने॥ फेरा राज भ्राज ... स्यमेवे

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ङो व्यवधानार्थः तेन येङ्ति न दीर्घः॥ स्त्रियात्॥ अस्रत्॥ स्रु गतौ॥ सुस्रोथ॥ सुस्रुव॥ स्रूय
त्॥ शि स्रुद्रुस्योऊ धातोश्वाहृत्वलुङि सेरपवादः॥ असुस्रुवत्॥ दुद्रु गतौ॥ दुद्राव
सिवाति थ॥ दुद्रोथ॥ अदुद्रुवत्॥ शृ श्रव रो॥ श्रुवः शृ आदेशो नुप्रत्ययश्वा विषये॥ शृ
णोति॥ शृणुतः॥ शृण्वन्ति॥ शृणोमि॥ शृणवः॥ शृणुवः॥ शृणुमः॥ शुश्रोथ॥ शद्लृ
शातने॥ शीयादेशात्॥ शीयते॥ शशाद॥ शेदतुः॥ शेदिथ॥ शशत्थ॥ अशत्॥ षद्लृ वि सिव
११ शरणगत्यवसादनेषु॥ सीदति॥ सदि स्वंजोर्लिटि प्रसस्य न षः॥ निषसाद॥ निषेदिथ॥
असदत्॥ पा पाने॥ पिबति॥ पेयात्॥ अपात्॥ घ्रा गंधोपादाने॥ जिघ्रति॥ घ्रायात्॥ घ्रेया ११
त्॥ अघ्रासीत्॥ अघ्रात्॥ ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः॥ धमति॥ दध्मौ॥ ध्मायात्॥ ध्मे
यात्॥ अध्मासीत्॥ ष्ठा गतिनिवृत्तौ॥ तिष्ठति॥ निमित्ताभावेनष्टस्य ष्ठो॥ तस्थौ॥
स्थेयात्॥ अस्थित्॥ अस्थात्॥ म्ना अभ्यासे॥ मनति॥ मम्नौ॥ म्नायात्॥ म्नेयात्॥ अम्नासीत्॥
दाण् दाने॥ यच्छति॥ देयात्॥ अदात्॥ ह्वृ कौटिल्ये॥ जह्वार॥ जह्वरतुः॥ ऋद्धनोत्स्येपीनेट्॥

आदि...

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

स्यै शाब्द संघातयोः॥ स्त्यायति॥ त स्यौ॥ स्त्यायात॥ स्येपात॥ अस्त्यासीत॥ दैप शोधने॥ ददे॥
दायात॥ अदासीत॥ पै ऽपाने॥ दप्यौ॥ पेपात॥ अपासीत॥ सिलोप परस्मै॥ अपात॥ 5 प
लोपः॥ अबुः॥ वेतोम तना डेदिना डिपरो डीवा दैत्वंद॥ अदपात॥ दधिरथेनरो॥ द्रपादे
परपादिः॥ यतुष्वपि॥ दरा अस्सशादपादपा वाष्को मतादान स्त्यापस्थ मेघ जैशीपस
दपिवजि ह्व व मनन पवाति ष्ठाः॥ पश्यति॥ ददर्श॥ य जिदृशोस्पपो वे ८॥ ददर्शिथ॥ द
दृष्ठ॥ द्रष्टा॥ अद्रा क्षीत॥ अद्राक्षं॥ अवरादृशाः डुग्राः॥ अदर्शत॥ ममतो॥ अ
र्भत॥ आर्षत॥ गुरोर्गले संयोगादेः॥ अतेः संयोगादेः॥ अदंतस्यवडरौ यक्किय
ड्डि किति रा दावा शीपादादो॥ आर॥ अरतुः॥ आरुः॥ अ स्पार्ते यपतीनांभ्यपो
नित्यमिर॥ आरिथ॥ अर्पात॥ आरिष्यति॥ सर्त्तिशास्यर्तिभ्योडः॥ डि॥ सेरप
वादः॥ आरत॥ अर्चे तादे द्विति केवित॥ आर्षीत॥ स्मर्तौ॥ बावदि॥ रीवृत्
ता वेवा यं॥ अगरात॥ ससर्षि॥ सस्व॥ पादादौ पे॥ पादादो कातोवि डः भवति
मेत्री

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

प्रोत्तानौ॥ हेन्वांति॥ विलिकु स्योर्वस्य लोपो गुरा॥ भावऽप्रपरत्वाद्विषये॥ विनेति॥ श्रो मौवी
लोपः॥ श्रु संपोगस्य बैस्यप्र त्ययोक्तार स्यद्यो बावमयोः॥ विन्वः॥ खिनुवः॥ खिन्मः॥ खिनु
मः॥ मिपितु गुरा॥ वा पवकः॥ विनोमे॥ श्रो वो हैः॥ श्रसंयोगपूर्वात्स्व स्ययो का राद्वे र्दुकं॥
विनुके विहिं सा कर रागतिषु॥ करोति॥ सूं लू वा प्रो॥ श्र जो वानुप्र त्ययोऽहिषये॥ श्र
नुरोति॥ श्र जेति॥ श्रो ननिष्प॥ श्रानष्ठ॥ श्रौनि तो॥ श्रष्ठा॥ श्रानुः॥ तनू स्वरूतं नूके
१० रतो॥ तन स्त नूके र रोनु वीं ग विषये॥ तन्वीति॥ तजुको ष्ठ॥ तत जिष्व॥ तन ष्ठ॥ श्रु ति ६
श्र तनि ष्ठं॥ श्रो तानीत॥ श्र ता ष्ठा॥ तनू केर राकि वो ऽमः स तेनेतिम स्य पुतीस्य पो॥ रा
लंबु व नो॥ प्रारोन्नाति॥ लेस्मैवह र्षनये॥ संव्यन्नरा रामा॥ श्रु नपि॥ श्रातो रापडो॥ श्र
इंताडतोः परो राडो भवति॥ जस्तो॥ श्रा तोऽनपि॥ श्रा तेरातो लोपोऽनपि कृति स्व १०
रेडू रिवे॥ जग्ल तुः॥ जग्लिप्प॥ जग्लाप्प॥ संयोगादे राडू ल स्य पे याङ्ग वैकोरो वा॥
ग्ला पात॥ ग्लेपात॥ श्र ग्लासि ष्ठं॥ कै गै रै शब्दे॥ जगो॥ ददेरे॥ श्रोपि ह्य वा मा गेहु
के विवेतिसो स्यामा तर का रो भवत्या सी पी दादो पे॥ गेयात॥ श्र गा सीत॥ ष्ठं

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

लीप्रा बडोकः से। ष्ठे सेन्चपामेकस्या भाम ८ केस्या भांत्वसेपरेच्चे पा भवंति ॥

रय तस्वरी भस्व भाध्व भारत, भाये क भारः रारः ३

कारस्य सोनित्यंव दि: ॥ अफांबीत ॥ फत्वानिष्यतौ ॥ फेलतुः ॥ अपफालीत ॥ जिजपे ॥ सपरोज
योजै गिः ॥ जिगाय ॥ जिग्यतुः ॥ जिगयिथ ॥ जिगेथ ॥ जेपात ॥ अजैषीत ॥ कृषविलेखे रा ॥ व
कर्षे ॥ वकार्षिथ ॥ राशोभ्रु सेडशा ॥ दृशस्य कृषस्य धास्य शातपदृप स्पां भेस्से रोरो भ
वति आरोरा ॥ कृषादीनां वा ॥ केष्ठा ॥ कर्ष्टा ॥ केन्यति ॥ केन्येति ॥ अक्रोक्षीत ॥ अकार्त्री
त ॥ कृषस्पृश स्यशातपदृपां वासिः ॥ हसेषा तस्क ॥ ह्रां तात शां तात षांतात नान्युपपवाद
निः सक दिवादिपरः ॥ नतु दृशेः ॥ सेस्पवाद ॥ अकृ[illegible]त ॥ सपृ गतौ ॥ सर्पति ॥ वरगति
मन रापोः ॥ वराति ॥ सप्ता ॥ सप्तो ॥ असपत ॥ कुश आह्वाने रोदने च ॥ कोशति ॥ कोष्टा
अकुक्षत ॥ रुषरिषहिंसायां ॥ इषु सह लुभ रुषरिषामनपि २त स्पेड्डा ॥ रोषिता ॥ रोष्टा ॥ रेषिता
रेष्टा ॥ रोष्टा ॥ अशिक्षत ॥ ऽपदाहे ॥ ओषांचकार ॥ ऊषे ॥ औषीत ॥ मिह सेचने ॥ मिले
ढ्टा ॥ मेढा ॥ ढेपरे ढस्य लोपः पूर्वस्य च दीर्घः ॥ मेढा ॥ बडोकः से ॥ घात घ ढयोः क
लोपो दीर्घ इव ॥ ढेपरे ढस्य लोपः पूर्वस्य च दीर्घः ॥ अमिक्षत ॥ दह भस्मीकरणे ॥ देहिथ ॥ ददग्ध ॥ धक्ष्यति ॥ अधाक्षीत ॥ केसा
त्वसेपरे ॥ अधिक्षत ॥ ऊवि व्याप्तौ ॥ ऊन्वति ॥ ऊन्वांचकार ॥ ऊन्वीत ॥ हिवि दिवि धिवि जिवि
जि ॥ अदाग्धां ॥

सिद्ध ५ मीनि ... ड चते ... तो: परस्मै ...

त्रा ... मं ... ६ भ्रा ... २ भ्र

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

सिं॰ वृ॰ ति॰

क्रमुपादविक्षेपे॥ वा भ्राश म्लाश त्रसि त्रुटि लष इत्यस्माच्छ्यनो वा॥ भ्राम्यति भ्रमति॥ क्लाम्यति क्लमति॥ सिंहद्वारे॥
क्रमः परस्मैपदेषु॥ दीर्घः स्यात्॥ क्राम्यति॥ क्रामति॥ अक्रमीत्॥ पम परस्मै॥ ग मांक्रः॥ गम्ल गतौ॥
षण्मुखो मां द्यो॥ पठति॥ पेमिष्ट॥ पुपन्थ॥ यमि रमि नमातां स क चेटोरुपे॥ अयंसीत्
अयंसिष्टां॥ यामप्रदे॥ हृ दोषे शदेव॥ नेमिप्पा॥ ननम्प॥ अनंसीत्॥ इ ष्टर्पे इ ष्पे इ ष्पा यां॥ इनष्टि
ति॥ इर्ष्यति॥ इ ष्यति॥ इ निर्यति॥ इ जिषिष्यति॥ ऐनिषिष्यत॥ ऐ नसीत्॥ इ नेस्व वकार इ
न्पोमास॥ इ न्यांव भूव॥ गम्लृ गतौ॥ गच्छति॥ गमां स्वरे॥ गमहनजनखनघसामुपधाया
लोपः स्वरे क्ङिति न तु ङे॥ जगमतुः॥ जगम॥ जगमिष्प॥ जगम्प॥ हन्तः स्यप॥ हे ते मेदना
वपरस्मयस्य इ श्रुवति॥ गमेस्तु पे॥ गमिष्यति॥ लिपुषादे ङः॥ सितोर्धातोः पुषादेरु
ङः प्रत्ययपे॥ सेरपवादः॥ अगमत॥ म्लु वादे वङः॥ म्लु बु म्लु बु गतौ॥ अम्लुवत॥ अम्लो
वीत॥ अम्लुवत॥ अम्लोवीत॥ ग्लु बु ग्लु बु वोपे॥ अग्लुवत॥ अग्लोवीत॥ अग्लुवत॥
अग्लोवीत॥ ग्लुबु गतौ॥ अग्लुबत॥ अग्लुवीत॥ त्रिफला विशरणे॥ तृफलभजत्र
पां कित सादौ सेटि त्पादि वैत्व पूर्वलोपौ॥ फेलतुः॥ फेलिथ॥ ओञ्च स्पर्श समीपा २

सिं॰ २

नाभ्यासं च वकोष्यपे दुर्वगंसबन्ति न ६ ज्यवन्त् ७७७ः श्रनपिरुवा

६३ नीपात॥ अनैषीत॥ तुस्यार्हिंसायां॥ प्रात तुं पते स्तुदगवि का॥ त्तीरि॥ प्र स्तुं पाति गौः॥ अ
रा॥ अपनपने॥ औरा॥ वकारे॥ वनक्षने संभक्तो॥ सेनतुः॥ जनसन खनां मात्वं सीकुटि
मसे पा दो कुटि वा॥ सायात॥ सन्यात॥ वमु अदने॥ छिवु के मावमा दीर्घोऽपि॥ अ
वामति॥ आङः किम॥ वमाति॥ विवमाति॥ छिवु निरसने॥ नामधातु ष्वष्क छि वो सत्वं न॥
ष्ठीवति॥ छि वे पूर्वे स्पष्ठीवा॥ तिष्ठेव॥ टिष्ठेव॥ ष्ठीव्यात॥ अष्ठेवीत॥ कटेवर्णवरराद्येः
ष्म्यंत न रारवस जात् कुदिता सेटि सोन वृद्धिः॥ अकटीत॥ जुरे हसी॥ अजोषीत॥ गुपूर
क्षणे॥ आयः॥ गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यः स्वार्थे आयः प्रत्ययः॥ सधातुः॥ यङादिप्र
त्ययांतः शब्दो धातुसंज्ञो भवति॥ गोपायति॥ गोपायांचकार॥ आयादयो वा पिवा॥
जुगोप॥ पतः॥ पस्यात रवा नपि लोपः॥ गोपाय्यात॥ गुप्यात॥ गोपायिता॥ गोपि
ता॥ गोप्ता॥ अगोपीत॥ अगोपीत॥ अगोप्सीत॥ मसात॥ अप्नम॥ एवं धूपसंता
पे॥ तप संतापे॥ तेपिथ॥ ततप्थ॥ अताप्सीत॥ जपजल्प व्यक्तायां वाचि॥ जेपि

पा २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नैः प्रथमस्थानगुणितः एवं तितः इष्टोनपदेन गुणितं नितिघ्नाः मोक्षं चयगुणयोरन्वि
॥१२॥ तवजितौ तौ वा ॥७॥ अत्रोद्देशकः ॥ वाक्षेवासवुरंकु सौ ष नै वेध नैलीलावति
प्रोच्यतां पञ्चक्षेपकमित्वाद्विचाकर गुणसंख्या कति स्युर्धनैदि ॥ रूपस्थाने वि
भागमरवेरङ्कगुणान्ते चेत्यादिकल्याणिनि द्विसमक्षिन गुणानन्ते चगुणितं ॥१२॥
गाताः कति स्युर्वद ॥८॥ न्यासः । गुणः १३५ । गुणकः १२ ॥ गुणयानंत्यमङ्कं
गुणकेन हन्यादिति कृते जातं १६२० । अथवा गुणाह्नपविभागखेतो कृते ॥७४॥
न्यासः पूर्ववत् गुणितं गुणितं पतं जातं १६२० । अथवा गुणा गुणावीसकि

विधुतां च्चा च्चिवहु मे यद्धिव्यैः के पुंनि व्यवकलन मार्गे ऽसि कुशलो ऽसि ॥ ६ ॥
न्यासः । २।१८।१२३।१४६३।१८।१०।१००। सप्तोजनानां गीतं ३६०। अयुतात् १००००।
शोधिते जातं ९६४०। इति संकलितव्यवकलिते। गुणने करणसूत्रं सार्द्धवृ
त्तं दयम। गुण्यान्त्यमङ्कं गुणकेन हन्यादुत्सारितेनैवमुपान्तिमादीन्। गुण्यस्
त्वधोऽधो गुणखण्डतुल्यस्तैः खण्डकैः संगुणितो युतो वा। भक्तो गुणः शुध्य
ति येन तेन लब्ध्या च गुण्यो गुणितः फलं वा ॥ ६॥ द्विधा भवेद्रूपविभाग एवं स्था

श्रीराम

अघाष्ठान्अङ्गुः॥ सिस्कोः ऽप धायाऽ रोानभवतिसिसोर
निःठोः परतः॥ अमित अभिसत हृतुवर्तने अवर्ति॥ लिसुब
रिडः॥ लितोधातोः पुषोरअवऽ प्रसुयोभवतिस्यादिपरः सेरमवाद
अगमत असपत अपुषत अघुतत ऽः यचेरमागमोवक्त
व्यः॥ अवोचत हसबामतासेक हान्तातशान्तासांतान्त
मुपधा[illegible]निटः सक्रुप्रसयोभवतिसेरपवादः॥ हधुन्तर हि
हस्यानेअलिन्दत धृकृषिकेबरो अधेन्दत॥ ॰॥ अप भा
वेकर्म्म सोरेताविभक्तयोनिरप्यन्तोसं॰वा भुविकर्मसो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

२८ आत्मनेपदनिपोऽपनेत् ऽखमनुवभूवे देवदत्तेन० अनु
नुवभूवाते अनुवभूविरे अनुवभू विषे अनुवभूवाते
अनुवभूविध्वे अनुवभू वे अनुवभूवहे अनुवभूविमहे०
पेचे पेचाते पेचीरे भनन्तान्ने भेने भेनाते भेनिरे आते
ऽनीपि रहे रहाते रहिरे पपास ररास रामेस सस्से हसवि
सा सया पत्के तसीत्तया सा ऽक्रम तक्राम नन्नावि चक्राराः
ग लै स्ले लषि न्हायै स्ते मस्ले स्यरानानां हनयह दशां भावक
र्म रागः। लिस तो सिस्यपामि [illegible] सु सासिमहे० आशिषि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम

रिा साधुड्डिः॥ एवंमनुभायिषीष्ट मव्यूता मनुभाविषीया
स्तां॰ मनुभावि षीरन् मनुभाविषीष्ठाः मनुभाविषीष्ठं।
रिा सा भावे मनुभाविषीयं शाचिषीष्ठ शा पिषीष्ठ का
रिषीष्ठ कृषीष्ठ मचस्तने मनुभाविता मनुभाविता सापि
मनुभाविष्यते मन्वभाविष्यत मन्वभविष्यत सया
तसमयपचश्रोष्यत इरातन्यकर्ता रि भातोस्तनिपरेक
र्तदपर्त्रि तेभविकर्मणि रिा चइरा प्रत्ययो भवति सेरपथा
दः॥ रा काराे धृजोर्थः॥ लोपः॥ इरा संनिपातेतनो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री सार

३६

अन्वभावि भवो भविता अन्वभाविषाँत्ता अन्वभाविषत
ध्वे वसे क्लीपः अन्वभाविध्वम् अन्वभाविढ्म अन्व
भाविषातां अन्वभाविषत अकारि अकारिषातां अध्र
षातां अहारि अहारिषातां अहृषातां अपाचि अपन्दा
तां अपन्दतम अभाजि अभञ्ज न्हातां मृद् धृञ् धारयो नि
रपूर्वः निर धारि अधारिषातां अधृषातां पद्गातौ
प्रतिपूर्वः प्रत्यपादि प्रत्यपत्सातां प्रत्यपत्सत नी भग्न्रापरो नि ३८
रपूर्वः निरनायि निरनायिषातां निरनेषातां भराशव्द
अभोनि अभाणी अभनिषातां सेट् आसेरिलिंवत्तो यम अवादि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री नाम

अग्याहि अग्नाहिषात्तो अग्याहिषात्तौं आतोऽडक आकार
णाद्धातो युगागमो भवति जिगाति च परे अहापि अहापिबा
तौ अहापिबतस्मिन्ऽ डेषद्धसने अस्माथि अस्माथिबा तौ
अस्मेषा तौ नमधाथि पदादेः कर्त्ते पिपी रावतव्यः ऽ इत्यादि
अबोधि जनीपा [illegible] इभीवे अजानि जनिव धोर्नवृद्धिः इ
ण्नीं प्रस्यपाने भवति याहयो यो ऽपन्ते अतिशये हसादेष्विऽ
त्रि अ हसादेढुतौ रतिशये ऽर्थे यऽ प्रत्ययो भवति तस्मिन्
सति धातोर्द्विर्वचनं यडि यडि ऽकिच संततिपूर्वस्य नामि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामचं
श्रीराम
सा: सु
६६

साधातु पठ: किमूलपयान्ता: शक्तो धातुसंकोभवति धातुलातिवाद
प: ऽ कालानुबंधात्साधात्मनेपदेम क्रियकर्तृ रि मृदे हस्यकाले
प: श्रत्रिश येनभयतितिवोभूपन्ते मुहृर्वेचिन्तोमोमु द्यतेमो
मुहीतमोमुहारलेलिचते क्रिजयेनेनीयते विहस्तानेवेविद्यते
मातः यदि सौति पूर्वस्य ऋकारस्य क्रमारहशोभवति पठमते
यांचावि पापयते पपठते स्वराघ्यढहिम्मो पठ: तवा: स्व
राहि: परः स्वराहि: परोदिति पोऽयमधोऽढि रुत्त: सस्यनोद्दिमे
नति मलगतौ मलगयते धव: मशाभोजने मशाश्यपते सगती

३८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
सा: स्व

ग ६

ङ रोत्तिसंयोनायोः स्वराप्परेत जमजयोजकस्पजमानौ पाहीनांपूर्व
सनुस्वागागमो भवति यङिसति गतालं जीकौटि लोपयवप ऽ
गतो जंगम्यते मृम्उचलने यंभ्रम्यते हन्तींहिंसागत्योः जेहम्यते हनो
हिंसायां घी भावो वक्तव्यः जेघ्रीयते जंप जल्प व्यक्तायां वाचि
जैगल्प्यते दह भस्मीकरणे दंदह्यते जभ मैथुने जंजभ्यते दंश दश
ने नोलोपः धातोरुपधाया भूतस्य नकारस्य लोपो भवति क्ङिति
दंदशाने मासक्तः भंज्यते जन्भ्राम ई नै यंभज्यते दन्तीतरन् चरफलो ऋप
रस्यास्य चरफलोर्धातोर्यङि पूर्वस्यानुगागमो भवति परस्यास्य ऽकारः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

के ८

...ासी ललुटोः धात्तोस्यतासीएतौ पुत्यौ पौस्तः स्लुहो परत्तः शापाघपवाहः पुबोवन्चिः श्राड्धातु
...तुबंशेकः तिङ शि भ्यान्यो धातोरितिविहितप्रत्ययस्य तस्य न्नसस्यात् चोःकुः श्चारेशापप्रत्यय योः
संध्या...सघ तौसत् तौशात् शानचौ सत् सश्चौसतः श्रानेमुक् अङ्गस्यातो मुगागमस्स्यात् शानचे श्रद
...र्यनाह्याना म. श्रवनमानम् नचस्यानिवत्सत्रा र्थानुगुणाम मितिवाच्यम् नत्यापीति निषेधान्त्रा
पदा हनित्यमिहम्. पूधाय पूस्थाय समानकर्तृकयोः पूर्वकालेत्का समानकर्तृकयो र्धात्वर्थयोः पूर्व
कालेत्कास्यात् समासेनञ्पूर्वेक्तो ल्यप श्रव्ययपूर्वपदेन समासे क्तो ल्यवादेशास्यात् धुमास्थागापाजहा
तिसां हलि एषामीत्वंस्यात् कुलाहे ङि मा ङ्धातुके नल्यपि ल्यपिपने धुमास्थादीनामीत्वं नस्यात् श्रनुवन्ध
कार्य्यवन्न स्थिधाविर्तिनिषधेन श्रत्रनत्यापि मानम् लोश्रयमनुवन्धकार्यनाहेशानाम श्रत्रडिः हृकरामान
मः पास्सुडागमस्स्यात्स चोहत्तोङि स्युसार्वधातुकमपित् श्रपित्सार्वधातुकं ङिद्वत्स्यात् हलश्वश्नशानज्झौः
हलः पनेस्यश्नश्शानजा हेशास्य हुलक्यानुत्रैधात्यक स्थिरनुवन्धकार्यनाहेशानामित्यत्रशित्करामान

मानुट्परस्मैपदे हलोडि व लिङःपरस्मैपदानां र

धा·पा·
चं·दु
१
श्री २

श्रीगणेशाय नमः धातोः इद मधिक्रियते भ्वादिः क्रियावाचिनो
भ्वादि धातुसंज्ञकः अदिजुहोत्यादि ङितः अनुदात्तेतो ङित् तङ् धातो
रात्त ञित्स्वरितेतऽन्ये ञित्स्वरितेतश्च धातोरात्वेस्तः पदं तोऽ
न्यत उक्तो निमित्तेहि नाधातो यम नवपम क्रियाहीनामाया
भिवनवचनो निपसंज्ञानि परारापात नामिनच युष्मदि चास्म
दि च भोगैः तिवाद्य कार्येषु नामादिषु पदेषु पुष्यते त्यपा ह्रि मि भी गौः
स्युः रात्यपो नाम्नि प्रयुज्यमाने च सर्वत्र प्रयुज्यमाने प्रथमः ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नाम
मम

८

तुरीं चोदः ॐ इत्याख्यातपादः । हूतक
छेत्त्र्यहं · नाभिनस्व
वच्छ्रहं · नाभिनख्यातिरतिः · पविनमि ग्रहाङ्कं नयुगि · दृशाहेशाः ·
गीतिः · त्वयुतौ · मप धात्कः · पविन
लोहेतां · । कार्येऽल · ख्यातोऽः · नाभिख · ख्यादेश्वबिाएजांबल · त्यु
टफनलो · मजांवितां · ख्यातोमनिपवनिपक्कानिः · पः । क्विपट्टः शेष मुख्य
नेकार्थैः लिनिनतीते · क्विपवनिपडा · नतीफेवन · क्रूसकानौन
वेवत्तः शात्ख्यानौतिपूर्व क्विपायां · विहेदीनास्य · मृगानेतः श्री
लेस्तना · इस्तनलकू · बाको कलाः · पद · लकुवान्यत्र · ख्यादत्तः क्वि
र्त्त्विस्वमृतैः · ख्यातः संध्यापाम · कात्तविंवं स्वगाहः प्रद्याप्रः हितो नवं : ।
वितस्त्रीमफः · तस्कृतेन द्रौं क्रो नसपुरफेः लुटकनलोद्वि ॥८॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

सधुसि· नोलोपः। गमांस्वरे· आतोलाप डै॰ जजो भिः। असादे भ्यांदि:
संध्य बृरातां· आहे सः: ष्यः: यिहोन्न यानां मीहि नांता याहि वी।
धुवश्ची ह्वरच पंचानां· तने· अयाहा वी पितिस्त्रि· ओतो· गमांध
ह्याद्दि: पश्च यादि: सात्र नोर्या· च्यादेहस्य· मृचादेभुम· सितिपद
स्पःइहितः शमाहि वि: जम यादि: ति क्रसे· लोप त्यनहा तोनां·
सतरं र· सिष्यतासिष्यपामिद: उचा देश वत् तिं: हस्वादे: क्रतः षि
नतसिपृ· उहितो या· नेफ स्व राहन्हा तात· मसो फितः। आ
दिदितः। क्राहे रीदे:। फासादि पुसया हा मक्रूल मूपनः मयो पृकुं

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

१ पुष्टिखे· इ ह्वाया मात्मनेस्तः। गृग्मः श्रापः लाक्नोप ई छप्र एन· मावा नउयम
लाक्तः क नृर्थङ। त्रिड्ङि नक नलोंडु गाद्दे: सघा तृ: प्याहि: सेहा ढी· प्यो धिह
से· पे· हाहे नि: श्रतीनिड। श्रयकि· पाहाहैः हाहेने· सवा नं: ह्विनाङ्:
४ स्पताहे: पन: पूर्वस्पहसाहिश्रो षु: नसभात रवपा: कुहोयनु:। [illegible] सानां ग्रंवा
चा:।ः। हुखः। पः से: [illegible] पा लोकि· निगांगृ लः। श्रातः त्रिमजपां लुको:
नो गृ हु पदृस्यघ· प्रहिडु लधोह्य्वडपधापा: लवोर्हि। धी: लाति तः श्रा प्यो
त्तोहेः लृ गृशां लोप ष्यवो कित्यो वा एन· हाहो: हुस्से जरे विंशा वि:। गृलः
लपः श्रीङ। श्रीङो नौ उद्उपधापालवो: ला निटसेलिप्पो गनिद्वः: ङ: हि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

हि स्योर्हसात्‌ः अस्तेर्गीट् । सेः अनुट् अटो द्विस्यो । लोपः हस्वात्मरसेः
इट् ईट् । मरसात्‌ हाहे र्ध्वं । ओविहि । मेऽठः आतः अटे । जौ णा । अष्टाभ्य इः
पामइप । पुसङ्घ । और्गमोर्यी । लोपः हू आपे । द्विर्मडः नातः पा ऽ हहे
देशो । इ वाहि । नमसोऽम । श्राले । आतोऽल्लोप नतः द्वि । अनडन । स्मादिः
आनपडो मरसाद्धि हिः । नवपन सेपह नि । नव आम्नेऽस्यनि । नामवि
पुष्पादिभ्यो समद्विमागौः । प्रथममध्यमोत्तमाः आत्मनेपदे कर्तरि प
म प्रनप्तातडिः तः निवर्त्याहेः जिन स्वपितेतऽर्थे यतोऽन्यतः स्वपितादि
डि तः गोदिः कित संयोगान्ताम । कोवासेदु । तस्को या आतिम्याये हसादेर्गौ

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

राम राम
राम राम
राम रा
राम राम

२

॥ ६ ॥

लाप्. अनुस डस. यप्. अच्युस्. अ. लाप्. य. म. ए. आते. इते. से. आये. ध्ये. प
य हे. म हे. आशिषि. पा तू. पास्तां. पासन्. पास. पास्तं. पास्त. पासं. पास्व.
पास्म. सी छ. सो पास्तां. सी यन्. सी छात्. सी पास्वा. सी घ्यप्. सी प. सीयी ह. सी
महि स्यत्त ने. ता. ता रौ. ता र सः. तासि. तस्थः. तास्व. तास्मि. तास्व. तास्म. । ता.
ता रौ. ता रसः. तासे. तासाथे. ताध्वे. ता हे. तास्व हे. तास्म हे. आ मुचिप
भीता. पफच नवु. प्रपफत्तंनि. प्रहे लं फ. हूाहे: द्वि रव. स्या हे लं: हाहेन:
त्या हेलमि: तनां हे जम. न ज्जो हे: लासाद्या जैतो. त्याहो प्र वि ष्यतिस्य
पू स्यपकि पाउति कमे. भूतेसि: लोत्य. अर्जिते नामि यतः ह त्राबान्त
मेकु. ऊ. नड. । द्वि रव. लिमबाहे डः । इतितो या. इला तन्यकनीनिलकू

॥ ६ ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

बुधा नरो पावतिचु· पन्यासादृश्वे· अमा हैतन्पु जब: नत्रि· चा र्वे द्वन्द्व: पञ्चु
श्रीहि नमार्थे· प मं धायपस्त् सार्थे· जडफा: पुपद्रा ना· अनः स्वने· हूसा
दि· रोष: प्राइ नपस ॰ गी: प्रा॰ धातो: नाम्न रव रू तास मासछ। वादि भिपात:
नर्द्र इ वि मत्यर्थे· सधा: फाले· तद्रूप पं· ॥ इति समासपाद: । धातो: वर्त
माने· तिप्· तस्· अन्ति· सिप्· थस्· थ· मिप्· वस्· मस्· ते· आते· अन्ते· से· आथे·
ध्वे· ए· वहे· विधिसंभावनयो: पात् पातां· युस· पास्· पातं· पात· पाम· पाव· पाम·
स्त· ऽयातां ऽनन· ऽथास· ऽयाथाम्· ऽध्वम्· ऽय· ऽवहि· ऽमहि· ५३। आशी: प्रेरणे
यो: ५२। तुप्· ताम्· अन्तु· हि· तं· त· आनिप्· आवप्· आमप्· ॰· तां· आतां· स्व· आथां
ध्वम्· ऐप· आवहैप· आमहैप· अनद्यतने ऽतिते· दिप· तां· अन्· सिप्· तं· त· अमिप्· व·
म· तन· आतां· अन्त· थास· आथाम्· ध्वम्· इप· वहि· महि· पद्यो ने·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम॰
सा॰ ना॰
२६

स्त्री२ हे जरसे ४

आबन्तात्सर्वादेः परस्य यटः सुडागमो वेति। पूर्वस्य वा आकारः। सर्वस्यै। स
र्वाभ्याम्॰ सर्वाभिः। सर्वस्याः। सर्वाभ्याम्॰ सर्वाभ्यः। सर्वस्याः। सर्वयोः। सर्वासाम्॰
सर्वस्याम्॰ सर्वयोः सर्वासु॰ आबन्तः स्त्रीलिंगो जराशब्दः। जराशब्दस्य राहेर्जरसे वा
सो ४ पनमेभ्यः। जरा॰ जरसौ॰ जरे॰ जरसः। जराः। हे जरे॰ हे जरे॰ हे जरसः। हे जराः। जरसं॰
जराम्॰ जरसौ॰ जरे॰ जरसः। जराः। जरसा॰ जरया॰ जराभ्याम्॰ जराभिः। जर
से॰ जरायै॰ जराभ्यां॰ जराभ्यः। जरसः। जरायाः। जराभ्यां॰ जराभ्यः। जरसः। ज
रायाः। जरसोः। जरयोः। जरसाम्॰ जराणाम्॰ जरसि॰ जरायाम्॰ जरसोः। पा॰
जरयोः। जरासु॰ इकारान्तो स्त्रीलिंगो बुद्धिशब्दः तस्य प्रथमा द्वितीय
योर्हरिशब्दवत्प्रक्रिया। बुद्धिः। बुद्धी॰ बुद्धयः। हे बुद्धे॰ हे बुद्धी॰ हे बुद्धयः।

२६

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री०

अपे० गंगे० गंगाः। ध्रिँ रिः। अवयं तात्परो धि रि भव ति० हे गंगे० हे गंगे०
हे गंगाः। गंगाम्० गंगे० गंगाः। टौ सो रे० आपवा तात्परस्य टौसोः परे पारे
त्वं भवति० गंगया० गंगाभ्याम्० गंगाभिः। ङितौ य टौ० आपवा तात्परे
याटे० ५ सिं ५ सङ्किङे ये से याप जगमो भवति० पदे ये० गंगाय पै० गंगा
भ्यां० गंगाभ्यः। गंगायाः। गंगाभ्याम्० गंगाभ्यः। गंगानाम्० आमि ङे० गं
गायाम्० गंगयोः। गंगासु० एवं श्रद्धा मा जाह्ला जा ह्ला प्रभृतयः। अभ्या
सी ओं धौ ह्रस्वः। हे अम्ब हे अक्क हे अल्ल० सर्वादीनां ङितां सुविशेषः। आपतः
स्त्रियाम्० सर्वा सर्वे० सर्वाः। सर्वाम्० सर्वे० सर्वाः। सर्वया० सर्वाभ्यां० सर्वाभिः।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

सारस्व
तिनाम

२५

गोर्नं द्याद्वेन्दावि ५

रकारः भफाग्गौवेषि मनौ पातः स्या द्वौ सर्व आपादेशः सुराः सुरापो॥
सुरायः सुराभ्याम॰ ओकारान्तः पुल्लिंग गो गोशब्दः॥१ ओरौ॰ ओका
रस्यौकारादेशो भवति पञ्च सुपरेषु १ गौः गावः हे गौः ओ मशसि
ओकारस्यात्वं भवति अमिशसि च परे १ गाम॰ गावौ॰ गाः गवा गोभ्या
म॰ ङसिङसोरस्य गोः गवाम॰ गवि॰ गवोः गोषु १ एवं द्यु द्योशब्दः ओ
कारान्तः पुल्लिंग द्यौ द्योशब्दः द्यौः द्यावौ॰ द्यावः द्या वा॰ द्यो भ्याम
मित्यादि ०॥ श्रीराम ०॥ इति स्वरान्ताः पुल्लिंगाः ०॥ ०॥ अथ स्वरा
न्ताः स्त्रीलिंगाः तत्राकारान्तः स्त्रीलिंग गो गंगाशब्दः॰ आपः आव
न्तात्परस्य सेर्लोपो भवति गंगा॰ ओरौ॰ आवन्तात्पर ओरीङ् भवति

आवतः [illegible] लिपां। आपकारान्तानां मा [illegible] पांचतंमानाः आप वस्य वो भवति॥२॥

२५

श्री… शापन म: सा॰ना॰

पंचबहुवाधिषु तत्प्रत्ययान्तोस्यैव तृ पंचकव्यम । क्रोष्टा क्रोष्टारौ
क्रोष्टारः १ हे क्रोष्टो हे क्रोष्टारौ १ हे क्रोष्टारः क्रोष्टारम १ क्रोष्टारौ
क्रोष्टून्‌ तृतीयादौ स्वरादौ तत्प्रत्ययान्तो वा वक्तव्यः क्रोष्ट्रा क्रो-
ष्टुना ॥ क्रोष्टुभ्याम । क्रोष्टुभिः क्रोष्ट्रे १ क्रोष्टवे । क्रोष्टुः । क्रोष्टोः
क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्रुः क्रोष्टूनाम ॥ कृताकृतप्रसंगी यो विधिः स नित्यः
नित्यानित्ययोर्मध्ये नित्यविधिर्बलवान ॥ नद्यागमे कृते ॥
सहाहित्वात् [illegible] भावो नास्ति ॥ क्रोष्टरि । क्रोष्टौ । क्रोष्ट्रोः क्रोष्ट्रोः
क्रोष्टुषु ॥ ऐकारान्तः पुल्लिंगः ४ सुरैशब्दः ॥ रैस्मी ॥ रैशब्दस्य

त्यां २।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
श्रीगणेशाय नमः

अपचते

सोमपः सोमपौ सोमपाः सोमपा भ्याम् सोमपाभिः एवं किलाल
पाशंखध्मा प्रभृतयः इकारान्तः पुंलिंगो हरिशब्दः ह
रिः औ पू इकारान्तादिकारान्ताच्च परे औ पू सवर्णः इदु
भवतः हरी ए औ जसि इकारान्तस्य उकारान्तस्य ज
सि परे एकार ओकारश्च भवति हरयः धौ इकारान्त
स्य उकारान्तस्य एकार ओकारश्च भवति धिविषये
हे हरे हे हरी हे हरयः हरिम् हरी हरीन् टाना ऽस्त्रियाम्

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरत्न
तिनाम

इकारान्तादुकारान्ताच्चपरष्टा ना भवति · अस्त्रियाम् · हरि-
णा · हरिभ्याम् · हरिभिः । ङिति · इकारान्तस्य उकारान्तो ङि-
तिपरे एकार ओकारश्च भवति । हरये · हरिभ्याम् । हरि-
भ्यः । ङसिङसोरस्य । एङो भ्यांपरस्य ङसिङसोरकारस्य लो-
पो भवति । हरेः । हरिभ्याम् · हरिभ्यः · हरेः · हर्य्योः · हरीणाम् ।
ङेरौ ङित्त ॥ इदुद्भ्यां परस्य ङे रौ भवति स च ङित्त । ङिति टेः ङि-
तिपरे टेर्लोपो भवति । हरौ · हर्य्योः हरिषु एवं [illegible] रविक

२०

भानोः। भानुभ्याम्। भानुभ्यः। भानोः। भान्वोः। भानूनाम्। भानौ। भान्वोः। भानुषु। हे भानो। ॥ गुटि ३ ॥

एतैः रेवसन्त्रैः सिध्यन्ति उकारान्ताः पुल्लिंगा भानुशब्दः भानुः भानू भानवः भानुम् भानू भानून् भानुना भानुभ्यां भानुभिः भानवे भानुभ्याम् भानोः इत्यादि सखिशब्दस्य भेदः १ सेर्डीधः सखिशब्दस्य सेर डा भवति इत्यादि लोपः सखा। सखायौ इति विशेष रात् हृकाराद्धि विषये हे सखे। हे सखायौ। हे सखायः। हे सख्यु। सखिशब्दस्य हे काराहृशो भवति स्त्रीकारादिषु चतुर्थे बाको लिंगद्विस्पा

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

२१

पा।ती।ना ४ द्विवचनस्यायाङ्कासि सखायः १

तद्धनस्य लोपः १ सखायौ । सखायः सखायम् । सखायौ । सखी
न् । सखिपत्योरीकः सखिपतिशब्दयोरीनागमो भवति ङे
ङि । घुपरत्वे दीर्घत्वाण्णत्वं न भवति । सख्या । भ्यागम जमभिः
सखिभ्याम् सखिभ्याम् । सखिभिः । सख्ये । सखिभ्याम् । सखिभ्यः
सेङे । सखिपतिशब्दयो रीनागमो भवति । ङसिङसोरकारे
परे । सख्युः सम इति स्थिते । अतोऽङ् । ङसङकारान्तात्परस्य
ङसिङसो रकारस्य उकारादेशो भवति सचाङित । सख्युः स
खिभ्याम् । स[illegible]खिभ्यः सख्युः सख्योः सखीनाम् । स २१

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

~~[illegible]~~

ङसौङि स्यौ का ने स्मे सखि पत्योस्स गा गमो भवति सख्यौ

पत्यौ १ सखिषु । पतिशब्दस्य प्रथमा द्वितीययोर्हि विभ्रा

क्वचस्य क्रिया ॥ ततीयादौ सखिशब्दवद्रूपं ज्ञेयं १ =

पतिनसमासे सखिशब्दवद्रूपं ज्ञेयं : १ ततः समासा

न्तस्य आदृपो भवति प्रजापतिना । प्रजापतये इत्यादि १

द्विशब्दो नित्यं द्विवचनान्तः स्यादौ हे अकारो भवति

स्यादौ परे । द्वौ द्वौ द्वाभ्याम् । द्वाभ्याम् द्वयोः द्वयोः १ =

त्यदादेष्टेरः स्यादौ

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री गौतो
श्रायनम

२२

त्रिशब्दो नित्यं बहुवचनान्तः। एनं जसि। त्रयः त्रीन्
त्रिभिः त्रिभ्यः त्रिभ्यः। त्रेस्त्रयः। त्रिशब्दस्य त्रयादेशो भव
ति नामि परे। ङिः इत्यस्य वर्णः भ्यः। त्रयाणाम्। त्रिषु। कतिश
ब्दो नित्यं बहुवचनान्तः। जश्शसोर्लुक्। कतिशब्दात्परस्य
स्य जश्शसोर्लुक् भवति। लुकि न तन्निमित्तम्। लुकि स
ति तन्निमित्तं कार्यं न भवति कति। कति। कतिभिः। कति
भ्यः। कतिभ्यः। कतीनाम्। कतिषु। त्रि चापांस त्रयः इका

१

२२

ऋश्ववृश्य पुः

सुश्रीशब्दः य्वौ धातो भ्रुवौ स्वरे धातोरिकारोका
रयोरियुवौ भवतः स्वरे परे १ सुश्रीः सुश्रियौ सुश्रियः १
हे सुश्रीः हे सुश्रियौ हे सुश्रियः सुश्रियम् । सुश्रियौ सु
श्रियः सुश्रिया १ सुश्रीभ्यां १ सुश्रीभिः ३ इत्यादि ॥ ऊकारान्तः स्व
यम्भूशब्दः स्वयंभूः स्वयंभुवौ । स्वयंभुवः हे स्वयंभूः हे स्व
यंभुवौ हे स्वयंभुवः इत्यादिः ॥ सेनानीशब्दस्य विशेषः
य्वौ वा धातो न व्यवयवसंयोगः पूर्वोपस्मादीकारान्ता =

पः श्लवः श्नपोतयोः १६०७

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

व्यारस्य
ति साने

इकारान्ताभ्यां स्तिनाह वा स्याने कस्य नस्येकानस्य च
यकार वकारौ भवतः स्वरे परे: यथा भूपनर्ध्व तिथि
मृग्रा वसुधीश्राहीं यजुर्पित्यां श्वाचूहता हि यंवी वहा
२३ सेनानीः [illegible] सेनान्यौ: सेनान्यः सेनान्या हि नांयांयोन्नु २३
ऽवेन्तकयं: सेनान्यां । सेनानी नाम । ग्रामणीः [illegible] वा
हि वस्त्राभीश्रावका वौ तेन स्य डे: नाम हेश्रो भवति । सेना
न्यां । एवं ग्रामणी याहय: एवं वलुः पचत्यौ पचत्यः इत्यादि:
सेनान्यो सेनानीषु ॥ [illegible] ॥

प्र ३
वातप्रमीश्चवक्ष्यमेदः वातप्रमीः वातप्रम्यौ वातप्रम्यः वात
प्रमी म० वातप्रम्यौ० वातप्रमीन् ० डे० ० वातप्रमी० वातप्रमीषु।
प्रमी वातमी माहुः १ आसि वातप्रमी भिति० डे० तु वातप्रमी श्रेष्ठ
म आमरीशिप्रादृ हंविदुः १ ऋकारान्तः पुल्लिंगः पितृ शब्दः
सेरौ ऋकारान्तात् स्वरस्य सेरा भवतिस चडित्१ पिता० ओर
पञ्चसु० ऋकारस्या भवति पञ्चसु परेषु१ पितरौ। पितरः
पितरम्। धेरे१ ऋकारान्तात्स्वरस्य धेर भवतिस चडित्१
हे पितः पितॄन्। पित्रा० पितृभ्याम्१ पितृभिः। ङसेतौ ङ० ङः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

प्यारस्व ति आम सा॰ ना॰ २४

पित्रे॰ पितृभ्याम्॰ पितृभ्यः॥१॥

पितुः पितृभ्याम्॰ पितृभ्यः पितुः पित्रोः पितॄणाम् २ ङौ।
ऋकारस्य अर् भवति ङौ परे। पितरि पित्रोः पितृषु॥ एवं भ्रा
मातृभ्रात्रादयः एवं नृशब्दः ना॰ नरौ॰ नरः १ नुर्वा नामि दी
र्घः नृशब्दस्य नामि परे वा दीर्घो भवति। नृणाम्। नॄणाम्
नरि। नोः। नृषु। कर्तृशब्दस्य पंचसु विशेषः। स्यारार॰ सका
रस्य प्रत्ययसंबंधिन ऋकारस्य आर भवति पंचसु परेषु॥ स्येरा
कर्ता। कर्त्तारौ॰ कर्त्तारः कर्त्तारम् २ कर्त्तारौ॰ कर्तॄन्॰ शेषं पि
तृवत्। एवं नप्तृ होतृ पोतृ प्रशास्तयः १ऽ क्रोष्टुशब्दस्यापि क्रोष्टु
तृ॰ प्रशास्तृ।

१६९ २४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

राम-राम
राम-राम
राम-राम

॥५॥

ड्यपि· ङितिटेः नौ या· अत्यं स्वनादिति ष्ठिः अं त्यात्सूर्यङप ध्या· फार्यपेत· अ
दिसनम्यन्नि गतिवत्सुष्ठि:। कू चिद्द्वयोः नसन्धिर्व्यौ पुच्छे· ध्यातो नामिनः अ
तद्धप ध्यापाः अतोयुक्· हलो द्वत· हलो वृ· मातोपुक्· मितां ह्रस्व· ग्लाने अ ज्ञपि
अने हो नामि नो गुणाः ॥ इतितद्धितपादः अवतास्त्र पाम· वेलाइप· छत्तेः गौ
गादेः लडादेः जाते नयोपध्यातः इन्द्रादेर्नानिपू· स्वाङ्गाच्च· पुंयोगेच· ऐ नम
न्यादेः पूजितिः पत्न्यादयः ऊतङ् यौ गुणातः ॥ इतिस्त्रीप्रत्ययपादः स
मासश्च पित्रा भ्रात्रा समाहारे चतुष्पि· द्विगुः पुर्वे ङ्यापेङ मयो भावः अ

॥५॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

संवंधोवानभावयोः कर्तृकार्यपोनि न्कौहै कृतिषष्ठी वन्त्वौस्यनतौ
नकार्ये· हेतौ तृतीयापंचमी वा· षष्ठी हेतुप्रयोगे· इत्थंभावे तृतीयाः येनां
गयिफानः जाविफर्तृः प्रकृतिः अपादाने पंचमी· आङ्परियोगे च· अन्योन्ये
प्रथमा· ◌ इति कारकपादः ० अप्रत्ययेडाः ऋडुनातिः गायथनस्मेयस्मी
पागर्भिनगर्भिस्त्रीपित्पत्यवसादेः लृ,वट्वैवेत· देवतेदमर्थैः लिातौ वाः फाने
कालिकयापृत्ते· केनेपेफाः सावोपि· यत्नत्ये· भावेतत्यपलाः। अस्यचैमतम
नि· मानोपद्धादद्विनौ· तनतमेपास्वच्छाः प्रकर्षे· वौऽअपस्यनै· पस्यलोपः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

राम-राम
राम-राम
राम-राम

॥४॥

यसां नते· चौः फुः। हिशाफः छोऽः मामोनो लोपश्चाधौ· संयोगांतस्य लोपः स्को ॥४॥
नाद्योश्च· होर्विसर्गः सस्तो· अन्हःसः पदादेश्च· अन्हो मोनात्रिषु· होबान:
ध्यातोन्त्यश्च· ङसे· मोनो ध्यातो: भान्तस्यश्च· होढः ष्टे दः महांवा· नहोधः दशष
गजादेः षः बदोः सपासे· सस्तोनपि· द्विपिसम्पतः सिपिवा· हसः स्वसेच पाभ्
सालां· ऋथेजया· वायुसाने· आदिजवामा ऋ मांत ऋ मात्रा औः तृयोऽ: अ
व्ययादिभ्यो लुक्· समासप्रत्ययपो: अलुक् कचित· अव्ययीभावात्· अ
तो मनतः वादास्त्रो: सनपुंसकं· एकत्वे द्विगुद्वंद्वौ ॥ छ ॥ इति पञ्चसंधैः लि
ङ्गार्थे प्रथमा· आमंत्रणे सेद्विः मोसम्बोधन· अश्वोस· शेषात्कार्ये कर्तरि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

स्क्रीभूपो: वामशसि· पौचा· नृच्यातो: ❀ इतिवि भ्रोक्कोर्पाद: पुत्रम्हे: घ क्रीव
नृवौदि॰ सोयाभिस्तेभेवा भौवसनसौ· त्वमामा· नाहो· बा दि भित्रव· त्वनाहे
कत्वे· पुपावौड्ड वबले· श्राभो· त्वम हंसिना· यूपंपपं जसा नृ प्रंमस्वं ड्या·
तवममड्सा· ड्सिभ्यसोस्तृ· भ्यसभ्याम· समाकम· श्रासमो· एटा ग्रो:।सस्विप
सो स्यक ड़ै· श्राडे।विवनृनो: स्त्रियांतिस वतस वत· काप्पते· हृस्वोवा· म्र
ब्यार्थै· गौ: नपुंस्कस्य· स्यहादेष नस्पाहे· द्दाम: सौस: त्तः दृद्द गो ऽपंपुंसि· ड्
पंस्त्रियाम· स्मप: म्रनोटोसो: भिस्मिस· म्रदस: सेगौ· माद्दू· एस्मी यहुत्ये· भिदपाम·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नाम नी
म नाम
नाम नाम

॥३॥

प्रत्याद्धसा है। पद्मो: अर्वोहि धरिवाहप: षु र्मौ तोऽजनो। अयफणनानेपि। छिला

ब: त: क्ततास्य। प्राद्दश्व तथा नोमु जमां। ॥ इति दितीयपाद:। न पंस्को तस्मो र्लफ ॥३॥

म्रतोऽम। श्रत्यव्याद: अनेफाकृतय। त्रित्त: इमो। नग्रयासा: नमपम: नामिन: स्यने। अ

ल्लुटोह। टाहाधुनक पुंस्कंपुंक्ता। इपि। यसो र्डि: स्याद: ॥ इति तृतीयपाद। आ

तोधातोर्लोप: पंथांट। इतोत्संचस्। थो न्थ। अस्तो। दिव औ। पाविड: नसे वत्नामौव:

अनडुह श्च। धावम। अोरो। प्राम रासि। एसरब्ले: सेर्डि ध्वे: उसलसा। पोर्धातोसिपु

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

इसिनत· इक्क्ष· ठोनः ङै·यफ· सर्वाहेनम्मद· ग्रतड्डिस्मिज·जसी· सङम ः ❀ ः इतिवि
प्रक्लिपाद· श्राप: घठोघ· हसेप: लेद्दोव: ठेसोने· धिनी· श्रो·नी· ङि·सां पद·ना
प्रङ्: निपश्व· सिप्रांपो: धै ह्रस्व: ङि·तां मह· वेपव: इहृप्ता· श्रोय· ठनास्विपं·
स·एश्रो गासि· धो·हेनोरिन·सतो इ·ङ: सेना· धेनन· डो· पंवस·ञु नान·पंस्नोऽसु
इ·उ तोप्रम· स्र धेख· याहिपोशान्· ग्रप्पवोनान्नि सं· स·महतो घोहि धीयेनोव
नोपचापा· ग्रत्यसेशो·यासि· नामि· नवी ई नां शो सो· स्रक्षोप: स्वनेङम

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

अच्चयापपोगय: अ-चयपोग्य: अच्चय२वावा ...
मर्वि रूव अच्चयपाग्पाधि अच्चयपोग्पानेस्यस ... अच्चयपोग्याधिसमर्थक:

गाम-गाम
गाम-गाम
गामनाम

॥२॥

॥ इति अजन्तनपाद: विसर्जनीयप्रसः कख्यो: २ कख्योर्वा॰ अतो त्व: हयं: आद
पे लोपश्चा॰ भोस: स्य भेप त्वम्या भंमी भोग: र: रेफ प्रकृति कल्पावेपवा॰ सि भोपोहि ॥२॥
धेश्च॰ सेषाकुस ॥ इति विसर्गसन्धि: अथ विमानक नाम॰ तस्मात॰ सिद्धोजस॰
अम औरास॰ टाभ्यां भिस॰ ङे भ्यां भ्यस ङसि भ्यां भ्यस॰ ङस ओस साम॰ ङि ओस सुप॰
समानाद्यौ पोऽधातो: अमसशो नस्य॰ सोन: पुंस: नृप्रागाम: र: संख्यापा: एस ऐत्व ङ
इ: अनयासे लेफ ङ ङतेश्च॰ अथ नो वा॰ पास ये सि: आमि पतिपहत्वे ओसि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

धेता भ्यामः स्पंस्व नेऽवमः अनम लल म· ए अय· ओ अव· ऐ आय· औ आव
वौ हौ पश्चावापद्दन्ते· ए ह्रे तोऽलङ् ष्म· सवर्णो दीर्घः सह· अ इ उ ऋ ॡ ओ· अ अ अ· एऐऐ·
ओ औ औ· ओ छो त्यौ यौ· ॥ इति स्वरपादः ॥ २८ भा भी घोदित्ये· ओ निपातःप्लुतः ४
इति प्रकृती भावः· धपा वेजंवाः अभे अभो या [redacted] मा यौ धपाद्व ग्रा·हे म्ह
मा: सोभिरचु जश्चा तेछ भिः छु· तो ह्रिलिः नाषिठे गंत्वात· नः सफ छ तेश्चोवफ वा· हेतो ह्रस्वा
द्दिः स्वे· छ· हसे ह्रसः मो मु स्वा मः नश्चाप दान्ते म्हसे· जमा यवे डण· वा पदान्ते·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

अव्ययपापयोगयः अव्ययपाग्यः अव्यय२वाक्या भावार ... ॥
मर्षि रूव अव्ययपाग्यापि अव्ययपाग्यावेस्यस मर्षि अव्ययपाग्याघिसमर्थैकः

२३

नाम्ना॥ अन्वयपद्योग्यत्वे सति समासो भवति। यथा दाताद्वे तौ भा। ततो भार्या
पुरुषस्यन्याहो न भवति॥ परस्परं च संबंधात्॥ स च बहुधा॥ अव्ययीभा
व तत्पुरुषो द्वंद्वो बहुव्रीहि कर्मधारयो द्विगुश्चेति॥ तत्र पूर्वपदप्रधानो
ऽव्ययीभावः॥ द्विगुतत्पुरुषौ परपदप्रधानौ॥ द्वंद्वकर्मधारयौ उभयपद
प्रधानो॥ बहुव्रीहिरन्यपदप्रधानः॥ तस्यक्रियाभिसंबंधाद् उभयपद
प्रधानो वक्तव्यः॥ एकपदमेकस्वपदमेकविभक्तिकत्वं च समासप्रयो
जनं॥ स्त्रीष्वधि इति स्थिते॥ स्त्रीशब्दाद्विभक्तिलोपे कृते च नेऽत्रम॥ स्त्रियमधि
कृत्येति विग्रहे॥ अव्ययपाग्यार्थैकः पदसमुदायको विग्रहो वाक्यामि
ति॥ एतेसमासे अव्ययस्य पूर्वनिपातो वक्तव्यः॥ पूर्वेऽव्यये ऽव्य

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीराम
भक्ते
॥५१॥

यीभावः॥अव्ययपूर्वे पदे सति योऽवयवः सव्ययीभावसंज्ञकः समासो
भवति॥इति समाससंज्ञा॥समासप्रत्ययविधौ॥समासे वर्त्तीना
कौ प्रत्यये च परे लुग्भवति॥इत्यनेहर्द्धुका॥नामसंज्ञायां स्यादिविभ
क्तिः॥अधिस्त्री सि इति स्थिते॥सनपुंसकं॥सोऽव्ययीभावो नपुंसक
लिंगो भवति॥नपुंसकत्वाद्ध्रस्वं॥अव्ययीभावात्॥अव्ययीभा
वात् विभक्तेर्लुक् भवति॥अधिस्त्रि गृहकार्य्यम॥रायमतिक्रान्तमतिरि
रम॥नावमतिक्रान्तमतिनु सम॥ह्रस्वादेशे सध्यक्षराणामिकारोकारौ वक्त
व्यौ॥यथासाऽदृश्ये॥यथाशक्तोऽसादृश्ये वर्तमानः समस्यते॥शक्तिमन

मा
॥५

...येनमः

अथ पपवर्गी इ ठेः फागफः उवफेः पीवफेः सर्वफः २

गोयस्तोपश्च । तिष्येणीयुक्ता पौर्णमासी तैषी । पुष्येण युक्ता पौर्णमासी पौषी । इयोवा ।
क्षत्रियघ्नाइन्द्रियम् । ठक्कियम् । आक्षिकः । शाब्दिकः । सनतनौ । किमादेनघादेर्भवा
६। घर्थेन्यतनौ प्रत्ययौ भवतः । कुतस्त्यः । कुतस्त्यः । नत्यः । अद्यतनः । ह्यस्तनः । सनातनः ।
स्वार्थेपि । उक्ताः प्रत्ययास्वार्थेपि भवन्ति । देवदत्त एव दैवदत्तकः । चत्वारो वर्णाः चा
तुर्वर्ण्यम् । अखीनयोर्युष्मदस्मदोस्तवकौ दिः । तवइदं तावकम् । ममइदं मामकम् । ममका ३
तावकीनः । मामकीनः । युवयोर्युष्माकं वायं यौष्माकः । यौष्माकीनः । आवयो
रस्माकं वाऽयं आस्माकः । आस्माकीनः । उ[illegible]यं पक्षि[illegible] पत्रस्य चत्वारः पंक्तेः । ७३

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

कानकालक्रियायुक्तो। कालकादिभ्येतेभ्यस्त्यधानवन्ति क्रियायुक्तो कालगिकमलि-
चाभिधेये। कुंकुमेन रक्तं वस्त्रं कौंकुमम्। मथुराया आगतो माथुरः। ग्रामे भ
वो ग्राम्यः। धुरं वहतीति धुर्य्यः धौरेयः। केनेयकाः। कईन्नूइयश्चकइत्येतेभ्य
स्त्यधाभवन्ति भवाद्यर्थे। कर्णाटे भवः कार्णाटिकः। ग्रामादागतः। तत्रया
तो ग्राम्यः। ग्रामीणः। सध्रीचीनः। समीचीनः। तिनश्चीनः। यलोपश्चाक
न्यादीनां यकारलोपो भवति। कन्यायां जातः कानीनः। तिष्यपुष्ययोर

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री श्रीगणेशाय नमः ग्रन्थसमाप्त्यप्रत्यूहप्रचारादिप्रतिबन्धकदुरितप्रशमाय समुचितं स्वेष्टत्रयनमस्कारं
रूपमङ्गलं समाचरन् शिष्यशिक्षायै व्याख्यातृश्रोतॄणामनुषङ्गतो मङ्गलाय च निबध्नाति मुनित्रयमिति
कारकविभक्तौ द्वितीया परिभाष्येति नञ्समासस्य बुद्धिस्थपरामर्शकत्वात् प्राचामुक्तौ सिद्ध
त्वम् ... मुनित्रयोक्तौ द्वितीया ... परिभावस्तिरस्कृत येति केशनिन्तिरस्कारार्थस्य धातोर्द्वि
चारार्थ... ज्ञापनं बाधकम् धातूनामनेकार्थत्वात् अत एव परैर्मुवोऽचजानशीति सूत्रमुक्तं एतेनस्य ग्र
न्थस्य ... ग्रन्थेषु गतार्थतां समुल्लक्षयति च धोमितम् बाधितोपि बुध्याधिविषयीकरणादि ... नित्ति निर्ईशः
सिद्धान्तप्रकाशकत्वेनाति ... अन्यान्तरे भ्यः सिद्धान्तज्ञानजोपमानस्य ... नायस्याप्रकत्वे
... मुनित्रयम् अनेन ... पाकरणासिद्धान्तोधिकपक्षरक्षानपुरो ... ज्ञानेता ... अधिकारी त्यादिस्वचि
तम् एकं क्रमबोधकत्वेत्यादिनानयेदं ... वाक्यतया ... केइत्वेनस ... तत्यम् ...
सन्द्भावयोपयोगात् एकवाक्यता चादिनकारादिरन्येने तारसदृशे नरा ... रादि नासहे ... मारम्भ चन्ताहि
प्रानोत्त ... ति ... जीस त्याहीनामध्ये तदेकवाक्यत्वपास वादिसरस्वार्थत्वेन समस्तास ... तत्यम् ... विधाय

ङ्गलम॥

॥

एङः पदान्तात्· ङसिङसोश्चेत्यस्यापवादं भाष्यस्य पदान्तविधायत्वेऽप्यध्येऽतो रार्थपदान्तादितिस्वच्छार्थमिहैव कृतम्· ३ म· । एङः पदान्तात्· ख्युक्योरवधारः
ङसिङसोश्चेत्यस्यापवादं भाष्यस्य पदान्ताविधायत्वेऽप्यध्येऽत रार्थपदान्तादितिस्वच्छप्रतिपत्त्यर्थमिहैव कृतमिति मनोरमायां स्थितम्· केचित्तु पदान्तादित्येत
तदिहाप्यावश्यकमेवान्यथाऽपदान्ते इषिस्यात्· ङसिङसोश्चेतिसं जंतु सुपं वांछित्यतिपरत्व· पूर्वत्र पं· चन्तु· सिङसोरवातिं परश्चेतिनियमार्थं स्यात्· तत्फलं
तु· रयः गुरुत्वः इसम तो यत्नोसम तपदत्यादौ पूर्वरूपापत्तिनित्याहुः एङः किमहध्यऋ· पदान्तात्किम्· चर्यं नंलवनं प्रचिनयम्· ध्वतिकिरिर यिद वि
स्मविल· तपरः किं वा चवापाहि·

श्रीराम
सा॰ स्व

चुरंत्यरा॥ पेक्षातिशयेन करोतीति चर्कीयते जेह्रीयते यन्नेव
रत्नी वेध्रीयतेम ऽम्प्रारा स्पीगेमेम्रीयते ह्रदे रितिक्रा कुरेक्ष
तेप्स्याङ्किर्वचनं हेहीयते ऽधा जे धाररांपाबरायो॥ हे धी
यते वृा ध्मारी जे धीयते आशब्दात्रिसंयोगयो॥ हे धीयते
स्वपिस्यमि प्ये जो संप्रसारणोक्तेहि लं सुषुप्यते स्यमु म्रह्नेने
सेसिम्यु ते पापा ने पेपीयते धान्यत्र सह्गहु वर्तते म्रुन्यत्रे सक॥
प्र स्पर्सनयोग बिना स ऽऽ डुग्या भवति अकि सति पितापत्रि
वे केरो वक्तव्यः स्वरे ऽपि नोपधायाठ रा॥ हि रुत्तेस धातो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम

सा: स्व

उपधायाग्ररोनभवतिस्वरे परे पङ्ऽ उगन्नपूरस्येपरं कादिवद्भवइ
ष्टव्यम् ॥ पापचीतिरीति पापन्निः पापन्नः पापचति पापचि थौ कापन्नि
पापकले: पापकल्पवाप चीमि पापचिम पापनु: पाप चू: पं ९ वातोपां
पा वी प्रतिरूपेन वर्हीतिति वधा हृत्तिधावति: धावत्त: धा
वरति धो चेष्ठा याम संज्ञा भवति ति संज्ञाहिसंज्ञा भवति सं
ज्ञा भवति धो संज्ञा धि संज्ञा धठ: संज्ञा धठ संज्ञा धनिमि सं
ज्ञा भवति संज्ञा धन: संज्ञा धघ्न: संवो भवीति संधी भांति

५७

श्रीराम

संवोधुवतिरिसांदि सकारान्तानाम् ड्डुपधानोच पूर्वस्यपठि
ड्डवि ड्डरिक रीगागमो[illegible]र्णव चं. वर्करीति वरिकक
रीति वर्कर्ति वरिकर्ति चरि चरीकर्ति चर्ढत्तः चरिवृत्तः व
रिवृत्तः वर्वृति वरिवृति वर्तवुवर्ति नेवर्ध तीति वरिवर्ति
ति वरीवर्ति वर्ति वरिवर्ति वरि[illegible] वर्ध्दतः वरीवृद्धतः वर्वृद्ध तीति
वरीवृत्तति वरीवृत्तति इतियङ्लुगन्तप्रक्रिया कर्तुर्यङ्
कर्तुरुपमानाचाचारे[illegible] यङ् प्रत्ययोभवति श्येन
इवाचरति इतिरीयते कौकः परित्तो पमेयः पठिः संत्तो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री नाम
श्री नाम

अपसरा पतीकरूप॥ गायत्रे धत्न॥ पपसस्तु विमावयायपायते
४२ प पपस्ततेतक्रम पडि पुन्य भवाव तो कुमारीया वराति
मारापुत्र आचार उपमानात उपमानातय प्रसये
त्याचारे॥ कारस्ये कारः॥ मिवाचरति पुत्रीयतीशि
ष्यपाध्यायः प्रासादीयतिकुट्यांभिन्नो॥ पाभात्मनं धा
तोरिच्छायामर्न्येः प्रत्ययो भवति सा चेत्ययसंबंधि नोभवति तुमि
च्छतिभूयतिपुः सेच्छस्त्राचेत तस्माद्वरानन्ता यच्छितो
संबरेहिद्वौभवति विवीषति चिकीर्षति॥ पुमिपरो पुपूर्षति
इच्छरानित्रा२ ४२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

गुरुवति पः से मकारः पूर्वह्रकारोभयतिसेपरे गुरुणः पूर्वसवर्णौ
ऽनेनसात काठे नपिपन्होतिपिपासति पनवयोहानौ तिस
न्हाति विवन्हति ह तेः नेति तात् सप्रसयो लिम्द्वयतिरित्या
दृद्धिः जिघांसंति। इणेगम सधित्रिधांसति। सतरेन ओपन
रसा इमेनिति किति परे। सासाधविको पंविधिः प्वोविहसे ईति
दीर्घः चिकोषति ययिजिहीर्षति पूर्व यातररायोः तितीव
ति यत पकारस्य कारस्य लोपोभवति अनपिविषये॥
विकीर्षति ईयतेन। अनपिवहसात। हैं सोऽतनस्य पणेलोपोभवति

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

अनपिविषये अतिशयेन पत्नापापच्चित्ता अजाटितादसे च
रीनां स्वरस्यसेपरे इ शाहेशोभवतिपूर्वस्यच लोपः सतोनपी
तीसकारस्पतकारः हि त्सतिधित्सति मा ऽ माने। दुपोरत्रसमा
नं नूपम। प्रतिमित्सति उ लभष प्रातौ। रवसेवपा भसानां इति ४३
भकारस्य पकारः। स्कोराद्यो श्चेति सलोपः। लिप्सते रभ राभसे
रिप्सते य तोवे इ प तो धा तोर्धा उ डुवलिप[illegible] पतनेपि त्सतिपि
पति पतितआप्नोते नरी उप्सति अ सेर्नापोवा अ से धू तोरि छापाना
पैवांश्च नाय प्रत्ययो भवति आ श्रनापति आ शिंशिषति ८० अ:

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री राम ६

सः रस्य ति

उपाहिभ्यः स्यासप्रत्ययोभवति उपकुत्सने उ प्सतेकित रोगापनयने संशयेच विकित्सति तिजनिशाने उमायांचति तिजति मानेविचारे मानादीनांपूर्वस्येदीर्घत्वं मीमांसते वधति हापां ग्लानि बीभत्सते दानशानने तेननोह्य हांसते शीशांसते आपः उपाहिभ्यः स्यावर्त्यायप्रत्ययोभवति उपू रन्तुरौ जापयते धूपसंतापे धूपायते विच्छगतौ विच्छायति प णाव्यवहारे स्तुतौ च पनचापणायति पनायति नाम्नोयईच्छा सुनाम्न पामत्वे यं प्रत्ययोभवति प्रकारस्य वैकारः आत्मनः पुत्रमिच्छति

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीनम

सरखा

तसा

६८७

पुत्रीयति। धनीयति। उदकस्योदन्नादेशः। उदन्यति। कामयमपी इति पुत्रका
म्यति करणे च यः करणेऽर्थे कं धातोर्णिज्भावः प्रत्ययो भवति। कं इदं करोतीति
करयति णिज्करणे। नाम्नो णिज्प्रत्ययो भवति करणेऽर्थे सचण्डिर। डिला
द्विलोपः नकारोट्टारः। सधातुरिति धातुसंज्ञा यह्यः ऋत उपधाया
इति च ऋप्राप्तायां मितां ह्रस्वः धातुपाठे मित इत्येवं पठितानां ह्रस्वो भवति
मपकर्तरि घटादयो ह्रस्वा घटं करोतीति घटयति। महपूजायां महान्तं
करोतीति महयति। ऊर्जं करोति। ऊर्जयति पप्लवादेरः। पप्लवादेर्गणस्य
सकारस्य रो भवति जोपरे प। पुमाचाद्धे प्रत्ययति धातोः प्रेरणे धातोः
प्रेरणार्थे णिज्प्रत्ययो भवति पचं तं प्रेरयति

६८८

अव्ययसर्वनाम्नः प्रागकः । उच्चैकैः । नीचकैः । सर्वकैः ।८

रा ३ पो ३

॥ कर्णाटे भवः कार्णाटकः ॥ कार्णाटकौ वा ग्रामाग्रामादागतौ ग्राम्यग्रामीणाः । सध्रीचि भवः ।
सध्रीचीनः समीचीनः ॥ तिरश्चीनः । कन्यायां भवः । कानीनः । क्वचिदपलोपः । पुष्ये गाने
न्हा त्रिपु पुष्करौ मासि [illegible] ॥ इपोवा ॥ आ [illegible] ॥ ज्ञेत्रिपः ॥ शुक्र स्मृदं शुक्रीयम ॥ ऽनुस्मृतेर्मिन्द्रियम्
[illegible] तीति ग्रा जिव ॥ आद्वकेरीति मादिकः ॥ वेदमकोसेदिकः ॥ लाक्षिकः ॥ यतनो
भवा घर्घ्यस्ततोप्रत्ययो भवति ॥ कुत्र भवः । कुत्रत्यः । कुतस्त्यः ॥ अघतनः । सनातनः ।
स्वार्थेपि ॥ उक्ताः प्रत्ययाः स्वार्थेपि भवन्ति । देवहत एव देवहतकः । चोचो रएव वर्गी
यवातुवर्तयपिमृ । चौर एव चौरः । अगानपोपुच्छदस्मदस्महेतवकाद्हः । अगा
नपोपुच्छदस्मदः । पुच्छकं वा पयोच्छाकः । पौच्छाकीराः । अग्रस्माकः । अग्रस्मा
कीनः । वतुल्ये ॥ तुल्ये साहश्ये पर्थे वप्रत्ययो भवति । चन्द्रेणा तुल्यं चन्द्रवत् [illegible] व
म् ॥ भावे तत्वयगः ॥ आदस्य प्रवृत्तिनिमित्तं भावस्तस्मिन्भावे तत्वे प्रत्यय इ
तेवकादेशो भवति । तत्वं हृत्तावक रामस्य हमामक मात्तावकीनः । मामकीनः । पुत्वमे ॥ २ ॥ ताति ।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ना·रामो ५४

मा

ष्येतेप्रत्ययाभवंति।ब्राह्मणस्यभावोब्राह्मणता।ब्राह्मणत्वम्।ब्राह्मण्यम्॥समाहारेता
गुणाश्च॥तेपायासहारस्तेता।जनानांसमाहारोजनता।गिरिंगव्यम्।...
...सुन्दरस्यम्।जवेदेः।वैदेयम्।...
...जनता।सौमनस्यम्।सौभाग्यम्।वैदुष्यम्॥कर्मणिषपपिपरावृत्त
३ ५८ पः।ब्राह्मणस्यकर्मब्राह्मणस्यम्।राज्यम्।राजन्यम्।लोवेतिवाहिलोपः। ५८
लोहितादेर्डिमन्॥लोहितादेर्भावेइमन्प्रत्ययोभवति।सव्वाउत्
लोहितस्यभावोलोहिमा।कृशस्यभावःक्रशिमा।लघोर्भावोलघि
मा।महतोभावोमहिमा॥ऋतरइमनि।ऋकारस्यरेफोभवतिइम
निपरेइष्ठेयसोश्च।पटोर्भावः।प्रथिमा।द्रढिमा।वहोर्वोपोम

ती

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तिक्रमणं करोतीति पद्यागुप्तिः॥ अतो ऽमनस्कः॥ आकारानादव्ययीभा
वात्परस्य विभक्तेरम भवति अतं वर्जं पीवाकं भस्मै बीपमुपकुमं
वर्त्तते॥ उपकुमम्॥ वाठक्रैः॥ ठाः॥ इत्येतस्याः म भवति॥ उपकुंभे कं
तं॥ उपकुंभे देहि॥ उपकुमानय॥ अनतइतिविसर्गः शा स्पैश्यां अ
मन भवति॥ उपकुंभे देहि॥ उपकुंभे निधेहि॥ अवधारणार्थे पावत्॥
अवधारणार्थे पावत् इदं प्रयुज्यमाने प्रातिपदोऽव्ययीभाव सं
ज्ञकं भवति॥ यावंत संज्ञाशिशावंतो ऽलंकरणान मंत्रपठेत्॥ मक्षिका
नाम भावेनिर्मक्षिकं वर्तते॥ अव्ययादेः स्वरः॥ इतिपादयंते

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

श्रीगणे नमः

पूर्वपदेस्मात्तिघोऽद्रुत्वपसनत्यु ख्षसंज्ञकः समासो भवति॥ ग्रामे प्राप्तो ज
मप्राप्तः॥ दाक्षेणाहिंसं न इन्द्रिम॥ युपायनरायुपयुह्रा वर्के भ्यो भवंरवकमध
मृ॥ राजेः पुरुषोराजपुरुषः॥ श्रीनिबद्धोराजः॥ श्रुतप्रेराजः॥ द्विवेदमाधेतस
परत्वम्॥ द्वागोप्याहितः॥ आहिताग्निः॥ पूर्वभूतोभूतपूर्वः॥ समासेकवि
हेकपदशात्वहेतुः॥ सरीराणांवनेशरवणम्॥ आम्रपाराणांवनं॥ आम्रवणम्॥
त्रिभिनपमाणिवचनेपसपसोत्रिनयमाः॥ पानस्पवा [illegible] पु॥ वारम्
नकारस्यणाकारादेशो भवति॥ सुरापाः पानं॥ सुरापाणां सुरापवनम्॥ नि
कारेणाबद्धीनसमस्यते॥ नराणांतृतिपः॥ आरतनमः॥ नत्रि॥ समासेन सति

साक्षेपंतद्भावश्चयंतद्भावेनरत्पमा॰ अप्रापशस्त्वांपरोपरयेनमर्थाः
वरप्रापोगीता॥ २

॥पूरा॥

प॰०ः स्प॰

[redacted] न्यग्रहव इति चिते ३ । ज्ञी परस्पर निरपेक्षस्यानेकस्यैकस्मिन्नन्वयः समुच्चयः ॥ अन्यतरस्यानुव
म८ मिकत्वे ऽन्वाचयः ॥ मिलितानामन्वयस्तत्र समाहारः ॥ संभूतः स सूत्रार: ११

नञ्त्रि पूर्वपदे सति यो न्ययः स तत्पुरुषसंज्ञो भवति समासो भवति । नासमा
पे सति नओ नकारस्याऽकारादेशो भवति । नाकादिवर्जम् । नञ्प्रास्ताः रा
अप्रासनराः न विद्यते एकं द्रव्यं यस्मिन्स नाकः ॥ नखः ॥ नकुलम् । नपु
सकम् । नञत्रमित्याहे नवति । अनस्मरे ॥ समासे सति नओ नकार

ऽनाहे ॥ स्यौ थो भवति स्वरे परे ॥ अश्वादन्यो ऽनश्वः धर्मविरुद्धो ऽधर्मः । नञ्
तोयस्य वेणो ऽनन्तः । अहरत स्यामाओ ऽऽमरामम् ॥ तदन्यत्वतद्विरुद्धतदभ
वेषु नञ वर्तते ॥ वार्थे द्वन्द्वः समुच्चयान्वाचयेतरेतरयोग समाहारेषु वा
र्थेषु वर्तमानं एकार्थं तमज स्वति प्रत्येकमेकीयाभिः स द्वन्द्वसम
यः ॥ विश्वरं ग्ग्रू अमज स्वति प्र

२ ता१ ७ तर२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

श्री ॥ वद्दल तुवल्लाभु तुवाथ ३५ृ ट

ग्व धवरव द्रैपा ॥

॥५३॥ छत्रेण समासो नास्ति ॥ बहोर्मि त्वा मध्य गान्धान पेति । के मेघा क्रि पादुप समन्वयो ऽन्या
येषे च समासो नास्ति । परस्परं समन्वयात् । इतरेतर योगे समाहारे चार्थे द्वन्द्वसमासो
भवति ॥ द्वन्द्वे ऽल्पस्वरं प्रधानं कारोकारान्तो पूर्वं निपात्यं वक्तव्यः ॥ पटुश्च गुप्
श्च पटुगुप्तौ अकारोकारान्ता नामप्रयोगः ॥ अग्निश्च मरुतश्च ॥ अग्नीमरुतौ
सोमश्च अग्निश्च सोमाग्नी ॥ इन्द्रश्च वरुणश्च इन्द्रावरुणौ ॥ ॥५३॥
दक्षिणश्च ॥ अग्निवायू ॥ इतरेतर योगे द्विवचनं बहुवचनं च ॥ एकवद्भावो समा
हारे वक्तव्यः ॥ शशाश्च कुशाश्च । पलाशाश्च शशकुशपलाशाः । शशकु
शपलाशम् ॥ ... सोमस्यादि नोवा त्वं वक्तव्यम् ॥ अग्नि
श्च सोमश्च अग्नीषोमौ ॥ अग्न्यादिनां विभक्तीलोपे पूर्वपदस्य स्या
देवताद्वन्द्वे पूर्वपदस्यादि वृद्धिर्वक्तव्यः ॥ ५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

शि
गं

गमो वक्तव्यः। अर्द्धमो। न्यम। पारस्यम। एकत्वे द्विगुद्वन्द्वौ॥ एकत्वे कर्मणि द्विगुद्वन्द्वौ नपुंसकलिङ्गौ
भवतः। गजाश्च अश्वाश्च गजाश्वम्। पाणी च पादौ च पाणिपादम्॥ संख्यापूर्वो द्विगुः॥ संख्यापूर्वो द्विगु
संज्ञकः समासो भवति। समाहारे अन्तरपदे द्विगुः। समाहारे द्विगुः समासो भवति। ततो ऽकारा
न्तो स्त्रियामपि भवति। हस्तानां न्यायामादीनां समाहारो हस्तग्रामी। पञ्चानां स्नपः समाहारो
पञ्चाग्नि। पञ्चानां गवां समाहारः पञ्चगवम्। नपुंसकत्वात् ह्रस्वत्वम्। पात्रादिभ्यो ऽपि प्र
तिषेधो वक्तव्यः। पञ्चपात्रम्। त्रिभुवनम्। चतुःपथम्। त्रिफलेति स्त्री
त्रयाणां फलानां समाहारः त्रिफला॥ बहुधान्यम् बहुव्रीहिः
न्यार्थे। अन्यपदार्थे प्रधाने ऽपोन्यः स बहुव्रीहिसंज्ञकः समासो भवति
बहुधनं यस्य स बहुधनः॥ यस्य प्रधानस्यैकदेशो विशेषता त ... २

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री

५४ न गुणेन तत्पुरुषश्चैव बहुव्रीहि द्विधा मतः समयकर्तास्तु कारणी ५
नेदच सागरः पुरुषः १

नौ

स श्रास्थि धर्ने ३

पापघ्न सुपत्नीसलक्षुणासं विज्ञौ व हुब्रीहि ॥ सम्बोरेकौणोपस्य मलम्व
ङ्गीः दश सागरोपनसदश साग रः पुरुषः बहुव्रीहौ विशेषणोस्य पूर्वं पत्नस्य
पूर्वनिपातो वक्तव्यः ॥ धौ धनं पस्य स कर धनः श्रास्थि धनं पस्यं कृणो
कोलोपस्य सक ए कालः उरसि लोमानि पस्य स उरसिलोमा य कुपाणौ
पस्य स यकुपाणीः इन्दुः शेखरे यस्य स इन्दुशेखरः ॥ प्रज्ञा मेधयोर
स्त्वं वक्तव्यः ॥ शोभना प्रजा यस्य स सुप्रजाः सुमेधाः दुष्ट मेधा यस्य स दुर्मे
धा वि इत्यादि ते पि लोपः इ ङ्गादेशा निपिति ही द्वौ जात्यान्तरमेवा जे नविधी यते यथमेव
या स्य कार एकारो प का नेन दुर्मेधा इत्यादि
सिद्ध ५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

धाः सुमेधाः॥ अप्रजाः धर्माद् न्॥ सुधर्माः रूपवती भार्या यस्य॥ अन्या दे॥ स्त्री
लिंगस्यान्यार्थे वर्त्तमानस्य ह्रस्वो भवति। पुंवद्भसमासे समानाधिकरण
मिति पूर्वस्य स्त्रीशब्दस्य पुंवद्भावो भवति। पुंवद्भावादि येनि निवर्त्तिः॥ रूपभा
र्यः॥ वाग्यहशक्तिः स्यात् गीप्रियः दूस्याद्रोन भवति। गाः॥ गोशब्दस्यान्यान्यार्थे वर्त्त
मानस्य ह्रस्वो भवति। ह्रस्वादृ आदेशः कारः॥ पंचगावो यस्य स पंचगुः। संख्या
सुव्याघ्रादि पूर्वस्य पादशब्दस्य लोपो वक्तव्यः॥ [redacted]
पात्। सुपात्। व्याघ्रपात्। द्विपात्॥ आमासाहे स्वपरेपदादेशाश्च वक्त
व्यः॥ द्विपदः। द्विपदा॥ उकः॥ समासे सति। अउकाः रेफे तेप्रत्ययो भवति॥
[illegible] ॥ उ [illegible] मतः॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पतोमतः। अचिन्त्यो महिमा यस्य सः अचिन्त्यमहिमः। नो वा। नान्तस्य पद
स्य टेर्लोपो भवति पकारे स्वरे च परे। वा ग्रहणात् क्वचिन्न भवति। अचिन्त्य
महिमा च॥ अहो मध्यमम् मध्याह्नः॥ कवीनां राजाः कविराजः। कविराजौ
राज्ञां पूः राजपुरं। वा कृ चेमनप्रचे वा सन्नतेसे॥ इति द्विगौ संख्यादिद्विप्रायश्चाः॥
इति गणपद्यः अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रम्। द्वे च त्रयः च द्वित्राः। पञ्च षट् वा परि
माणे ये षाम् ते पञ्चषाः। बहवो राजानो यस्यां नगर्यां सा बहुराजा नग
री। अन्नादि लोपे कृते आवन्तः स्त्रियाम्॥ अथ बहवः कर्तारो यस्य स बहु
कर्तृकः। कर्मधारयस्तुल्यार्थे॥ पदद्वयं तुल्यार्थे एकार्थे निष्ठं चेत्स
ति स कर्मधारयः समासो भवति। नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलम्

॥५५॥ वा।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

।रक्ता चासौ लता च रक्तलता। पुमांश्चासौ कोकिलश्चेति पुंस्कोकिलः
पुंसः। रवपे संयोगान्तो लोपो वाच्यः। नाम्नश्च कृता समासः प्रादेरुपस
र्गस्य परस्य नाम्नश्च बहु इति न समासस्तत्पुरुषो भवति। प्रवर्षेण वहति
ति प्रवाहः। कुंभं करोतीति कुंभकारः। ग्रंथं करोतीति ग्रंथकारः। सहादेः
सादिः। समासे सति सहादीनां सादिर्भवति। पुत्रेण सह वर्तते सपुत्रः।
सहस्य तिरसौ।। समासे सति सध्रि समि तिरयो भवन्ति।। सहञ्चेती
ति सध्र्यङ्। सम्यङ्। तिर्यङ्। कुत्सितो [illegible]
वेति कुत्सितमन्नम्। कदन्नम्। रथवदयोः।। ईषदर्थे [illegible] वर्त्तमानस्य कोः का
दस्य का कवकत्पुरुषे आदेशा भवन्ति। किंचिदुष्णं कोष्णं कवो

५

१०७।१०।श्री समासवशोवा॥ कुत्सिते ऽर्थे॥ कालवनम्॥ पुरुषेवा॥ कापुरुषः॥ कुत्स घः

घघउत्वंदन्तस्य इत्यु इश्राधासू तरपदादे॥ तं वौ न वीवर्णवन्तमुवाघउ

इत्तापयस्थासो वा उन्॥ दन्तस्य इत्ते॥ छागुरथिकादृश्राबोउश्रा॥ षठाउ कादः॥

षट्प्रकाराः॥ वाच॥ षष्ठा॥ संख्याप्रकारेवा॥ दन्तस्य दत्॥ मुकृति॥ वाचस्पत्याद

योनिपात्यंते॥ वाचस्पतिः॥ वृहस्पतिः॥ महानीश्वरो॥ महेश्वरः॥ जेपाजंभा

वंदभावो निपात्यते॥ जपाचापतिश्च॥ जेपति इंपती॥ पावापृथिव्यौ॥ अग्रा

नानिगरोपम्॥ अग्रेकैवित॥ केविसमासे नते॥ ताद्धितेविमकेरत्नुग्म

वति॥ पूर्वं श्चीन्कु कैः स्त्रीकान्कुकैः॥ अथयजोनिरस्य स्वयमुजोनिः॥ उरसिलो

माहृदिस्य कं कण्ठे कालः वाचोयुक्तिः॥ दिशोदराउः पशुपतौ हरः सर्वा

प६

प२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नारम

त्वे

सेसन्नि समानाधिकरणे पे साकपार्थिवादीनां मध्यमपदलोपो वक्तव्यः॥
शाकप्रियः पार्थिवः। शाकपार्थिवः। देवपूजको ब्राह्मणो देवब्राह्मणः॥
एकार्थनिष्ठ सत्वे के विभक्त्यन्तपदवाच्यत्वे सामानाधिकरण्यम्॥ आनृ
श्चद्वन्द्वे॥ द्वन्द्वे सति आ इपदस्य लोपो वा॥ माता च पिता च पितरौ॥ दुहिता
च पुत्रश्च दुहितापुत्रौ॥ श्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ॥ ऋतां द्वन्द्वे॥ द्वन्द्वे पूर्व
पदस्य ऋकारस्य आत्वं भवति मातापितरौ॥ द्वन्द्वसर्वादिर्वा जाति॥ वर्णा
श्रमेतरे वर्णाश्रमेतराः॥ वैभाषिकसेयगन्धस्य उत्पूतिसुसुरभिभ्यश्च॥
उद्गन्धिः॥ पूतिगन्धिः॥ सुगन्धिः। सुरभिगन्धिः॥ उपमानाच्च॥ उपमानात्पर
स्य गन्धशब्दस्य इकारो भवति॥ कुमुदस्य गन्ध इव गन्धो यस्य स० कुमु

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

द्गंधिः॥ हंसस्य गमनमिव गमनं यस्याः सा हंसगमना ॥ भिन्नार्थनिष्ठोपि
न विभक्त्यंतैः पदैर्वाच्यत्वं वैयधिकरण्यात् ॥ हं कर्मरथस्य संज्ञा पामम् ॥ द्विगवा
चि संख्या पूर्वो द्विपदे संज्ञायां गम्यमानायां मन्वंतरपदे तुल्यार्थे समस्यते
॥ ० ॥ अविग्रहो नित्यसमासोऽस्वपदविग्रहो वा राजाद्याः सप्रयामा ॥
इति समासप्रक्रिया ॥ ० ॥ ॥ अथ तद्धिता निरूप्यंते ॥ ० ॥ अपत्ये ऽण् ॥ ना
म्नो ऽपत्येऽर्थे ऽण् प्रत्ययो भवति ॥ उपगोरपत्यमिति वाक्ये ऽउपगोः अ
इति स्थिते ॥ समासप्रत्यययोरिति षष्ठीलोपः ॥ णकारो वृद्ध्यर्थः ॥ आदि
स्वरस्य ञ्णिति णितीति वृद्धिः ॥ स्वराणां मध्ये पूर्वस्यादिस्वरस्तस्य वृद्धिर्भ
वति ॥ ञ्णिति णितीति तद्धिते परतः ॥ उकारस्यौकारो वृद्धिः ओवस्वरे ॥ उ

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

कस्योकारस्य ओव भवति । यकारे स्वरे च परे ॥ औपगवः ॥ वसिष्ठस्यापत्यं वासि
ष्ठः ॥ गौतमः ॥ अउ रदी ॥ मातृशब्दस्य ऋकारस्य उर्भवति । अणि परे । षण्णां मा
तॄणामपत्यं षाण्मातुरः । द्वयोर्मात्रोरपत्यं द्वैमातुरः ॥ अत इञ् ॥ आकारान्तान्ना
म्नोऽन्यस्मिन्‌शब्दात् अपत्येऽर्थे इञ्‌प्रत्ययो भवति ॥ यस्येति लोपः ॥ इश्च अश्च यः । ते
तस्य लोपो भवति । दक्षस्यापत्यं दाक्षिः । दशरथस्यापत्यं दाशरथिः ॥
रापायनतो परासीपगर्गेन ड्विस्त्रीपिरूढ्वस्वा हेश्च ॥ गार्ग्यादिना डाहेरप्राहेश्च
स्त्रीलिङ्गादिरूढ्वस्वा हेश्च रापा आपनरू परारीप रते प्रत्ययो भवति । अप
त्येऽर्थे ॥ गर्गस्यापत्यं गार्ग्यः । वात्स्यः । नाडायनः । चारायणः । आमुरवका
यनः । आत्रेयः । काप्यः । गाङ्गेयः । माहेयः । पैतृष्वस्रीयः । मातृष्वस्रीयः ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

चेसा

द्गंधिः। हंसस्य गमनं पीव गमनाय स्या सा हंसगमना॥ भिन्नार्थलिङ्गवि

भक्तिवचनैः पदैर्बीचत्वं वेपष्ठिकरयात्म॥ द्वे के सेंत्वेप संज्ञापाम्॥ द्विग्वा

चि संख्या पूर्वपदे संज्ञायां गम्यमानायामुत्तरपदेन तुल्यार्थे समस्यते

॥ द्विगुर्विग्रहो नित्यसमासो न पदे विग्रहो पदैरागत्तः सप्तग्रामा॥

इति समासप्रक्रिया॥ ॥ ॥ अथ तद्धिता निरूप्यन्ते॥ अपत्येऽणा। ना ॥५८॥

॥५८॥ म्नोऽपत्यऽर्थेऽणप्रत्ययो भवति॥ उपगोरपत्यमिति वाक्ये उपगोः अण्

इति स्थिते। समासप्रत्ययोरिति षष्ठीलोपः॥ णकारो वृद्ध्यर्थः। आदि

स्वरस्य ञ्णिति तद्धिते च वृद्धिः॥ स्वराणां मध्ये प्रथमस्वरस्य वृद्धिर्भ

वति। ञ्णिति तद्धिते परतः॥ उकारस्यौकारो वृद्धिः वौष्यस्वरे॥ उ

कास्यो कारस्या[illegible]व भवति। यकारे स्वरे च परे॥ औपगवः॥ वसिष्ठस्यापत्यं वासि
ष्ठः॥ गौतमः॥ अउ इरणी॥ मातृशब्दस्य ऋकारस्य उर्भवति। अणी परे। षण्मा
तुरपत्यं षाण्मातुरः। द्वयोर्मात्रोरपत्यं द्वैमातुरः॥ भ्रातरि अन्व्यः॥ आकारान्तान्ना
म्नो ऽन्यविवक्षायां पत्येऽर्थे एयप्रत्ययो भवति॥ यस्य लोप॥ इश्च अश्च पः। त
तस्य लोपो भवति। देवदत्तस्यापत्यं दैवदत्तिः॥ श्रीधरस्यापत्यं श्रैधरिः॥
रायापनरोपरासीपगर्गेभ्यो स्त्रियां पित्स्वस्वा ईश्च॥ गर्गी हनेडाहेराग्ना ईश्च
स्त्रीलिंगाधिकृत्स्वस्वा ईश्च रायापन आपन्तुपरासीप पते प्रत्ययो भवति। अप
त्येऽर्थे॥ गर्ग्यस्यापत्यं गार्ग्यः। वात्स्यः। नाडायनः। चारायणः। आमुष्या
यणः। आत्रेयः। कौरवः। गांगेयः। माहेयः। पैतृष्वस्रीयः। मातृष्वस्रीयः॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीरामः

मातृपितृभ्यां स्वसृ ॥ मातृपितृभ्यां परस्य स्वसृशब्दस्य सकारस्य षकारो भवति ॥ ङ्यप्त्वे कृवितृ ॥ अपत्येऽर्थे उत्पन्नस्य प्रत्ययस्य बहुत्वे
सति क्वचिद्विरोपि अस्त्रियां न…विषये लुग्भवति ॥ गर्गस्यापत्यानि गर्गाः ॥ अत्रेरपत्यानि अत्रयः ॥ एयो न स्त्रि ॥ विधेहस्यापत्या
नि विदेहाः ॥ वशिष्ठाः ॥ देवतेदमर्थे ॥ देवतार्थे इदमर्थे वोक्तमात्रा प्रत्ययाः भवन्ति ॥ इन्द्रो देवताऽस्ये
न्द्रं हविः ॥ सोमो देवताऽस्य सौम्यम् ॥ देवतार्थोमिदं वस्त्रं दैवतम् ॥ वृद्धयोः ॥ पूर्वोत्तरपदयोः स्वरयोः वृ
द्धिर्भवति [illegible] त्रिशालिवत् तद्धितपरे ॥ अग्निमरुतौ देवते अस्य आग्निमारुतम् ॥ कर्म्मसुहृदो भावः सौ
हार्दम् ॥ अत्र भावे ष्यावक्तव्यः ॥ शिशोर्वा ॥ रक्ता प्रत्ययाः विषयान्तरे शिशोर्वा भवति ॥ अजो गोधिस्य स
अजगः ॥ तस्येदं धनुराजगवमजगव्यम् ॥ कुमुदगन्धेस्यास्त्यपत्यं कौमुदगन्ध्या ॥ श्वशुरस्यापत्यं श्वाशुर्य्यः ॥ विद्या
रेवै स्वम् ॥ जेहिदं जव्यम् ॥ कुले भवं कौल्यम् ॥ कुलस्येदं कुल्यम् ॥ तवेदं त्वदीयम् ॥ ममेदं मदीयम् ॥ वनुरोप
नेव स्वलोपः ॥ तुर्य्यः ॥ तुरीयः ॥ अन्यस्येदं ॥ अन्यस्येदं अन्यदीयम् ॥ अहंजरतीयम् ॥ दक्षिणापश्चात्पुर
सस्त्यक् ॥ दाक्षिणात्यः ॥ पाश्चात्यः ॥ पौरस्त्यः ॥ कारकाद्दत्तश्रुतयोः ॥ कारकात् दृश्यते प्रत्यया भवन्ति ॥ त्रिपापु
छैव तेति वक्षिवाभिधेये ॥ कुङ्कुमेन रक्तं वस्त्रं कौङ्कुमम् ॥ मधुरायां आगतं तत्र जातो वा माथुरः ॥ धुरं व
हमीति धौरेयः ॥ धुर्य्यः ॥ केनेण्कौ ॥ कारकात् इन ण्य ण्य ण्य इत्येते प्रत्यया भवन्ति ॥ भवाय घेषु णितौ वैवं

शा० ९

रक्षां बभूव ॥ रेक्षिष्ठ ॥ ईजदकुर्शते ॥ ईजांचके ॥ रे जिष्ठ ॥ ष्वष्कजते ॥ षष्वष्के ॥ ष्वष्किषी
ष्ट ॥ अष्वष्किष्ट ॥ वेष्ठ वेष्ठने ॥ विवेष्ठे ॥ वेष्ठ वेष्ठयाम ॥ अवेष्टिष्ट ॥ अंग तौ स्पेपर्येव ॥ अ
पृते ॥ आनपे ॥ आन्निष्ट ॥ आजिमजौमजंने ॥ ष्वजपरिष्वंगे ॥ स्वजते ॥ स्वजतेर्वा दो वा
कि बम ॥ परिस्वजे ॥ परिष्वजे ॥ स्वङ्क्षीष्ट ॥ अस्वङ्क्त ॥ अस्वङ्क्षातां ॥ त्रपूष लज्जायाम् ॥
त्रेपे ॥ त्रपिषीष्ट ॥ त्रप्सीष्ट ॥ अत्रपिष्ट ॥ अत्रप्त ॥ अत्रप्साताम् ॥ तिपृ तेपृ ष्टिपृ ष्टेपृ क्षरणा
र्थाः ॥ तेपते ॥ तिप्सीष्ट ॥ अतिप्त ॥ जमी जभि गात्रविनामे ॥ रभि जभेः स्वरे नुम ॥ जंभते
जजंभे ॥ अजंभिष्ट ॥ षु म संमे ॥ विष्वो मते ॥ स्तोमित ॥ अस्तोमिष्ट ॥ जुम्भूष सह
वनर्मितु हे ॥ वनस्नामहे ॥ कृपौ सामर्थ्ये ॥ कल्पते ॥ चकृपे ॥ अकृपिष्ट ॥ ज्ञायो
विधूनने ॥ व ज्ञाये ॥ अज्ञायिष्ट ॥ स्फायी ओप्यायी वृद्धौ ॥ पस्फाये ॥ लिडङ
ङौ प्याय पी ॥ पिप्ये ॥ अप्यायिष्ट ॥ दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्यो वा इति ता
के वेदि ॥ ते ॥ इतः परस्य तेन लुक् ॥ अप्यायि ॥ तायृ सन्तानपालनयोः ॥ तेताये
अतायि ॥ वलेवलवृ संवरणे ॥ ववले ॥ अवलिष्ट ॥ ... ॥ ... ॥ ...

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीमः
सा॰ त॰
श्रीराम॥

मातृपितृभ्यां स्वसुः॥ मातृपितृभ्यां परस्य स्वसृशब्दस्य सकारस्य षकारो भवति॥ डुल्भ्रातृव्ये कुल्वित्॥ अपत्येऽर्थे उत्पन्नस्य प्रत्ययस्य बहुत्वे
सति क्वचिद्विरोधिपि च षिन्नृषि विधेये लुग्भवति॥ गर्गस्यापत्यानि गर्गाः॥ अत्रेरपत्यानि अत्रयः॥ रपोजसि॥ विधेरस्यापत्या
नि विदेहाः॥ वशिष्ठाः॥ देवतेदमर्थे॥ देवतार्थे इदमर्थे च षष्ठ्यन्तान्नाम्नः ण्य मा णा प्रत्ययाः भवंति॥ इन्द्रो देवताऽस्य ऐ
न्द्रं हविः॥ सोमो देवताऽस्य सौम्यम्॥ देवतार्थमिदं वस्त्रं दैवतम्॥ [illegible]॥ पूर्वोत्तरपदयोः स्वरयोः क्वचिद्वृ
द्धिर्भवति [illegible] त्रिशालिनि तद्धिते परे॥ अग्निमरुतौ देवते अस्य आग्निमारुतम्॥ कर्म्मसु हृदो भावः सौ
हार्दम्॥ अत्र भावे ष्यञ् वक्तव्यः॥ शिशोर्वा॥ ञ्णा प्रत्ययाः विषयात्परे शिशोर्वा भवति॥ अजेगोधिस्य स ५२
अनगः॥ तस्येदं धनुराजगवमजगन्धा॥ कुमुद्गन्धेऽस्त्यमिय कन्या कौमुद्गन्ध्या॥ श्वशुरस्यापत्यं श्वाशुर्यः॥ विद्यो
५९ गोर्दं वै स्ववम्॥ गोर्हितं गव्यम्॥ कुले भवं कौल्यम्॥ कुलस्येदं कौल्यम्॥ तवेदं त्वदीयम्॥ ममेदं मदीयम्॥ वसुगोप
वैव स्वलोपः॥ तुर्य्यः॥ तुरीयः॥ अन्यस्येदं॥ अन्यस्येदं अन्यदीयम्॥ अर्द्धजातीयम्॥ दक्षिणापश्चात्पुरा
सस्त्यक्॥ दक्षिणात्यः॥ पाश्चात्यः॥ पौरस्त्यः॥ कारकात्क्षिपापुत्रे॥ कारकात् दृश्यते प्रत्ययो भवति॥ क्षिपापु
त्रैणत्रीविकस्मिन्वाभिधेये॥ कुङ्कुमेन रक्तं वस्त्रं कौङ्कुमम्॥ मधुरायाः ओग् तस्य तत्र ण्यो वा माधुरः॥ धुर्व
हमीति धौरेयः॥ धुर्यः॥ केनेयकाः॥ कारकात् डन् ढ्यप् ढक् ढ्यपे प्रत्यया भवन्ति॥ मवाद्यषेणशालि त्वं वैदां

शि॰ १

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

रव्यां बभूवा॥ रेविष्ठ॥ ईजदच्ईते॥ ईजां चक्रे॥ रेजिष्ट॥ ष्वष्क गतौ॥ षष्वष्के॥ ष्वष्किषी
ष्ट॥ अष्वष्किष्ट॥ वेष्ट वेष्टने॥ विवेष्टे॥ वेष्ट वेष्ट याम्॥ अवेष्टिष्ट॥ अगतौ स्पेर्ये व॥ अ
पूते॥ आनर्पे॥ आर्जिष्ट॥ अजिमजीमर्जने॥ ष्वंजपरिष्वंगे॥ स्वजते॥ स्वजतेरर्दोर्वि
कित्वम्॥ परिस्वजे॥ परिष्वजे॥ स्वङ्‌जीष्ट॥ अस्वङ्‌क्त॥ अस्वङ्‌जाताम्॥ त्रपूष लज्जायाम्॥
त्रेपे॥ त्रपिषीष्ट॥ त्रप्सीष्ट॥ अत्रपिष्ट॥ अत्रप्त॥ अत्रप्साताम्॥ तिपतेप ष्टिप ष्टेपृ क्षरणा
र्थाः॥ त्रेपते॥ तिप्सीष्ट॥ अतिप्त॥ जभी जृभि गात्रविनामे॥ रधिजभोः स्वरेनुम्॥ जंभते॥
जजंभे॥ अजंभिष्ट॥ ष्टुभ स्तंभे॥ विष्टोभते॥ स्तोभिता॥ अस्तोभिष्ट॥ जुभूष सहने
वजुभिष्ट॥ वभसामहे॥ कृपौ सामर्थ्ये॥ कृपो रोलः॥ कल्पते॥ चकृपे॥ अकल्पिष्ट॥ त्राये
विधूनने॥ वत्राये॥ अत्रायिष्ट॥ स्फायी ओप्यायी वृद्धौ॥ पस्फाये॥ लिड्‌य
ङोः प्यायः पी॥ पिप्ये॥ अप्यायिष्ट॥ दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्यो वा॥ इतिप्यायते
र्वा चिण्॥ लुक्॥ चिणोलुक्॥ इत्तः परस्य तलोपे लुक्॥ अप्यायि॥ तायृ संतानपालनयोः॥ तेताये॥
अतायि॥ वलवल्ल संवरणे॥ ववले॥ अवलिष्ट॥ ६ मांज ६ मांश्‌ ६ मांशर ६ मांशदादो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

भ्रेजे॥ बभ्राजे॥ भ्राश्यते॥ भ्राशते॥ भ्रेशे॥ बभ्राशे॥ भ्लाश्यते॥ भ्लाशते॥ भ्लेशे॥ बभ्लाशे
॥ तिज निशाने न मा प्रांव॥ तितिजते॥ तितिजांचक्रे॥ गुप गोपने कित्सन्नन्ताः॥ जुगुप्सते
॥ मान विचारे॥ पः स॥ पूर्वस्यात इत्॥ मानादीनां पूर्वस्य तदीर्घः॥ मीमांसते॥ वध बन्ध
१३ ने॥ आदिर्जवानाम्॥ बीभत्सते॥ पेरा व्यवहारे स्तुतौ पनच॥ परायति॥ स्तुतावेवायः॥ प
राते॥ परा॥ याव कार॥ पेरो॥ एवं पनच॥ कमु कान्तौ॥ कमेः स्वार्थे णिङ्॥ अनापित्वा॥
कामयते॥ कामयांचक्रे॥ चकमे॥ मेरङ् द्वित्वं॥ ण्यंत ताबातोके तैर्ण्यङ् लुङि वा तोस्य
हिवम्॥ सेरपवादः॥ णेः॥ अनपि मलोपो न तु रडामत्वायध्य निलघु॥ अङि उ
बौ ह्रस्व उपधायाः॥ आदेः सन्वद्भावात् ह्रस्वो भवति पूर्वस्यातो लघुवा त्व न रेफ इका १
रः॥ लघु दीर्घः॥ आङि सति पूर्वस्य लघोर्दीर्घो लघुनि परे त्वन रेफरेः॥ अचीकम
त॥ णेर्भावे कमेरङ् द्वित्वे॥ अचकमत॥ अय गतौ॥ उप तो पादि रेफस्य लत्वम्॥
प्लायते॥ पलायते॥ अयपांचक्रे॥ आयिष्ट॥ दय दान गति हिंसा दानेषु॥ द

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

युवां च भूयास्थ भवकौ युवां आवां प्रेरयांचकृव इति युवां आवां भावयांचकृव २ यूयं च भूय भवकाः यूयं युष्मान्
च यु प्रेरयांचकृम इति वयं युष्मान् भावयांचकृम ३ देवदत्तो भूयात् भवकः देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेर्यात् इति देवदत्तं यज्ञदत्तो भाव्यात् १
देवदत्तौ भूयास्तां भवकौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेर्यास्तां इति देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भाव्यास्तां २ देवदत्ताः भूयासुः भवकः देवदत्तान्यज्ञ
दत्ताः प्रेर्यासुः इति देवदत्तान्यज्ञदत्ताः भाव्यासुः ३ अहं भूयासं भवकः त्वं मां प्रेर्याः इति त्वं मां भाव्याः २ आवां भूयास्व
भवकौ आवां युवां प्रेर्यास्त इति युवां आवां भाव्यास्त २ वयं भूयास्म भवकः अस्मान् यूयं प्रेर्यास्त इति यूयं अस्मान्
न भाव्यास्त त्वं भूयाः भवकः त्वां अहं प्रेर्यासं इति त्वां अहं भाव्यासं १ युवां भूयास्त भवकौ युवां आवां प्रेर्यास्व इति यु
वां आवां भाव्यास्व २ यूयं भूयास्त भवकः युष्मान् वयं प्रेर्यास्म इति वयं युष्मान् भाव्यास्म ३ देवदत्तो भविता भवि
ष्यन्तं देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयिता इति देवदत्तं यज्ञदत्तो भावयिता १ देवदत्तौ भवितारौ भविष्यन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ
ष्यन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तः प्रेरयिता इति देवदत्तौ यज्ञदत्तो भावयितारौ २ देवदत्ताः भवितारः भविष्यन्तः देवदत्तान्यज्ञदत्ताः प्रेरयितारः इति देवदत्तान्
प्रेरयितारौ इति देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भावयितारौ भविष्यन्तं त्वं मां प्रेरयितासि इति त्वं मां भावयितासि १ आवां भवितास्वः भविष्यन्तौ
यज्ञदत्ताः भावयितारः ३ अहं भवितास्मि भविष्यन्तं आवां भावयितास्वः २ वयं भवितास्मः भविष्यन्तः अस्मान् यूयं प्रेरयितास्थ इति यूयं अ
आवां युवां प्रेरयितास्थः इति युवां आवां भावयितास्थः त्वां अहं प्रेरयितास्मि इति त्वां अहं भावयितास्मि १ युवां भवितास्थः
स्मान् भावयितास्थ त्वं भवितासि भविष्यन्तं युवां आवां भावयितास्वः २ यूयं भवितास्थ भविष्यन्तः युष्मान् वयं प्रेरयि
भविष्यन्तौ युवां आवां प्रेरयितास्वः इति युवां आवां भावयितास्वः
भावयितास्मः ३ १० देवदत्तो भविष्यति भविष्यन्तं देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयिष्यति इति देव
तास्मः इति वयं युष्मान् भावयितास्मः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तो यज्ञदत्तः भावयिष्यति देवदत्तौ भविष्यन्तः भविष्यन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयिष्यतः इति देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भाव
यिष्यति भविष्यन्तः देवदत्ता न यज्ञदत्ताः प्रेरयिष्यन्ति इति देवदत्ता न यज्ञदत्ताः भावयिष्यन्ति ३ अहं भविष्या
मि भविष्यन्तं त्वं अहं प्रेरयिष्यसि १ आवां भविष्यन्तौ आवां युवां प्रेरयिष्यथः इति युवां भावयिष्यथः २ वयं भविष्या
मः भविष्यन्तः अस्मान् यूयं प्रेरयिष्यथ इति यूयं अस्मान् भावयिष्यथ ३ त्वं भविष्यसि भविष्यन्तं त्वां अहं प्रेर
यिष्यामि इति त्वां अहं भावयिष्यामि १ युवां भविष्यथः भविष्यन्तौ युवां आवां प्रेरयिष्यावः इति युवां आवां
भावयिष्यावः यूयं भविष्यथ भविष्यन्तः युष्मान् वयं प्रेरयिष्यामः इति वयं युष्मान् भावयिष्यामः ॥९॥ दे
वदत्तो अभविष्यत् देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयिष्यत् इति देवदत्तं यज्ञदत्तः अभावयिष्यत् १ देवदत्तौ अभ
विष्यतां भविष्यन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयिष्यतां २ इति देवदत्तौ यज्ञदत्तौ अभावयिष्यतां भविष्यन्तौ
देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयिष्यतां इति देवदत्तौ यज्ञदत्तौ अभावयिष्यतां २ देवदत्ता अभविष्यन् भविष्य
न्तः देवदत्तान् यज्ञदत्ताः प्रेरयिष्यन् इति देवदत्तान् यज्ञदत्ताः अभावयिष्यन् ३ अहं अभविष्यं भवि
ष्यन्तं त्वं मां प्रेरयिष्यः इति त्वं मां अभावयिष्यः आवां अभविष्याव भविष्यन्तौ आवां युवां प्रेरयिष्यतं -
इति आवां युवां अभावयिष्यतं ३ वयं अभविष्याम भविष्यन्तः अस्मान् यूयं प्रेरयिष्यत इति ॥
विष्यन्तं त्वां अहं प्रेरयिष्यामि इति ... भावयिष्य १ वाक्यविधेनः यां अस्मान् यूयं अभावयिष्यत । त्वं अभविष्यः भ
लिखितं १० ... त्वां अहं अभावयिष्यं । युवां अभविष्यतं भविष्यन्तौ आ
वां युवां प्रेरयिष्यथः इति वाक्यविधेनः यां युवां आवां अभावयिष्यावः ॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्रीगणेशायनमः॥ देवदत्तो भवति भवंतं देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयति इतिवाक्यविवक्षायां देवदत्तं यज्ञदत्तो भवति· देव
दत्तौ भवतः भवन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयतः इतिवाक्यविवक्षायां देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भावयतः॥ देवदत्ता भवन्ति
भवतो देवदत्तान् यज्ञदत्ताः प्रेरयन्ति इतिवाक्यविवक्षायां देवदत्तान् यज्ञदत्ता भावयन्ति· अहं भवामि भवन्तं मां त्वं
प्रेरयसि इतिवाक्यविवक्षायां मां त्वं भावयसि· आवां भवावः भवन्तौ आवां युवां प्रेरयथः इतिवाक्यविवक्षायां आवां युवां
भावयथः॥ वयं भवामः भवतोऽस्मान् यूयं प्रेरयथ इतिवाक्यविवक्षायां अस्मान् यूयं भावयथ· त्वं भवसि भवन्तं त्वां
अहं प्रेरयामि इतिवाक्यविवक्षायां त्वां अहं भावयामि· युवां भवथः भवन्तौ युवां आवां प्रेरयावः इतिवाक्यविवक्षायां युवां
आवां भावयावः· यूयं भवथ भवतो युष्मान् वयं प्रेरयाम इतिवाक्यविवक्षायां युष्मान् वयं भावयामः॥१॥ देवदत्तो भवे
त् भविष्यन्तं देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयेत् इतिवाक्यविवक्षायां देवदत्तं यज्ञदत्तो भावयेत्· देवदत्तौ भवेतां भविष्यन्तौ
देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयेतां इतिवाक्यविवक्षायां देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भावयेताम्· देवदत्ता भवेयुः भविष्यतो [illegible]
देवदत्तान् यज्ञदत्ताः प्रेरयेयुः इतिवाक्यविवक्षायां देवदत्तान् यज्ञदत्ता भावयेयुः· अहं भवेयम्· भविष्यन्तं मां त्वं प्रेरये
इतिवाक्यविवक्षायां मां त्वं भावयेः॥ आवां भवेव भविष्यन्तौ आवां युवां प्रेरयेतं इतिवाक्यविवक्षायां आवां युवां भावयेतम्·
वयं भवेम भविष्यतोऽस्मान् यूयं प्रेरयेत इतिवाक्यविवक्षायां अस्मान् यूयं भावयेत· त्वं भवेः भविष्यन्तं त्वां अहं प्रेरये
यम् इतिवाक्यविवक्षायां त्वां अहं भावयेयम्· युवां भवेतम् भविष्यन्तौ युवां आवां प्रेरयेव इतिवाक्यविवक्षायां युवां आ
वां भावयेव· यूयं भवेत भविष्यतो युष्मान् वयं प्रेरयेम इतिवाक्यविवक्षायां युष्मान् वयं भावयेमः॥२॥ देवदत्तो भव
तु भवन्तं देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयतु इति भवन्तं देवदत्तं यज्ञदत्तो भावयतु· देवदत्तो भवतात् भवन्तौ देवदत्तौ
यज्ञदत्तौ प्रेरयतात् इति भवन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भावयतात्· देवदत्तौ भवतां भवन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेर

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पतां इति। भवन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ देवदत्तौ भावयताम्· देवदत्ता भवन्तु भवन्तो देवदत्तान् यज्ञदत्ताः प्रेरयन्तु इति वाक्यविवक्षायां यज्ञ
दत्ता देवदत्तान् भावयन्तु·१ अहं भवानि भवन्तं मां त्वं प्रेरय इति वाक्यविवक्षायां त्वं मां भावय· आवां भवाव भवन्तौ आवां युवां प्रेर
यतं इति· युवां आवां भावयतं·२ वयं भवाम· भवतः अस्मान् यूयं प्रेरयत इति· यूयं अस्मान् भावयत·३ त्वं भव· भव
न्तं त्वां अहं प्रेरयाणि इति· त्वां अहं भावयानि·१ युवां भवतं भवन्तौ युवां आवां प्रेरयाव इति· युवां आवां भावयाव·२
यूयं भवत· भवतः युष्मान् वयं प्रेरयाम· इति· वयं युष्मान् भावयाम·३ ॥०॥ देवदत्तो अभवत्· भूतवन्तं देवदत्तं यज्ञदत्तः प्रेरयत्
इति वाक्यविवक्षायां देवदत्तं यज्ञदत्तः अभावयत्·१ देवदत्तौ अभवतां भूतवन्तौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयतां इति· देवदत्तौ
अभावयतां·२ देवदत्ताः अभवन् भूतवन्तः देवदत्तान् यज्ञदत्ताः प्रेरयन् इति· देवदत्तान् यज्ञदत्ताः अभावयन्·३ अहं
अभवम्· भूतवन्तं त्वं मां प्रेरयः इति· त्वं मां अभावयः·१ आवां अभवाव भूतवन्तौ आवां युवां प्रेरयतं इति आवां युवां अ
भावयतं·२ वयं अभवाम· भूतवन्तः [redacted] अस्मान् यूयं प्रेरयत· इति· अस्मान् यूयं अभावयत·३ त्वं अभवः भूतवन्तं त्वां
अहं प्रेरयम इति· त्वां अहं अभावयम· युवां अभवतं भूतवन्तौ युवां आवां प्रेरयाव· इति· युवां आवां अभावयाव· यू
यं अभवत· भूतवन्तः युष्मान् वयं प्रेरयाम· इति· युष्मान् वयं अभावयाम·३ देवदत्तो बभूव· बभूवांसं देवदत्तं यज्ञद
त्तः प्रेरयांचकार· इति· देवदत्तं यज्ञदत्तः भावयांचकार·१ देवदत्तौ बभूवतुः बभूवांसौ देवदत्तौ यज्ञदत्तौ प्रेरयांचक्रतुः
इति देवदत्तौ यज्ञदत्तौ भावयांचक्रतुः·२ देवदत्ताः बभूवुः बभूवांसः देवदत्तान् यज्ञदत्ताः प्रेरयांचक्रुः इति देवदत्ता
न् यज्ञदत्ताः भावयांचक्रुः·३ अहं बभूव· बभूवांसं त्वं मां प्रेरयांचकर्थ· इति· त्वं मां भावयांचकर्थ·१ आवां बभूविव· ब
भूवांसौ आवां युवां प्रेरयांचक्रथुः इति· युवां आवां भावयांचक्रथुः·२ वयं बभूविम· बभूवांसः अस्मान् यूयं प्रे
रयांचक्र· इति· यूयं अस्मान् भावयांचक्र·३ त्वं बभूविथ· बभूवांसं त्वां अहं प्रेरयांचकार· इति· त्वां अहं भावयांचका

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

गामिनि॰ वृक्षासनयोर्विष्टरः। छन्दोनाम्नि च॰ गवियुधिभ्यां स्थिरः। विकुशमिपरिभ्यः स्थलम्॰ अम्बाम्बगोभूमिसव्याप
द्वित्रिकुशेकुशङ्क्वङ्गुमञ्जिपुञ्जिपरमेबर्हिर्दिव्यग्निभ्यः स्थः॰ सुषामादिषु च॰ एति संज्ञायामगात्॰ नक्षत्राद्वा॰ ह्रस्वात्तादौ
तद्धिते॰ निसस्तपतावनासेवने॰ युष्मत्तत्ततक्षुःष्वन्तःपादम्॰ यजुष्येकेषाम्॰ स्तुतस्तोमयोश्छन्दसि॰ पूर्वपदात्॥ सु
ञः। सनोतेरनः। सहेः पृतनर्ताभ्यां च॰ न रपरसृपिसृजिस्पृशिस्पृहिसवनादीनाम्॰ सात्पदाद्योः॰ सिचो यङि॰ सेधतेर्गतौ॰
प्रतिस्तब्धनिस्तब्धौ च॰ सोढः॰ स्तम्भुसिवुसहां चङि॰ सुनोतेः स्यसनोः॰ सदेः परस्य लिटि॰ निव्यभिभ्योऽड्व्यवाये
वा छन्दसि॰ मतुवसोरुञ्जिचेड्डुपथस्यग्योस्तोति भीरोर्हस्यारेकोन्यथिभ्रातिः॥०॥ इत्यष्टमाध्यायस्यान्तीयपादः
पादः। रषाभ्यां नो णः समानपदे॰ अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि॰ पूर्वपदात्संज्ञायामगः॰ वनं पुरगामिश्रका
सिध्रकाशारिकाकोटराग्रेभ्यः॰ प्रनिरन्तःशरेक्षुप्लक्षाम्रकार्ष्यखदिरपीयूक्षाभ्योऽसंज्ञायामपि
विभाषौषधिवनस्पतिभ्यः॰ अह्नोऽदन्तात्॰ वाहनमाहितात्॰ पानं देशे॰ वा भावकरणयोः॰ प्रातिपदि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

पतां इति। भवन्तौ देवदत्तौ पश्यन्तौ देवदत्तौ भावयताम्। देवदत्ता भवन्तः भवन्तौ देवदत्तौ पश्यन्तौ देवदत्तौ

आनेनु नित्यमिति च। एकाजुत्तरपदे णः। कुमति च। उपसर्गादसमासेऽपि णोपदेशस्य। हिनुमीना। आनि लोट्। नेर्ग
दनदपतपदघुमास्यतिहन्तियातिवातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषु च। शेषे विभाषाऽकखादाव
७० षान्त उपदेशे। अनितेः। अन्तः। उभौ साभ्यासस्य। हन्तेरत्पूर्वस्य। वमोर्वा। अन्तरदेशे। अयनं च। छन्दस्य
ृदवग्रहात्। नश्च धातुस्थोरुषुभ्यः। उपसर्गाद्बहुलम्। उपसर्गादनोत्परः। कृत्यचः। णेर्विभाषा। हलश्चेजु
पधात्। इजादेः सनुमः। वा निंसनिक्षनिन्दाम्। न भाभूपूकमिगमिप्यायीवेपाम्। षात्पदान्तात्। नशेः
षान्तस्य। पदान्तस्य। पदव्यवायेऽपि। क्षुभ्नादिषु च। स्तोः श्चुना श्चुः। ष्टुना ष्टुः। न पदान्ताट्टोरनाम्। तोः षि।
शात्। यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा। अचो रहाभ्यां द्वे। अनचि च। नादिन्याक्रोशे पुत्रस्य। शरोऽचि।
त्रिप्रभृतिषु शाकटायनस्य। सर्वत्र शाकल्यस्य। दीर्घादाचार्याणाम्। झलां जश् झशि। अभ्यासे
चर्च। खरि च। वाऽवसाने। अणोऽप्रगृह्यस्यानुनासिकः। अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः। वा पदान्तस्य।
तोर्लि। उदः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य। झयो होऽन्यतरस्याम्। शश्छोऽटि। हलो यमां यमि लोपः। झरो झरि

स्य यधिपनसयर्वाः करोम्यदिसयर्वो ७ पाला दनु पालस्य स्वामिनः श्रो पालस्य [illegible]मोदपमंगा गर्ये कां प्र
पगालयानामक ग्रन्थ । क्षत्री राणां संख्या १८ २ [illegible]भाभ्यां पुनातीर्थे ले । सफलसूत्र संख्या ४१८०
इत्यष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः । इत्यष्टमोऽध्यायः समाप्तः ८ ॥ रामो विजयते तराम् ॥
कार्तिकस्यासिते पक्षे [illegible]म्यां पांडु गुरुवासरे ग्रन्थ [illegible] पांडुरत्न केरम [illegible] गोपीकृष्णः
लिखनभूदा ॥ गोपीकृष्णा गोपीकृष्णा गोपीकृष्णा गोपीकृष्णा १ गोपी कृष्णा गोपीकृष्णा ॥

॥श्री॥

[redacted]

॥१५८॥

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

निगमानवत्स्वेनार्थे म्यश्च ७ पुराणाद्वक कर्मिकाद्विलवत्सोर्तिकात् नवादम्याङ्ङिमां स्व
लपद्विमुहस्नुहविन्सतिवद्दस्यसः वाक्कीषः षु श्रोडडि उत्सस्मासनोः षुष्ट्विल्व्रुपः ५
स्ववादयः कौडो तुद्यैः पाद स्त्रियतेः प्राहस्व्रपादशा ❁ इति स्त्रीपः पादः १० स्त्राक
ग रादेका सगृह्या गिप्रतिबेधेपरं कार्कम् पत्स्याख्योनदी ने यडुवङ् स्थानाव
स्त्री शमि ङितिह्रस्वश्च श्वेशोद्धसशिव पतिस्समासस्पव बक्षोउ लक्षयुन्दसि।
वा ह्रस्वंल्वस्तु संबोधगुरुः दीर्घव यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेङ्गम् सुप्ति
ङन्तं पदम् नः क्ये सितिव स्वादिष्वसर्वनामस्थाने यचिभम् तसौमत्वर्थे
७ प यस्मचादीनिछन्दसि ७ पुरुरवदवनम् श्वकपोद्विर्वचनं कवचने १०
५

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

लुङ्लिङोश्च पूर्ववत्सनः आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपा
त्रेषु समः क्ष्णुवः भुजोऽनवने णेरणौ यत्कर्म णौ चेत्स कर्त्ताऽनाध्याने भीस्मो
र्हेतुभये गृधिवंच्योः प्रलम्भने लियः सम्माननशालिनीकरणयोश्च मिथ्योप
पदात्कृञोऽभ्यासे स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले अपाद्वदः णिचश्च समु
दाङ्भ्यो यमोऽग्रन्थे अनुपसर्गाज्ज्ञः विभाषोपपदेन प्रतीयमाने शेषात्कर्त्तरि प
रस्मैपदम् अनुपराभ्यां कृञः अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः ४ प्राद्वहः परेर्मृषः ८
व्याङ्परिभ्यो रमः उपाच्च विभाषाऽकर्म्मकात् बुधयुधनशजनेङ्प्रुद्रुस्रुभ्यो णे॰

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

सेवनस्ताहस्तिप्रभृति पल्लवकथनो [illegible] घोंजे भुकजः अथयः प्रसहने वेःमाद्कर्म्मणां ३
अथकर्म्मकाण्डः समानतोत्स ज्ञनावा [illegible] रस्या ह्यानस्तिति विजानानव्यवेषु नियः कर्त्तृ
स्ये वाधारिरे कर्म्मणि प्ताति सञीतापनेषु कर्मः उपपाम्यान अथाङ उज्दमने २ धेट
४ पादवि हरणो द्रोणाभ्यां समर्थ्याम्याह अथ नैपस[illegible]जीह अथपन्हेवेद्भः अथकर्म्मकाण्डः
संप्रति म्याम मना ध्याते भासनेषु संभाषा ह्यानयत्नविमत्युपमन्त्र सोभ्रवदः क्षकेवा
वोसमुदारणो अथ नौरकर्म्मकात् विभाषा विप्रिश्यापे अथयाङ्कः समङ्ग्यति ह्यानेः
उदश्वरस्तकर्म्मकात् समस्तु तीपाड ज्ञाते दाणाश्चसावेवेभे [illegible] उपायमस्वी
करणे ह्योभु स्थरदशां समः नानो ईः प्रत्याङ्गांभ्युवः पादे[illegible]तः ३ म्रियते ४

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नं २

पिता मात्रा श्वशुरः श्वश्र्वा त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् ग्राम्यपशुसंघेष्वतरुणेषु स्त्री ॥ ४
गाङ्कुटादिभ्योऽञ्णिन्ङित् ओश्चन्द्रसि पूर्व स्वोस्य योद्यः॥ अकथादयो धातवः उपदेशेऽजनु
नासिकइत् हलन्त्यम् नविभक्तौ तुस्माः आदिर्ञिटुडवः षः प्रत्ययस्य चुटू लशक्वतद्
धिते तस्य लोपः यथासंख्यमनुदेशः समानाम् स्वरितेनाधिकारः अनुदात्तङित
आत्मनेपदम् भावकर्मणोः कर्तरि कर्मव्यतिहारे न गतिहिंसार्थेभ्यः इतरेतरान्यो
न्योपपदाच्च नेर्विशः परिव्यवेभ्यः क्रियः विपराभ्यां जेः आङो दोऽनास्यविहरणे १ क्री
डोऽनुसंपरिभ्यश्च समवप्रविभ्यः स्थः प्रकाशनस्थेयाख्ययोश्च उदोऽनूर्ध्वकर्मणि
उपान्मन्त्रकरणे अकर्मकाच्च उद्विभ्यां तपः आङो यमहनः समो गम्यृच्छि
रात्यर्ति श्रुविदिभ्यः निसमुपविभ्यो ह्वः स्पर्धायामाङः गन्धनावक्षेपण

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम् एकविभक्ति चापूर्वनिपाते अर्थवदधातुरप्रत्ययः
प्रातिपदिकम् कृत्तद्धितसमासाश्च ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य गोस्त्रियोरुप
सर्जनस्य लुक् तद्धितलुकि इद्गोण्याः लुपि युक्तवद्व्यक्तिवचने विशेषणानां चा
जातेः तदशिष्यं संज्ञाप्रमाणत्वात् लुब्योगाप्रख्यानात् योगप्रमाणे च तदभावेऽदर्श
नं स्यात् प्रधानप्रत्ययार्थवचनमर्थस्यान्यप्रमाणत्वात् कालोपसर्जने च तुल्यम् जात्याख्या
यामेकस्मिन्बहुवचनमन्यतरस्याम् अस्मदो द्वयोश्च फल्गुनीप्रोष्ठपदानां च नक्षत्रे
छन्दसि पुनर्वस्वोरेकवचनम् विशाखयोश्च तिष्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वन्द्वे बहुवचन
स्य द्विवचनं नित्यम् सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ वृद्धो यूना तल्लक्षणश्चेदेव
विशेषः स्त्री पुंवच्च पुमान्स्त्रिया भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् नपुंसक

३

पितामात्रा श्वशुरः श्वश्र्वा त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् ग्राम्यपशुसङ्घेष्वतरुणेषु स्त्री ॥ ४
गाङ्कुटादि पुडुपधादय क्लेशश्च्यन्द सिद्धेर्थे स्योस्यमादयाः ॥ भूवादयो धातवः उपदेशेऽजनु-
नासिक इत् हलन्त्यम् न विभक्तौ तुस्माः आदिर्ञिटुडवः षः प्रत्ययस्य चुटू लशक्वत-
द्धिते तस्य लोपः यथासंख्यमनुदेशः समानाम् स्वरितेनाधिकारः अनुदात्तङित
आत्मनेपदम् भावकर्मणोः कर्तरि कर्मव्यतिहारे न गतिहिंसार्थेभ्यः इतरेतरान्यो-
न्योपपदाच्च नेर्विशः परिव्यवेभ्यः क्रियः विपराभ्यां जेः आङो दोऽनास्यविहरणे क्री-
डोऽनुसम्परिभ्यश्च समवप्रविभ्यः स्थः प्रकाशनस्थेयाख्ययोश्च उदोऽनूर्ध्वकर्मणि
उपान्मन्त्रकरणे अकर्मकाच्च उद्विभ्यां तपः आङो यमहनः समो गम्यृच्छिप्रच्छिस्व-
रत्यर्तिश्रुविदिभ्यः निसमुपविभ्यो ह्वः स्पर्धायामाङः गन्धनावक्षेपण

प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम् एकविभक्ति चापूर्वनिपाते अर्थवदधातुरप्रत्ययः
प्रातिपदिकम् कृत्तद्धितसमासाश्च ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य गोस्त्रियोरुप
सर्जनस्य लुक् तद्धितलुकि इद्गोण्याः लुपि युक्तवद्व्यक्तिवचने विशेषणानां चा
जातेः तदशिष्यं संज्ञाप्रमाणत्वात् लुब्योगाप्रख्यानात् योगप्रमाणे च तदभावेऽदर्श
नं स्यात् प्रधानप्रत्ययार्थवचनमर्थस्यान्यप्रमाणत्वात् कालोपसर्जने च तुल्यम् जात्याख्या
यामेकस्मिन् बहुवचनमन्यतरस्याम् अस्मदो द्वयोश्च फल्गुनीप्रोष्ठपदानां च नक्षत्रे
छन्दसि पुनर्वस्वोरेकवचनम् विशाखयोश्च तिष्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वन्द्वे बहुवचन
स्य द्विवचनं नित्यम् सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ वृद्धो यूना तल्लक्षणश्चे
देव विशेषः स्त्री पुंवच्च पुमान् स्त्रिया भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् नपुंसक

उदविदमुत्पग्रहिस्वपिप्रच्छः सं श्रव॰ इको ऽकल्प हल्न्ताच्च लिङ् सिचावात्मनेपदेषु॰
ऽ१२२ आगमः हलः सिच् यमोगन्धने विभाषोपयमने स्था घ्वोरिच्च नत्का सेट् नि
ष्ठा शीङ् । स्विदिमिदिक्ष्विदिधृषः मृषस्तितिक्षायाम् १ उदुपधाद्भावादिकर्मणो
रन्यतरस्याम् पूङश्च नोपधात्थफान्ताद्वा वंचिलुञ्च्यृतश्च॰ तृषिमृषिकृशेः
काश्यपस्य रलो व्युपधाद्धलादेः सं श्रव उकालोऽज्ह्रस्वदीर्घप्लुतः श्रवश्रव॰ उच्चै
रुदात्तः नीचैरनुदात्तः समाहारः स्वरितः तस्यादित उदात्तमर्द्धह्रस्वम् तु कश्रुति
दूरात्संबुद्धौ॰ यज्ञकर्मण्यजपन्यूंखसामसु॰ उच्चैस्तरां वा वषट्कारः विभाषा छन्द
सि॰ न सुब्रह्मण्यायां स्वरितस्य तूदात्तः देवब्रह्मणोरनुदात्तः स्वरितात्संहितायाम
नुदात्तानाम् उदात्तस्वरितपरस्य सन्नतरः २ अप्रवृक्तः एकाल्प्रत्ययः तत्पुरुषस्

नपदान्तद्विर्वचनवरेयलोपस्वरसवर्णानुस्वारदीर्घजश्चर्विधिषु · द्विर्वचनेचि ०
अदर्शनंलोपः ३ प्रत्ययस्यलुक्श्लुलुपः ४ प्रत्ययलोपेप्रत्ययलक्षणम् नलुमता
ङ्गस्य· अचोन्त्यादिटि अलोन्त्यात्पूर्वउपधा तस्मिन्नितिनिर्दिष्टेपूर्वस्य। तस्मा
दित्युत्तरस्य स्वंरूपंशब्दस्याशब्दसंज्ञा। अणुदित्सवर्णस्यचाप्रत्ययः॥
तपरस्तत्कालस्य आदिरन्त्येनसहेता येनविधिस्तदन्तस्य वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद्
वृद्धम् त्यदादीनिच एङ्प्राचांदेशे ४ वृद्धिरादैजदेङ्गुणोभावः प्रत्ययस्य[illegible]
पंचदश। इतिप्रथमस्यपादः ॥ गाङ्कुटादिभ्योञ्णिन्ङित् विजइट्। विभाषोर्णोः॥
सार्वधातुकमपित् असंयोगाल्लिट्कित् इन्धिभवतिभ्यांच· मृडमृदगुधकुषक्लि

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ऽतिव क्तक्तवतू निष्ठा: सर्वादीनि सर्वनामानि विभाषा दिक्समासे बहुव्रीहौ.
न बहुव्रीहौ. तृतीयासमासे द्वन्द्वे च विभाषा जसि प्रथमचरमतयाल्पार्धकतिपयनेमा
श्च पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायामसंज्ञायाम् स्वमज्ञातिधना
ख्यायाम् अन्तरं बहिर्योगोपसंव्यानयोः स्वादिनिपातमव्ययम् तद्धितश्चास
र्वविभक्तिः कृन्मेजन्तः क्त्वातोसुन्कसुनः अव्ययीभावश्च शि सर्वनामस्थानम् सु
डनपुंसकस्य नवेति विभाषा इग्यणः संप्रसारणम् आद्यन्तौ टकितौ मिदचोऽन्त्यात्
परः एचइग्घ्रस्वादेशे. षष्ठी स्थानेयोगा स्थानेऽन्तरतमः उरण्रपरः अलोऽन्त्यस्य
ङिच्च. आदेः परस्य अनेकाल्शित्सर्वस्य स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ अचः परस्मि

श्रीः

श्रीगणेशाय नमः ॐ येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्य महेश्वरात्। कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै
१ पाणिनये नमः १ येन धौता गिरः पुंसां विमलैः शब्दवारिभिः तमश्चाज्ञानजं भिन्नं तस्मै
पाणिनये नमः २ अइउण्। ऋऌक्। एओङ्। ऐऔच्। हयवरट्। लण्। ञमङणनम्।
झभञ्। घढधष्। जबगडदश्। खफछठथचटतव्। कपय्। शषसर्। हल्। इति प्रत्याहा-
रसूत्राणि। वृद्धिरादैच्। अदेङ्गुणः। इकोयणचि। न धातुलोप आर्धधातुके। क्ङिति च।
दीधीवेवीटाम्। हलोऽनन्तराः संयोगः। मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः। तुल्यास्यप्रयत्नं
सवर्णम्। नाज्झलौ। ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यम्। अदसो मात्। शे। निपात एकाजनाङ्।
ओत्। संबुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्षे। उञः। ऊँ। ईदूतौ च सप्तम्यर्थे। दाधा घ्वदाप्। १
आद्यन्तवदेकस्मिन्। तरप्तमपौ घः। बहुगणवतुडति संख्या। ष्णान्ता षट्।

१८

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने कारके ध्रुवमपायेऽपादानम् भीत्रार्थानां भयहेतुः पराजेरसो-
ढः वारणार्थानामीप्सितः अन्तर्द्धौ येनादर्शनमिच्छति आख्यातोपयोगे जनिक-
र्तुः प्रकृतिः भुवः प्रभवः कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानम् रुच्यर्थानां प्रीयमाणः श्लाघ-
ह्नुङ्स्थाशपां ज्ञीप्स्यमानः धारेरुत्तमर्णः स्पृहेरीप्सितः क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां
यं प्रति कोपः क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म· राधीक्ष्योर्यस्य विप्रश्नः प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्व-
स्य कर्ता २ अनुप्रतिगृणश्च साधकतमं करणम्· दिवः कर्म च परिक्रयणे सं-
प्रदानमन्यतरस्याम् आधारोऽधिकरणम् अधिशीङ्स्थासां कर्म अभिनिविशश्च·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

श्री:

उपान्वध्याङ्वसः कर्तुरीप्सिततमं कर्म तथायुक्तं चानीप्सितम् अकथितं च गतिबुद्धि
प्रत्यवसानार्थशब्दकर्माकर्मकाणामणिकर्ता स णौ हृक्रोरन्यतरस्याम् स्वतंत्रः
कर्ता तत्प्रयोजको हेतुश्च प्राग्रीश्वरान्निपाताः चादयोऽसत्वे प्रादयः उपसर्गाः क्रिया
योगे गतिश्च ऊर्यादिच्विडाचश्च अनुकरणं चानितिपरम् आदरानादरयोः सदसती
भूषणेऽलम् अन्तरपरिग्रहे कणेमनसी श्रद्धाप्रतीघाते पुरोऽव्ययम् अस्तं च अ
च्छ गत्यर्थवदेषु अदोऽनुपदेशे तिरोऽन्तर्धौ विभाषा कृञि उपाजेऽन्वाजे साक्षात्प्र
भृतीनि च अनत्याधान उरसिमनसी मध्येपदेनिवचने च नित्यं हस्तेपाणावुपयमने

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

घसिवसी वृद्धत्वाभिभूमाय कर्म ततोऽत्रपदेशोऽभ्यः नञ्ञहहश्याभ्याविशावदित्य दीर्घोऽणो वृडविडुति॥ आतोलोप इटि च॥ ईच
ति॥ हुमास्था जगतिसां हलि॥ एहिर्हिडि॥ वान्यस्यसंयोगादेः॥ नल्यपि॥ मयतेरिदन्यतरस्याम्॥ ऋहृ ह्रस्वः उदात्तः आ
उजादीनाम्॥ छन्दस्यपि दृष्यते॥ नमाङ्योगे॥ बहुलं छन्दस्यमाङ्योगेपि॥ इरयोरे॥ अचिश्नु धातुभ्रुवां य्वोरियङुव
ङौ॥ अभ्यासस्यासवर्णे॥ णिचाः वाभ्यासोः॥ ईणोयणा॥ एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य॥ ओः सुपि॥ वर्षाभ्वश्च॥
नभूसुधियोः॥ छन्दस्युभयथा॥ कुष्णुषोः सार्वधातुके॥ भुवोवुग्लुङ्लिटोः॥ ऊदुपधाया गोहः॥ दोषोणौ॥ वाचित्तविरागे॥
मितां ह्रस्वः॥ [illegible] विभाषा मुनोः दीर्घोऽन्यतरस्याम्॥ लोपः पिबतेरीच्चाभ्यासस्य॥ उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलं॥ जनसन
खनां सञ्झलोः॥ ये विभाषा॥ तनोतेर्यकि॥ सनः क्तिचि लोपश्चास्यान्यतरस्याम्॥ आदेच उपदेशेऽशिति॥ न व्यो लिटि॥ स्फुरतिस्फुलत्योर्घञि॥ दीङो युडचि क्ङिति॥ मीनातिमिनोतिदीङां ल्यपि च॥ विभाषा लीयतेः॥ खिदेश्छन्दसि॥
नञो लुक्॥ तदोः सः सावनन्त्ययोः॥ अदस औ सुलोपश्च॥ अतो गुणे॥ लोपश्चास्यान्यतरस्याम्॥ म्वोः॥ नित्य
मिति॥ येत्यत्र॥ उतिसार्वधातुके॥ इनसोरल्लोपः॥ श्नाभ्यस्तयोरातः॥ घ्वसोरेद्धावभ्यासलोपश्च॥ इद्दरिद्रस्य॥ भियोऽन्यतरस्याम्॥
जहातेश्च॥ आ च हौ॥ लोपो यि॥ घ्वसोरेद्धावभ्यासलोपश्च॥ अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि॥ थलि च सेटि॥
तृफलभजत्रपश्च॥ राधो हिंसायाम्॥ वा जॄभ्रमुत्रसाम्॥ फणां च सप्तानाम्॥ न शसददवादिगुणानाम्॥

धाद

सर्वनामस्थाने चासंबुद्धौ । आम्रफवस्य त्रिगमे । सान्तमहतः संयोगस्य । अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृ
त्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तॄणाम् । इन्हन्पूषार्यम्णां शौ । सौ च । अचोऽन्त्यस्य वा धातोः अनुनासिकस्य
क्विझलोः क्ङिति । अज्झनगमां सनि । तनोतेर्विभाषा । कमश्च क्ति । ऊः शूडनुनासिके च । अनुनासिकस्य क्विझलोः
(उपधायाश्च । १ रालोपः । असिद्धवदत्राभात् । श्नान्नलोपः । अनिदितां हल उपधायाः क्ङिति । दंशसञ्जस्वञ्जां
शपि । रञ्जेर्भावकरणयोश्च । स्यदो जवे । अवोदैधौद्मप्रश्रथहिमश्रथाः । नाञ्चेः पूजायाम् । क्तिस्कन्दिस्य
न्दोः । जान्तनशां विभाषा । भञ्जेश्च चिणि । शास इदङ्हलोः । शा हौ । हन्तेर्जः । अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो
झलि क्ङिति । वा ल्यपि । न क्तिचि दीर्घश्च । गमः क्वौ । २ विड्वनोरनुनासिकस्यात् । जनसनखनां सञ्झलोः । ये
विभाषा । तनोतेर्यकि । सनः क्तिचि लोपश्चास्यान्यतरस्याम् । आर्धधातुके । अतो लोपः । यस्य हलः । क्यस्य विभाषा । णेरनिटि । जनिता मन्त्रे । शमिता यज्ञे । अयामन्ताल्वाय्येत्न्विष्णुषु । अन्यतरस्याम् ।
(ल्यपि लघुपूर्वात् । विभाषाऽऽपः । युप्लुवोर्दीर्घश्छन्दसि । क्षियः । निष्ठायामण्यदर्थे । वाऽऽक्रोशदैन्ययोः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

ऽर्वणस्त्रसावनञः मघवा बहुलम्· भस्य· पादः पत् वसोः संप्रसारणम्· वाह ऊठ्· श्वयुवमघोनामतद्धिते· अ
ल्लोपोऽनः षपूर्वहन्धृतराज्ञामणि· विभाषा ङिश्योः न संयोगाद्वमन्तात् अचः उद ईतः आतो धातोः मन्त्रेष्वा
ङ्यादेरात्मनः ति विंशतेर्डिति· टेः नस्तद्धिते· अह्नष्टखोरेव· ओर्गुणः ढे लोपोऽकद्र्वाः यस्येति च· सूर्यतिष्याग
स्त्यमत्स्यानां य उपधायाः हलस्तद्धितस्य· आपत्यस्य च तद्धितेऽनाति· क्यच्व्योश्च· बिल्वकादिभ्यश्छस्य लुक्· तुरि
ष्ठेमेयस्सु· स्थूलदूरयुवह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्वस्य च गुणः प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलगुरुवृद्ध
तृप्रदीर्घवृन्दारकाणां प्रस्थस्फवर्बंहिगर्वर्षित्रब्द्राघिवृन्दाः· बहोर्लोपो भू च बहोः इष्ठस्य यिट् च· ज्यादा
दीयसः· र ऋतो हलादेर्लघोः विभाषर्जोश्छन्दसि· प्रकृत्यैकाच् इनण्यनपत्ये· गाथिविदथिकेशिगणिप
णिनश्च· संयोगादिश्च· अन्· ये चाभावकर्मणोः आत्माध्वानौ खे· न मपूर्वोऽपत्येऽवर्मणः· ब्राह्मोऽजातौ· कार्म
स्ताच्छील्ये· औक्षमनपत्ये· दाण्डिनायनहास्तिनायनाथर्वणिकजैह्माशिनेयवासिनायनिभ्रौणहत्य
धैवत्यसारवैक्ष्वाकमैत्रेयहिरण्मयानि· ऋत्व्यवास्त्व्यवास्त्वमाध्वीहिरण्ययानि छन्दसि· २५ आगस्त्यरश्मो
पो बिन्नो वा ओवशास्ठमक्त्स्थालिवमन्त्रे [illegible] वेदम॥ इति षष्ठाध्यायस्य चतुर्थः पादः ४

उद्योदनाद्यौ - आपनेषिनीषिथ॰ कदरयर्क्ष हाम्लन्पयादीनाम् ओऽन्तः। अद प्यसात् आत्मनेपदेष्वनतः धरिजो
८१ भद् वेनोर्वि भाषा यहुलं छन्दसि। अतोभिस ऐस॰ बहुलं छन्दसि। नेदमदसोरको: ट टाङसिङसामिनात्स्याः ङे
र्यः सर्वनाम्नः स्मै॰ ङसिङसोः स्मात्स्मिनौ॰ पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा॰ जसः शी॰ औङ आपः नपुंसकाच्च॰ जश्शसोः
शिः॰ अष्टन आ विभक्तौ॰ षड्भ्यो लुक्॰ स्वमोर्नपुंसकात्॰ अतोऽम्॰ अद्ड्डतरादिभ्यः पंचभ्यः॰ नेतराच्छन्दसि॰ प्रथम
दस्माल्लुङ् चान्यत्॰ इदुदद्भ्यः॰ आमोन॰ अपि सोऽमन॰ पंचम्या अत्॰ तत्र एवं नेयाः॰ साम आकम्॰ आत औ णलः॰
उगितां सर्वनामस्थानेऽधातोः॰ विदेहातृड्वसुः समासे नञ्पूर्वे क्त्वो ल्यप्॰ क्वाचिच्छन्दसि॰ सुपांसुलुक्पूर्व सर्वसो
र्छे याडाड्याजालः॰ अमोमश्॰ लोपस्त आत्मनेपदेषु॰ ध्वमो ध्वात्॰ यजध्वैनमिति च॰ तस्य तात्॰ तप्तनप्तनथ
नाश्च॰ इदन्तो मसि॰ क्त्वो यक्॰ इष्ट्वीनमिति च॰ स्नात्व्यादयश्च॰ आज्जसेरसुक्॰ अश्वक्षेमस्य नामान्यपि
तौ वस्ति च॰ आमि सर्वनाम्नः सुट्॰ त्रेस्त्रयः॰ ह्रस्वनद्यापो नुट्॰ षट्चतुर्भ्यश्च॰ श्रीग्रामण्योश्छन्दसि॰ गोः पदान्ते॰
इदितो नुम् धातोः॰ शे मुचादीनाम्॰ मस्जिनशोर्झलि॰ रधिजभोरचि॰ नेट्यलिटि रधेः॰ रभेरशब्लिटोः॰ लभेश्च॰
आङो यि॰ उपात्प्रशंसायाम्॰ उपसर्गात्खल्घञोः॰ न सुदुर्भ्यां केवलाभ्याम्॰ विभाषा चिण्णमुलोः॥ ८१

उगिदचां सर्वनामस्थानेऽधातोः । युजेरसमासे । नपुंसकस्य झलचः । इकोऽचि विभक्तौ । तृतीयादिषु भाषितपुंस्क-
म्पुंवद्गालवस्य । अस्थिदधिसक्थ्यक्ष्णामनङुदात्तः । छन्दस्यपि दृश्यते । ई च द्विवचने । नाभ्यस्ताच्छतुः । वा नपुंसकस्य ।
आच्छीनद्योर्नुम् । शप्श्यनोर्नित्यम् । सावनडुहः । दृक्स्ववःस्वतवसां छन्दसि । दिव औत् । पथिमथ्यृभुक्ष-
आमात् । इतोऽत्सर्वनामस्थाने । थो न्थः । भस्य टेर्लोपः । पुंसोऽसुङ् । गोतो णित् । णलुत्तमो वा । सख्युरसंबुद्धौ । अ-
नङ् सौ । ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां च । तृज्वत्क्रोष्टुः । स्त्रियां च । विभाषा तृतीयादिष्वचि । चतुरनडुहोरामुदात्तः ४
अमि संबुद्धौ । ॠत इद्धातोः । उपधायाश्च । उदोष्ठ्यपूर्वस्य । बहुलं छन्दसि । [illegible] लोपस्त [illegible]
[illegible] ॥ इति सप्ताध्यायस्य प्रथमः पादः ॥ सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । अतो ल्रान्तस्य । वदव्रजहलन्त-
स्याचः । नेटि । ह्म्यन्तक्षणश्वसजागृणिश्व्येदिताम् । ऊर्णोतेर्विभाषा । अतो हलादेर्लघोः । नेड्वशि कृति । तितुत्र-
तथसिसुसरकसेषु च । एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् । श्र्युकः किति । सनि ग्रहगुहोश्च । कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रु-
वो लिटि । श्वीदितो निष्ठायाम् । यस्य विभाषा । आदितश्च । विभाषा भावादिकर्मणोः । क्षुब्धस्वान्तध्वा-

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

५२ लिङ विरिध्व फाणा वा वनिमंथ मनसमः सक्राविस्पष्ट स्वरानायासस्थोः ङ्यीशसीधेजान्ये· हदस्थ्यवाल
यो। १ वमौ पनिक्कदः कृच्छ गहनयोः कषः शुबिरविशाद्दने ·ग्रुर्दः सन्निभ्य· ग्रमेष्ववाविकृष्वे· सोरष्यनेठ
लमः धादान्तधान्तकर्णस्पदक्ष स्पष्ट स्थुत्रेन्द्रप्ताः उष्यमत्यसहबास्थनाम· हषेलोमसु· अपविलष्टव· उद
रेरुछन्दसि· ग्रपदिकलाश्व· लोमहृदितष्ठप्रुसि नस्कमिनस्तुमितोत्नमितयत्तः विधास्नाविपक्लाविक्लस्तमन्
कथन्तुश्रीउज्वलितिक्षमितिवमित्यमिमीतिव· ग्राइ्धातु कस्येढलादेः स्तु क्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते·
यहोलिटिदीर्घः कतोषाः नलिङि। स्मिविपरस्मैपदेषु २ इट् नवा· लिङ्·सिचोरात्मनेपदेषु· अतश्चसं
योगादेः स्वरति सूति सूयति धूञ्‌दितो वा· रधादिभ्यश्व· निरः कुषः इणिवाधाम्· तीषसहलुभरुषा
रिषः सनीवर्त्तवृधम्रहंभस्निस्वृ पमुभरसपिसामा· भाप्निषधेः उम्रतिचुधोदित्· ग्रहेर्वः पूजायाम्·
उगोविमोहने· ऊदृदश्रयोः किति· उदितो वा· सेसिचि कृतचृतछृदतृदनृतः ओमेदि· परस्मैपदेषु
नकधातोर्मधुः सासिवकृपः उग्रवणस्तथारयकोनित्यम्· पदेशोऽत्यतः अतोभारद्वाजस्य॥ ५२

ऋतो भारद्वाजस्य · यमूथात्तनस्थज्ञगः स्तवर्थेति नियमे · विभाषा सृजिदृशोः इडत्यर्तिव्ययतीनाम् · वस्थे
कांजा घ्रआम्· विभाषा जमत्नविदृविश्राम· सनीस्तसनिवांस्म· अद्भुमोः स्वे· श्वेवेः सिवि स्त्रस्त्नध्नस्पष्ठ
पनस्मेपदेषु · यमरमनमातां सक्च · स्तिसपूङ्रंञ्ज्यशांस्नि · किरश्चपंचभ्यः उपादि भ्यः · स्तार्धधातुके · इटोऽसे
इडत्तनोऽवं · लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य · अतोल्लोपः ४ आतो ङितः आनेमुक् · ईदासः आस्न आधिमनो
तथोर्हलि · प्रथमदस्मदोरनादेशे · द्वितीयायां च · प्रथमायाश्च द्विवचने भाषायाम् · योऽचि · शेषेलोपः मपर्यन्त
स्य · त्वाहौ द्विवचने · युवावौ द्विवचने · यूयवयौ जसि ॥ त्वाहौ सौ · तुभ्यमह्यौ ङयि · तवममौ ङसि · ५ त्वमावेकवचने अस्त्र्यपो
त्रस्यदद्योश्च · रुवत्रिभ्योऽक्रियात्रिस्व तस्य · त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृचतसृ · अचि र ऋतः जराया जरसन्यतरस्याम् · त्यदादीनामः · किमः
कः · कुतिहोः · क्वाति · तदोः सः सावनन्त्ययोः · अदस औत्सुलोपश्च · दश्च · यसौ · इदोऽय्पुंसि · अनाप्यकः · हलि
लोपः · मृजेर्वृद्धिः · अचो ञ्णिति · अत उपधायाः · तद्धितेष्वचामादेः · किति च · सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु अस्य वा
स्यतो जराया मस्ताद्दशः ॥ इति सप्ताध्यायस्य द्वितीयः पादः · देविकाशिंशपादित्यवाट्दीर्घ
सत्रश्रेयसामात्· केकयमित्रयुप्रलयानां यादेरियः · न य्वाभ्यां पदान्ताभ्यां पूर्वौ तु ताभ्यामैच्

द्वारादीनां च न्यग्रोधस्य केवलस्यानामादेरिचः स्य · न कर्मव्यतिहारे · स्वागतादीनां च · श्वादेरिञि · पदान्तस्या
न्यतरस्याम् · उत्तरपदस्य च · अवयवादृतोः · सुसर्वार्धाज्जनपदस्य · दिशोऽमद्राणाम् · प्राचां ग्रामनग
४३ राणाम् · संख्यायाः संवत्सरसंख्यस्य च · वर्षस्याभविष्यति · परिमाणान्तस्यासंज्ञाशाणयोः · जे प्रो
ष्ठपदानाम् · हृद्भगसिन्ध्वन्ते पूर्वपदस्य च · अनुशतिकादीनां च १ देवताद्वन्द्वे च · नेन्द्रस्य परस्य ·
दीर्घाच्च वरुणस्य · प्राचां नगरान्ते · जङ्गलधेनुवलजान्तस्य विभाषितमुत्तरम् · अर्धात्परिमाणस्य पूर्व
स्य [redacted] तु वा · नातः परस्य · प्रवाहणस्य ढे · तत्प्रत्ययस्य च · नञः शुचीश्वरक्षेत्रज्ञकुशलनिपुणा
नाम् · यथातथयथापुरयोः पर्यायेण · हनस्तोऽचिण्णलोः · आतो युक् चिण्कृतोः · नोदात्तोपदेशस्य मा
न्तस्यानाचमेः · जनिवध्योश्च · अर्तिह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यातां पुङ्णौ · शाच्छासाह्वाव्यावेपां युक् · लीलोर्नु
ग्लुकावन्यतरस्यां स्नेहविपातने · भियो हेतुभये षुक् · स्फायो वः · शदेरगतौ तः · रुहः पोऽन्यतरस्याम् ·
प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यात इदाप्यसुपः · न यासयोः · उदीचामातः स्थाने यकपूर्वायाः · भस्त्रैषाजाज्ञाद्वा
स्वा नञ्पूर्वाणामपि · अभाषितपुंस्काच्च · आदाचार्याणाम् · ठस्येकः · इसुसुक्तान्तात्कः · चजोः कु घि

णौ चङ्युपधाया ह्रस्वः नाग्लोपिशास्वृदिताम्· भ्राजभासभाषदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम्· लोपः पिबतेरीच्चाभ्यास
स्य· तिष्ठतेरित्· जिघ्रतेर्वा· उर्ऋत्· नित्यं छन्दसि· दयतेर्दिगि लिटि· ऋतश्च संयोगादेर्गुणः ऋच्छत्यॄताम्· शृदॄप्रां ह्र
स्वो वा· केऽणः। न कपि· आपोऽन्यतरस्याम् ऋदृशोऽङि गुणः अस्यतेस्थुक्· श्वयतेरः पतः पुम्· शीङः सार्वधातुके गुणः।
अयङ् यि क्ङिति· उपसर्गाद्ध्रस्व ऊहतेः। एतेर्लिङि। अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः। च्वौ च· रीङृतः रिङ् शयग्लिङ्क्षु·
५४ गुणोऽर्तिसंयोगाद्योः यङि च· ई घ्राध्मोः अस्य च्वौ· क्यचि च· अशनायोदन्यधनाया बुभुक्षापिपासागर्द्धेषु· न छन्दस्यपु
त्रस्य· दुरस्युर्द्रविणस्युर्वृषण्यति रिषण्यति· अश्वाघस्यात्· देवसुम्नयोर्यजुषि काठके· कव्यध्वरपृतनस्यर्चि
लोपः द्यतिस्यतिमास्थामित्ति किति·२ शाच्छोरन्यतरस्याम्· दधातेर्हिः जहातेश्च क्त्वि· विभाषा छन्दसि· सुधितवसुधित
नेमधितधिष्वधिषीय च· दो दद्घोः अच उपसर्गात्तः अपो भि· सः स्यार्द्धधातुके· तासस्त्योर्लोपः रि च· ह एति· यीवर्णयो
र्दीधीवेव्योः। सनि मीमाघुरभलभशकपतपदामच इस्· आप्ज्ञप्यृधामीत्· दम्भ इच्च· मुचोऽकर्मकस्य गुणो
वा· अत्र लोपोऽभ्यासस्य· ह्रस्वः हलादिः शेषः ३। शर्पूर्वाः खयः कुहोश्चुः न कवतेर्यङि· कृषेश्छन्दसि· दाधर्त्ति
दर्द्धर्त्ति दर्द्धर्षि बोभूतु तेतिक्तेऽलर्ष्यापनीगन्तीति च· उरत्· द्युतिस्वाप्योः सम्प्रसारणम् व्यथो लिटि· दीर्घ इणः किति·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नैकापीनांव· होहनेर्मिान्येषु· अभ्यासाद्य· हेरवडि··संधिटोजे: गिभाधांवेः न क्वादेः अजि एड्योथव ३॥ भजनसुसौयाणु
यतापयोः घ्रजाजाउजाजापश्चाङ्। वंवेर्जीतो· ओकडवः के। राप ग्राबध्यके· यर्थ याव उवघव वर्द्धथय· यवोऽधा ह संडाना·
प्रयोऽपानिघोऽयो भाष्यार्थे· ओर्धं भरुधेहो लौवोलिटिथा· ग्रोन· यपनि· कृ· स्यांवि· उ· थाहुत उतामान्मेयदेद्से· धामाम
धा नान्दीर्घः यपनि॰ छिय कमुवमाशिषि· केम:पमस्मेयदेषु· इष्ठगमीयमां ॐ: पाबुधा स्यान्मादाया दुःषपर्लिसर्लि
सदमदाम्यिवजिर्हवुमक्तिक मनपद्यथमप र्थु औ श्रीयक्तिदाः द्यूजनोर्जा· छादीनांहस्थः ७ मीनानेर्निगमे· मिदेर्गुण ४
उ हिव· सार्व भानुकोधा गृरूयोः जा ओगिद्विसलडि· ऋ· भुजन्तल र्हुप यस्य व· नाऽम् सस्यादि पितिसार्वधातुके· म्ह
वोहिडि· ।ऽतो ऽद्वि र्जे क्विहलि· ऽसेर्मोनेर्विभाषा· दृशोऽपन्तो· दृशार्हइस· त्तुवइट· युडोथा· हुड सका मामामः सार्वधातु
कै· श्रजिति विवोऽधके· थ हलं घ्रुमद्सिं ऽदृश्वपंवम: अडगान्धगालक्षेयोः अदः सर्वे धाम ५ अतो दीर्घो यञि· सुपि
वच दुवचनेभ्यौत· श्रीशिच आडि· वापः सघुदोव· अभ्यार्थनयोर्ह स्वः हस्वस्य गुणः जसिच· अतो डि सर्वनाम
स्थानयोः घोडिंति· श्रानुमकाः याऽपः सर्वनाम्नः स्मा हृस्वश्च· ढिभाषा द्वितीया तृतीयाभ्याम्· डे राम्न याम्नोम्वप् ८·
इऽभ्याम· श्रौदश्वः आडो नास्त्रियाम्· देढिकादेयतास्यपो मजसीनानेरतो दीर्घोऽच्छादशः ॐ इतिसप्तमाध्या

हु रा धं षे ष ३ ॥

ङो र्हेङु प्रयत्नतरः शाकटायनस्य· लोपः शाकल्यस्य· ओतो गार्ग्यस्य १॥ उञि च पदे· हलि सर्वेषाम्· मो
ऽनुस्वारः नश्चापदान्तस्य झलि· मो राजि समः क्वौ· हे मपरे वा· नपरे नः ङ्णोः कुक्टुक् शरि· ङः सि धुट्॥ नश्च· शि तुक्· ङमो ह्रस्वा
दचि ङमुण्नित्यम्· मय उञो वो वा विसर्जनीयस्य सः· शर्परे विसर्जनीयः वा शरि· कुप्वोः ≍क≍पौ च· सोऽपदादौ· इणः षः नमस्
पुरसोर्गत्योः ३॥ इदुदुपधस्य चाप्रत्ययस्य· तिरसोऽन्यतरस्याम्· द्विस्त्रिश्चतुरिति कृत्वोऽर्थे· इसुसोः सामर्थ्ये· नित्यं स
मासेऽनुत्तरपदस्थस्य· अतः कृकमिकंसकुंभपात्रकुशाकर्णीष्वनव्ययस्य· अधःशिरसी पदे· कस्कादिषु च ०
छन्दसि वाऽप्राम्रेडितयोः कःकरत्करति कृधिकृधि कृतेष्वनदितेः पंचम्याः परावध्यर्थे· पातौ च बहुलम् षष्ठ्याः
पतिपुत्रपृष्ठपारपदपयस्पोषेषु· इडाया वा· अपदान्तस्य मूर्द्धन्यः सहेः साडः सः इण्कोः नुम्विसर्ज
नीयशर्व्यवायेऽपि· आदेशप्रत्यययोः शासिवसिघसीनां च· स्तौतिण्योरेव षण्यभ्यासात्· सः स्विदिस्व
दिसहीनां च· प्राक्सितादड्व्यवायेऽपि· स्थादिष्वभ्यासेन चाभ्यासस्य· उपसर्गात्सुनोतिसुवतिस्य
तिस्तौतिस्तोभतिस्थासेनयसेधसिचसंजस्वंजाम्· सदिरप्रतेः स्तम्भेः अवाच्चालम्बनाविदूर्ययोः

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

५८

दूर्व्ययोः वेश्चस्वनोभोजने॰ परिनिविभ्यः सेवसितसयसिवुसहसुट्स्तुस्वंजाम्॰ सिवा
दीनांवाड्व्यवायेपि॰ अनुविपर्य्यभिनिभ्यः स्यन्देरप्राणिषु॰ वेः स्कंदेरनिष्ठायाम्॰ परे
श्चपरिस्कन्दः प्राच्यभरतेषु॰ स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः वेस्कभ्नातेर्नित्यम्॰ इणः
षीध्वंलुङ्लिटांधोङ्गात्॰ विभाषेटः॰ समासेऽङ्गुलेः सङ्गः॥४॥ भीरोस्थानम्॰ अ
ग्नेः स्तुत्स्तोमसोमाः ज्योतिरायुषस्तोमः॰ मातृपितृभ्यांस्वसा॰ मातुःपितुर्भ्यामन्यतरस्या
म्॰ अभिनिसःस्तनः शब्दसंज्ञायाम्॰ उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्य्यच्परः सुविनिर्दुर्भ्यः सुपि
सूतिसमानिनदीभ्यांस्नातेःकौशले॰ सूत्रंप्रतिष्णातम्॰ कपिष्ठलोगोत्रे॰ प्रष्ठोऽग्र

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

२ काद्देशाण्वालो वालः स्वरितानामुदात्ते पदादौ । न लोपः प्रातिपदिकान्तस्य । नङि संबुद्ध्योः मादुपधायाश्च मतोर्वोऽयवा
यादिभ्यः भस्य संज्ञायाम् । आसन्दीवदष्ठीवच्चक्रीवत्कक्षीवद्रुमण्वच्चर्मण्वती । उदन्वानुदधौ च । राजन्वान् सौराज्ये
छन्दसीरः । अनो नुट् । नाद्घस्य । कपोतेः । उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलम् । इको वहेऽपीलोः । उपसर्गादध्वनः संयोगान्तस्य लोपः
रात्सस्य । झि च । झलो झलि । हस्वादङ्गात् । इट ईटि । स्कोः संयोगाद्योरन्ते च । चोः कुः । हो ढः । दादेर्धातोर्घः । वा द्रुहमुह
ष्णुहष्णिहाम् । नहो धः । आहस्थः । व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशां षः । एकाचो बशो भष् झषन्तस्य स्ध्वोः । द
धस्तथोश्च । झलां जशोऽन्ते । झषस्तथोर्धोऽधः । २ ॥ षढोः कः सि । रदाभ्यां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः । संयोगादेरातो धातो
र्यण्वतः । ल्वादिभ्यः । ओदितश्च । क्षियो दीर्घात् । श्योऽस्पर्शे । अञ्चोऽनपादाने । दिवोऽविजिगीषायाम् । निर्वाणोऽवाते । शुषः
कः । पचो वः । क्षायो मः । प्रस्त्योऽन्यतरस्याम् । अनुपसर्गात्फुल्लक्षीबकृशोल्लाघाः । नुदविदोन्दत्राघ्राह्रीभ्योऽन्यतरस्याम् ।
न ध्याख्यापॄमूर्छिमदाम् । वित्तो भोगप्रत्यययोः । भित्तं शकलम् । अचः परस्मिन्पूर्वविधौ ३ । नसत्तनिषत्तानुत्तप्रतूर्त
सूर्तगूर्तानि छन्दसि । क्षिप्रत्ययस्य कुः । नशेर्वा । मो नो धातोः । म्वोश्च । ससजुषो रुः । अवयाः श्वेतवाः ॥
पुरोडाश्च । अवयाः । इत्यादि छन्दसि । नश्च धातुस्थोरुषुभ्यः । उपसर्गादसमासेऽपि णोपदेशस्य
अतो रो ऽप्लुतादप्लुते । हशि च

नद्युतोंदः त्रि प्रन स्रोः क्षिपिश्यातो उर्वी। दश्व· दोंउपधाया दीर्घे इकः हलिव· उप धायाश्च· नभकुं छुराम्· अद्दसोसेर्दाद
५८ दोमः ४ एत इद्बहुवचने· [illegible] स्यटे· [illegible] प्रत्ययमिवादेशाद्दे· ऊ [illegible] तेव· हैहेप्रयोगे हैहयोः उ्नोरन्त लोऽनन्त्य
स्याच्छेकै कल्प ध्रावाम्· अध्रोम स्यादाने· पेवद्रा कर्मेति· प्रशावे छोः यांवनात् प्रहिप्र [illegible] ब्डानसनामादे४
अध्र· अनोस्त्रेब रोपन स्य व· विभा धा प्रछ प्राति वचने हेः त्रिज स्तात्र योजेव· अश्वाम्रे डितम्भर्त्सने· अप्लुंग [illegible] कालेगेका
ष्कनः· विवाव्यमाशा नाम्· फर्धत्र भा ब्राबाम्· प्रतिश्रयशोव· अप्रतुदात्तं प्रश्नाख्याभि पूजि तयोः ४ विदितिवोपमार्थेप्र
ऊज्यमाने· उपरि स्थिरासादि तिवं· स्थितिमाम्ने रिते रूपा संमति कोपकुत्सनेबु· क्षियाशीः प्रैषेषु तिङाकांक्षम्· अन
नस्यापि प्रश्नाख्या नयोः सुतावैवई दुतो· श्वो [illegible] स्या दूराद्धूते फर्व स्याद्धे स्या उनोर [illegible] तो· तयोर्यावचि संहि
नायामः फर्धत्रासिद्ध विषयेन्नै ते नते स्विदिस्य छौ॥ स त्रसं रेख्या ॰॥॰ इत्य छमा आयस्य द्वितीयः पाद४॥
मनुवसो त्रसंबुद्धौ छन्दसि· अप्रत्रातु नासिकः पूर्वस्य तथा· अश्वातो टिनित्यम् अप्रत्रनासिकात्परोऽनुस्वार४
समः सुटि· प्रमः रा प्रत्ययपरे· नश्छव्य प्रशान्· उभयथर्चु दीर्घादटि समानपदे· न्हे प्ये· स्वतवान्पा
यो· कानाम्रेडिते· पोदे लोपश्च रोरि· खरवसानयोर्विसर्जनीय४ रोऽसुपि· भो भगो अघो अपूर्वस्य

CC-0. Digitized by eGangotri, Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

५

सूक्त ७

आमित्। अग्निर्विपश्चिन्मीश्च । बहुलं
ते आदेः तस्मात् वृद्धि हलः । अक्षनो नेश्व । सस्थ वेति निगमे । निजायायातां तुमाः श्लो । आमित् । अग्निर्विपश्चिन्मीश्च । बहुलं नोग
छन्दसि । सन्यतः श्लोः उपरान्स्वपरे । ४ अयति अत्यति ति द्रवति प्रवति प्लवति च्यवती नाम्ना । त्तता यद्धु कौः दीर्घो ऽकितः नोग
ते नु रुं घं स घं कसपत पदस्वन्दाम् । उगानो नाहि कानस्य । जपजभदहदश भंजोपसोऽच । वरफलो नरपे
उन्यर स्यातः तिच । रीगृदुपदस्य वनूमिकौवलोकि अतश्च । सम्बहवृनिवडू पदेनगलोपे । दीर्घोऽलघोः अग्नह त्वेर
प्रथ यदतं स्यथाम् । विभाषा वेष्ट चेष्ट्योः इति गणाः ॥१७॥ इतिस प्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ शो गोडः आत्पो
सर्वश्य छे तस्य पनमाम्रेडितम् । अनुदात्तं च । नित्यवी
प्स पूर्वौः अभि नित्यस्तो ति सम्बुद्धाः ॥ इति सप्तमो ध्यायः ४ ॥ सर्वस्य द्वे । तस्य परमाम्रेडितम् । अनुदात्तं च । नित्यवी
साहि । परेर्वर्जने । प्रसमुपोदः पादपूरणे । उपर्यध्यधसः सामीप्ये । वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूयासम्मतिकोपकुत्सनभर्त्स
नेषु । एकं बहुव्रीहिवत् । आबाधे च । कर्मधारयवदुत्तरेषु । प्रकारे गुणवचनस्य । अकृच्छ्रिये । यस्मिन् दोरन्यतर
स्यान्नः पथाश्रेयथा प्रथमः इन्द्वं रहस्यमर्यादावचन व्युत्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगाभिव्यक्तिषु । पदस्य पदात्
अनुदात्तं सर्वमपादादौ । आमन्त्रितस्य च । षष्ठ्याः समासे ब्रह्मणोऽबहुवचनस्य । त्यौ मौ विहितीयायाः बहुवचनस्य वसनसौ । चतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वान्नावौ ॥१॥ बहुवचनस्य वस
सौ । तेमयावेकवचनस्य । त्यामौ द्वितीयायाः न चवाहाहैवयुक्ते । पश्यार्थैश्चानालोचने । सपूर्वायाः प्रथमाया विभाषा ।

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

नपुंसकं दः ति ष्ठनस्ते क्षिपिध्यातो उर्वी। दश्व· दीर्जपथायाधी घे इकः हलिव· उप धायाश्च· नमकु छिराम्· ग्रहस्तोसेदीड
दोमः४ इतइहहु वदने· धाक स्पटे· पुनरुदात्तः प्रत्ययमिनादे शादे· डुगडु तेव· हैहेप्रयोगे हैहयोः जनोरस्तो ऽनन्त्य
१८ स्याप्ये कैकस्य प्रावाम्· ग्रोम स्यादौ· पेवहा कर्मणि· प्रशावेको ऽयां व ना· फुहि पुमश्चौ मतौ बडा नसनामादे४
ग्रग्नौ स्त्रेषरोप नस्यव· विभाषा पष्ठ प्राति ववनेहैः त्रिग्ग साउ मोजेव· ग्राम्रे डितम्भास्से ने· ग्रुंगपुगांसे गंका
स्कमः विवा र्थ माधात नाम् फर्थैत्र भाषायाम्· प्रतिश्रवणीव· ग्रनुदात्तं प्रश्ना नाभिपूजित योः४ विदितिवोपमार्थे प्र
उज्यमाने· उपरि स्विदासादि तिव· स्वरितमाम्रे डिते सूपा संमति कोपकुत्सने षु· क्षियाशीः प्रैषेषु तिङाकांक्षम्· ग्रन
नत्या पि प्रश्नाख्या नयोः पुता वैव ई ड्वौ· श्वोपुर स्यापदूराहूते फर्वस्याद् स्याउत्तर स्येदूतो· तयोर्वावचिसंहि
तायाम्· फर्वत्रासिद्ध विषयेन्नले ततेस्त्रिदिस्य छौ॥ सूत्रसंख्या ॥ इत्य ष्टमाध्याय स्य द्वितीयः पादः४॥
मतुवसो रु संबुद्धौ छन्दसि· ग्रद्धात नासिकः पूर्वस्य तु वा· ग्रातोऽटिनित्यम्· ग्रनुनासिकात्परो ऽनुस्वारः४
समः सुटि· पुमः खय्यम्परे· नश्छव्यप्रशान्· उभयथर्क्षु· दीर्घादटि समानपादे· न्हृप्रे· स्वतवान्पा
यौ· कानाम्रे डिते· ढोढेलोपः४ रोरि· खरवसानयोर्विसर्जनीयः४ रोऽसुपि· भोभगो ग्रघो ग्रपूर्वस्य

अष्टम॰

७

त आदेः तस्मान्नुड्द्विहलः अश्नोतेश्च · ससूवेति निगमे · णिजां त्रयाणां गुणः श्लौ · भृञामित् · अर्तिपिपर्त्योश्च · बहुलं
छन्दसि · सन्यतः · ओः पुयण्ज्यपरे · स्रवतिशृणोतिद्रवतिप्रवतिप्लवतिच्यवतीनां वा · गुणो यङ्लुकोः · दीर्घोऽकितः · नीग्
वञ्चुस्रंसुध्वंसुभ्रंसुकसपतपदस्कन्दाम् · नुगतोऽनुनासिकान्तस्य · जपजभदहदशभञ्जपशां च · चरफलोश्च ·
उत्परस्यातः · ति च · रीगृदुपधस्य च · रुग्रिकौ च लुकि · ऋतश्च · सन्वल्लघुनि चङ्परेऽनग्लोपे · दीर्घो लघोः · अत्स्मृदॄत्वर
प्रथम्रदस्तॄस्पशाम् · विभाषा वेष्टिचेष्ट्योः · ई च गणः ॥९७॥ ॐ इति सप्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ रोगाश्रीऽः अष्टमो
पूर्वाः अजन्ति स्रुतोति सप्तपदाः ॥ इति सप्तमोऽध्यायः ४ ॥ ॐ सर्वस्य द्वे · तस्य परमाम्रेडितम् · अनुदात्तं च · नित्यवी
प्सयोः · परेर्वर्जने · प्रसमुपोदः पादपूरणे · उपर्यध्यधसः सामीप्ये · वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूयासम्मतिकोपकुत्सनभर्त्स
नेषु · एकं बहुव्रीहिवत् · आबाधे च · कर्मधारयवदुत्तरेषु · प्रकारे गुणवचनस्य · अकृच्छ्रे प्रियसुखयोरन्यतर
स्याम् · यथास्वे यथायथम् · द्वन्द्वं रहस्यमर्यादावचनव्युत्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगाभिव्यक्तिषु · पदस्य · पदात् ·
अनुदात्तं सर्वमपादादौ · आमन्त्रितस्य च · युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वान्नावौ ॥२॥ बहुवचनस्य वस्न
सौ · तेमयावेकवचनस्य · त्वामौ द्वितीयायाः · न चवाहाहैवयुक्ते · पश्यार्थैश्चानालोचने · सपूर्वायाः प्रथमाया विभाषा ·

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

तिङो गोत्रादीनि कुत्सनाभीक्ष्ण्ययोः तिङ्ङतिङः न लुट् निपातैर्यद्यदिहन्तकुविन्नेच्चेच्चण्कच्चिद्यत्रयुक्तम् नह प्रत्यारम्भे॥
५५ सत्यम्प्रश्ने अङ्गाप्रातिलोम्ये हि च छन्दस्यनेकमपि साकाङ्क्षम् यावद्यथाभ्याम् पूजायान्नानन्तरम् उपसर्गव्य
पेतञ्च तुपश्यपश्यताहैः पूजायाम् अहो च २ शेषे विभाषा पुरा च परीप्सायाम् नन्वित्यनुज्ञैषणायाम् किं क्रियाप्र
श्नेऽनुपसर्गमप्रतिषिद्धम् लोपे विभाषा एहिमन्ये प्रहासे लृट् जात्वपूर्वम् किंवृत्तं च चिदुत्तरम् आहो उता
हो चानन्तरम् शेषे विभाषा गत्यर्थलोटा लृण्न चेत्कारकं सर्वान्यत् लोट् च विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम् हन्त च
आम एकान्तरमामन्त्रितमनन्तिके यद्धितुपरं छन्दसि चनचिदिवगोत्रादितद्धिताम्रेडितेष्वगतेः चादिषु च चवायोगे
प्रथमा हेति क्षियायाम् ३ अहेति विनियोगे च चाहलोप एवेत्यवधारणम् चादिलोपे विभाषा वैवावेति च छन्दसि
एकान्याभ्यां समर्थाभ्याम् यद्वृत्तान्नित्यम् पूजनात्पूजितमनुदात्तं काष्ठादिभ्यः सगतिरपि तिङ् कुत्सने च सुप्य
गोत्रादौ गतिर्गतौ तिङि चोदात्तवति आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवत् नामन्त्रिते समानाधिकरणे सामा
न्यवचनम् विभाषितं विशेषवचने बहुवचनम् [illegible]॥ सूत्राणां संख्या ७४ इति
अष्टमाध्यायस्य प्रथमः पादः पूर्वत्रासिद्धम् नलोपः सुप्स्वरसंज्ञातुग्विधिषु कृति न मु ने उदात्तस्वरित

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

म

एभ्यो धातुभ्यो णावा हौ परे आमप्रत्ययो भवति स आमः किं दृशः कास आम् परः
कास आस भुपरो पस्मात आम स आम कास भुपरः

ईहति स्वरादे स्वरादे धी तो द्वितीयो ऽऽ गमो भवति दि वा हौ परे अइ
ए॥ एऐऐ न्हत फस्या दि प्रत्ययाहोम॰ कशं भुपरः कास आसहप अयगुरु
नाम्यापवे क स्वरे भ्यो प्रत्ययान्ते भ्यो णावा हौ पेरे आमप्रत्ययो भवति
स च कृ अस भुपरः प्रक्षो तव्यः चिहृरि ह्रा जो ग्र ऽ बा वारः पुर्वस्य स
यकस्याकारः स्यात धातो र्जी मिनः नाम्यतस्य धातो र्वृद्धिः स्यात्तिपरे ८
ईक्षांचकारः ईक्षां चक्रतुः ईक्षां चकर्थ ईक्षां मासतुः ईक्षांवभुव ईचा
त ऐहीत रिादि कात्यायां प्रशिहति प्रशा निहंतिनिनिंद ऽ बाकोतो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

अकार श्चादिर्पूर्वस्य अस्य तानः संयोगः अंतेपूर्वयोगीतः। आकृतिगणोऽयं अकृतिगणानाम् संयोगांतस्य श्चौ अकारादिर्वसंयोगांता कार्याः॥ ५॥ किंतोत्रो च्यतेऽयं योगास्य रालब्धुत

डिसादीनांपूर्वस्य लोपो भवत्यकारस्य एकहसम धात्वस्य च एकारः। व क्तितरादि सहि चापि चरेइत्युः रेदिय रादि अव्यक्ते रादि प्रतिभेदः। ने हिय अहित लोपा चनेच श्रान्वा रादि जुगंशां हलांते सकारादिः संयोगो तोकारादि च पूर्व लुं भवति रादि अस्वाई अहीत अतसातत्य गमने श्राशिय स्याद् भक्षरा श्रारव्याहीत श्रति अहिवं धने श्रानंत श्रानंइ दुनाहि समस्ते जनंह चाहि क्रोहनोऽस्यैव अर्चाभ्हेत शुध शुंधो शुशुंध अशुंधीत इहिपरमेश्वर्ये॥

आगाव्यते इति अकृति गणाः॥

८५

मं॰ गा॰

श्रीतीति मंथविलोडने मंथतिर्नोलोपः इति नलोपप्राप्ते मंस
संयोगान्तात्स्रिकीत मनमंथुः मथुपात कुंथिपुंथिलुंथिहिंसा
संक्लेशनयोः इदितो नुम इदितोधातोर्नुम कुंथति॰ कुंथे
श्लुः पुथ स्पकवर्ग हिकारेपो श्चुत्वं भवन्ति हस्पवर्गा चतुर्थः
चकुंथ इदितोऽनलोपोन कुंथ्यात षिधुगत्यां श्राद्धेयाग्निः
धात्वादेष्षस्सः षकारस्यसकारः रस्य काररौत्तः पूर्ववत्तथा
तोसुनमः प्रादेः पेत्यांसवादिनांनमादितार्वधातुनांस

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

६२

॥ श्रीगणेशायनमः । श्री० श्री श्रीगणेशायनमः श्रीसरस्वत्यै ... [illegible]

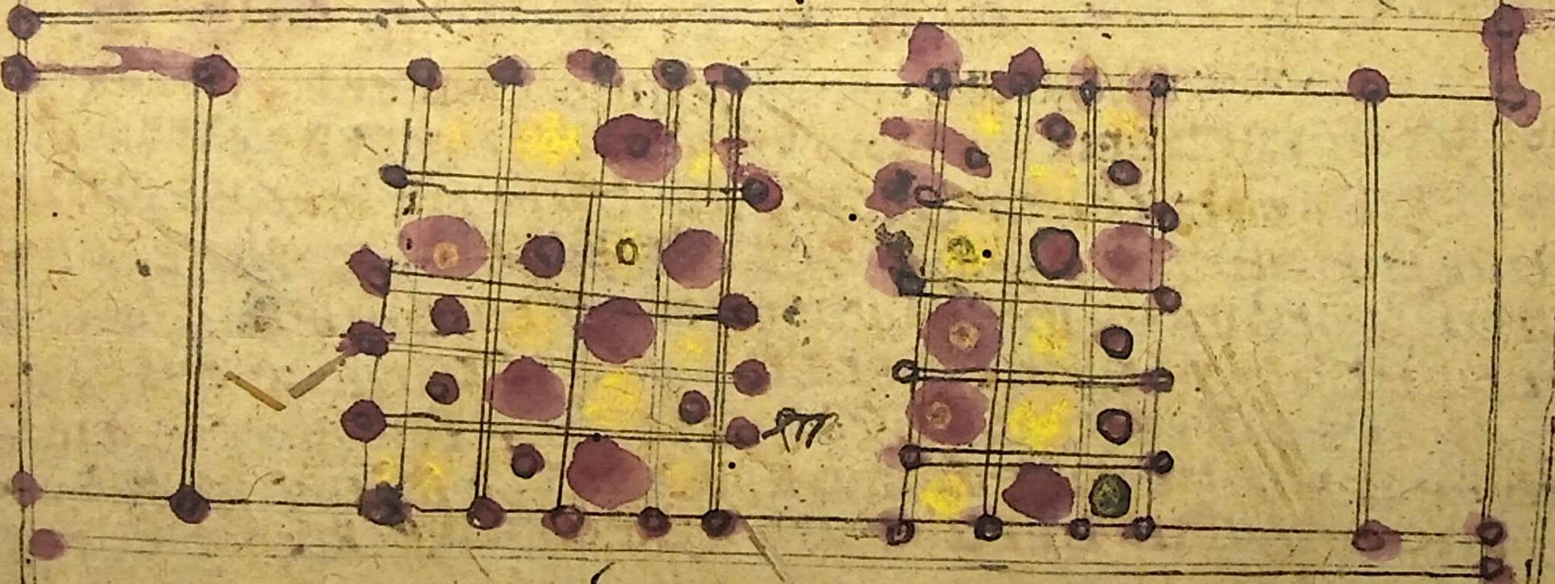

६२

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi

... चत्वारिंशत्तमः॥ पञ्चाशत्तमः॥ ...

सप्ततितमः॥ नवतितमः॥ एकेन ऊनविंशतिः एकोनविंशतिः ॥ एकोनविंशतितमः॥ त्रिंशत्तमः॥ १॥

विंशतेस्तलोपो डिति॥ विंशः॥ शतात् नित्यमतमट्॥ शततमः॥ सङ्ख्यायाः प्रकारेधा॥ द्विधा॥ त्रिधा॥ चतुर्धा॥ शतधा॥ द्वैधा॥ त्रैधा॥ क्रियाभ्यावृत्तौ कृत्वसुच्॥ पञ्चवारान् भुंक्ते पञ्चकृत्वः॥ द्वित्रि... सुच्॥ द्विः भुंक्ते॥ त्रिः भुंक्ते॥ बहुधा ... विभाषा बहोः॥ बहुकृत्वः भुंक्ते बहुशः॥ अल्प... भुंक्ते॥ अल्पशः॥ तदस्य परिमाणम्॥ द्वितयम्॥ त्रितयम्॥ द्वयम्॥ त्रयम्॥ ...

पुंसां ... ॥ श्रेयान् ... ॥ ... ॥ ... ८ ... ॥ का संख्या ...

... ॥ इति तद्धितप्रक्रिया ॥ ... ॥ भवानी ... ॥

... ॥ श्री ... विजयतेतराम्॥ ०॥ सम्वत् १८६६।

श्रीविजयते विजयतेतराम्॥ श्री ... विजयतेतराम्॥ ... ॥ ... श्रावण ... पि

... ॥ रामः ०

शुभमस्तु ... ॥ ...

श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री ... श्री श्री श्री

श्री ... ॥ श्री ... ॥ ...

श्रीगणेशाय नमः धातोः ॥ इदमधिक्रियते ॥ भ्वादिः ॥ क्रियावचनो भ्वादिर्धातुसंज्ञः ॥
आदनुदात्तदितः ॥ अनुदात्तेतो ङितश्च धातोरात् ॥ अस्वरितेतऽमे ॥ अतः स्वरिदि
तेतश्च धातोरात्मसे स्तः ॥ परतोऽन्यत ॥ ऽकानिमित्ताहीनाद्धातोर्वे ॥ नवपं ॥ तिवा ना
१ माद्यानि वचनानि पसंज्ञानि ॥ परासपातः ॥ नाम्नि च पुष्मादि चास्मदि च मा गेः ॥
तिवाद्येकार्थेषु नामादिषूपपदेष्वेते प्रत्यापात्त्रिम्नि भी गेः स्युरात्मपेषोः ॥ केना १
२।६।५ म्निप्र पुष्मनाने वाऽदप्र पुष्मनाने प्रथमः ॥ युष्मदि मध्यमः ॥ अस्मद्युत्तमः ॥ क
र्तरि परस्मै ॥ वादात ॥ भू सत्तायाम ॥ वर्त्तमाने ॥ तिप ॥ तस ॥ अन्ति ॥ सिप ॥ थ
स ॥ थ ॥ मिप ॥ वस ॥ मस ॥ ते ॥ आते ॥ अन्ते ॥ से ॥ आथे ॥ ध्वे ॥ ए ॥ वहे ॥ महे ॥
वर्त्तमाना क्रियावचनेभ्यो धातोस्तिवादयः प्रत्ययाः स्युः ॥ एषां संज्ञा लट ॥ अपके
र्तरि कर्त्रर्थेषु तिवादिषु वर्तमानेषु परतो धातोरप स्यात ॥ गुणः ॥ नो

CC-0. Digitized by eGangotri. Kamalakar Mishra Collection, Varanasi.

...वेचारिंशत्तमः ॥ पञ्चाशत्तमः । ...तमः ।
सप्ततितमः । नवतितमः । एकोनविंशतिः एकोनत्रिंशतिः एकोनविंशतितमः । त्रिंशत्तमः सिद्धा ॥

विंशतेरस्त्योपधो डिति ॥ विंशः ॥ शतादेर्नित्यं तमट् ॥ शततमः । संख्याया धाः प्रकारे धा ॥ द्विधा । त्रिधा । चतुर्धा ॥ एकाद्धो ध्यमुञ् वा ॥ द्वैधा । त्रैधा ॥ क्रियाभ्यावृत्तौ कृत्वसुच् ॥ पञ्च वारान् भुंक्ते पञ्चकृत्वः ॥ द्वित्रिचतुर्भ्यः सुच् ॥ द्विर्भुंक्ते ॥ त्रिर्भुंक्ते ॥ बहुगणभेदे भुंक्ते ॥ बहुधा नभुंक्ते बहुशः ॥ एकस्य सकृच्च ॥ सकृद्भुंक्ते ॥ संख्यायाः ... तयप् ॥ द्वित्रिभ्यां तयस्यायज्वा ॥ द्वितयम् । त्रितयम् । द्वयम् । त्रयम् ॥ उभादुदात्तो नित्यम् ॥ उभयम् ॥ ...सा ... नित्यम् । ... संख्याया ... ते कति ॥ ॥ इति तद्धितप्रक्रिया ॥ ॥ भवानीशङ्करौ सह पोस्तुतराम् ॥ श्री ... विजयतेतराम् ॥ श्री ... श्री विजयतेतराम् ॥ ॥ सम्वत् १८६६ ।
... ॥ मासेषु शुक्ले ... श्रावणे च ज्येष्ठा ... योगमपि
शुभशुभे ... ॥ ... इति ... सारस्वत ... प्रक्रिया समाप्ता ... ॥ राम ॥

श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री श्री